

Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя

ПЕДАГОГІЧНИЙ АЛЬМАНАХ

Збірник праць молодих науковців

Випуск 1

Ніжин
2015

УДК 37(082)
ББК 74я43
П24

Рекомендовано Вченою радою
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
(НДУ ім. М. Гоголя)
Протокол № 10 від 28.05.2015 р.

Редакційна колегія:

Відповідальний редактор: Коваленко Євгенія Іванівна, кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя;

Секретар: Демченко Наталія Михайлівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя;

Члени колегії: Бондаренко Юрій Іванович, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри методики української мови і літератури Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя;

Криловець Микола Григорович, доктор педагогічних наук, професор кафедри соціальної педагогіки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя;

Лукашова Ніна Іванівна, доктор педагогічних наук, доцент кафедри хімії Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя;

Ростовський Олександр Якович, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри музичної педагогіки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя;

Новгородська Юлія Григорівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя;

Падун Ніна Олексіївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

Педагогічний альманах : збірник праць молодих науковців / відп. П24 ред. Є. І. Коваленко. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2015. – Вип. 1. – 205 с.

УДК 37(082)
ББК 74я43

Матеріали надруковані в авторській редакції. За достовірність фактів, цитат, власних імен, посилань на джерела та інших відомостей відповідають автори публікацій.

© Коваленко Є. І., упорядник, 2015
© НДУ ім. М.Гоголя, 2015

ЗМІСТ

Авраменко Роман Педагогічна культура батьків	5
Аврамова Ольга Світові тенденції озвитку середньої освіти	7
Богомаз Тетяна Джерела та принципи педагогічної етики вчителя	14
Виноградська Євгенія Навіювання як спосіб комунікативного впливу у педагогічному процесі	19
Вишневецький Сергій Стан сформованості управлінського спілкування у майбутніх керівників загальноосвітніх навчальних закладів	25
Волкова Дар'я Виховання моральних почуттів школярів засобами казок	31
Горова Алла Соціальна компетентність як основа успішної особистості та розвитку суспільства	37
Грищенко Тетяна Використання інтерактивних технологій навчання щодо формування організаторських здібностей майбутніх керівників навчальних закладів	41
Дольнік Віталіна Використання комп'ютерних технологій при вивченні іноземної мови як засіб формування пізнавального інтересу учнів	45
Дудко Вікторія Застосування інформаційних технологій в процесі вивчення іноземної мови	50
Заточна Марина Система роботи щодо розвитку у майбутніх керівників дошкільних навчальних закладів морально-етичної культури	61
Іванюк Сергій Моральна свідомість як складне інтегративне явище	66
Ігнатенко С. М. Екологічна культура як складне інтегративне явище	73
Коломієць Віта Педагогічні умови розвитку навичок самоосвіти учнів на уроках історії	79
Котлінська Лідія Зовнішній вигляд – візитна картка вчителя ..	84
Левун Ніна Система роботи щодо розвитку управлінських умінь у майбутніх керівників дошкільних навчальних закладів	90
Лут Марія Система роботи з формування у майбутніх керівників ДНЗ готовності до впровадження інноваційних технологій	98
Марченко Ганна Система роботи з молодими вихователями щодо підвищення їх професійної компетентності	101
Мусієнко Марина Громадянська освіта – ключова компетентність учня початкової школи	108
Омелечко Наталія Вплив засобів масової інформації на духовний та інтелектуальний розвиток особистості	110

Отц Марк Вчитель іноземної мови у глобальному інформаційному просторі	114
Палій Тетяна Деякі проблеми формування ефективного голосу вчителя	122
Пащенко Ірина Застосування інформаційних технологій в процесі вивчення іноземної мови	128
Примак Юлія Формування готовності майбутніх управлінців загальноосвітніх навчальних закладів до професійного самовдосконалення	136
Роганіна Оксана Вплив традицій на соціальне виховання особистості	146
Рой Тетяна Формування інформаційної компетентності майбутніх управлінців загальноосвітніх навчальних закладів	150
Сагайдак Світлана Сутність поняття "патріотизм", його мета та завдання	158
Сергієнко Наталія Ігрові методи та їх дидактичне значення	164
Скрипець Яна Технології опрацювання дискусійних питань ...	166
Терещенко Н. Принципи управління у закладах освіти	170
Усенко Марія Модернізація системи навчання за допомогою комп'ютерних технологій	175
Фурман Анна Вплив соціальних мереж на розвиток дитини ...	181
Щітка Альона Способи використання електронних засобів навчання	184
Янченко Катерина Система роботи щодо формування у магістрів професійного інтересу до управлінської діяльності	195
Яременко М. А. Профілактика проявів негативної поведінки як педагогічна проблема	200

ПЕДАГОГІЧНА КУЛЬТУРА БАТЬКІВ

Авраменко Роман, студент історико-юридичного факультету
Науковий керівник: **Гордієнко Т.В.**, канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогіки

Сучасний світ – засилля автомобілів, комп'ютерів техніки. Ми вже звикли, що відстані в тисячі кілометрів не є перепорою для спілкування, обміну інформацією та подорожей. Інтернет, щупальці якого проникли в кожен дім в кожному сім'ю дозволяє нам спостерігати за всіма подіями у світі, потужні комп'ютери які можуть зберігати і опрацьовувати гігантські масиви інформації, практично перетворили людину на "трутня" який тільки споживає. Ми майже не використовуємо свій інтелектуальний потенціал, адже все, що нам потрібно знати, є в Інтернеті. Розвивати логічне мислення – навіщо? Адже побудувати логічний ланцюжок може і комп'ютер, причому швидше і краще, та й нам задумуватися не потрібно. З раннього дитинства, що б дитина не заважала батькам вони садять її до телевізора чи комп'ютера. А потім всі дивуються, де в сучасному світі мораль, співчуття та благородство. Фактично дорослі своїми діями руйнують ті залишки доброго та світлого, що ще залишилися у світі. Іноді дитина починає задавати незручні питання, і вказувати на неправильну поведінку самих батьків. "Яйця курку навчають", – говорять дорослі і воліють не помічати своїх помилок.

Суттєву роль у виховній роботі батьків відіграє батьківський авторитет, який, за висловом А. С. Макаренка, містить "все батьківське і материнське життя – роботу, думку, звички, почуття й прагнення".

Авторитет (лат. *auctoritas* – влада, вплив) – це загально визнаний вплив, що його справляє на переконання і поведінку людей певна особа, соціальна група чи інститут завдяки їхнім особливостям і заслугам.

А. С. Макаренко приділяв значну увагу місцю і ролі батьківського авторитету в сімейному вихованні дітей. Адже діти ще не мають достатнього соціального досвіду, відбувається активний процес його успадкування, і вияви авторитету батька і матері можуть позитивно чи негативно впливати на збагачення дітей їхнім соціальним досвідом. Виділяють два види авторитету: істинний (справжній) і фальшивий. Істинний авторитет відбиває такі особливості поведінки батьків:

– авторитет любові до дітей, здатність творити духовне тепло, радість. "Праця любові, – писав В. О. Сухомлинський, – це і є свідоме прагнення до того, щоб у дітях утвердити самого себе, продовжити у них своє духовне багатство. Якщо ви по-справжньому любите своїх дітей, якщо віддані і вірні їм, ваша любов до дружини з роками не лише не слабшає, але стає більш глибокою і єдиною. Любов – ніжне,

тендітне, вередливе дитя мужності. Продовжувати себе у своїх дітях – це значить бути мужнім у любові?"

– авторитет знання передбачає обізнаність батьків з особливостями фізичного і соціально-психічного розвитку дитини, її повсякденними успіхами та труднощами у навчанні, знання інтересів та вподобань, кола друзів, товаришів;

– авторитет допомоги має виявлятися не у виконанні за дитину її обов'язків у сфері праці, навчання, а в методичній пораді: як доцільніше виконати те чи інше завдання, у створенні сприятливих ситуацій для подолання труднощів. Адже лише у самостійній наполегливій діяльності відбувається активний розвиток особистості. Виконання за дитину її обов'язків ослаблює, збіднює особистість;

– авторитет вимогливості передбачає достатній і об'єктивний контроль матері та батька за ретельним виконанням дочкою чи сином своїх обов'язків, доручень у всіх сферах діяльності. Якщо це робиться систематично, у дитини поступово формуються звички відповідальності за виконання обов'язків і доручень;

– авторитет правди ґрунтується на загальнолюдській моральній нормі – "не бреші". Лише правда у взаєминах батька з матір'ю, з дітьми, іншими членами сім'ї найвище цінується дітьми. Брехні приховати не можна. Рано чи пізно брехня став очевидною, приносить дитині страждання та розчарування у тих, хто сказав неправду;

– авторитет поваги ґрунтується на гуманістичній сутності виховання. Маленька дитина – це не лише біологічна істота, а Людина, Особистість. Вона перебуває в стані активного розвитку, вступає у взаємини з іншими людьми (старшими, молодшими), припускається помилок, у неї ще мало соціального досвіду, знань. Але дитину потрібно поважати як найбільшу цінність: вона – Людина.

Поряд з виявами справжнього авторитету у поведінці батьків нерідко зустрічаються вияви, за словами А. С. Макаренка, так званого фальшивого авторитету: авторитет фальшивої, удаваної любові, авторитет відстані між батьком чи матір'ю і дитиною, авторитет чванства, авторитет педантизму, авторитет резонерства, авторитет безмірної доброти і вседозволеності, авторитет фальшивої дружби, взаємин "на коротку ногу", авторитет підкупу, авторитет подавлення, депотичної реакції на будь-які відхилення дитини від норми поведінки.

Соціально відповідальні батьки багато зусиль витрачають для того, щоб їхні діти вирости доскональними особистостями, максимально самореалізувалися в житті. Однак ці зусилля не завжди дають очікувані результати, що великою мірою залежить і від системи сімейних цінностей, рівня особистісної культури кожного із батьків, у тому числі педагогічної культури.

Педагогічна культура батьків – компонент загальної культури, який акумулює в собі накопичений попередніми поколіннями досвід

виховання дітей у сім'ї. Виявляється вона в розумінні та усвідомленні батьками своєї відповідальності за виховання дітей, у ставленні до них, в оцінюванні їхньої поведінки, у реальній діяльності та спілкуванні з ними, а також у здійсненні продуктивних зв'язків з іншими виховними інститутами (дошкільними закладами, школою, позашкільними закладами). Для цього дорослі мають бути не лише належно вихованими, а й педагогічно освіченими. Бо, як стверджують психологи, навіть найсерйозніші прорахунки педагогів не позначаються так фатально на розвитку особистості дитини, як неправильна поведінка батьків. Тому виховання батьків необхідне і для успішності процесу виховання дітей, і для здоров'я суспільства.

Батьки, які прагнуть оволодіти педагогічною культурою, мають постійно аналізувати свої дії, критично ставитись до виявів фальшивого авторитету і витіснити їх із власної поведінки. Адже скільки ще дітей, які ще не розгубили свого дитячого тепла, і наше завдання, як майбутніх учителів, роздмухати іскру того доброго та чистого, що є в їхніх душах.

Література

1. Макаренко А. С. Книга для родителей
<http://www.litmir.info/br/?b=49236>
2. Сухомлинський В.О. Батьківська педагогіка
<http://www.dnpb.gov.ua/id/id/460/?PHPSESSID=ee51a1abcbdeb33336d03061b07b6626>
3. Сухомлинский В.О. Важная сторона родительского авторитета
<http://www.dnpb.gov.ua/id/id/736/>

СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Аврамова Ольга, студентка природничо-географічного факультету
Науковий керівник: **Демченко Н. М.**, канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогіки

В останні кілька років у виступах і публікаціях російських філософів, соціологів, психологів і педагогів, а також учених, письменників, політиків та інших представників вітчизняної інтелігенції зовсім особливу актуальність виявляє проблема освіти. Навряд чи це можна вважати простою випадковістю або новою інтелектуальною модою: швидше за цим стоять якісь нові тенденції загальносвітового цивілізаційного процесу.

Долаючи проблеми переходу від елітної до загальної й обов'язкової середньої освіти в умовах сучасної глобалізації й науково-технологічної революції, практично всі країни світу урізноманітнюють

мережу закладів та безперервно змінюють програми окремих предметів і цілісні навчальні програми [2, с. 73].

Інтенсивно реформується в розвинених країнах за останні десятиліття середня освіта – мінімум для людини, її входження у високотехнологічне суспільство. Середня освіта безкоштовна в більшості країн. У США і Японії понад 90 % учнів закінчують 12-річну школу. Масовість освіти призвела до неефективності традиційної дидактичної системи, падіння рівня загальноосвітньої підготовки учнів (знання старшокласників нижчі, ніж 25 років тому). Тому сучасна стратегія освіти спрямована на її якість. Виділяється п'ять головних напрямів роботи щодо підвищення якості освіти:

- методологічна та теоретична переорієнтація школи на особистість учня;
- визначення базового змісту загальної освіти, обов'язкової для всіх;
- створення педагогічних умов для досягнення заданого рівня знань;
- активізація методів навчання;
- підвищення рівня професіоналізму вчителя.

Римський клуб – міжнародний інтелектуальний центр відіграв велику роль у пропаганді гуманістичних концепцій, які доводять, що з метою прогресу і виживання людства в центрі уваги повинно бути формування людини, яка знаходиться в гармонії з природою, оточуючим світом і самим собою. Ці ідеї зробили сильний вплив на педагогічну думку. У документах США стверджується, що кожен учень може успішно вчитися і досягати великих результатів навіть з "важких" предметів. Усі учні початкової і середньої школи можуть розбиратися в проблемах математики, науки, техніки при умові викладання їх на відповідному професійному рівні. Це міняє позицію вчителя в класі, визначає його оптимістичні погляди на можливості кожної дитини, створює стимулюючу атмосферу на уроці.

У західних країнах у школах введена система вибору предметів, крім обов'язкових "важких" предметів (математика, фізика, хімія), зниження вимог до знань "не вузівських учнів". Базова освіта передбачає: збільшення кількості обов'язкових предметів – на них відводиться 75–80% (рідна мова, математика, основи інформатики, природничі дисципліни й іноземна мова); підвищення уваги до природничих, математичних, технологічних дисциплін; посилення значення гуманітарних аспектів змісту освіти. Збільшено коло знань про людину, її розвиток, мотиви поведінки, способи спілкування, умови щасливого життя; діти більше вивчають мистецтва, культуру, традиції народів. Знання іноземних мов вважається необхідним на майбутнє.

Як забезпечити вихід усіх учнів на рівень базової освіти? До 20 % школярів мають відхилення або затримки в психічному розвитку. Система попередження відставання включає побудову навчального

курсу як серії логічних етапів (засвоєння знань, формування умінь і навичок). Учитель використовує ефективні методи для просування учня в навчанні, виявляє його утруднення задовго до закінчення курсу і вносить відповідні корективи. У школи залучаються медики, психологи, соціологи, які всебічно вивчають дитину, діагностують відхилення і утруднення, вносять корекції. У штаті школи є вчителі-репетитори, корекційні групи, літні класи, альтернативні школи із спеціальним режимом для дітей, які страждають скулофобією. Виникла величезна індустрія з виробництва дидактичних матеріалів (карток-завдань, комп'ютерних програм, магнітних записів у поєднанні з підручником тощо). Вони дають можливість учню індивідуально вчитися, підвищується активність і зацікавленість учнів.

Велике поширення отримали індивідуальні і групові форми занять на уроці. Бібліотеки з великими читальними залами, навчальні центри з комп'ютерами, відеофільмами, магнітофонними записами дозволяють організувати індивідуальну роботу як з обдарованими дітьми, так і з слабо-встигаючими, які можуть займатися за індивідуальними програмами. Поширюється "кооперативне навчання" учнів у малих групах. Удосконалюються методи навчання, застосовуються методи дослідницьких проєктів і експериментування. У старших класах на цю роботу відводиться 20 % навчального часу. Драматизація, дидактичні і рольові ігри, звертання до емоцій пробуджують пізнавальні інтереси учнів. Але все-таки, незважаючи на рекламу нових методів, у США в більшості шкіл (80 %) навчання залишається традиційним: розповідь учителя – підручник – виучування – виконання вправ – перевірка знань і умінь.

Міжнародна педагогіка визнає уроки праці, продуктивну працю учнів важливим фактором оновлення освіти. Шкільні реформи передбачають зближення загальної і професійної освіти. На першому ступені (обов'язковий цикл) вивчаються такі курси: технологія (Англія, Франція), трудоведення (Німеччина), "Економіка", "Бізнес" (США) – вони знайомлять учнів з науковими основами сучасного виробництва, його організацією, управлінням, кредитно-банковою системою, бізнесом, вимогами до робочої сили. Уроки праці (2–5 разів на тиждень) формують в учнів культуру праці (уміння її планувати, економити ресурси, стежити за якістю виробів, уміло користуватися інструментами). У старших класах трудова підготовка носить допрофесійний характер. У США і Японії вона здійснюється на спеціальних професійних відділеннях єдиної школи, де навчається 30 % учнів. Вони отримують сертифікат професійної компетентності. Майже – 70-90% старшокласників США, Японії поєднують навчання з роботою.

Усі високорозвинені країни зіткнулися з важкими проблемами, пов'язаними з життям і поведінкою молоді, такими, як ріст злочинності, наркоманії, алкоголізму. У 70-і роки в західній педагогіці

виділився сильний рух за гуманізацію освіти і виховання. Головне в гуманній побудові школи – створити умови для пізнання підлітком самого себе, укріпити його впевненість у собі, розвивати своє "Я" – стрижень особистості, виховати повагу до інших людей і уміння співпрацювати з ними. У навчальні плани включені курси "Людина", "Мотиви поведінки людини", "Причини і попередження неправильної поведінки" та інші, вони дають підліткам знання про найскладніший об'єкт природи – людину. Консультанти, психологи ведуть індивідуальну роботу з учнями, які мають утруднення, проблеми в поведінці. Водночас школа створює всі умови для успіхів у навчанні. Одночасно з навчанням школа заповнена іншими видами діяльності – спортом, виданням газети, заняттям музикою, ліпленням, малюванням, дизайном, моделюванням, роботою з комп'ютером. Драматизація, рольові ігри, дискусії, ситуаційне виховання – далеко не весь інструментарій школи.

У багатьох школах активно впроваджується виховання в дусі миру. Спеціальні курси розповідають про страхіття війни, ядерної зброї, учать підлітків жити в мирі, розуміти культуру і звичаї інших народів, знімати напруженість, знаходити рішення конфліктних питань шляхом переговорів, спільних дискусій. Гуманізація відношень, створення атмосфери кооперації, взаєморозуміння – новий елемент у житті західної школи. Він продиктований об'єктивними потребами і буде підсилюватися, становитиме органічну частину нової педагогічної системи [5].

Проблема якості освіти турбує сьогодні практично всі європейські держави. Тому реформування змісту середньої освіти здійснюється за декількома напрямками:

➤ Оновлення змісту традиційних навчальних дисциплін пов'язано, значною мірою, із розвитком "європейського виміру" в світі, який розуміється як "знання традицій, культури, мови, та економічного стану інших європейських країн".

➤ Введення нових предметів, що донедавна не вивчались у середній загальноосвітній школі (біотехнології, охорона здоров'я, інформаційні технології, мирне співіснування або навчання в дусі миру, охорона навколишнього середовища, навички спілкування та ін.)

У Бельгії введено міждисциплінарний предмет "Проблеми Європи та світу". У Німеччині до нових інтегрованих предметів навчального плану відносяться "Здоровий спосіб життя" та "Екологічна освіта".

➤ Введення нових курсів або інтеграція нових розділів до предметів, що викладаються.

У Нідерландах це курс "Виховання в дусі миру". У Великобританії в деяких школах вивчається курс "Особистість та суспільство", а у ФРН – курс "Основи виховання", у більшості країн є предмет

"Технології", "Громадянознавство". У таких країнах, як Данія, Іспанія, Норвегія, релігійна освіта є обов'язковою складовою середньої освіти [3, с. 13–15].

Середня освіта України теж включає такі предмети, як "Технології", "Охорона здоров'я", "Особистість та суспільство" та інші. Я вважаю, що це позитивні зрушення в школах України.

➤ Вивчення двох і більше іноземних мов.

Середня школа є основним періодом для навчання іноземних мов. Серед мов, що вивчаються в школі, лідером, безперечно, є англійська. В країнах ЄС цю мову як першу іноземну вчить 91 % учнів, французьку – 34 %, 15 % – німецьку та 10 % – іспанську мови. Наголошується на необхідності раннього початку навчання іноземних мов – до 11 років. У багатьох країнах починають навчання мов з 6–9 років (Люксембург, Італія, Австрія, Норвегія, Чехія). Україна теж наближається до європейських стандартів та в деяких школах вводять вивчення іноземної мови вже з 1 класу. Крім англійської, діти можуть вивчати німецьку, французьку. Але не всі школи України однаково вивчають іноземні мови, деякі вчать лише одну і то не на якісному рівні. Школи не можуть визначитися з вибором іноземних мов, порядком їх вивчення. На мою думку, тут потрібно проводити реформи і покращувати рівень знань учнів з іноземних мов [4, с. 74–75].

Загальна середня освіта має забезпечувати продовження всебічного розвитку дитини як цілісної особистості, її здібностей і обдаровань, збагачення на цій основі інтелектуального потенціалу народу, його духовності і культури, формування громадянина України, здатного до свідомого суспільного вибору. Загальна середня освіта має забезпечити умови для морального, інтелектуального, фізичного, художньо-естетичного розвитку учнів, виховання громадянина демократичного суспільства, яке визнає освіченість, вихованість, культуру найвищими цінностями, незамінними чинниками соціального прогресу. Середня загальноосвітня школа є тим основним соціальним інститутом, що реалізує мету загальної середньої освіти, робить вирішальний внесок у формування інтелекту, самосвідомості нації, забезпечення її фізичного і духовного здоров'я. Загальноосвітня школа України має здійснити прорив до якісно нової освіти всіх дітей шкільного віку.

Зміст освіти у середній школі оновлюється цілісно з урахуванням таких пріоритетів: створення передумов для різноманітного розвитку особистості, індивідуалізації та диференціації навчання, переходу до особистісно орієнтованих педагогічних технологій; виховання особистісних якостей громадянина – патріота України; формування життєвої, соціальної, комунікативної і комп'ютерної компетентностей учнів; посилення практично-діяльної і творчої складових у змісті всіх освітніх галузей; гуманізації та гуманітаризації змісту навчання; комплексної реалізації оздоровчої функції шкільної освіти; приведення

обсягу і складності змісту у відповідність до вікових можливостей дітей, перспективами їх розвитку.

Отже, головними стратегічними завданнями реформування загальної середньої освіти будуть:

- реформування загальної середньої освіти на національних засадах з урахуванням регіональних особливостей і передового світового досвіду, досягнення соціально необхідного рівня загальноосвітньої підготовки в обсязі державного компонента освіти;

- органічне поєднання навчання і виховання з метою забезпечення розумового, морального, художньо-естетичного, правового, патріотичного, екологічного, трудового та фізичного розвитку дитини, формування здорового способу життя;

- удосконалення та розвиток мережі загальноосвітніх закладів різних спрямувань, форм власності, забезпечення їх законодавчо-правового захисту;

- створення оптимальних організаційно-педагогічних, науково-методичних, матеріально-технічних, санітарно-гігієнічних умов функціонування загальноосвітніх навчально-виховних закладів.

- пріоритетне фінансування, кедрове та матеріально-технічне забезпечення сільської школи;

- розширення можливостей здобуття загальної середньої освіти для тих, хто працює, через систему шкіл, класів, груп з очною, заочною, вечірньою формами навчання або екстерном;

- розроблення науково обґрунтованих методик оцінки якості діяльності навчально-виховних закладів в цілому та кожного педагогічного працівника окремо;

- державна атестація та акредитація загальноосвітніх навчально-виховних закладів усіх типів незалежно від форм власності [6].

Сучасна система освіти в Україні не чутлива до змін у суспільстві, не здатна швидко перетворюватися адекватно до цих змін. Остання реформа – це спроба застосувати нові форми роботи (12-бальна шкала оцінок, 4-х річна початкова школа, 12-річна середня школа) в межах старої системи. Все ж 12-річна система не прижилась і зараз діти навчаються 11 років [7].

Школа була і залишається інформативною та авторитарною. "Міністерство освіти і науки прагне реформувати школу, якої в реальності не існує. Ми бачимо сьогодишню освіту такою, якою нам хочеться її побачити, але, попри всі оптимістичні звіти з місць, насправді слід не просто констатувати, що "темпи і глибина перетворень не задовольняють повною мірою потреби суспільства, держави й особистості", відстежити страшний процес деградації вчительства, прогресуючу руйнацію матеріально-технічної бази, апатію батьківської громадськості, "утрачене покоління" дітей..." [2, с. 87].

Одним з принципів реалізації Державної національної програми "освіта" (Україна – XXI століття) є гуманізація освіти, що полягає в утвердженні людини як найвищої цінності, у найповнішому розкритті її здібностей та задоволенні різноманітних освітніх проблем. Згідно цього принципу, на сучасному етапі розвитку освіти повинно поступово відбуватися перехід до особистісно-зорієнтованого навчання та профільної освіти, мета яких – створення максимально сприятливих умов для розвитку і саморозвитку особистості учня, виявлення та активного використання його індивідуальних особливостей у навчальній діяльності.

Особистісно-зорієнтованим навчанням передбачається розв'язання таких проблем:

- створення "суб'єктно-об'єктних" стосунків між учителем та учнем;
- запровадження педагогіки співпраці, співдружності, діалогу;
- створення умов для самостійної роботи учнів з вивчення навчального матеріалу;
- створення умов для роботи з дітьми з різним рівнем розумових здібностей та індивідуальними ритмами розвитку [7].

Отже, загальна середня освіта має забезпечувати продовження всебічного розвитку дитини як цілісної особистості, її здібностей і обдарвань, збагачення на цій основі інтелектуального потенціалу народу, його духовності і культури, формування громадянина України, здатного до свідомого суспільного вибору.

Основними напрямками щодо підвищення якості освіти і світі є: методологічна та теоретична переорієнтація школи на особистість учня, визначення базового змісту загальної освіти, обов'язкової для всіх, створення педагогічних умов для досягнення заданого рівня знань, активізація методів навчання; підвищення рівня професіоналізму вчителя.

1. До головних етапів модернізації середньої освіти у сучасній Європі можна віднести оновлення змісту традиційних навчальних дисциплін; введення нових предметів (біотехнології, охорона здоров'я, інформаційні технології, мирне співіснування або навчання в дусі миру, охорона навколишнього середовища, навички спілкування); введення нових курсів або інтеграція нових розділів до предметів та вивчення двох і більше іноземних мов.

2. Головними завданнями реформування загальної середньої освіти в Україні є органічне поєднання навчання і виховання, удосконалення та розвиток мережі загальноосвітніх закладів різних спрямувань, пріоритетне фінансування, матеріально-технічне забезпечення школи та розширення можливостей здобуття загальної середньої освіти.

Сучасний стан середньої освіти в Україні перебуває на етапі розвитку, хоч освіта і має позитивні зрушення, але вони відбуваються

не в усіх школах і не на всіх рівнях організації навчально-виховного процесу. Тому наше завдання, як майбутніх вчителів та людей, що (надіюсь) будуть працювати у сфері освіти, намагатися йти шляхом розвитку, модернізації, гуманізації, користуватися досвідом інших країн та навчити і виховати гарне майбутнє покоління.

Література

1. Василюк А. В. Нариси з порівняльної педагогіки : посібник з порівняльної педагогіки для студентів вищих педагогічних закладів освіти / А. Василюк, К. Корсак, Н. Яковець ; Ніжинський державний педагогічний університет імені Миколи Гоголя. – Ніжин : НДПУ ім. М. Гоголя, 2002. – 119 с.
2. Громовий В. Буде й на нашій вулиці свято / В. Громовий // Відкритий урок: розробки, технології, досвід. – 2004. – № 19/20. – С. 81–90.
3. Локшина О. Напрями реформування змісту середньої освіти у сучасній Європі / О. Локшина // Історія в школі. – 2000. – № 9. – С. 13–15.
4. Локшина О. Про навчання іноземних мов у Європі / О. Локшина // Рідна школа. – 2001. – № 12. – С. 73–75.
5. Максимюк С. П. Педагогіка: навчальний посібник / С. П. Максимюк. – К. : Кондор, 2009. – 670 с.
6. <http://www.zippo.net.ua>
7. <http://www.rusnauka.com>

ДЖЕРЕЛА ТА ПРИНЦИПИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ЕТИКИ ВЧИТЕЛЯ

Богомаз Тетяна, студентка факультету іноземних мов
Науковий керівник: **Шевчук М. О.**, ст. викл. кафедри педагогіки

Потреба суспільства передавати свій досвід і знання підрастаючим поколінням породила особливий вид суспільно-необхідної діяльності-професію педагога. Елементи педагогічної етики з'явилися разом з виникнення педагогічної діяльності, як особливої суспільної функції.

Взагалі, принцип моралі визначається ставленням до суспільства і суспільного прогресу, до Батьківщини і до людей загалом. Звідси випливає можливість систематичного викладу вимог педагогічної етики в житті та праці вчителя саме в такому плані. Ця система педагогічної етики повинна показати в чому полягає особливість ставлення вчителя до суспільства і до суспільного прогресу в чому специфіка вчительського патріотизму і гуманізму і сумлінного ставлення до праці, правдивості і скромності. Я вважаю, що цілком очевидним є той факт, що вимоги моралі вчителя не можуть не збігатися з основними вимогами моралі соціуму. Але педагогічна праця-особливий вид діяльності, а тому породив певну специфіку. Недолік цієї системи полягає в тому, що вона передбачає розгляд усіх принципів морального кодексу однаковою мірою, в той час як їхня вага для професії вчителя не однакова.

Педагогічну етику можна також вкласти в систему відношень вчителя з тими категоріями людей з якими він стикається у процесі роботи і які є об'єктами його психологічного впливу. Звичайно дана структура відношень не може уникнути деяких повторень. Вчитель має використовувати педагогічний такт в спілкуванні з кожною людиною. Однак конкретніші норми педагогічної етики будуть істотно різнитися. А вона у свою чергу є базою педагогічної етики. Педагогічна етика – система взаємин учителя з тими категоріями людей з якими він стикається і які є об'єктом його педагогічного впливу.

Соціальні та педагогічні наслідки привертають увагу. Звичайно осмислюється сукупність схожих відносин, але індивідуальний факт володіє серйозною переконливістю. В результаті, один типаж поведінки педагога розглядають як корисний, доцільний, інший – як недоцільний. Отже, актуальність досліджуваної теми полягає в необхідності емпіричного, та теоретичного вивчення проблеми. Метою статті є дослідження педагогічної етики та такту майбутніх вчителів.

Якісно новий етап у розвитку даного виду моралі ми знаходимо в працях В. Сухомлинського. Він неодноразово говорив, що процес навчання це, перш за все, – людські відносини. До питання педагогічної етики звертався у своїх роботах і Іван Драч, Гноболін, Кузьмін, Гришин, Сластьонов. У знаменитій роботі Івана Драча під назвою "Дума про вчителя", він говорить, що нема праці більш виснажливої ніж професія педагога. Але й нема долі щасливішої, ніж бачити як з рук твоїх у світ йде сформована особистість. І він правий. Кожен педагог має зрозуміти: виховати треба спочатку морально - стійку особистість, а вже потім біологів, мовознавців тощо.

Щоб зрозуміти, що таке педагогічна етика потрібно знати її фундамент, її народження. Для цього повернімося в далеке минуле.

На питання професійної етики вперше звернув увагу Арістотель. Він говорив про взаємозв'язок поділу суспільства праці із моральними принципами суспільства. А от Демокрит наголошував на необхідність погодження виховання з природою дитини, про перевагу засобів переконання над засобами примусу. Платон сповідував віру в те, що дитина має підкорятися волі педагога. Але лише Квінтіліан вперше поставив питання педагогічної етики на професійному рівні. Він наголошував – педагог має вміти зацікавити дитину. Ця проста й водночас складна формула успіху є базовою в роботі вчителів.

В епоху Середньовіччя суспільство взагалі не цікавилось питанням педагогічної етики у зв'язку з тим, що суспільством в цілому керувала релігія. Домінування релігії – звичайне та навіть логічне явище Середніх Віків. Релігія – найсильніший у світі мотиватор становлення ідеології та свідомості народу. І лише починаючи з епохи Відродження, вчителі починають звертати увагу на тих кого вчать. Знаменитий Руссо вважав, що справжній педагог має бути позбавлений будь-яких пороків.

Представники французької освіти трактували завдання морального виховання, вважаючи рушійною силою освіту, науку та розум. А от німецькі просвітителі більш глибоко характеризували вимоги до педагога. Вони критикували ізольований спосіб виховання дитини.

На сьогоднішній день педагогічна етика це – самостійний розділ етичної науки, що вивчає особливості педагогічної моралі, з'ясовує специфіку реалізації загальних принципів моральності в сфері педагогічної праці, розкриває її функції, специфіку змісту принципів і етичних категорій. Також педагогічною етикою вивчається характер моральної діяльності вчителя і моральних відносин у професійному середовищі, розробляються основи професійного етикету, що представляє собою сукупність вироблених у вчительському середовищі специфічних правил спілкування, манер поведіння.

Перед педагогічною етикою стоїть ряд нагальних завдань. Серед них дослідження проблем методологічного характеру, з'ясування структури і вивчення процесу формування моральних потреб учителя, виявлення пропонованих вимог до морального вигляду педагога.

Практична діяльність вчителя не завжди відповідає нормам професійної етики, що викликане складністю та протиріччям педагогічної практики. Тому важливим завданням є вивчення морального стану педагога.

Серед задач педагогічної етики можна виділити насамперед підняття рівня морально-етичної підготовки вчителя та озброїти його знаннями, користуючись якими, протиріччя в навчально-виховному процесі будуть вирішені більш ефективно. Вивчення педагогічної етики дає матеріал, необхідний для аналізу педагогічного процесу, як процесу моральних відносин між його учасниками.

Педагогічний такт – найхарактерніша професійна особливість вчителя. В будь-якій професії є щось особливе, що відрізняє її від інших професій. Це може виявлятися і в зовнішньому вигляді, звичках, мові. Такт – необхідна умова взагалі для будь-яких людських відносин. Сьогодні багато говорять про такт саме педагога. А він виявляється перш за все в ідейних переконаннях. Він необхідний і в навчанні, але більшою мірою у вихованні. У безтактового вчителя діти ще щось можуть засвоїти, але у вихованні такий педагог нічого не досягне. Тактовну людину характеризують такі якості: ввічливість, кмітливість, повага до чужої думки, почуття гумору. Такі риси мають бути притаманні й тактовному вчителю.

Дотримуючись педагогічного такту, вчитель має поставити за мету, щоб вчинки та дії учнів мали не лише моральний, а й морально-виховний вплив. Обирати таку форму поведінки за якої можна було б добитися позитивних результатів в обох сферах діяльності-моральній та виховній. Моральна мета спирається на захист добрих та справедливих вчинків, боротьбу з лінощами та аморальністю. Але й

не можна лише засуджувати аморальність. Боротьба з вадами має нести глибоко людський характер.

Сьогодні багато говорять про педагогічну майстерність. І це закономірно. Адже педагогічна майстерність це не тільки висока та всебічна освіченість вчителя, але й вміння бути почутими дітьми. Коли говоримо про педагогічний талант, то перш за все маємо на увазі вміння встановити контакт з дітьми. А це дається не кожному. К. Д. Ушинський говорив, що теорія педагогіки пуста, якщо відсутній дар від Бога.

Для того, щоб наставляти та виховувати, треба мати перш за все гармонію в собі.

Кожного разу, переступаючи класну кімнату, ми маємо чітко знати мету нашої діяльності та результатів її досягнення, навчитись бачити внутрішню картину світу дітей, вибрати оптимальні засоби впливу. Саме це є внутрішнім стимулом самовиховання вчителя, прагнення поглибити власні знання та здобути необхідні навички.

Серед ключових компонентів етична займає місце прерогативи. У її структурі слід виділити такі елементи етичної компетентності: усвідомлення гуманізму, розуміння морального сенсу своєї професії, прогнозування результатів своїх дій, уміння розв'язувати конфлікти в різних середовищах.

Проблема педагогічної етики є наскрізною історико-педагогічною проблемою. Тобто вона виникає в певну епоху й не втрачає своєї актуальності в умовах сьогодення. Одним із шляхів формування етичної компетентності є домінування у змісті дисципліни педагогічного циклу.

Формуючий вплив на вчителя, як показує практика, має не хронологічне подання матеріалу за історичним періодом, а проблемно-генетичний підхід, який дозволить здійснити багатовимірне дослідження явища з позиції гуманістичної педагогіки.

Вчитель, що керується засадами педагогічної етики має бути суворим, але справедливим до кожної дитини і пам'ятати, що межа між розумною суворістю і деспотичністю дуже хитка. Такий педагог має бути сам високоморальним та мати сильну громадянську мужність. Вчитель мусить виявляти повагу та любов до кожної дитини, незалежно від її здібностей. Педагог – професіонал орієнтує роботу згідно вікових особливостей дитини.

Розгляд генезису етико-педагогічних ідей у контексті гуманізації має суттєве значення для змісту сучасної освіти, яка має розвиватися лише шляхом гуманізації та демократизації. Ян Амос Коменський одним із перших запропонував навчально-виховну систему, стрижнем якої є гуманізм та педагогічна етика.

У педагогічній етиці розглядаються моральні відносини, засновані на зв'язку відкритого типу і на зв'язках багатосторонніх.

Суб'єктом моральних відносин у педагогічному середовищі є вчитель. Педагог – центральна фігура в середовищі навчання. Об'єктами є діти, батьки.

Успіх дитини залежить не тільки від таланту педагога та педагогічного такту, а й від того мікросередовища де зростає дитина - сім'ї. Дослідження показали, що сильний відбиток на формування дитини робить сім'я. Це місце де дитина отримує перший досвід. А може отримати серйозні комплекси, які з часом змінять психологічну поведінку, але суть залишиться та сама.

Тому часто завдання педагога – перевиховати усталене світобачення. Але робити це треба професійно. Провідна роль педагога вимагає від нього стійкої моральності. У випадку серйозних психологічних проблем з дитиною – не нашкодити, а вчасно повідомити спеціалістам. У даних питаннях потрібна абсолютна конфіденційність. Педагог зобов'язаний розпізнати проблему та допомогти.

Отже, опрацювавши дану тему, можна зробити висновок, що філософія педагогічної етики пройшла довгий шлях становлення від суто схоластичних ідей ідеалу вчителя до комплексного інтегрованого утворення, основу яких складають ідеї гуманного ставлення вчителя до учнів, їх психологічної підтримки, ініціативи, творчості, відповідальності. Педагогічна етика має стати своєрідною релігією для кожного педагога. Дослідники говорять, що такт – поняття не шаблонне, що підлягає змісту кожної окремої ситуації. Але я вважаю, що мораль і такт вчителя в певній мірі і є прийнята система шаблонів. Така ж як соціальна мораль. Справжній педагог виносить на перше місце дитину, її внутрішній світ, мету виховати морально-свідому, сильну особистість. Але оволодіти педагогічною етикою і тактом, на жаль, неможливо шляхом заучування. Це наслідок творчості, гнучкості розуму. Педагогічна етика найбільш необхідна в конфліктних ситуаціях, але головне його призначення – попередити появу. Отже, можна зробити висновок: педагогічна етика-система вмінь та навичок, за допомогою яких педагог у кожному конкретному випадку застосовує до учнів найбільш ефективні засоби виховання. Сьогодні в умовах тотального розвитку технічних аспектів і відставання культурного розвитку, дуже важливо зрозуміти, що для стабілізації суспільства необхідними етичними знаннями є подальший розвиток педагогічної етики та педагогічного такту вчителів.

Але навіть дотримуючись всіх ідей та принципів моралі та етики вчителя, далеко не кожен є педагогом. Праця вчителя вимагає неосяжного таланту. А талант, як відомо є не в усіх. Тож перед вибором майбутньої професії, самокритично проаналізуйте себе, свої внутрішні резервні можливості, або краще вам не переступати поріг класної кімнати.

Література

1. Болсун С. Вчительські манери: сутність та вимоги до них / С. Болсун // Рідна школа. – 2001. – № 8. – С. 64–65.
2. Пінчук Т. Д. Етика взаємин вчителів і учнів / Т. Д. Пінчук. – К.: Знання, 1978. – 45 с.
3. Педагогічна майстерність / [І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.]; за ред. І. А. Зязюна. – [2-е вид., допов. і переробл.]. – К.: Вища школа., 2004. – 422 с.
4. Педагогічна майстерність сучасного вчителя: теорія і практика: [підручник за кредитно-модульною технологією навчання для бакалаврів] / Бельчева Т. Ф., Ізбаш С. С., Елькін М. В., Дюжикова Т. М., Солоненко А. М. – Мелітополь: ТОВ "Видавничий будинок ММД", 2010. – 364 с.
5. Синиця І. О. Педагогічний такт і майстерність учителя/ І.О Синиця. – К., 1981.- 319с.
6. Скульонський Р. П. Вчіться бути вчителем / Р. П. Скульонський. – М.: Педагогіка, 1986. – 144с.

НАВІЮВАННЯ ЯК СПОСІБ КОМУНІКАТИВНОГО ВПЛИВУ У ПЕДАГОГІЧНОМУ ПРОЦЕСІ

Виноградська Євгенія, студентка філологічного факультету
Науковий керівник: **Киричок І. І.**, канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогіки

Актуальність проблеми. Особистість формується багатьма обставинами, у тому числі психологічним впливом однієї людини на іншу, здійснюваним методами переконання і навіювання. Методи ці використовуються з метою формування певних поглядів і різних установок. Розв'язуючи проблему всебічного розвитку особистості, вітчизняна педагогіка розробляє різноманітні засоби і методи, які сприяють оптимізації навчально-виховного процесу. У вивченні питань теорії і практики виховання педагогіка широко використовує досягнення суміжних наук, котрі розкривають закономірності психічного життя людини.

Серед багатопланових наукових пошуків, присвячених способам і видам впливу на психічну сферу людини, значне місце займає і проблема навіювання.

Навіювання (сугестія) вивчається в деяких аспектах: медичному, соціологічному, психологічному. Актуальна проблема сугестивного впливу і для педагогіки.

Аналіз основних досліджень та публікацій. *В наш час педагогіка не дає відповіді про взаємозв'язок навіювання і переконання в навчально-виховному процесі, про вплив навіювання на психічний стан школярів. Досконало не розкриті педагогічна сутність різних*

видів сугестивного впливу, умов застосування самонавіювання в процесі самовиховання і інші проблеми. Разом з тим багато досліджень сьогодення, присвячених актуальним питанням виховання, сприяють постановці і науковому аналізу проблеми використання навіювання у педагогічному процесі. Праці вітчизняних педагогів (А. М. Арсеньєва, М. І. Болдирєва, В. Є. Гмурмана, М. К. Гончарова, М. А. Данилова, Б. П. Йосипова, Т. Є. Конникової, Ф. Ф. Корольова, В. М. Коротова, Н. В. Кузьміної, І. С. Мар'єнко, Е. І. Монозона, І. Т. Огородникова, М. Н. Скаткіна, Ю. В. Шарова, Г. І. Щукіної, А. Г. Хрипкової і інших) дають змогу висвітлити питання навіювального впливу з позиції сучасних досягнень педагогічної науки. У працях учених останніх десятиліть (Є. А. Бакєєва, Ф. В. Бассіна, І. Т. Бжалова, А. Г. Ковальова, В. М. Куликова, А. В. Петровського, К. К. Платонова, В. А. Часова, В. М. Якушева і інших) розкриті особливості впливу навіювання в суспільстві. Значний вклад у вивчення ролі навіювання в суспільній діяльності зробив *В. М. Бехтерев*. Він описав факти масових ілюзій і галюцинацій, епідемії чаклунства, паніки серед людей, вплив сугестивності на соціум і інші явища.

Мета нашої роботи полягає в тому, щоб розкрити роль і методику застосування навіювання у педагогічному процесі.

Для досягнення даної мети ми поставили ряд наступних *завдань*:

- обґрунтування доцільності використання навіювання в якості засобу педагогічного впливу;
- зіставлення характеристик видів навіювання, застосованих в педагогіці;
- виявлення і перевірка умов, при яких навіювання являється найбільш прийнятним засобом педагогічного впливу;
- пошук оптимальних засобів, доступних для поповнення арсеналу педагогічної техніки вчителя, які забезпечують ефект навіювання.

Вклад матеріалу. Проблема педагогічного навіювання спочатку виникла перед нами у зв'язку із вивченням питань подолання формалізму в процесі навчання (1949–1960 рр.). Потім вона була включена як частина в дослідженні теми розвитку суспільної і пізнавальної активності школярів (1960–1965 рр.). З 1966 року розпочалось спеціальне вивчення інтенсифікації навчально-виховного процесу шляхом цілеспрямованого педагогічного впливу на неусвідомлену сферу психіки.

Люди активно взаємодіють в процесі спілкування. Вони не тільки переконують, але і нав'язують один одному свою думку, навіюють свої позиції і настрої.

Під *педагогічним навіюванням* ми розуміємо такий словесний вплив педагога, який сприймається учнями без належного контролю свідомістю, але разом з тим чинить істотний вплив на їх уявлення, установки, мотиви і акти діяльності [6, с. 31].

На відміну від переконань, які є аргументованим засобом впливу, педагогічне навіювання проводиться при зниженому рівні аргументації. *Формула переконування*: дістав інформацію - зрозумів – маю певне ставлення. *Формула навіювання*: прийняв підказку – дію. Підказка, подана в готовому вигляді, приймається, бо спирається на потреби. *Результат переконування* – переконання, які можна змінити у подальшому, якщо є достатня аргументація. Результат навіювання – віра [3, с. 139]. Акт навіювання оснований на такій якості психіки, як сугестивність. В загальному вигляді сугестія є здатністю людини сприймати навіювання. Якщо сугестія – спосіб впливу, то сугестивність – ступінь сприйнятливості до навіювання [2, с. 76].

Сугестивність – звичайна властивість вищої нервової системи, в різній ступені притаманна всім людям. Сугестивність залежить від віку, статі, інтелекту, стану здоров'я і інших факторів. Вона може коливатися в залежності від виду навіювань і авторитетності тієї особи, яка проводить навіювання. Сугестивність як прояв індивідуальності не безумовна, а умовна; не стабільна, а динамічна [5, с. 18].

Основні фізіологічні механізми сугестії відкрив *І. П. Павлов*. Сутність навіювання і самонавіювання на фізіологічному рівні заключається в тому, що "это есть концентрированное раздражение определенного пункта или района больших полушарий в форме определенного пункта или района больших полушарий в форме определенного раздражителя, ощущения или следа его – представления, то вызванное эмоцией, то есть раздражителем из подкорки, то произведенное посредством внутренних связей, ассоциаций, – раздражение, получивши преобладающее, незаконное и неодолимое значение [6, с. 78]".

На психологічному рівні це приводить до того, що людина, виконуючи яку-небудь вимогу, поставлену іншою особою, не підкорюється, вважаючи свої дії результатом самостійно прийнятих рішень.

Класифікуючи навіювання, котрі зустрічаються у педагогічному процесі, ми, перш за все, розрізняємо супутні навіювання і навіювання, застосовані як цілеспрямований засіб педагогічного впливу [2, с. 72].

Супутні навіювання – своєрідний вплив на психіку дитини, який зустрічається в будь-якому педагогічному процесі. Це – ненавмисний вплив оточуючих на вразливість і емоціональність дітей. Тут відсутня спеціальна цілеспрямованість сугестивного впливу, хоча різні фактори, які складають педагогічний процес, впливають по механізму навіювання на психічний стан школярів [2, с. 73].

Сугестивний вплив на учня викликає зовнішній вигляд учителя, його емоційність, інтонація, міміка, жести, своєрідність класного колективу, обстановка школи. Відношення учня до матеріалу, який вивчається, обумовлено не тільки змістом пояснень учителя, але і тим, хто пояснює (ступінь авторитету педагога).

Розуміння сутності навіювання і застосування його в конкретній педагогічній ситуації дають можливість учителю підсилити чи послабити цей фактор впливу на внутрішній світ школяра.

Користуючись методом переконань в умовах гарної сприйнятливості до неї і високої готовності до засвоєння знань і вимог, педагог повинен знизити питому вагу супутнього навіювання. В ситуаціях недовіри учнів до слова вчителя роль супутнього навіювання повинна посилитись [2, с. 75].

На основі аналізу педагогічної практики пропонується класифікація видів педагогічного навіювання: пряме педагогічне навіювання, непряме; самонавіювання, релаксопедія, застосована в цілях морального виховання, релаксопедія, застосована в дидактичних цілях [6, 93].

Значну роль у виборі засобів сугестивного впливу відіграє врахування індивідуальних особливостей школяра. Сугестопедична практика зобов'язана враховувати тип нервової діяльності школяра, ступінь його сугестії і інші показники, які дають можливість вибрати оптимальний для даного випадку вид сугестії.

Ступінь сугестивності школяра позначається на структурі його навчальної і суспільної діяльності. Існує значуща залежність між ступенем сугестивності і рівнем прагнення до самовираження. Чим вищий ступінь сугестивності, тим нижче прагнення до самовираження [6, с. 99].

Гіпноз, як прояв сугестивної поведінки, є унікальним феноменом, який залучає до себе особливу увагу, нерідко оточений не тільки таємничістю, а і багато численними забобонами [1, с. 20]. Історія вивчення гіпнозу сповнена драматизму: періоди цікавості до нього змінювались періодами навіть його заперечення. Підвищений інтерес до гіпнозу виник в кінці XVIII ст. у Франції завдяки лікарю *Ф. Месмеру*. Великий внесок у вивчення гіпнозу внесли наступні учені, психологи, фізіологи *В. М. Бехтерев, І. П. Павлов, З. Фрейд, М. Орн, В. Рожнов* і ін. *В. М. Бехтерев* визнавав гіпноз як клінічну реальність, вважав, що він викликається навіюванням, яке "есть не что иное как привывание путем слова или другим либо способом различных психических явлений, например, чувства, ощущения, идеи или действия другому лицу при отвлечении его волевого внимания или сосредоточения [1, с. 23]". *Павлов І. П.* стверджував, що гіпноз – частковий сон, часткове гальмування, перехідний стан між неспанням і сном [6, 134]. *Фрейд З.* розглядав гіпноз як особливу форму перенесення. Він вважав, що гіпнотизер в процесі гіпнотичної індукції займає місце батьків гіпнотизуючої особи і відроджує комплекс Едіпа з його любов'ю і страхом, визначаючи тим самим або заспокійливий "материнський", або страхотливий "батьківський" типи гіпнозу [6, 139].

Висновки. Аналіз літератури і педагогічної практики свідчить, що значущість педагогічного навіювання оцінюється по-різному. Поряд з визнанням доцільності застосування в педагогічному процесі сугестивних засобів впливу, існує думка про його несприйнятливості для школи. Аналізуючи ці точки зору, ми відстоюємо наступні три положення: по-перше, бажаємо ми того чи ні, елемент сугестивного впливу має місце в будь-якому педагогічному процесі; по-друге, правильно організоване навіювання опосередковано стимулює свідому активність школяра, по-третє, різні види навіювання доповнюють арсенал засобів педагогічного впливу і прийоми індивідуального підходу до дитини.

Педагогіка не повинна ігнорувати навіювання як реально існуючий фактор, який впливає на повсякденну поведінку учня і на формування його особистості.

Дослідження сугестивного впливу в педагогічному процесі не свідчить про переоцінку ролі несвідомого в житті людини.

Положення про взаємозв'язок усвідомлених і неусвідомлених компонентів психіки надзвичайно важливо для методологічно правильного підходу до сугестивного впливу в педагогічному процесі.

Для правильної організації навчально-виховного процесу необхідно бачити відмінність і взаємозв'язок переконань і навіювання як засобу педагогічного впливу.

Переконання і навіювання мають ряд спільних ознак. По-перше, засобом впливу і при переконанні, і при навіюванні служить слово. По-друге, по результатах впливу важко відрізнити, являється той чи інший мотив, акт поведінки наслідком методу переконань чи навіювання. По-третє, в соціальному житті і педагогічній практиці досить часто переконання і навіювання діють в тісному зв'язку один з одним.

Навіювання навіть на початковій стадії частково спирається на логіку. В педагогічному процесі навіювання не тільки готує підґрунтя для переконань, але і має в собі елементи переконань. В свою чергу переконання повинні мати сугестивний характер. Загальні ознаки переконань і навіювань не можуть служити основою для їх ототожнення.

Признаючи переконання високоефективним методом словесного впливу, так як воно адресовано свідомості людини, ми не можемо недооцінювати і роль навіювання. Питома вага навіювання в навчально-виховному процесі менша, чим переконань, і область, де навіювання застосовується як засіб педагогічного впливу, має свою специфіку. В надзвичайно складному процесі формування особистості основні педагогічні задачі реалізуються за допомогою метода переконань, але в навчально-виховному процесі є і такі ситуації, в яких доцільно використовувати словесні навіювання

Педагогу необхідно знати, в яких типових ситуаціях доцільно використовувати той чи інший спосіб впливу. Це відноситься до будь-

якого методу виховання, тим більше до такого технічно складного, як навіювання. Педагог повинен знати, коли і в якій мірі слід користуватися здатністю школяра до психологічного тиску.

Особливої уваги заслуговує проблема супутнього навіювання. Механізм мимовільного навіювання оголює психологічну сутність авторитарної педагогіки. Тим самим висувається питання про міру сугестивного впливу. Зміст і методика стимулювання розвитку пізнавальної і суспільної активності повинні узгоджуватися зі ступенем навіювання.

Правильно організоване навіювання, включене в загальну систему виховання, сприяє зміні негативних установок, подоланню аморальних звичок. Воно збуджує школярів до самовдосконалення.

Вплив на людину, зокрема дитину – тонка та відповідальна справа. Д. Карнегі наголошував на додержанні певних правил кожною людиною, насамперед педагогом. Назвімо найважливіші з них:

- переконуючи - уникати суперечок;
- дотримуватися дружнього тону;
- давати учневі можливість висловити власну думку;
- дивитися на речі очима співрозмовника, щоб зрозуміти його;
- спиратися на благородні мотиви співрозмовника;
- яскраво драматизувати ідеї, що пропонуються [4, с. 200–201].

Загалом, комунікативна взаємодія учителя з учнем полягає у піклуванні, вияві влади старшої люблячої дитини, яка не воює з учнем, а діє разом із ним, шукаючи шляхів усунення його негараздів, подолання проблем.

Література

1. Бехтерев В. М. Внушение в общественной жизни / В. М. Бехтерев // Правда. – 1990. – № 7. – С. 18–30.
2. Гавакова Т.И. Внушение в педагогическом процессе / Т. И. Гавакова // Основы педагогического мастерства. – 1992. – № 3. – С. 70–82.
3. Зязюн І. А. Л. В. Крамущенко, С. Вашкевич Педагогічна майстерність / За ред. І. А. Зязюна. – 2-ге вид. допов. і переробл. – К.: Вища школа, 2004. – 424 с.
4. Карнегі Д. Двенадцать правил, соблюдение которых позволяет склонить людей к вашей точки зрения / Д. Карнегі // Как завоевать друзей и оказывать влияние на людей. – М., 1989. – С. 135–210.
5. Хрипкива А. Г. Приемы самовнушения / А. Г. Хрипкива // Воспитание школьников. – 1993. – № 1–2.
6. Шварц И. Е. Внушение в педагогическом процессе / И. Е. Шварц. – Пермь, 1971. – 220 с.

СТАН СФОРМОВАНОСТІ УПРАВЛІНСЬКОГО СПІЛКУВАННЯ У МАЙБУТНІХ КЕРІВНИКІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Вишневський Сергій, магістрант факультету психології
та соціальної роботи

Науковий керівник: **Самойленко О. В.**, канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогіки

На основі теоретичного обґрунтування проблеми дослідження та з метою практичного вивчення стану сформованості управлінського спілкування у майбутніх керівників загальноосвітніх навчальних закладів нами проведений педагогічний експеримент.

Метою педагогічного експерименту стало дослідження стану сформованості управлінського спілкування у майбутніх керівників загальноосвітніх навчальних закладів.

Для реалізації мети передбачалося розв'язання таких завдань:

1. Виявити рівні сформованості управлінського спілкування у майбутніх керівників загальноосвітніх навчальних закладів.

2. Розробити систему роботи щодо підвищення рівнів управлінського спілкування у майбутніх керівників.

У дослідженні дотримуються визначеної структури управлінського спілкування керівників загальноосвітніх навчальних закладів. За допомогою теоретичного аналізу, а також попереднього експериментального вивчення проблеми були обрані для дослідження певні індивідуально-психологічні характеристики.

У процесі емпіричного дослідження стану сформованості управлінського спілкування у майбутніх керівників загальноосвітніх навчальних закладів ми використали такі методики:

- Анкета для визначення комунікативної обізнаності майбутніх керівників загальноосвітніх навчальних закладів.

- Методика дослідження міжособистісних відносин – опитувальник Т. Лірі, спрямована на визначення особливостей взаємодії у спілкуванні учасників комунікації.

В основу виділення і диференціації інтерперсональних стилів Т. Лірі поклав два базові ортогональні виміри (фактори) міжособистісного спілкування: "гнів-симпатія" і "сила-слабкість". Ним було виділено чотири типи міжособистісної взаємодії, розташовані в просторі двох біполярних вимірів.

Перший вимір містить параметр ворожості на одному полюсі і параметр любові (симпатії) – на іншому. Домінування і покірливість утворюють полюси другого виміру – сили. Поєднання в різних комбінаціях і пропорціях двох біполярних факторів утворює систему з восьми стилів міжособистісного спілкування, які представляються

графічно у вигляді секторів кругової діаграми. Оскільки стилі можуть проявлятися на різних рівнях інтенсивності, то в межах кожного октанту виділяються два стилі, одного й того ж типу, але різної міри вираженості, що в підсумку дає шістнадцять стилів спілкування: лідерський, деспотичний, незалежний, доміантний, прямолінійний, агресивний, недовірливий, скептичний, поступливий, пасивно-покірливий, довірливий, залежний, кооперативний, конформний, доброзичливий, альтруїстичний. Кожен стиль описується і характеризується через відповідний набір міжособистісних дій і рис.

Дана методика складається з 128 тверджень. Респонденту пропонується охарактеризувати себе. Якості, які притаманні досліджуваному відмітити знаком "+", якості, в яких виникло сумнів – відмітити знаком "-".

- Методика оцінки самоконтролю у спілкуванні М. Снайдера спрямована на визначення рівню самоконтролю керівника в управлінському спілкуванні.

Керівники з високим комунікативним контролем, за М. Снайдером, постійно за собою слідкують, добре знають, де і як себе поводити, керують виявленням своїх емоцій. Проте одночасно з цим у них утруднена спонтанність самовиявлення, вони не люблять непрогнозованих ситуацій. Їхня позиція "Я такий, яким є саме тепер". Управлінці з низьким комунікативним контролем більше безпосередні і відкриті, вони мають стійкіше "Я", мало схильні до змін у різноманітних ситуаціях. Методика містить десять речень, які описують реакції на деякі ситуації. Досліджувані мали оцінити кожне речення як правильне чи неправильне залежно від своєї реакції. Виявлення рівня комунікативного контролю оцінюється за трьома ступенями: низьким, середнім і високим.

- Методика оцінки комунікативного мінімуму керівників організації дозволяє оцінити рівень володіння комунікативними вміннями та навичками учасників комунікації. Опитувальник складається з 14 суджень, за якими пропонується оцінити рівень притаманності досліджуваному тих чи інших комунікативних навичок і умінь за семибальною шкалою (1 – даний аспект у спілкуванні зовсім відсутній, 7 балів – виражений максимально).

Виявлення рівня володіння комунікативним уміннями і навичками оцінюється за трьома ступенями: низьким, середнім, високим.

Низький – якщо сума менше або близько 30 балів, варто звернути увагу на підвищення комунікативної компетентності керівників організації.

Середній – від 30 до 60 балів – варто звернути особливу увагу на деякі незадовільні аспекти спілкування керівників, тому що вони можуть істотно впливати на ефективність управлінської діяльності.

Високий – понад 60 балів – керівники володіють комунікативним мінімумом.

- Методика визначення спрямованості "на себе" – "на задачу" – "на взаємодію з іншими людьми" передбачає визначення спрямованості особистості учасника комунікації.

Домінування в структурі особистості "спрямованості на себе" (НС) свідчить про виразність у даної людини езопових тенденцій, його прагненні до особистого благополуччя, престижу, задоволенню своїх бажань. Інтереси справи й оточуючих людей у такому випадку вторинні.

Якщо в мотиваційній структурі переважає "спрямованість на справу", "на задачу" (НЗ), то це свідчить про прагнення людини до реалізації цілей і рішення задач професійної діяльності. Такі працівники найбільш продуктивні в роботі, вони нерідко стають неформальними лідерами в групі.

У тому випадку, коли у людини переважає "спрямованість на взаємодію" (НВ), можна припустити, що така людина конформна, залежна від групи. Для неї головне – гарні відносини з оточуючими, виражена потреба в спілкуванні з іншими людьми. При цьому робота і її результати відходять на другий план, що робить таких працівників малопродуктивними. Керівник, орієнтований на підлеглих, намагається керувати, враховуючи їх інтереси, демонструючи їм, як їх потреби можуть бути задоволені поряд з потребами організації. Такий підхід, природно, не означає, що керівник, орієнтований на підлеглих, не зацікавлений також у виконанні завдань, оскільки кожне завдання завжди повинно бути виконане.

Методика містить у собі 27 тверджень, кожне з яких має три різних закінчення: А, В, С. Досліджуваним пропонується з трьох варіантів вибрати той, який є для них найбільш значущим і вписати букву (А, В або С), яка відповідає їх вибору, у бланк для відповідей проти відповідного номера питання в рубриці "Більше всього". Потім з відповідей, що залишилися, вони повинні вибрати ту, яка менш за все збігається з їхньою точкою зору, і вписати букву, що відповідає цій відповіді, проти номера питання в рубриці "Найменше" у бланку відповідей.

Для кожного питання використовуються дві букви. Відповідь, що залишилася, ніде не фіксується. Всі отримані в процесі заповнення анкети дані звіряються зі спеціальним "ключем". Основним критерієм оцінки результатів є абсолютна перевага одного з видів спрямованості особистості. Обстеження може проводитися як у групі, так і індивідуально.

- Методика визначення рівня мотивації досягнення успіху дозволяє визначити рівень мотивації досягнення успіху учасника комунікації.

Мотив досягнення визначається Дж. Аткинсоном як прагнення відчувати гордість за досягнуте. Мотив досягнення формується в процесі індивідуального досвіду, зв'язаного з вирішенням різного роду

завдань і проблем. Якщо він здебільшого мав негативний характер, тобто індивід у ситуаціях досягнення терпів невдачу, то в нього формується мотив уникнення невдачі. Такі люди відчувають тривогу перед випробуваннями, надають перевагу легким завданням, намагаються уникнути ситуацій зв'язаних із досягненням, тобто їх поведінка носить захисний, уникаючий характер. Якщо ж індивід частіше досягав успіху у виконанні різного типу завдань і переживав у зв'язку з цим емоції радості, гордості, задоволення, то в нього формується сильний мотив прагнення до успіху, який ще називають мотивом надії на успіх. У мотивації досягнення кожного індивіда наявні і мотив прагнення до успіху і мотив уникання невдачі, одна з цих тенденцій може переважати, домінування тієї чи іншої мотиваційної тенденції завжди проявляються у виборі складності цілей діяльності. Мотивовані надією на успіх обирають середні або дещо вищі від середнього рівня складності задачі, мотивовані страхом перед невдачею схильні до екстремальних виборів – нереалістично занижують або завищують цілі, які ставлять перед собою.

Мотивація досягнення, на думку Г. Меррея, полягає в потребі переборювати перешкоди і домагатися високих показників у праці, самоудосконалюватися, суперничати з іншими і випереджати них, реалізувати свої таланти і тим самим підвищувати самоповагу. Тест-опитувальник для вимірювання мотиву досягнення розроблено на основі теоретичних положень та експериментальних досліджень, зокрема мотиваційної концепції Д. Макклеланда і Дж. Аткинсона.

Даний тест призначений для діагностування двох узагальнених диспозицій особистості, що входять в структуру мотивації досягнення: прагнення до успіху (ПУ) і уникнення невдачі (УН). Опитувальник дозволяє визначити, яка з даних тенденцій є домінуючою в індивіда. Пункти опитувальника враховують індивідуальні відмінності в поведінці людей із мотивом прагнення до успіху і мотивом уникнення невдачі. В якості поведінкових індикаторів відповідних мотиваційних тенденцій виступають особливості рівня домагань, емоційні реакції на успіх і невдачу, відмінності в орієнтації на майбутнє, вибір легких чи складних завдань, фактор залежності-незалежності в міжособистісних стосунках та ін.

Опитувальник має дві форми – чоловічу (А) і жіночу (Б), кожна з яких містить відповідно 30 і 32 твердження, які торкаються життєвих ситуацій. Пропонується оцінити рівень згоди або незгоди з кожним твердженням за семибальною шкалою (1 – даний аспект у спілкуванні зовсім відсутній, 7 балів – виявляється максимально).

Методика визначення комунікативних та організаторських здібностей – КОС-1 спрямована на визначення рівнів розвитку комунікативних та організаційних здібностей, пов'язаних з особливостями спілкування учасників комунікації.

Важливе значення для ефективної управлінської діяльності мають комунікативні та організаторські здібності керівника школи, оскільки управління з соціально-психологічного погляду є процесом взаємодії з іншими людьми, внаслідок чого забезпечується їхня активна та скоординована участь щодо досягнення мети управління. Включаючись до того чи іншого різновиду діяльності, людина завжди вступає у відносини з іншими членами суспільства, діє в умовах певних соціальних відносин. Люди, що її оточують як члени конкретних соціальних груп, є найважливішим чинником її соціальної детермінації. Можна сказати, що активність суб'єкта у певних межах тим більша, чим ширша сфера спілкування і чим більшу кількість виборів поведінки і діяльності група спроможна йому надати.

Дана методика призначена для виявлення уміння чітко та швидко встановлювати ділові та товариські контакти з людьми, прагнення розширити контакти, брати участь у групових заходах, уміння впливати на людей, прагнення проявити ініціативу. Методика базується на принципі відображення та оцінки досліджуваними деяких особливостей своєї поведінки в різних ситуаціях особистого досвіду. Методика складається з 40 запитань, на кожне з яких досліджувані дали відповідь: за позитивної відповіді ставився (+), за негативної (-). Виявлення організаторських та комунікативних здібностей оцінюється за п'ятьма рівнями.

- Методика діагностики розвитку креативності в менеджменті спрямована на визначення креативного потенціалу учасника комунікації.

Методика для визначення креативного потенціалу складається з трьох груп тверджень. Досліджуваним пропонується оцінити твердження у залежності від того, буває так завжди, часто, іноді, рідко, ніколи і поставити біля кожного твердження бал, що відповідає їхній відповіді.

- Методика оцінки оптимізму та активності особистості менеджера дозволяє визначити психологічний тип учасника комунікації у відповідності зі ступенем оптимізму й активності особистості.

Методика містить 15 тверджень. Досліджуваним пропонують оцінити ступінь згоди з кожним з них. Для цього використовуються приведені на бланку варіанти відповідей з яких реципієнти закреслили ті, які найбільше відповідали їх оцінці. Методика містить дві шкали: оптимізму й активності.

Оптимізм у даній методиці розуміється як схильність людини вірити у свої сили й успіх, мати переважно позитивні чекання від життя й інших людей. "Оптимісти", як правило, екстравертовані, доброзичливі і відкриті для спілкування.

Для протилежної категорії людей, "песимістів", властиві сумніви у своїх силах і доброзичливості інших людей, чекання невдачі, прагнення уникати широких контактів, замкнутість на своєму внутрішньому світі (інтровертованість). Під активністю в даному контексті

розуміється енергійність, життєрадісність, безтурботність і схильність до ризику. Пасивність виявляється в тривожності, боязкості, непевності в собі і небажанні що-небудь робити.

Результати тестових методик піддавалися статистичному аналізу з наступною якісною інтерпретацією та змістовним узагальненням за допомогою методів математико-статистичної обробки.

Результати проведеного дослідження дозволили виділити *соціально-педагогічні умови* підготовки майбутніх керівників загальноосвітніх навчальних закладів до управлінського спілкування:

- усвідомлення майбутніми керівниками залежності успішності діяльності організації від ефективності управлінського спілкування;
- виділення психологічної підготовки до управлінського спілкування в окремий напрямок професійної підготовки керівників;
- поглиблення психолого-педагогічних знань магістрантів щодо ефективності управлінської взаємодії, визначення вимог щодо особистості керівників, необхідних для успішного управлінського спілкування;
- впровадження системи засвоєння знань, умінь і навичок, що забезпечують підвищення рівня готовності майбутніх керівників до управлінського спілкування;
- формування позитивної мотивації до спілкування, емоційної відкритості при роботі з людьми;
- опанування прийомами самоконтролю, саморегуляції, рефлексії, формування навичок самопізнання та підвищення рівня емоційної грамотності;
- учбово-ігрове моделювання ситуацій управлінського спілкування керівників та вироблення навичок конструктивного розв'язання комунікативних ситуацій в управлінській взаємодії;
- створення сприятливої атмосфери в процесі активного навчання, організація ефективної взаємодії учасників навчально-виховного процесу і засвоєння ними форм, методів та прийомів ефективного управлінського спілкування.

Література

1. Брюховецька О. В. Специфіка управлінського спілкування керівників освітніх навчальних закладів / О. В. Брюховецька // Актуальні проблеми психології. Том I: Організаційна психологія. Економічна психологія. Соціальна психологія: Зб. Наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / За ред. Максименка С. Д., Карамушки Л. М. – К. : Міленіум, 2005. – Част. 15. – С. 21–25.
2. Брюховецька О. В. Психологічні умови підготовки керівників загальноосвітніх навчальних закладів до управлінського спілкування / О. В. Брюховецька // Вісник післядипломної освіти: збірник наукових праць. Випуск 4 / Ред. кол. : В. В. Олійник (гол. ред.) та ін. – К. : Міленіум, 2006. – С. 156–164.

3. Глушакова Т. И. Переговоры: эффективное "ты–я" взаимодействие. (Методическое пособие) / Т. И. Глушакова. – Москва, 1991.– 152 с.
4. Готтсданкер Р. Основы психологического эксперимента / Р. Готтсданкер. – М. : Изд-во Моск. Ун-та, 1982. – 464 с.
5. Деркач А. А. Формирование и развитие профессионального мастерства руководящих кадров: социально-психологический тренинг и прикладные психотехнологии / А. А. Деркач, А. П. Ситников. – М. : Луч, 1993. – 72 с.
6. Джонсон, Девід В. Соціальна психологія: тренінг міжособистісного спілкування / Пер. з англ. В. Хомика. – К. : Вид. дім "КМ Академія", 2003. – 288 с.
7. Карамушка Л. М. Використання інтерактивних технік у процесі підготовки менеджерів та персоналу освітніх організацій до управління: Методичні рекомендації / Л. М. Карамушка, М. П. Малигіна. – К.– Рівне, 2003. – 20 с.
8. Крамер Г. Математические методы статистики: Пер. с англ. А. С. Моница, А. А. Петрова / Под ред. А. Н. Колмогорова. – М. : Изд-во "Мир", 1975. – 649 с.
9. Пірен М. І Конфлікти і управлінські ролі: соціально-психологічний аналіз. Навчально-практичний посібник / М. І. Пірен. – К. : УАДУ, 2000. – 200 с.
10. Психологія управління в освіті: Курс лекцій та завдання навчального практикуму для слухачів очно-дистанційної форми навчання в системі післядипломної педагогічної освіти / О. І. Бондарчук, Л. М. Карамушка, Н. Л. Коломінський та ін.. – К. : Валевіна, 2006. – 160 с.
11. Черевко В. П. Формування комунікативної компетентності майбутнього менеджера у процесі професійної підготовки / В. П. Черевко // Автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 / Інститут психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – К., 2001. – 20 с.
12. Чмут Т. К. Культура спілкування / Т. К. Чмут. – Харків : ХІРУП, 1996. – 206 с.

ВИХОВАННЯ МОРАЛЬНИХ ПОЧУТТІВ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ КАЗОК

Волкова Дар'я, студентка філологічного факультету
Науковий керівник: **Киричок І. І.**, канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогіки

Постановка проблеми. Проблема виховання моральних почуттів є об'єктом наукового дослідження відомих філософів, багатьох педагогів та психологів, тому що моральні почуття не закладені генетично або природою, а їх потрібно виховувати, і саме вони є основою формування моральної особистості.

Одним з ефективних засобів формування морального здоров'я є казка, оскільки вона відповідає потребам та інтересам дітей, сприяє

вияву їхньої емоційності, уяви, творчості. Казкові переживання залишають глибокий слід у свідомості дитини, сприяють розвитку добрих почуттів. У казці розкривається духовний світ дитини, ідеальний рівень її морального розвитку, здійснюється вплив на підсвідомість дитини.

Дослідження впливу, який казка справляє на дітей дошкільного віку, є актуальним з огляду на те, що контакт людини з феноменом чарівної казки, згідно з сучасними культурними традиціями Європи, відбувається саме в дошкільному дитинстві. Шкільний вік менше тяжіє до казкової культури, адже у сучасних моделях шкільного виховання казка не посідає особливого місця. Серйозне ставлення до казки у дорослому віці сьогодні існує переважно серед фахівців у галузі поетики фольклору, людей, які займаються феноменом казки на професійному рівні. Але дослідження чарівної казки на особистість не має обмежуватися вузькими віковими рамками, оскільки наслідки цього впливу багато в чому визначають подальший життєвий шлях особистості.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На початку минулого століття багатоаспектний світ казки стає предметом психолого-педагогічних досліджень. Маємо на увазі праці Т. І. Алієвої, Є. А. Аркіної, А. М. Виноградової, Л. М. Гурович, М. М. Кашиної, Т. І. Морозової, А. М. Орлова та ін. У них досліджено особливості сприйняття казок дітьми, вплив казки на розвиток функціональних характеристик дитини, формування ігрових можливостей у дитини за допомогою казки тощо.

На сьогодні в багатьох європейських країнах, зокрема в Польщі, відбувається заснування наукових шкіл – інституцій, наукових установ, дослідних центрів, – які працюють у напрямі бібліо- чи казкотерапії. Польські науковці репрезентують досягнення в галузі казкотерапії великою кількістю видань (наукових, науково-популярних, навчальних). На базі відомих університетів готують фахівців-казкотерапевтів (Ягелонський університет (м. Краків), університет Марії Складовської-Кюрі, Католицький університет (м. Люблін). Існують польські видавництва у Варшаві, Познані, Вроцлаві, зокрема "Media Rodzina" (м. Познань), що спеціалізуються на "літературі, яка лікує", видають збірники терапевтичних казок, навчальні посібники, методичні вказівки тощо. Чимало зроблено для розвитку казкотерапії та дослідженні казки в контексті психологічних наук і в Росії. 1998 р. у Санкт-Петербурзі було засновано Інститут казкотерапії. Працівники Інституту, на чолі з директором Т. Зінкевич-Євстигнеєвою, стали послідовниками відомих дослідників казок – К. Г. Юнга, М.-Л. фон Франц, К. П. Естес, Е. Фромма, З. Фрейда, Е. Берна, М. Еріксона, В. Я. Проппа та ін. Саме форму казки та метафору працівники Інституту казкотерапії визнали одним із найефективніших та найзапобованіших сучасністю засобів вирішення проблем людини (психічних розладів, страхів, стресів, депресій тощо). За десять років науково-дослідної роботи Інститут казкотерапії в Росії розробив методологію

комплексної казкотерапії для дітей, підлітків і дорослих із різноманітними проблемами.

Народна казка та її педагогічні можливості стали предметом уваги українських педагогів та методистів. Так, велику увагу казкам як жанрові творчості та засобу виховання школярів приділяли Бібко Н., Бурова Р., Дорошенко С., Ігнатенко Н., Корнійчук І., Кубинський М., Олійник Г., Пабат В., Сиротинко В., Тищенко С., Чуйко Г. та ін.

Виклад матеріалу. Моральне виховання – виховна діяльність школи, сім'ї з формування в учнів моральної свідомості, розвитку морального почуття, навичок, умінь, відповідної поведінки.

Моральне виховання розпочинається в сім'ї і продовжується у процесі соціалізації особистості. Його основу складають загальнолюдські та національні цінності, моральні норми, які є регуляторами взаємовідносин у суспільстві. Серед таких норм – гуманізм і демократизм, що відображаються в ідеалі вільної людини з високорозвиненим почуттям власної гідності, поваги до гідності іншої людини. **Моральне виховання** передбачає формування в дітей почуття любові до батьків, вітчизни, правдивості, справедливості, чесності, скромності, милосердя, готовності захищати слабших, шляхетного ставлення до жінки, благородства, інших чеснот.

Мета будь-якого вчителя – виховати зі своїх учнів цілеспрямованих, чесних, відкритих для спілкування та праці людей. Виховання – процес формування всебічно розвиненої особистості, а навчання – найважливіший засіб виховання, під яким розуміється процес передачі та активного засвоєння знань, умінь і навичок.

Як казав відомий педагог Я. А. Коменський, "навчання – це процес пізнання. Цей процес включає в себе усвідомлення та осмислення у процесі пізнання, вправи та практичний досвід. У процесі навчання в учня змінюються колишні та з'являються нові форми поведінки". Для раелізації мети виховання використовуються різні засоби та методи. Одним з найефективніших є казка.

Неможливо уявити дитинство без казок – батьки читають їх дітям, казки застосовуються у навчальній програмі дитячих садків, молодших класах шкіл, але чи можна застосовувати казку як засіб виховання більш дорослих школярів? Сучасні діти розвиваються під впливом ЗМІ, комп'ютерних технологій, інтернету, чи доречно буде проводити з ними уроки за допомогою "старої доброї" казки?

Казка – навчальний матеріал для дітей різного віку. Вона відома дітям з дошкільних років. Її привабливість – у сюжетності, таємничості, фантастичності.

В останні роки у дошкільних та шкільних закладах усе частіше педагоги та психологи у своїй роботі використовують метод казкотерапії.

Казкотерапія – це процес утворення зв'язку між казковими подіями та поведінкою в реальному житті, це процес перенесення казкових змістів у реальність [6;29].

У казках можна знайти повний перелік людських проблем і образні способи їх розв'язання. Тому слід розглядати казкотерапію як "процес пошуку змісту, розшифровки знань про світ і систему взаємин у ньому, це ще й процес об'єктивації проблемних ситуацій" [6;29].

Впродовж багатьох століть казка відкривала дитині навколишній світ, допомагала зрозуміти те, що у ньому відбувається; через казку дитина отримувала знання про те, що "добре" і "погано".

Наші пращури, займаючись вихованням дітей, розповідали їм цікаві повчальні історії. Не поспішаючи карати дитину, що провинилася, вони вели розповідь, з якої ставала зрозумілою сутність вчинку, інші розповіді тільки попереджали про ступінь небезпеки або вчили дітей як поводити себе у тій чи іншій ситуації. Адже казка говорить до найсвітлішого, що є у дитячому серці, вона допомагає дитині пізнати закони природи, вчить співпереживати, розвиває здібності та фантазію. Слухаючи цікаві казки, дитина інтуїтивно відчуває, який герой добрий, а який злий, який чинить правильно, а який – ні. У кінці казки добрий герой завжди перемагає лихого, і дитина підсвідомо розуміє, що зло карається, а добро винагороджується. Отже, не доводиться по сто разів повторювати дитині: "Цього не роби, це погано!" Вона і так уже цього навчена через казку [5; 59].

Сьогодні, спираючись на віковий педагогічний досвід, вчені стверджують, що подібні історії були основою казкотерапії.

Педагог у своїй виховній роботі зі школярами намагається прищепити дітям цінності, норми і правила поведінки, які прийняті у суспільстві. У сюжетах казок різних народів світу головною темою є Добро та Зло. Роблячи добрі справи, герої багатьох казок стають більш розумними і сильними, і врешті решт перемагають зло й несправедливість, з якою вони стикаються. Вихователю набагато легше на прикладі якого-небудь казкового героя пояснити, що в житті нічого не дається без труда. Дитині, у свою чергу, набагато легше ідентифікувати себе з героями казок; порівняти свої вчинки із казковими, оцінювати їх наслідки [3; 21].

Казка збагачує життєвий досвід школярів, розвиває їхній естетичний смак, творчі здібності. Читаючи твори цього жанру, учні вірять в добро і красу, у них виникає бажання завжди боротися за правду та справедливість.

Становлення особистості – складний за змістом і структурою процес. Він складається з трьох рівнів: інформаційного (освіта), операційного (навчання) і ціннісно орієнтаційного (виховання). Активний прояв дії усіх трьох складових цього механізму фіксується при використанні у виховному процесі казки. Цей універсальний феномен духовної культури має великі потенційні можливості і в якості конкретного механізму створює прекрасну можливість використання казки у якості засобу формування знання, вміння та мотивів діяльності.

Завдяки своїй універсальності традиційна казкова форма (сюжет, композиція, структура, герої, емоційний фон) залишається стабільною для всіх часів і народів і виступає у якості ефективного механізму включення дитини у світ культури. Виконуючи важливу роль у дитячій субкультурі, казка проявляє себе у багаточисленних функціях – вона допомагає дитині зрозуміти себе, відчутти радість від співпраці, виявити свою унікальність. Вона перетворює дитину в суб'єкта індивідуальної та колективної творчості: відбувається залучення індивіда до соціального досвіду людства, який багатогранно представлений у казці, і разом із тим здійснюється розвиток особистого творчого потенціалу. Однією з головних соціокультурних функцій казки є формування у дітей почуття єдності, довіри, співчуття і співпраці [7; 61].

Істотна особливність казки полягає в тому, що у казці повчальність виражена ненав'язливо, непрямолінійно. Дітей приваблює захоплююча фабула, яскраво намальовані образи, дотепні характеристики.

Усім, хто працює з дітьми дуже важливо усвідомити таку особливість дитячого сприйняття казок. Часто дорослі, не сподіваючись на те, що дитина сама зрозуміє зміст казки, починають її пояснювати або ставити запитання, звернені більше до розуму дитини, а не до її почуттів. Казка ж адресується, у першу чергу, до серця маленького слухача. Казкові образи, стиль, мова і навіть ритм її викладу повідомляють дітям життєво важливі знання ненав'язливо, ніби закарбовуючи їх у їхній душі. А тому "дорослі" пояснення і роз'яснення часом тільки порушують процес природного для дітей почуттєвого засвоєння казки. Аналіз казок збуджує дітей до формулювання оціночних суджень. Як свідчить практика, учні дають різні оцінки вчинкам одних і тих самих казкових героїв. Як діяти в цьому випадку, підкаже ситуація. Не слід категорично відкидати думки дітей (якщо це звичайно не нісенітниця). Найкраще показати, що одне із суджень найбільш вдале, а в окремих випадках і залишити всі оцінки, висловлені школярами.

Діти можуть складати казки, їм це дуже подобається. На уроці мови можна спочатку скласти казку всім класом, а потім поодиночі. Це не просто оповідання про фантастичні події, це цілий світ, у якому дитина живе. Симпатія дітей завжди на боці позитивних героїв. Добро торжествує, зло карається, а це у свою чергу є добрим виховним моментом під час уроку.

Дуже полюбляють діти творчі завдання над казкою: придумати за початком продовження казки, придумати казку за опорними словами або помінати характери головних героїв казки, замінити одного героя іншим, "видалити" когось із персонажів і проаналізувати як це впливає на зміст казки. Написані казки можна інсценізувати, драматизувати, зробити до них ілюстрації. Треба дати дітям свободу творити, щоб вони використали всю свою фантазію, не ставити дитину в

рамки. Вигадування казок викликає у дітей великий інтерес, дає можливість задовольнити потребу у творчості, гарантує успіх кожному.

Для того щоб стимулювати розвиток творчого мислення школярів, створюються зовнішні ігрові умови та формуються необхідні мисленнєві операції за допомогою спеціальних вправ. В іграх мозок дитини може створювати нові ідеї, конструкції, об'єкти, продукти, які вдосконалюють уже досягнуте, реконструюють його або конструюють щось нове.

Корисним є використання фонохрестоматії, де казки подані в артистичному виконанні. Оповідь має бути виразною. Хорошим прийомом підготовки до виразного розповідання є читання казки за особами.

З виховною метою можна використовувати такі основні види емоційного розповідання народної казки:

1) театралізація – розігрування та показ казки учнями (тіньовий, іграшковий, ляльковий театри);

2) декламування – своєрідна гра інтонацій, спів повторів, пісень, віршиків;

3) ритмізація – ритміко-речитативна розповідь, на одній ритмічній кривій, з однією інтонацією.

Емоційне розповідання точніше відображає емоції, що подаються у казці та допомагає змісту глибше проникати у дитячу душу, викликати зацікавлення та жагу пізнання. Треба розвивати у дітей емоційне розповідання.

Під час читання казок рекомендується роботу над казкою проводити як над реалістичним оповіданням. Не потрібно знижувати зацікавленість дітей, пояснюючи, що "так в житті не буває", що це вигадки. Дитячий уяві властиве яскраве, неординарне бачення світу, показаного в казці, і це приносить їм радість, вчить мріяти.

Інсценізування казки у позакласній роботі допомагає виражати казкові характери, розвиває мовлення і творчі здібності дітей.

Казка використовується і для навчальних робіт, пов'язаних із складанням плану, оскільки вона чітко членується на сцени – частини плану, а заголовки легко відшукуються у тексті казки.

Отже, ми бачимо, що казка є невід'ємною частиною освітнього процесу, бо дає змогу педагогам ефективно розв'язувати розвивальні, навчальні та виховні завдання.

Висновки. Підтверджуючи свою багатовікову історію, казка виступає не тільки розважальним моментом у вихованні, але й уроком життя. Сучасні розробки дозволяють перетворити казковий матеріал на дидактичні й виховні засоби впливу на дитячу свідомість.

Таким чином, виходячи із великого виховного потенціалу казки, її впливу на емоційний і чуттєвий світ дитини, цілком правомірно можна зазначити, що казка є впливовим засобом формування моральних почуттів, уявлень, моральної свідомості та мотивів поведінки. У казці певна моральна норма чи позиція ніколи не нав'язується, не є оголе-

ню, а впливає з художньої тканини твору, як підтекст, як повчальний висновок, який повинні зробити слухачі казки.

Саме казки формують первинні моральні поняття, збагачують яву незабутніми образами народної фантазії. У більшості з них за нескладним сюжетом прихований глибокий філософський і моральний зміст. Різке протиставлення добра і зла, ідеалізація позитивних героїв, велика емоційна сила і виразність образів, своєрідна поетика у них захоплюють учнів, герої цих творів глибоко западають їм у душу, дають поштовх для роздумів, пробуджують прагнення їх наслідувати. Формування морального здоров'я дітей можливо і доцільно здійснювати за допомогою будь-якого з видів казок, відповідно до мети педагога.

Література

1. Бреусенко-Кузнєцов О. Про роботу з дитячою агресією за допомогою казки / О. Бреусенко-Кузнєцов // Психолог. – 2005. – № 39 (жовтень). – С. 21–22.
2. Бреусенко-Кузнєцов О. Виховний вплив чарівної казки / О. Бреусенко-Кузнєцов // Психолог. – 2006. – № 4 (січень). – С. 14–18.
3. Гавриченко О. В. К проблеме применения метода сказкотерапии в психолого-педагогической работе с детьми / О. В. Гавриченко // Журнал прикладной психологии. – 2003. – № 6. – С. 21–25.
4. Кваша М. Казка вчить як на світі жить, або Казка як інструмент формування цілісної особистості / М. Кваша // Зарубіжна л-ра. – 2010. – № 31/32 (серпень). – 21–28.
5. Кучеренко Ж. Казка як складова освітнього процесу / Ж. Кучеренко // Вихователь-методист дошкільного закладу: Щомісячний спеціалізований журнал. – 2010. – № 10. – С. 59–62.
6. Терлецька Л. Казкотерапія. Дослідження творчого аспекту особистості / Л. Терлецька // Психолог. – 2004. – № 35 (вересень). – С. 29–30.
7. Филиппов Ю. В. Сказка в процессе социализации детей (сказочные и мифологические персонажи и ситуации в воспитательном процессе и структура его организации / Филиппов Ю. В., Кольцова И. Н. // Мир психологии: Научно-методический журнал. – 2003. – № 3. – С. 160–174.

СОЦІАЛЬНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ОСНОВА УСПІШНОЇ ОСОБИСТОСТІ ТА РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Горова Алла, студентка історико-юридичного факультету

Науковий керівник: **Коваленко Є. І.**, канд. пед. наук,
професор кафедри педагогіки

Актуальність теми обумовлена, у першу чергу, соціальним замовленням щодо підготовки учня до свідомої активної участі у громадському житті української держави, до самостійної орієнтації та адаптації в умовах швидких змін суспільного життя, а отже, фор-

мування у школярів життєво необхідних компетентностей для подальшої соціалізації.

Головним завданням державного стандарту базової й повної загальної середньої освіти в галузі "Суспільствознавство" є підготовка учнів до взаємодії із суспільним середовищем, до самореалізації їх як особистостей багатовимірного та різноманітного світу через засвоєння знань, формування відповідних компетентностей. Тому такі предмети, як історія, правознавство, суспільствознавство, практичне право та громадянознавство повинні не стільки інформувати, скільки формувати такі навички та уміння, які дозволять майбутньому громадянину знайти своє місце в суспільстві, розуміти сутність процесів, які відбуваються у повсякденному житті, бачити їхню внутрішню природу, розуміти суспільно-історичні корені процесів і явищ.

Вагомим є внесок у розробку окресленого питання є праці О. Савченко, Н. Бібік, С. Бондар, І. Єрмакова, Є. Коваленко, Г. Селевка, О. Сухомлинської, І. Тараненка, Г. Халаша, Л. Хоружої, О. Поветун, Л. Пироженко, А. Хуторського, С. Шишова та ін. У працях зазначених дослідників розкрито сутність поняття компетентнісного підходу в освіті, висвітлено шляхи та умови формування компетентностей учнів, а також представлено досвід практичної діяльності вчителів історії та правознавства. Поняття та шляхи формування соціальної компетентності учнів проаналізовані в працях С. Бахтеева, М. Гончарової-Горянської, Л. Лепіхової, В. Слот, І. Зимньої та ін. У дослідженнях цих та інших учених розкрита сутність поняття соціальної компетентності та визначені його складові. Аналіз літератури дає можливість констатувати, що проблема змісту та структури соціальної компетентності є одночасно й актуальною, і складною для вирішення.

На сучасному етапі розвитку педагогічної науки та шкільної практики особливого звучання набуває проблема обґрунтування сутності компетентнісного підходу в освіті. Значення цієї проблеми зумовлене тими докорінними змінами, що сталися в системі загальної освіти, де взято курс на гуманізацію і демократизацію, на формування особистості як найвищої цінності суспільства, на її соціалізацію.

Головне завдання сучасної школи – розкриття потенційних можливостей і здібностей учнів та підготовка маленької людини до самостійного життя. Випускнику школи необхідно вирішувати реальні задачі у суперечливих і складних умовах буття. Таким чином, головною метою вчителя стає формування ключових компетенцій учнів за допомогою рефлексій їхніх дій, так як саме набуття життєво важливих компетентностей може дати людині можливість орієнтуватися у сучасному суспільстві, сприяє формуванню в особистості здатності швидко реагувати на запити часу [3; с. 34].

Під компетентністю людини розуміють спеціальним шляхом структурований (організований) набір знань, умінь, навичок і ставлень, що дають їй змогу ефективно здійснювати діяльність або виконувати

певні функції, забезпечувати розв'язання певних проблем і досягнення у галузі професії або виду діяльності. Такі набори знань, умінь, навичок і ставлень набуваються як протягом життя, так і у процесі навчання.

Особливістю шкільного віку є наявність в учнів потреби в спілкуванні з дорослими й ровесниками, в спільній діяльності з ними. Формування соціальної компетентності особистості відбувається в процесі соціально значимої діяльності. Тільки через діяльність в колективі кожний його член входить у суспільство. Такими первинними колективами для дитини є сім'я, школа, позашкільний заклад. Результатом активної групової і колективної навчальної діяльності особистості школяра та спілкування є сформованість у неї соціальної компетентності. До того ж активна участь дитини в навчальній діяльності є однією з першооснов формування й інших її ключових компетенцій: навчальних, технологічних, мотиваційних та ін.

Соціальна компетентність – це базисна, інтегральна характеристика особи, що відображає її досягнення в розвитку стосунків з іншими людьми, забезпечує повноцінне опанування соціальною реальністю і можливість ефективно вибудовувати свою поведінку залежно від ситуації і відповідно до прийнятих в соціумі на даний момент норм і цінностей. Під соціальною компетентністю розуміють здатність встановлювати соціальні контакти і здійснювати взаємодію у великих і малих соціальних групах, брати на себе відповідальність, брати участь у вирішенні проблем країни і регіону, проявляти етичне відношення до інших людей, регулювати конфлікти ненасильницьким шляхом, брати участь у функціонуванні і розвитку демократичних інститутів [3; с.14]. Соціальна компетентність представлена безліччю соціальних компетенцій (у перекладі з латинського *competentia* означає круг питань, в яких чоловік обізнаний, володіє пізнаннями і досвідом і, відповідно, виконує деякі дії). До них відносяться соціокультурні, комунікативні, особово-адаптивні компетенції, а також співпраця і організаторська діяльність. Кожна з соціальних компетенцій представлена рядом психологічних критеріїв, таких, наприклад, як толерантність, адаптивність, упевненість в собі в умовах невизначеності, націленість на успіх, неконфліктність, від рівня сформованості яких залежить те, наскільки комфортно людина відчуває себе в суспільстві. Оскільки соціальні компетенції є такими, що становлять соціальну компетентність, то, відповідно, вище перелічені критерії є характеристиками, як окремої компетенції, так і соціальної компетентності в цілому.

В умовах суспільних перетворень значні вимоги пред'являються до швидкого засвоєння навичок і умінь комунікативної поведінки, до розвитку соціальної компетентності. Учні завтра – це люди, покликані приймати важливі рішення. Важливо, щоб випускники шкіл могли і уміли спілкуватися один з одним, ставити один одному самі різні

питання, ділитися своїми ідеями, брати участь в спільних справах, дослідженнях, творчих роботах. Будь-яка людина, що працює з людьми, включається в соціальні стосунки, і чим якісніше вона буде підготовлена до цього, тим успішнішою буде її професійна діяльність. Основним завданням школи є підготовка випускника до діяльності в суспільстві, тобто, формування і розвиток соціальної компетентності випускника є пріоритетним завданням сучасної школи.

Дорослішання учня від дитини до підлітка створює певні передумови для успішного формування і розвитку соціальної компетентності. До них слід віднести: прагнення до повнішого виявлення і розвитку своїх особових можливостей, що виражається у ставленні до творчості, самостійності, самореалізації, до власної життєвої позиції – активності у відношенні до майбутнього; істотне зростання незалежності, "автономності" в думках і самооцінці; висока критичність при оцінюванні себе, своєї відповідальності в певній ситуації, критика поведінки навколишніх людей; прагнення до розширення власних суспільних стосунків і соціальних зв'язків, освоєння нових соціальних ролей; підвищення ряду показників самоствавлень, таких, як самоповага, відчуття власного "Я", чекання позитивного ставлення від оточення, наполегливість і завзятість у досягненні цілей, прагнення до подолання труднощів на своєму шляху і т.п.; зародження здатності і готовності брати на себе відповідальність за участь в подіях, що відбуваються, аналізувати свою роль в ситуаціях соціальної взаємодії, пов'язаної з формуванням внутрішнього контролю; якісне зрушення в соціальному розвитку, пов'язане з переходом від поглибленого самопізнання і пізнання навколишніх людей до особистого самовизначення.

Саме від учителя, від його творчого підходу в процесі навчання і виховання залежить майбутнє учня. Вихованець, який з допомогою педагога зумів оволодіти соціальною компетентністю, стане свідомим, розуміючим гвинтиком державного механізму, він зможе критично сприймати події і якісно на них впливати [2; с.5].

Отже, соціальна компетентність є базовою у становленні особистості, формується вона шляхом включення учнів і різні форми діяльності і спілкування, визначальну роль у її становленні відіграють вчителі, батьки, шкільний колектив, які виступають спонукальною силою життєтворення особистості.

Література

1. Гончарова-Горяньська М. Соціальна компетентність: поняття, зміст, шляхи формування в дослідженнях зарубіжних авторів. // Рідна школа. – 2004. – № 7–8.
2. Кондратова Т. С. Развитие социальной компетентности подростков в общеобразовательной школе / Т. С. Кондратова, Н. М. Сажина //

Синергетика образования. - №12 [Електронний ресурс]. - Режим доступу до журналу: http://www.sinobr.ru/artcls/a12_2.html.

3. Курилів В. І. Навчання критичного мислення. Вісім шляхів, якими легко прийти до поразки, навіть не починаючи (за Робертом Стенбергом) // Історія та правознавство. – 2004. – № 1. – С. 13–17.

4. Міщанчук Н. Формування соціальної компетентності дитини через дієве партнерство вчителя та учнів // Історія України/всесвітня історія. – 2011. – № 39. – С. 15–18.

5. Овчарук О. В. Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти / О. В. Овчарук / Стратегія реформування освіти в Україні: Рекомендації з освітньої політики. – К.: К.І.С., 2003. – С. 13–41.

6. Пометун О. І. Компетентнісний підхід в сучасній історичній освіті // Історія в школах України. – 2007. – № 6. – С. 3–12.

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ ЩОДО ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАТОРСЬКИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ КЕРІВНИКІВ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Грищенко Тетяна, студентка факультету психології та соціальної роботи

Науковий керівник: **Новгородська Ю. Г.**, канд. пед. наук, доцент кафедри педагогіки

Процес формування організаторських здібностей потребує створення умов для творчої самореалізації студентів, оволодіння уміннями планувати і організовувати діяльність, будувати ділову комунікацію, аналізувати і приймати обґрунтовані рішення в умовах ринкових відносин. Це питання значною мірою вирішується шляхом упровадження інноваційних технологій навчання, що дає можливість докорінно змінити ставлення до об'єкту навчання, перетворивши його на суб'єкт, тобто зробити студента співавтором своєї версії.

Мета статті: розкрити особливості використання інтерактивних технологій навчання щодо формування організаторських здібностей майбутніх керівників навчальних закладів.

Серед інтерактивних технологій навчання широкою популярністю користуються ділові ігри. **Ділова гра** – імітаційне моделювання професійної діяльності та рольова взаємодія учасників гри за ігровими правилами, в повний умовний час, в атмосфері невизначеності, при суттєвості позицій, із розігруванням ролей [2, с. 29].

Т. Вах розглядає ділову гру як особливу форму сумісної діяльності викладача і слухачів в умовних обставинах, спрямовану на відтворення змісту і умов професійної діяльності керівників закладів освіти. Головним є те, що у діловій грі за допомогою знакових засобів

(мова, графік, таблиця, документ тощо) відтворюється предметний і соціально-психологічний зміст професійної діяльності, імітується поведінка учасників гри за певними правилами, які віддзеркалюють умови і динаміку реальної професійної обстановки [2, с. 17].

Цілі ділової гри – формування цілісної уяви про професійну діяльність та її динаміку; формування професійної компетентності майбутнього фахівця (професійні знання, вміння, здібності); розвиток соціальної компетентності (вміння приймати сумісні рішення, здібності до управлінської діяльності, творче ставлення до справи, розуміння себе й іншого); формування професійної мотивації. Вона виступає як умовна практика, де майбутні керівники набувають професійний і соціальний досвід, компенсуючи розрив між теорією і практикою. До обов'язкових елементів ділової гри відносяться модель моделювання, імітація, двоплановість (реальність і умовність), наявність мети, сценарію, правил, ролей, критеріїв оцінки; ігрова взаємодія, аналіз і вирішення конкретних ситуацій, у тому числі й конфліктних; вироблення професійних умінь і навичок, атмосфера невизначеності й неповної інформації [2, с. 123].

Використовування ділових ігор при підготовці керівників дає можливість для обміну думками, виявлення розбіжності в інтерпретації тих чи інших теоретичних ідей, та передбачає удосконалення управлінської компетенції на міжособистісному рівні.

Серед ділових ігор можна назвати: ситуативно-рольові, які включають аналіз конкретних ситуацій і їх рольове програвання; конструктивно-рольові, проблемно-рольові, дискусійні, спрямовані на формування вмінь, навичок прийняття й ефективного виконання ділових ролей, на навчання взаємодії, продуктивному співробітництву, на участь у виробленні колективних рішень; творчі ігри, мета яких – колективна творчість, створення технічних, художніх, дослідних та інших проєктів, що сприяє розвитку творчого потенціалу, настирливості, відповідальності особистості.

Технологія ділової гри є універсальною освітньою інновацією, що має широкі можливості для застосування як технології проведення занять та науково-дослідної роботи, колективного прийняття рішень. Актуально провести ділову гру "**Алгоритм прийняття управлінських рішень**".

Мета ділової гри

1. Розробка алгоритму вирішення управлінських проблем.
2. Придбання практики в колективній розробці рішень.

Пропонована ділова гра дозволить її учасникам визначити логічно обґрунтовану послідовність дій майбутніх керівників при виявленні, аналізі і рішенні управлінських проблем, освоїти технологію групової роботи, виділити ситуаційного лідера, переконатися, як гарна самоорганізація групи підвищує ефективність її діяльності.

В результаті багаторазового вирішення завдань, обговорення і порівняння різноманітних варіантів дій в одній і тій же ситуації, у майбутнього керівника поступово формується деякий узагальнений рефлексивний спосіб розв'язання проблем шляхом індивідуальної чи групової форм діяльності [2, с. 68].

Також ефективними являються ділові ігри з використанням програмних продуктів; створення, аналізу, розв'язання, моделювання та програвання різноманітних імітаційних ситуацій професійного характеру ("Прийняття управлінського рішення", "Стратегія усунення конфліктів").

Формування організаторських та лідерських здібностей майбутніх керівників навчальних закладів відбувається в процесі проведення **професійно-педагогічних тренінгів**, які являють собою систему тренувальних вправ. Професійно-педагогічний тренінг, з одного боку, є мотиваційним, оскільки спонукає його учасників до засвоєння прийомів, методів, форм організаторської діяльності, а з іншого боку, розвивальним, тому що відбуваються позитивні зміни в усіх учасників. Учасники професійно-педагогічного тренінгу оволодівають емпатійною культурою, основами колективної взаємодії [3, с. 75].

У проведенні професійно-педагогічних тренінгів серед магістрів слід дотримуватися таких вимог: залучення до активної взаємодії усіх учасників; використання новизни змісту матеріалу; дотримання ритуальності, яка передбачає однаковий, ритуальний початок та завершення кожного тренінгового заняття; застосування наочності, оскільки образне відображення предметів, процесів, явищ сприяє кращому запам'ятовуванню й засвоєнню поданого матеріалу, активізації образно-художнього мислення, розвитку креативних умінь; упровадження сугестивних методів та прийомів моделювання; створення позитивного емоційного фону, заохочення у формі схвалювання, опори на внутрішні стимули, сприяння виявленню зацікавленості в новій роботі, коли попереднє завдання є завершеним; зниження бар'єрів психологічного захисту та усунення недовіри, прийняття себе й інших, незважаючи на достоїнства і недоліки; згуртування колективу, впровадження командного методу роботи.

Професійно-педагогічний тренінг може проводитися у формі поїздки, екскурсії, гри, драматизації, інтелектуально-пізнавальної вікторини, дебатів, творчої майстерності, медіа-шоу, конференції, а також у формі тренінгу комунікативних умінь, досягнень, спілкування, сенситивності, зустрічей, рольового, асертивності (впевненої поведінки).

Виконання майбутніми керівниками різних ролей (лідера, організатора, виконавців, експертів) у професійно-педагогічному тренінгу уможливорює виявлення ними власного потенціалу, сприяє реалізації сутнісних сил. Важливо відзначити, що проведення професійно-педагогічних тренінгів урізноманітнює роль викладача-наставника. Він

виконує такі ролі, як: демонстратор (готує необхідну наочність, роздавальний матеріал); керівник майстерні (поділяє інформаційний матеріал на короткі частини та після викладення кожної працює з магістрами в інтерактивному режимі, поділяючи їх на мікрогрупи); лекторський дует (викладач разом з підготовленим магістром презентує новий матеріал, розігруючи діалог); делегуючий (викладач запрошує одного зі студентів пояснити те, що він зрозумів, слухаючи викладача); експериментатор (викладач разом з магістрами випробовує нові прийоми, методи, форми організаторської діяльності) [6].

Зазначимо, що тренінг настільки актуалізує традиційні мотиви до навчання, що воно успішно відбувається без зовнішніх примусових засобів; тобто відсутні схвалення і покарання, оцінні судження, поради, критика, а також формальна стимуляція у вигляді нагороди. У процесі тренінгу повинен бути відсутній шаблон, "рамка", під яку "підганялася" б особистість. Метою процесу навчання є отримання слухачами індивідуально значущих результатів

Наведемо приклад тренінгової технології, що може бути використана в практиці роботи викладача ВНЗ.

Тренінг "Розвиток організаторських здібностей".

Мета

Формування організаторських умінь учасників

Протягом тренінгу учасники отримають можливість удосконалити:

- лідерські навички, відстоювати свою позицію;
- майстерність планування;
- мистецтво працювати самостійно та в команді, взаємодіяти як єдине ціле;
- організаторські уміння;
- поліпшення продуктивності роботи команди;
- мотивація колег та підлеглих;
- вміння оцінювати та використовувати власний потенціал і потенціал команди.

У процесі тренінгу використовуються такі тренінгові вправи "Екран настрою", "Добрі побажання", "Керівник", "Команда", "Портрет співробітника", "Щоденник життєтворця", вправи "Словесний портер лідера", "Риси лідера", "Маятник", "Я пишаюсь", "Телеграма".

Отже, найбільшого ефекту у використанні розглянутих інтерактивних технологій навчання можна досягти за умови комплексного і системного підходу до їх вибору відповідно до конкретних завдань управлінської підготовки, що і являє собою систему роботи з розвитку організаторських здібностей майбутніх керівників навчальних закладів. Системність добору визначених технологій навчання базується на тому, що кожна з них, з одного боку, дозволяє вирішувати конкретне завдання у навчальному процесі, а з іншого боку, доповнює собою інші методи. Правильний вибір місця і часу застосування тієї чи іншої технології дає можливість досягти сукупного навчального

ефекту, глибокого оволодіння знаннями і вміннями, формувати управлінську компетентність керівників закладів освіти.

Література

1. Васильев Н. Н. Тренинг преодоления конфликтов / Н. Н. Васильев. – СПб. : Речь, 2002. – 174 с.
2. Вах Т. Поведение участников управленческих игр в процессе принятия решений / Т. Вах // Управленческие игры. – София, 1979. – С. 193–201.
3. Виховні технології / упоряд. В. Варави, В. Зоц. – К. : Ред. загальнопед. газ., 2004. – 120 с.
4. Кострікін О. В. Формування та розвиток професійних якостей особистості майбутніх керівників засобами тренінгу в навчально-виховному процесі ВНЗ [Електронний ресурс] / О. В. Кострікін // Проблеми сучасної психології. – 2013. – Вип. 21. – С. 268–278. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Pspl_2013_21_26.pdf
5. Петрова Н. П. Тренинг для победителя. Самоменеджмент эпохи Интернет / Н. П. Петрова. – СПб. : Речь, 2002. – 216 с.
6. Тренінги спілкування / упорядник Т. Гончаренко. – К. : Ред. загальнопед. газ., 2004. – 120 с.

ВИКОРИСТАННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ УЧНІВ

Дольник Віталіна, студентка факультету іноземних мов
Науковий керівник: **Демченко Н. М.**, канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогіки

Постановка проблеми. Питання формування пізнавального інтересу вже довгий час знаходиться в центрі уваги педагогіки та психології. Але відповідно до зростання ролі комп'ютерних та мультимедійних технологій як у повсякденному житті людей, так і у навчанні, воно набуває нових аспектів та особливостей, пов'язаних із використанням вищезгаданих ТЗН на користь вчителів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом дана проблема досить активно обговорюється в сучасній вітчизняній і зарубіжній науковій літературі. Так хорватські вчені З. Доведана, С. Сельжан та К. Вукович розглядали комп'ютерні технології як невід'ємну складову навчального процесу. Водночас науковці провідну роль відводили вчителю, який обирає та комбінує матеріали. А британський вчений Майкл Леві у своїй роботі "Computer-Assisted Language Learning: Context and Conceptualization" розкриває значення технології CALL, тобто навчання іноземним мовам з використанням ЕВМ. Безумовно, дане питання неодноразово підіймалось і в вітчизняній науці та науках сусідніх країн пострадянського простору. У ро-

ботах Самиліної Г. І. та Фомінової М. А., Телициної Т. Н. та Сидоренко А. Ф., найбільша увага приділяється саме впровадженню комп'ютерних технологій при вивченні іноземних мов в школах. Аналіз вищезазначених наукових праць свідчить про значні психолого-педагогічні особливості та навчальні можливості використання комп'ютерних технологій на уроках іноземної мови.

Метою даної статті є розкриття особливостей формування пізнавального інтересу учнів за допомогою комп'ютерних технологій.

Виклад основного матеріалу. Інтеграція України в європейське і світове співтовариство, інформатизація сучасного суспільства та бурхливий розвиток сучасних інформаційно-комунікаційних технологій усе більш впливають на процеси в галузі нових технологій навчання, зумовлюють їх еволюцію. Сучасна інформаційна доба ставить перед мовною освітою, основи якої закладаються в загальноосвітній школі, нові завдання. Формування мовної особистості, яка добре володіє іноземною мовою і здатна реалізувати свої знання в усіх сферах світового суспільного життя, передбачає використання на уроках іноземної мови не лише традиційних методів навчання, а й нових сучасних технологій.

Проблема формування пізнавального інтересу є досить актуальною для педагогіки та психології. Інтерес виступає як:

- ✓ виборча спрямованість людини,
- ✓ його уваги (Т. Рібо, Н.Ф. Добринін),
- ✓ його думок, помислів (С.Л. Рубінштейн),
- ✓ прояв розумової та емоційної активності (Е. К. Стронг, С. Л. Рубінштейн) [2].

В ньому вбачають тенденцію займатися діяльністю, речами, процесом занять (англ. словник психологічних термінів). Важливою, особливою частиною загального феномена "*інтерес*" є пізнавальний інтерес. Пізнавальний інтерес зумовлює рівень пізнання, оволодіння знаннями. "При цьому він спрямований не тільки на зміст даної предметної галузі з її специфічними властивостями, але й на процес добування цих знань, до пізнавальної діяльності, в якій проходять оперування вже набутими способами навчання, оволодіння новими та їх вдосконаленням" [8, с. 9].

Г. І. Щукіна підкреслює, що пізнавальний інтерес виступає перед нами як мотив навчання, засіб навчання, як стійка якість особистості. Вона виділяє **три види стимуляції пізнавальних інтересів в навчанні**:

- **за допомогою змісту навчального матеріалу**: новизна змісту; оновлення засвоєних знань; історизм; практична необхідність знань; показ сучасних наукових досягнень;

- **за допомогою організації та характеру пізнавальної діяльності**: різноманітність форм самостійних робіт; проблемність; дослідницький підхід; творчі роботи; практичні роботи;

▪ *за допомогою стосунків, які супроводжують навчальний процес:* емоційний тонус діяльності учнів; емоційність вчителя; педагогічний оптимізм; взаємна підтримка; змагання; роль заохочень [9].

Як бачимо, засобів стимуляції пізнавальних інтересів досить багато, і, без сумніву, використання жодного із них не становить проблеми для вчителя-майстра своєї справи. Однак, із розвитком технологій, науково-технічним прогресом та превалюванням комп'ютера у всіх сферах людського життя, перед вчителями постала проблема актуалізації своїх предметів, адже учень, звикнувши до технічних новинок вдома, у школі бачить лише дошку та крейду, що, на мою думку, абсолютно не сприяє засвоєнню нових знань.

Використання комп'ютера в навчальному процесі сприяє розвитку пізнавального інтересу до вивчення іноземної мови, активізує мовну та мисленнєву діяльність. Однією із ключових переваг ЕВМ є індивідуалізація навчання, що дозволяє учневі працювати відповідно до своїх особливостей. Застосування комп'ютера багатопланове: як навчальний пристрій, як тренажер, репетитор, в якості пристрою для моделювання різноманітних ситуацій, як засіб наочності; окрім того він дає вчителю можливість здійснювати контроль якості знань учнів, не страждаючи фізично від ваги стосу зошитів.

На думку Лук'янової Ю. М., **комп'ютеризоване навчання на уроках англійської мови реалізується на таких принципах**, як:

- *індивідуалізація* (можливість персонально працювати з кожним учнем, враховуючи його здібності, рівень знань, умінь та навичок);
- *диференціація* (можна обирати та пропонувати студентам необхідні варіанти навчальних завдань, певної складності й кількості та у такій послідовності, що відповідає їхнім пізнавальним можливостям, рівню знань та умінь);
- *інтенсифікація* (наявні різні засоби презентації навчального матеріалу, його структурування з широким залученням інтерактивних видів і форм робіт) [5].

Нинішня філософія заходу, як розповідається у праці Майкла Леві, ставить сильний акцент на особистісному орієнтуванню матеріалів, які дозволяють учням працювати самостійно. Такі матеріали можуть бути структурованим або неструктурованими, але вони зазвичай втілюють дві важливі особливості : інтерактивне навчання і індивідуалізоване навчання. **Система "CALL"** по суті є інструментом, який допомагає вчителям полегшити процес вивчення мови. Вона може бути використана, щоб зміцнити те , що вже було вивчено в класі або в якості засобу для допомоги виправлення помилок в учнів, які вимагають додаткової підтримки. Вона передбачає використання: блогів, вікіпедії, соціальних мереж, подкастингу, Web 2.0 додатків, а також вивчення мови у віртуальних світах і застосування інтерактивних дошок на уроках [3].

Учні є активними учасниками завдань, під час яких вони "будують" нове знання, отримане з їх попереднього досвіду. Вони також несуть відповідальність за своє навчання, а вчитель є посередником, а не постачальником знань. Підкреслюється, що розуміння, говоріння, читання і письмо – взаємопов'язані, і підсилюють одне одного в особливо складних випадках. Оволодіння мовою, таким чином, це активний процес, в якому учень зосереджується на словах (сигналах) й змістові, і робить інтелектуальні здогадки. Виходячи з цього, не зайвим буде відзначити, що розвиток професійних навичок сучасних вчителів повинен включати не лише нові педагогічні, а також технічні і управлінські навички.

З. Доведан, С. Сельжан та К. Вукович говорять про навчальні пакети, які складаються з різних "форм знання". Залежно від їх конструкції, вони можуть бути використані для декількох періодів класної роботи, протягом одного семестру або навіть цілий навчальний рік. З одного боку, ці пакети роблять роботу вчителя легшою, особливо для вчителів, які працюють у досить віддалених від центральних областей школах, але з іншого боку, вони вимагають спеціального обладнання для комп'ютера, комп'ютерної грамотності вчителів, а тим більш учнів і величезної мотивації. *Мультимедійні пакети* комбінують різні тематичні області: головна тема, тобто зміст, у якому мова навчання базується на граматиці, письмовій та усній комунікації [2].

Використання мультимедійних пакетів дає багато переваг:

- ✓ *освітня* – придбання нового;
- ✓ *поведінкові* – навчання гарним манерам, спілкуванню, мотивації, самосприйняттю, особистій відповідальності;
- ✓ *функціонально* - тонка настройка міркування,
- ✓ *практика запам'ятовування*, як наочного так і на слух,
- ✓ *навички малювання*.

Веб-сторінки, які пропонують різноманітні заходи для студентів вважаються дуже цінними в якості джерела багатьох корисних видів роботи:

- граматичних вправ
- вправ на розуміння прочитаного
- написання рефератів та листів
- вирішення головоломок
- навчання лексиці через рецепти, модні
- статті та спортивні статті
- інформації про навчання за кордоном
- пошук роботи або певного продукту
- переклад різними мовами.

Висновки. Таким чином, студенти практикують свої навички письма, вони шукають те, що знаходиться в області їх власних інте-

ресів і, отже, навчання стає більш захоплюючим. За винятком первинної мети якою є вивчення іноземної мови, студенти також працюють над своїми навичками роботи з комп'ютером.

Сучасна методологія акцентує свою увагу на використанні різних форм навчання вважаючи, що це приносить кращі результати, і, таким чином, пропонує поєднання фронтальної, групової, парної та індивідуальної роботи. Якщо мультимедійні технології адекватно включені до такого навчання, це дає дуже хороші результати.

Література

1. Dovedan Z. Multimedia in Foreign Language Learning [Електронний ресурс] / Z. Dovedan, S. Seljan, K. Vučković. – Режим доступу до статті : <http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/mfill.pdf> . – Назва з екрану.
2. Дейкіна А.Ю. Пізнавальний інтерес : сутність і проблеми вивчення / О.Ю. Дейкіна. – М. : Просвещение, 2002. – 345 с.
3. Зимняя И. А. Психология обучения иностранным языкам в школе / И.А. Зимняя. – М. : Просвещение, 2003.
4. Computer-Assisted Language Learning [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://en.wikipedia.org/wiki/Computer-assisted_language_learning#Corpora_and_concordancers. – Назва з екрану.
5. Levy Michael. Computer-Assisted Language Learning : Context and Conceptualization / Michael Levy. – Oxford University Press, 1997. – 298 pages.
6. Лук'янова Ю.М. Використання новітніх технологій при вивченні іноземної мови [Електронний ресурс] / Ю.М. Лук'янова. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/14_APSN_2008/Pedagogica/32272.doc.htm.
7. Самылина Г.И. Обучение дошкольников английскому языку с использованием компьютера / Г.И. Самылина, М.А. Фоминова // Иностранные языки в школе. – 2003. – №4. – С. 52–57.
8. Телицына Т.Н. Использование компьютерных программ на уроке английского языка // Т.Н. Телицына, А.Ф. Сидоренко // Иностранные языки в школе. – 2002. – №2. – С. 41–43.
9. Подласый И. П. Педагогика: новый курс: в 2 кн. : учеб. для студ. вузов, обуч. по пед. спец. / И. П. Подласый. – М. : Владос, 1999. – Кн. 1 : Общие основы. Процесс обучения. – 1999. – 576 с.
10. Щукина Г. И. Педагогические проблемы формирования познавательных интересов учащихся / Г.И. Щукина. – М. : Педагогика, 1990. – 350 с.

ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Дудко Вікторія, студентка факультету іноземних мов
Науковий керівник: **Демченко Н. М.**, канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогіки

Постановка проблеми. В останні роки все частіше піднімається питання про застосування нових інформаційних технологій у середній школі. Це не тільки нові технічні засоби, але і нові форми і методи викладання, новий підхід до процесу навчання. Основною метою навчання іноземним мовам є формування і розвиток комунікативної культури школярів, навчання практичному оволодінню іноземною мовою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На думку Є. С. Полат завдання вчителя полягає в тому, щоб створити умови практичного оволодіння мовою для кожного учня, вибрати такі методи навчання, що дозволили б кожному учню виявити свою активність, свою творчість. Завдання вчителя – активізувати пізнавальну діяльність учня в процесі навчання іноземним мовам. Сучасні педагогічні технології такі, як навчання в співробітництві, проектна методика, використання нових інформаційних технологій, Інтернет – ресурсів допомагають реалізувати особисто-орієнтований підхід у навчанні, забезпечують індивідуалізацію і диференціацію навчання з урахуванням здібностей дітей, їхнього рівня навченості, схильностей і т. д. [12].

Змістовна основа масової комп'ютеризації в освіті, безумовно, зв'язана з тим, що сучасний комп'ютер являє собою ефективний засіб оптимізації умов розумової праці взагалі, у будь-якому його прояві. Р. Вільямс і К. Маклі у своїй статті "Комп'ютери в школі" пишуть: "Є одна особливість комп'ютера, що розкривається при використанні його як пристрою для навчання інших, і як помічника в придбанні знань, це його бездушність. Машина може "дружелюбно" спілкуватися з користувачем і в якісь моменти "підтримувати" його, однак вона ніколи не виявить ознак дратівливості і не дасть відчуття, що їй стало нудно. У цьому змісті застосування комп'ютерів є, можливо, найбільш корисним при індивідуалізації визначених аспектів викладання" [3].

Мета статті – показати шляхи використання комп'ютерних ігор та мультимедійних програм на різних етапах навчання та реалізацію за їх допомогою основних складових цього процесу.

Основний матеріал. Форми роботи з комп'ютерними навчальними програмами на уроках іноземної мови включають:

- вивчення лексики;
- відпрацьовування вимови;
- навчання діалогічної і монологічної мови;

- навчання листу;
- відпрацювання граматичних явищ.

На уроках англійської мови за допомогою комп'ютера можна вирішувати цілий ряд дидактичних задач: формувати навички й уміння читання, використовуючи матеріали глобальної мережі; удосконалювати уміння письмової мови школярів; поповнювати словниковий запас учнів; формувати в школярів стійку мотивацію до вивчення англійської мови [4].

Одним із пріоритетних напрямів державної політики щодо розвитку вищої освіти є запровадження освітніх інновацій та інформаційних технологій [1, с. 6–7], які забезпечують: дальше удосконалення навчально-виховного процесу, доступність та ефективність освіти, підготовку молодого покоління до життєдіяльності в інформаційному суспільстві, істотно розширюють пізнавальні можливості людини. Отже, надзвичайно важливим напрямом модернізації освіти є її інформатизація.

"Інформатизація освіти, – як відзначають А. М. Гуржій, В. Ю. Биков, В. В. Гапон, М. Я. Плескач, – це впорядкована сукупність взаємопов'язаних організаційно-правових, соціально-економічних, навчально-методичних, науково-технічних, виробничих та управлінських процесів, спрямованих на задоволення освітніх інформаційних, обчислювальних і телекомунікаційних потреб учасників навчально-виховного процесу" [3, с. 3].

Інформатизація суспільства забезпечує:

- активне використання інтелектуального потенціалу суспільства, сконцентрованого в печатному фонді, и науковій, виробничій та інших видах діяльності його членів.

- інтеграцію інформаційних технологій з науковими, виробничими, що ініціює розвиток всіх сфер суспільного виробництва, інтелектуалізацію трудової діяльності;

- високий рівень інформаційного обслуговування, доступність будь-якого члена суспільства до джерел достовірної інформації, візуалізацію інформації, істотність даних, що використовуються [7, с. 40–41].

Одним із пріоритетних напрямків процесу інформатизації сучасного суспільства є інформатизація освіти – впровадження засобів нових інформаційних технологій у систему освіти. Це уможливить:

- удосконалювання механізмів керування системою освіти на основі використання автоматизованих банків даних науково-педагогічної інформації, інформаційно-методичних матеріалів, а також комунікаційних мереж;

- удосконалювання методології і стратегії добору змісту, методів і організаційних форм навчання, що відповідають задачам розвитку особистості того, якого навчають, у сучасних умовах інформатизації суспільства;

- створення методичних систем навчання, орієнтованих на розвиток інтелектуального потенціалу того, кого навчають, на формування умінь самостійно здобувати знання, здійснювати інформаційно-навчальну, експериментально-дослідницьку діяльність, різноманітні види самостійної діяльності по обробці інформації;

- створення і використання комп'ютерних тестуючих, діагностуючих, контролюючих і оціночних систем.

Нова технологія неконтактної інформаційної взаємодії, що реалізує ілюзію безпосереднього входження і присутності в реальному часі в стереоскопічно представленому "екранному світі" – система "Віртуальна реальність".

Використання цієї системи дозволяє забезпечити аудіовізуальний і тактильний контакт між користувачем і стереоскопічно представленими об'єктами віртуальної реальності при наявності зворотного зв'язку і використанні засобів керування.

Перспективами використання системи "Віртуальна реальність" у сфері освіти є: професійна підготовка майбутніх фахівців в областях, у яких необхідно стереоскопічно представляти досліджувані об'єкти: стереометрії, кресленні, інженерній графіці, машинній графіці, організація дозвілля, розвиток наочно-образних, наочно-діючих, інтуїтивних, творчих видів мислення [10].

Процес інформатизації освіти і зв'язане з цим використання можливостей сучасних інформаційних технологій у процесі навчання приводить не тільки до зміни організаційних форм і методів навчання, але і до виникнення нових методів навчання [6].

Зміна змісту і структури освіти, представлень про організаційні форми, методи навчання і контролю за його результатами приводить до зміни приватних методик викладання.

Реалізація можливостей сучасних інформаційних технологій у процесі навчання і зв'язане з цим розширення спектра видів навчальної діяльності приводять до якісної зміни дидактичних вимог до засобів навчання.

В даний час значні перетворення в області освіти торкнулися і навчання англійської мови в школі. Зокрема стали інтенсивно впроваджуватися в навчальний процес нові інформаційні технології, такі як використання Інтернет-ресурсів, навчаючі комп'ютерні програми і т. п.

Розробкою і впровадженням у навчальний процес нових інформаційних технологій активно займаються такі дослідники як Є. І. Дмитреєва, С. У. Новиков, Є. С. Полат, Т. А. Поліпова, Л. А. Цветкова і т. д.

Так О. І. Руденко-Моргун у своїй статті "Комп'ютерні технології як нова форма навчання" пише: "Ми живемо в столітті інформаційної, комп'ютерної революції, що почалася в середині 80-х років і дотепер продовжує нарощувати темпи. От її основні віхи: поява персонального комп'ютера, винахід технології мультимедіа, впровадження в

наше життя глобальної інформаційної комп'ютерної мережі Інтернет. Усі ці нововведення легко і непомітно ввійшли в життя: вони широко використовуються майже у всіх професійних сферах і в побуті" [15].

"Про те, що комп'ютери стрімко ввійшли в наше життя й у процес навчання англійській мові, трохи потіснивши традиційні методики і змусивши викладачів іноземних мов вирішувати проблеми, про існування яких кілька десятків років тому жоден лінгвіст навіть не підозрював" пише С. В. Фадєєв [16]. Немає нічого дивного в тім, що не усі викладачі виявилися готовими до широкого впровадження комп'ютерів у таку нетрадиційну сферу, як навчання іноземним мовам.

Необхідно, щоб кожен викладач зрозумів просту думку: комп'ютер у навчальному процесі – не механічний педагог, чи заступник аналог викладача, а засіб при навчанні дітей, що підсилює і розширює можливість його навчальної діяльності. Те, що викладач бажає одержати в результаті використання машини, у неї необхідно запрограмувати [11].

Таким чином, комп'ютер бере на себе левину частку рутинної роботи викладача, вивільняючи йому час для творчої діяльності, що на сучасному рівні розвитку техніки не може бути віддана комп'ютеру [17].

За допомогою комп'ютера як інструмента навчання здійснюють такі операції:

- продуктивність текстів у спеціальних програмах (наприклад, у Microsoft Word);
- виготовлення роздавальних матеріалів за допомогою спеціальних програм (Zarb, Übungen per Mausclick та ін.);
- опрацювання введеної інформації шляхом здійснення різних перетворень (класифікація за певною ознакою, сортування, упорядкування, переадресування тощо);
- одержання, зберігання та оброблення інформації з різних носіїв та Інтернету в будь-якій формі (тексти, схеми, таблиці, малюнки, статичні й динамічні зображення, звук);
- створення власних мультимедійних презентацій (наприклад, у програмі Microsoft Power Point).

Для організації та підтримки навчального процесу доцільно використовувати навчальні програми. Вони можуть містити мультимедійні компоненти, які уможливають комплексне сприймання учнем різноманітної інформації у вигляді друкованого тексту, звуку, графіки, мультимедіації та відео, а також створюють масове середовище, моделюють комунікативну ситуацію, імітують спілкування.

Найпоширенішими навчальними програмами з іноземних мов є власне навчальні програми Learn to speak English, Round up, Azar Interactive, GCSE (англ.), Einblicke, Von Aachen bis Zwickau (нім.) та авторські програми, або програми-шаблони (Auto-rensuite, MM Tools, Hot Potatoes).

Існують допоміжні засоби – електронні словники, довідники та енциклопедії, які використовують у навчальному процесі (Multitex, Linguo, Ectaco, PC-Bibliotek, Encarta, Weltatlas та ін.).

Застосування комп'ютерів на уроках англійської мови значно підвищує інтенсивність навчального процесу. При комп'ютерному навчанні засвоюється набагато більша кількість матеріалу, чим це робилося за той самий час в умовах традиційного навчання. Крім того, матеріал при використанні комп'ютера краще засвоюється [13].

Комп'ютер забезпечує і всебічний (поточний, рубіжний, підсумковий) контроль навчального процесу. Контроль, як відомо, є невід'ємною частиною навчального процесу і виконує функцію зворотного зв'язку між учнем і викладачем. При використанні комп'ютера для контролю якості знань учнів досягається і велика об'єктивність оцінки. Крім того, комп'ютерний контроль дозволяє значно заощадити навчальний час, тому що здійснюється одночасна перевірка знань всіх учнів. Це дає можливість викладачу приділити більше уваги творчим аспектам роботи з учнями.

Необхідно відзначити, що комп'ютер знімає такий негативний психологічний фактор, як "страх". Під час традиційних аудиторних занять різні фактори (дефекти вимови, страх припуститися помилки, невміння уголос формулювати свої думки і т. п.) не дозволяють багатьом учням показати свої реальні знання. Залишаючись "наодинці" з дисплеєм, учень, як правило, не почуває скутості і намагається вивити максимум своїх знань.

Уже на першому етапі навчання англійської мови, у процесі постановки цілей і задач майбутньої пізнавальної діяльності учнів учитель бере участь опосередковано. Безпосереднє пред'явлення завдань учню здійснює комп'ютер. Звичайно, учитель повинний приймати саму активну участь у складанні навчальних програм, що визначають послідовність дій учня в рішенні тієї чи іншої задачі. Але в реалізації найважливішої психолого-педагогічної функції навчання – пред'явленні і прийнятті учнями цілей і задач в учбово-пізнавальній діяльності – в умовах комп'ютеризації можливий гострий дефіцит безпосереднього спілкування вчителя й учня, живого слова вчителя.

Існує безліч комп'ютерних програм, що допомагають вчителю англійської мови й учням при оволодінні англійською мовою.

Комп'ютерні навчальні програми мають багато переваг перед традиційними методами навчання. Вони дозволяють тренувати різні види мовної діяльності і сполучити їх у різних комбінаціях, допомагають усвідомити мовні явища, сформулювати лінгвістичні здібності, створити комунікативні ситуації, автоматизувати мовні дії, а також забезпечують можливість обліку ведучої репрезентативної системи, реалізацію індивідуального підходу й інтенсифікацію самостійної роботи учня.

Важливу роль у вивченні іноземної мови відіграє "комп'ютерна гра", яка виникла в зв'язку з розвитком інформаційно-комунікаційних технологій.

Гра – вид креативної діяльності людини, в процесі якої в уявній формі відтворюються способи дій з предметами, стосунки між людьми, норми соціального життя та культурні надбання людства, що характеризують історично досягнутий рівень розвитку суспільства. Одним із різновидів гри, що використовується у вивченні іноземної мови є комп'ютерна гра.

Зупинимось на іграх з використанням комп'ютера таких типів: імітаційних і рольових іграх, що моделюють природні комунікативні ситуації, в яких учні імітують мовленнєву діяльність. До них можна віднести: *My Kingdom, Yellow, River Kingdom, Fast Food, the Oregon, Trail, Osprey* та ін. [17, с. 80].

Так GB Ltd – це комп'ютерна гра, в якій учні мають управляти економікою Великої Британії. Учнями створюється певна економічна ситуація, надається вихідна економічна інформація, вони мають приймати самостійні рішення у розв'язанні поставленої проблеми. Ці рішення вводяться в комп'ютер, аналізуються та оцінюються.

Найбільш ефективними і цікавими є ігри, що реалізуються в інтерактивному комп'ютерному середовищі, в якому створюється мовне середовище на екрані з відповідним звуковим супроводом. Прикладом такої гри може бути відеоінтерактивний курс англійської мови "Gateway to England". Відповідний курс складається з тем ситуації, які представляються на екрані комп'ютера або інтерактивній 1076 дошці. Крім цього особливий інтерес викликають вбудовані комп'ютерні ігри. Кожний учасник гри виконує певну роль, відповідно до якої він приймає рішення, долає перешкоди, розв'язує мовленнєві завдання. Це ігри: *Wizzard and Princess, the Hobbit, Mystery House, The last Adventere, Adventere in London* та ін. [18, с. 76].

Завдання учня полягає у тому, що він грає роль "матроса", "гостя", "капітана" та ін., вступає в діалог з діючими особами, відповідає на запитання персонажів, пропонує свої запитання та ін. Таким чином, відбувається інтерактивне спілкування студентів у навчальному процесі. Навчальне середовище (e-learning environment) – різновид середовища, що становить цілеспрямовано побудований імітаційно-формульовальний, навчально-пізнавальний, організаційно-технологічний та інформаційно-комунікаційний простір, в якому забезпечуються необхідні та доступні умови для ефективного виявлення цілей педагогічних систем [2, с. 169].

Розглянуті комп'ютерні ігри сприятимуть підвищенню мотивації учнів, активізації пізнавальної та мовленнєвої діяльності, формуванню навичок спілкування в мережі, зростанню їхнього професіоналізму. Вивчення лексики, тобто виконання словникових вправ –

необхідний вид навчальної роботи з іноземної мови. Є різноманітні комп'ютерні вправи для вивчення іноземної лексики, завданням яких є скласти слова з окремих букв. Наведемо приклади таких вправ: Alphagame, Linkword, Noughs, cosses, Grossword, Wordsquares, Wordstore, Scrabble і т. ін.

Приклад гри такого призначення: Word Hunt. Учні мають скласти якомога більше слів з букв наведеного слова. Комп'ютер у цій ситуації має бути суддею та підраховувати бали. Поширеним видом роботи з лексикою є використання автоматизованого навчального словника, виконаного на гіпертекстовій основі.

Цікавим і продуктивним є виконання лексичних вправ, що включають слова, які вивчаються в контексті комунікативних ситуацій.

Наприклад, розгляньмо комплекс вправ для формування репродуктивних лексичних навичок з теми "Meals".

Завдання: Підготуватися до прийому гостей. Учень-виробник знаходиться в магазині; комп'ютер виконує роль продавця. Наведемо u1092 фрагмент першого діалогу.

C: Would you like to buy meat?

P: Yes.

C: Fine. I have some meat. It is Fresh and cheap. Just 2 dollars a pound.

How many pounds do you want?

P: 2.

C: Good. Here you are. What else do you need?

Після виконання цієї вправи виконується наступна вправа, в якій учень має самостійно вжити вивчені лексичні одиниці.

C: Now, are you ready to make sandwiches?

P: Yes.

C: Good. What are ingredients for making meat sandwiches?

P: Meat and bread.

C: Right. What else?

P: Cheese.

C: Oh, on. Cheese will not go with meat. Think again.

P: Lemon.

C: Wrong again. Can J help you.

P: Yes, please.

C: Cucumber and mustard. Is not is tasty?

Вправи такого типу, окрім формування лексичних навичок письмового мовлення, одночасно готують учнів до використання даних лексичних одиниць в усній мові.

Вивчення іноземної мови неможливе без допоміжного засобу – словника. Наприклад, Learn Words – програма з вивчення іноземних мов (англійської) передбачає виконання шести основних вправ з вибраного словника блоку слів. Від першого знайомства зі словником

(Картка), перехід до більш складної вправи, яка дозволяє "відгадати" правильний переклад, очищуючи "ігровий стакан" (Мозаїка); далі закріплюється асоціація "слово-переклад" (Вибір перекладу), перевіряється вправою (Відгадати переклад), в якому переклад потрібно відгадати самостійно; більш складна асоціація "переклад-слово" відпрацьовується вправами (Вибір слова та Правопис) і забезпечує запам'ятовування правильного правопису слова. Підтримка звукових файлів з вимовою слів та синтезом мовлення створює ще одну асоціацію сприйняття слова на слух, що допомагає зрозуміти іноземну мову та вибрати правильну, грамотну вимову.

Отже, автоматизований комп'ютерний словник дозволяє:

- формувати необхідні, усталені асоціативні зв'язки за рахунок поступового виконання всіх вправ до відповідного слова;
- ігрова складова забезпечує легкість вивчення;
- система балів та рівнів забезпечує гарантію запам'ятовування.

Є досить значна кількість автоматизованих навчальних словників, що сприяють вивченню нової лексики.

Автоматизований навчальний словник – допоміжний засіб забезпечення навчального процесу, який використовується з метою розв'язання певного класу навчально-методичних завдань, головна з яких – видача за 1079 запитом лексично-графічної інформації з будь-якої лексичної одиниці, що входить до базового навчального курсу, включаючи її основні морфологічні, лексичні та синтаксичні характеристики [14, с. 143].

Переваги використання автоматизованого навчального словника перед традиційним полягають в тому, що скорочується час на одержання потрібної інформації, і повнота інформації з кожної словникової одиниці необмежена. Відповідно до цього підвищується ефективність навчального процесу.

Отже, застосування комп'ютера в процесі вивчення іноземної мови дозволяє:

У навчанні фонетиці за допомогою ПК використовувати прийом "візуалізація вимови". Як, наприклад, у програмі ENLOY ENGLISH WITH PROFESSOR HIGGINS.

У навчанні граматиці:

- формувати рецептивні граматичні навички читання та аудіювання;
- формувати продуктивні граматичні навички переважно писемного мовлення;
- контролювати рівень сформованості граматичних навичок на основі тестових програм;
- надавати довідково-інформаційну підтримку (автоматизовані довідники з граматики, системи виявлення граматичних помилок на морфологічному і синтаксичному рівнях).

У навчанні лексиці:

- формувати рецептивні лексичні навички читання та аудіювання;
- формувати продуктивні лексичні навички переважно писемного мовлення;
- контролювати рівень сформованості лексичних навичок на основі тестових та ігрових комп'ютерних програм з використанням візуальної наочності;
- розширювати пасивний і потенційний словник учнів;
- надавати довідково-інформаційну підтримку (автоматичні словники, програми підбору синонімів та антонімів).

У навчанні читанню:

- формувати навички установлення звукових відповідностей;
- навчати техніці читання вголос;
- удосконалити навички техніки читання за рахунок застосування таких прийомів як варіювання поля сприйняття і темпу пред'явлення, зміна розташування тексту і т. ін.;
- закріпити рецептивні лексичні та граматичні навички читання;
- оволодіти вміннями вилучення з тексту смислової інформації різних видів (основної, другорядної, уточнювальної т. ін.);
- навчити різним видам аналізу тексту;
- формувати вміння самостійного подолання мовних труднощів;
- надати довідково-інформаційну підтримку шляхом надання мовної або екстралінгвістичної інформації (за рахунок використання автоматичних словників, електронних енциклопедій);
- контролювати правильність і рівень розуміння прочитанного тексту.

У навчанні аудіюванню:

- формувати фонетичні навички аудіювання;
- контролювати правильність розуміння прослуханого тексту.

У навчанні говорінню:

- формувати фонетичні навички говоріння;
- організувати спілкування в парах і невеликих групах із використанням рольових ігор на базі симулятивно-моделюючих програм.

У навчанні перекладу:

- формувати лексичні та граматичні навички перекладу;
- контролювати правильність перекладу;
- оволодіти вмінням редагувати тексти перекладів з використанням текстових редакторів і систем машинного перекладу;
- надати довідково-інформаційну підтримку (застосування автоматичних словників, систем підбору антонімів і синонімів).

Висновки. Сучасність пред'являє усе більш високі вимоги до навчання практичному володінню іноземною мовою в повсякденному спілкуванні і професійній сфері. Обсяги інформації ростуть і часто рутинні способи її передачі, збереження й обробки є неефективними.

Використання інформаційних технологій розкриває величезні можливості комп'ютера як засобу навчання. Вони дозволяють тренувати різні види мовної діяльності і сполучити їх у різних комбінаціях, допомагають усвідомити мовні явища, сформувати лінгвістичні здібності, створювати комунікативні ситуації, автоматизувати мовні і мовні дії, а також забезпечують можливість обліку ведучої репрезентативної системи, реалізацію індивідуального підходу й інтенсифікацію самостійної роботи учня.

У мультимедійних навчальних програмах з англійської мови використовуються різні методичні прийоми, що дозволяють проводити ознайомлення, тренування і контроль.

Також, застосування комп'ютерних ігор у вивченні іноземної мови сприяє:

- формуванню та розвитку всіх видів мовленнєвої діяльності учнів активними методами навчання;
- формування мовної компетенції учнів;
- можливість організації та контролю самостійної роботи учнів з розвитком навичок мовленнєвої діяльності в ігровій формі;
- підвищенню мотивації учнів щодо освоєння мови.

Поряд із цим є певні недоліки:

- обмеженість можливостей формування лексичного запасу учня. Вузька тематика і специфіка лексичного матеріалу, що визначається комп'ютерною грою;

- всі учасники навчально-виховного процесу повинні володіти навичками роботи з персональним комп'ютером.

Окрім використання мультимедійних навчальних програм та комп'ютерних ігор, комп'ютер є незамінним помічником для підготовки і проведення тестування, моніторингу навчального процесу, власного інформаційного наповнення інструментальних середовищ для розробки комп'ютерних уроків, підготовки дидактичних матеріалів, використання ресурсів і послуг Інтернету для аудиторної і самостійної роботи, а також проектної діяльності учнів.

У висновку необхідно підкреслити, що впровадження в навчальний процес використання мультимедійних програм та комп'ютерних ігор зовсім не виключає традиційні методи навчання, а гармонійно сполучається з ними на всіх етапах навчання: ознайомлення, тренування, застосування, контроль. Але використання комп'ютера дозволяє не тільки багаторазово підвищити ефективність навчання, але і стимулювати учнів до подальшого самостійного вивчення англійської мови, що і було доведено в ході експерименту.

Всі перераховані можливості навчальних програм допомагають вирішити основну задачу мовної освіти – формування у школярів комунікативної компетенції. Вирішальним фактором успішного впровадження нових інформаційних технологій у навчальний процес є

готовність і здатність вчителів оволодіти новими технологічними засобами і запропонувати нові методики навчання з використанням цих засобів.

Література

1. Азимов Є. Г. Матеріали Інтернету на уроках англійської мови / Є. Г. Азимов // Іноземні мови в школі. – 2001. – №1. – С. 25–27.
2. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти : [монографія] / В. Ю. Биков. – К. : Атіка, 2009. – 684 с.
3. Вільямс Р. Комп'ютер у школі / Р. Вільямс, К. Маклі. – К. : Вища школа, 2005. – 267 с.
4. Владимірова Л. П. Нові інформаційні технології в навчанні іноземним мовам [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://virtlab.ioso.ru/method.htm#>. – 2003. – 24 серп.
6. Зимова І. А. Психологічні аспекти навчання говорінню іноземною мовою / І. А. Зимова. – М. : Освіта, 1978. – 245 с.
7. Ільїн Е. Л. Спрямованість на оцінку / Е. Л. Ільїн, Н. А. Курдюкова // Іноземні мови в школі. – 2006. – №7. – С. 15–17.
8. Качалова К. Н. Практична граматики англ. мови / К. Н. Качалова. – К. : Вища школа, 2005. – 210 с.
9. Маслико Є. А. Шляхи формування мотивації оволодіння студентами іноземної мови / Є. А. Маслико // Іноземні мови в школі. – 2003. – № 9. – С. 16–18.
10. Новиков С. В. Принципи розробки Інтернет – підручників / С. В. Новиков // Іноземні мови в школі. – 2002. – №7. – С. 8–9.
11. Носенко Є. Л. Застосування ІТ в освіті / Є. Л. Носенко // Іноземні мови в школі. – 2004. – №6. – С. 9–11.
12. Полат Є. С. Інтернет на уроках іноземної мови / Є. С. Полат // Іноземні мови в школі. – 2001. – № 3. – С. 16–17.
13. Полат Є. С. Інтернет на уроках іноземної мови / Є. С. Полат // Іноземні мови в школі. – 2001. – № 5. – С. 23–24.
14. Професійне навчання на виробництві : зб. наук. пр. / [ред. кол. : Н. Г. Ничкало (голова) та ін.]. – К. : Наук. світ, 2003. – [вип. 1]. – 162 с.
15. Руденко-Моргун О. І. Комп'ютерні технології як нова форма навчання / О. І. Руденко-Моргун // Іноземні мови в школі. – 2002. – № 4. – С. 19–20.
16. Фадєєв С. В. Про питання застосування комп'ютера в навчанні ІМ / С. Фадєєв // Іноземні мови в школі. – 2003. – №5. – С. 15–17.
17. Цветкова Л. А. Використання комп'ютера при навчанні лексиці в початковій школі / Л. А. Цветкова // Іноземні мови в школі. – 2002. – №2. – С. 14–15.
18. Communicative Language Learning and Microcomputer. – London, 1987. – 95 с.
19. Houbert J. E. Exercices informatiques d'Anglais / J. E. Houbert, P. Benguet. – Hachette-Paris, 1981. – 152 с.

СИСТЕМА РОБОТИ ЩОДО РОЗВИТКУ У МАЙБУТНІХ КЕРІВНИКІВ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ МОРАЛЬНО-ЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Заточна Марина, студентка факультету психології
та соціальної роботи

Науковий керівник: **Новгородська Ю. Г.**, канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогіки

Необхідність остаточного подолання соціально-економічної кризи, в якій продовжує перебувати Україна, створення умов для забезпечення її сталого розвитку з тенденціями інтеграції у світовий і, насамперед, європейський економічний, правовий та культурний простір, вимагає комплексного розв'язання сукупності складних завдань. Для цього замало обмежитися лише соціально-економічними проблемами, вирішення яких втрачає сенс, якщо відсутні загально-прийняті міжлюдські морально-етичні стосунки. За таких умов зростає роль формування відповідної морально-етичної парадигми сучасного керівника та прищеплення її норм і принципів у процесі професійної підготовки фахівців, здатних реалізувати себе у сфері управлінської діяльності [3].

Проблематика даного дослідження передбачає теоретичне осмислення і практичні підходи до закономірностей формування морально-етичної культури особистості; пошук нових ефективних форм і методів вирішення життєво важливих для нашого суспільства завдань: з'ясування умов, факторів роботи в педагогічній діяльності з орієнтацією на розвиток високої загальної і морально-етичної культури майбутнього керівника.

Мета статті – теоретично обґрунтувати систему роботи з розвитку у майбутніх керівників дошкільних навчальних закладів морально-етичної культури, яка може бути застосована в практиці навчання у вищій школі.

З метою розвитку морально-етичної культури майбутніх керівників дошкільних навчальних закладів нами було розроблено систему роботи, яка включала:

- проведення години спілкування "Stop – КОНФЛІКТ";
- аналіз педагогічних задач і вирішення конфліктних ситуацій;
- розробку спецкурсу "Морально-етичні основи діяльності керівника навчального закладу".

Розглянемо детальніше складові системи роботи.

Година спілкування. Тема. "Stop - КОНФЛІКТ."

Мета. Розширити знання студентів про конфлікт. Ознайомити їх із психологічною природою конфлікту, його структурою, динамікою. Показати ефективні шляхи розв'язання конфліктних ситуацій.

Навчити використовувати у спілкуванні з іншими людьми тактику співробітництва, знаходити конструктивні способи розв'язання проблемних ситуацій. Формувати у студентів почуття єдності з групою, спонукати до роботи над собою. Сприяти взаєморозумінню в групі, виховувати повагу до друзів, почуття відповідальності за свої слова й вчинки [3, с. 123]

Форма проведення години спілкування. Прес-конференція з використанням вправ, завдань, які мають корекційну спрямованість.

Серія запитань:

Що таке конфлікт із наукової точки зору?

Які види конфліктів розрізняють у конфліктології?

Чому, на вашу думку, виникають конфлікти? Як узагальнити причини їх виникнення?

Назвіть причини конфліктів між студентами й викладачами

Як графічно можна уявити конфлікт?

Визначте риси характеру, що властиві конфліктній особистості ?

Як вміння спілкуватися впливає на розвиток стосунків між людьми? (Навести приклади).

Чи можна керувати конфліктом? Яка поведінка в ситуації конфлікту найефективніша?

Ефективним методом розвитку морально-етичної культури майбутніх керівників є **метод розв'язання педагогічних ситуацій**. Особливість будь-якої педагогічної ситуації полягає в тому, що вона ставить особистість перед вибором, який робиться добровільно, за власним волевиявленням. Бувають випадки, коли мораль вимагає від людини більшого, ніж вона може зробити. Крім того, часто людина змушена виконувати моральні завдання не тоді, коли вона до них абсолютно підготовлена, із наперед відомими шляхами й засобами її розв'язку, а тоді, коли перед нею постає завдання, що вимагає морального вчинку. Іншими словами, моральна ситуація завжди є ситуацією невизначеності та ризику. Тобто, особистість має бути підсвідомо підготовлена до того, щоб вчинити морально, не бачити ніяких інших шляхів розв'язання завдання, крім морального. В ідеалі це можливо лише тоді, коли людина повністю володіє не лише знаннями моральних законів, норм, правил тощо, але вона має сформовану моральну культуру: культуру почуттів, відносин, моральну поведінку [5, с. 226].

З метою формування морально-етичної культури у майбутніх керівників ДНЗ можуть бути використані такі типи ситуацій:

- *проблемно-конфліктна ситуація*. Дидактично-виховний смисл проблемно-конфліктної ситуації полягає в тому, що саме в таких ситуаціях відбувається усвідомлення конфліктогенної суперечності, оскільки лише через усвідомлення суперечності людина може зробити моральний вибір.

- *аналітична ситуація* – дозволяє навчитись всебічно аналізувати проблему. Виявляючи явні та приховані суперечності, студент отримує можливість побачити всі можливі варіанти їх розв'язку. В цих ситуаціях подається більш-менш докладний опис дій учасників ситуацій.

- *оцінна ситуація* – сприяє виявленню уміння оцінити дії учасників ситуацій, а також причини і наслідки цих дій. Оцінюючи дії інших, особистість привчається застосувати теоретичні знання до конкретних фактів і розробляти власну позицію. Стосовно мети нашого дослідження оцінна ситуація допомагає сформувати уміння студентської молоді зіставляти, порівнювати й оцінювати можливі варіанти розв'язків та обирати оптимальний.

- *прогностична ситуація* – зазвичай, закінчується питанням: "До чого можуть призвести подібні дії?", "Яким буде їх результат?". Цей вид ситуацій дозволяє навчитися прогнозувати результат певної діяльності, наслідки вчинку. Прогностичні ситуації дозволяють визначити уміння студента прораховувати, як результати розв'язку ситуації будуть відображатись на інтересах суб'єкта вибору та інтересах оточуючих його людей.

- *ситуація ризику* – передбачає певний ступінь невизначеності. Здійснюючи вибір, студент не може знати точно результат учинку. Він лише ймовірний, але можливі й інші варіанти результату. Тут в однаковій мірі важливим буде врахування як позитивного, так і негативного ставлення. Елемент ризику містять у собі альтернативні моральні ситуації [5, с. 45–47]

У процесі розв'язання таких ситуацій можуть бути використані різноманітні прийоми:

- обговорення проблемних ситуацій, які передбачають зміну рольової поведінки з метою формування моральної мотивації;

- моделювання та розігрування ситуацій;

- створення умов для формування здатності до рефлексії у ситуаціях морального вибору;

- підбір та аналіз інформації морально-професійного спрямування;

- спонукання студентів до оцінки поведінки героїв у різних життєвих ситуаціях;

- розігрування ситуацій, пов'язаних із конфліктом [1, с. 16].

Процес морального вибору, на нашу думку, стає однією з умов, що дозволяє студентам регулювати свої стосунки, які базуються на пізнавальній, ціннісно-орієнтаційній діяльності й відповідно приймати оптимальні рішення.

Продуктивним шляхом формування морально-етичної культури особистості є введення в навчальний процес *спецкурсу "Морально-етичні основи діяльності керівника навчального закладу"*, який забезпечує засвоєння студентами морально-етичних норм у повсякденному житті та в управлінській діяльності.

Мета вивчення спецкурсу полягає в тому, щоб познайомити магістрів з діловою етикою як наукою і сферою діяльності, дати студентам відповідний об'єм знань, необхідний для майбутньої професійної діяльності в галузі менеджменту, сформувати у них управлінську компетентність, культуру управління, теоретичне мислення, яке базується на дотриманні чітких морально-етичних норм.

Завдання спецкурсу:

1. Розкрити основні поняття, принципи ділової етики та ділового спілкування, роль моралі як однієї з найбільш важливих форм нормативної регуляції поведінки людей.

2. Познайомити магістрів з різними формами ділової комунікації.

3. Показати значення морально-етичної культури для професійної діяльності керівника.

Навчальний матеріал спецкурсу структурований за модульним принципом і складається з двох навчальних змістових модулів:

Змістовий модуль I. Морально-етичні аспекти управління.

Тема 1. Менеджер як соціально-психологічний тип особистості.

Тема 2. Морально-етична культура керівника навчального закладу як складова управлінського спілкування.

Змістовий модуль II. Мистецтво спілкування як важливий компонент морально-етичної культури керівника

Тема 1. Комунікації в управлінському процесі

Тема 2. Засоби ділового спілкування.

У результаті вивчення спецкурсу студент повинен **знати**:

• предмет, структуру та місце дисципліни в системі наук про людину;

- основи вербального та невербального спілкування;
- основи ефективної поведінки в управлінні;
- техніки ефективного комунікативного контакту;
- специфіку основних ситуацій в діловому спілкуванні.

По закінченню вивчення спецкурсу студент повинен **уміти**:

• орієнтуватись в загальних ділових ситуаціях;

• вести толерантний діалог із представниками різних етичних напрямів;

- застосовувати морально-етичні основи в управлінській діяльності;
- вести ділове спілкування та суперечку.

Діагностика знань студентів здійснюється за допомогою:

- 1) усних опитувань на семінарських заняттях;
- 2) виконання індивідуально-дослідних завдань ;
- 3) короткої анотації на статтю або розв'язання педагогічної ситуації;
- 4) письмового виконання лабораторних занять;
- 5) усного колоквіуму.

Ефективність реалізації програми спецкурсу буде забезпечена завдяки дотриманню таких умов:

1) точне визначення занять із питань моральної культури особистості в навчально-виховному процесі;

2) органічний зв'язок формування моральної культури з професійною підготовкою;

3) врахування методичної специфіки занять;

4) поєднання навчання і виховання;

5) врахування того факту, що заняття із спецкурсу спрямовані на розвиток мотиваційно-ціннісної сфери особистості, що вплив на неї вимагає спеціального педагогічного інструментування і дозволяє розкрити студентів глибину свого внутрішнього світу, свого духовного потенціалу.

Власне, активність студентської молоді, безумовно, може бути результативною тільки в тому випадку, якщо передумовою є пізнання себе: вивчення своїх особливостей, позитивних і негативних рис характеру, їх аналізу та складання на цій основі відповідного плану саморозвитку та самовдосконалення, які неможливі без саморегуляції своєї поведінки та діяльності.

10 заповідей управлінського спілкування для керівників освітніх закладів.:

1. Умійте слухати підлеглих, зрозумійте їхній настрій .

2. Стежте за своїм мовленням, пам'ятайте, що воно – дзеркало Вашої особистості (уникайте різких інтонацій, окриків, усього, що спричиняє емоційний дискомфорт).

3. Спілкування в педагогічному процесі не може обмежуватися лише функцією інформації.

4. Не припускайте зверхності у спілкуванні з підлеглими. Для цього: аналізуйте власну діяльність; ставте себе на місце підлеглих, порівнюйте себе з ними; чесно визнавайте свої недоліки і позбавляйтесь їх.

5. Пам'ятайте, що конфлікт з підлеглим може бути наслідком Вашої педагогічної й етичної неграмотності.

6. Частіше посміхайтесь підлеглим, усмішка керівника створює атмосферу пошуку, настрою, успіху.

7. Уміння уникнути конфлікту одна з рис, які за своєю суттю становлять педагогічну мудрість керівника.

8. Проаналізуйте, чи не переважає у вашому спілкуванні з підлеглими критика, чи часто Ви розпочинаєте розмову з критичних зауважень, чи не прагнуть Ваші підлегли обмежити контакти з Вами лише діловим спілкуванням.

9. Будьте ініціатором спілкування з підлеглими, нехай воно стане постійним і безперервним.

10. Будьте доброзичливі до підлеглих, прагніть до співробітництва, не зосереджуйтесь лише на недоліках, знаходьте у підлеглих найцінніше, найцікавіше, найкорисніше.

Отже, включення студентів в такі форми роботи моделює стосунки, сприяє нагромадженню морального досвіду взаємодії, утвердженню прав особистості, вибору доцільних форм гуманного ставлення до людини, поглиблення й розширення самосвідомості молоді, утвердження значущості кожної людини.

Література

1. Белый И. В. Формирование творчества и профессиональной культуры студентов на лекциях и практических занятиях / И. В. Белый // Творчість, духовність, гуманізм в просторі освіти : збірн. доп. науково-практ. конф., 20–21 жовтня 1998 р., Вінниця. – У 2-х т. – Вінниця : Універсум-Вінниця, 1998. – Т. I. – С. 15–19.
2. Брига Т. Р. Інтерактивне навчання як форма організації пізнавальної діяльності / Т. Р. Брига // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. / Редкол. : І. А. Зяюн (голова) та ін. – К. ; Вінниця : ТОВ фірма "Планер", 2010. – Випуск 26. – С. 237–242.
3. Денищик О. І. Формування моральної культури майбутніх юристів у процесі професійної підготовки : наук.-метод. посіб. / О. І. Денищик ; за ред. О. М. Галуса. – Хмельницький : Хмельницька гум.-пед. акад., 2010. – 159 с.
4. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології / І. М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 351 с.
5. Донцов А. В. Формування моральних механізмів поведінки студентської молоді: Монографія / А. В. Донцов. – Харків: Шлях, 2000. – 226 с.
6. Сучасні педагогічні технології та методика їх застосування у вищій школі : [навч.-метод. посібник для студентів та магістрантів вищої школи]. – Львів : Видавничий центр ім. І. Франка, 2003. – 55 с.

МОРАЛЬНА СВІДОМІСТЬ ЯК СКЛАДНЕ ІНТЕГРАТИВНЕ ЯВИЩЕ

Іванюк Сергій, студент історико-юридичного факультету
Науковий керівник: **Новгородська Ю. Г.**, канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогіки

Національна стратегія розвитку освіти України одним із основних завдань національного виховання визначає формування високої моральної культури молоді. У зв'язку з цим перед сучасною педагогічною наукою та практикою постає проблема обґрунтування такої системи виховання, яка б забезпечувала високий рівень розвитку моральної свідомості особистості.

Мета статті: визначити та теоретично обґрунтувати структурні компоненти моральної свідомості особистості.

Моральна свідомість як складне психологічне утворення має певну структуру. Серед філософів, психологів, педагогів не існує

загальноприйнятої точки зору щодо структури моральної свідомості особистості. Щоб визначитись в цьому, розглянемо деякі підходи в цій галузі.

Т.Малихіна вважає, що моральна свідомість особистості структурно характеризується наявністю ієрархії моральних цінностей; моральних уявлень; моральних поглядів; моральних переконань; моральних мотивів; здійснювані у вчинках й поведінці моменти раціонального та емоційного [4, с. 4].

Досліджуючи проблему виховання моральної свідомості, О. Жирун виділяє такі її структурні елементи, як: моральні уявлення; моральні поняття; моральні знання; моральні переконання; ціннісні орієнтації; інтерес до моральних проблем; моральні мотиви; моральні стосунки [2, с. 9].

У структурі моральної свідомості О. Бондаревська виділяє три компоненти:

- *нормативний*, до якого належать моральні знання, моральні поняття, принципи, ідеї, що виражають вимоги суспільства до поведінки людей і які стали надбанням особистості;

- *оціночний*, складовими якого є оцінка й самооцінка, ідейно усвідомлені оцінні критерії, що використовує особистість у практичній діяльності;

- *регулятивний*, до якого належать почуття, ставлення, переконання та інші компоненти свідомості, що здійснюють вплив на поведінку особистості [5, с. 46].

За Т. А. Авксентьевою складовими моральної свідомості є: моральні уявлення та поняття; мислительні операції розпізнавання, аналізу та розв'язання моральних проблем (соціоморальне мислення); моральні цінності, які відображають особистісне ставлення до моральних норм і виступають критеріями оцінювання поведінки. Одним з головних компонентів моральної свідомості, на її думку, є моральні знання, які мають об'єктивну та суб'єктивну сторони. Об'єктивна сторона – це знання моральних принципів і норм суспільства. Суб'єктивна сторона відображає особистісні уявлення про моральні принципи та норми, на яких будуються взаємини людей і моральні цінності, якими керуються люди у житті.

Поряд з морально-інформаційним (моральні знання і переконання) та морально-ціннісним (ціннісні орієнтації, ідеали) компонентами у структурі моральної свідомості особистості дослідниця виділяє ще одну важливу складову – соціоморальне мислення. Очевидно, що одних лише моральних знань і ціннісних орієнтацій недостатньо для соціально адекватної поведінки особистості в складних, іноді дуже неоднозначних ситуаціях морального вибору. Необхідне також розвинене соціоморальне мислення, під яким ми розуміємо здатність особистості розпізнавати й аналізувати моральні проблеми, приймати

адекватні рішення в ситуаціях морального вибору, правильно оперувати інформацією, успішно будувати плани й програми моральної поведінки [2, с. 13].

О. Поліщук у структурі моральної свідомості, крім когнітивної та емоційно-оцінної складових, виділяє поведінкову складову, яка передбачає розвиток таких здібностей: 1) реалізацію особистістю моральних норм, ідеалів, принципів, звичок у поведінці, спілкуванні та діяльності; 2) моральний самоконтроль поведінки; 3) особистісне реагування на моральні аспекти поведінки іншого (підтримка, співпереживання, критика, осуд).

Ця складова, на думку вченої, відповідає за здійснення морального вибору, тобто вибору між зіткненням різних цінностей, що, в свою чергу, має складний психологічний механізм. Про повноцінний моральний вибір можна говорити лише за наявності у свідомості дитини такого засобу, як "моральна норма". Остання, зазначає дослідниця, виступає тим зовнішнім орієнтиром, який стає критерієм розуміння дитиною соціальних ситуацій [4, с. 14].

У структурі моральної свідомості Л. Антилогова виділяє два рівні: звичайний та теоретичний. На буденному рівні люди оперують в основному емпірично сприймаючими подіями і виявляються нездатними досягти глибини та сутності тих чи інших явищ суспільного життя. Звичайний рівень моральної свідомості можна визначити як представлений у вигляді моральних норм, оцінок, звичаїв, спосіб освоєння світу, що відображають щоденні відносини між людьми. Теоретичний – як представлений у вигляді моральних понять, концепцій, спосіб освоєння світу, що відображає глобальні моральні проблеми. На думку дослідниці, базовими компонентами цього рівня є цінності та ціннісні орієнтації, котрі об'єднують інші елементи моральної свідомості в єдине ціле, виражають її сутність, забезпечують єдність усій структурі моральної свідомості [4, с. 10].

Для нас найбільш прийнятною є структура моральної свідомості, яку пропонує Т. Малихіна [5] (рис. 1. 1).

На думку дослідниці, групування таким чином структурних компонентів моральної свідомості відповідає основним проявам активності особистості в певній діяльності (пізнавальній, трудовій, моральній, під час спілкування).

Когнітивний компонент. Засвоєнню моральних понять на кожній віковій ступені передують необхідні уявлення про різні варіації дій та вчинків, процес накопичення яких здійснюється в безпосередній взаємодії з реальною дійсністю або під час спостереження за реальними типами поведінки. **Моральні уявлення** – образні узагальнення етичних норм, що виражаються у формах індивідуального почуттєвого пізнання. Сталість формування моральної свідомості значною мірою залежить від продуманої системи формування моральних

понять. **Моральні поняття** – уявні відображення моральних явищ за допомогою фіксації їх моральних властивостей. У них "подані логічно оформлені й виділені думки, що відображають загальні та істотні ознаки реальних моральних відносин, які утворюються в процесі діяльності та спілкування" [1, с. 24]. Система понять утворює необхідні моральні знання, які в процесі суспільно корисної діяльності і спілкування набувають суспільного та особистісного значення.

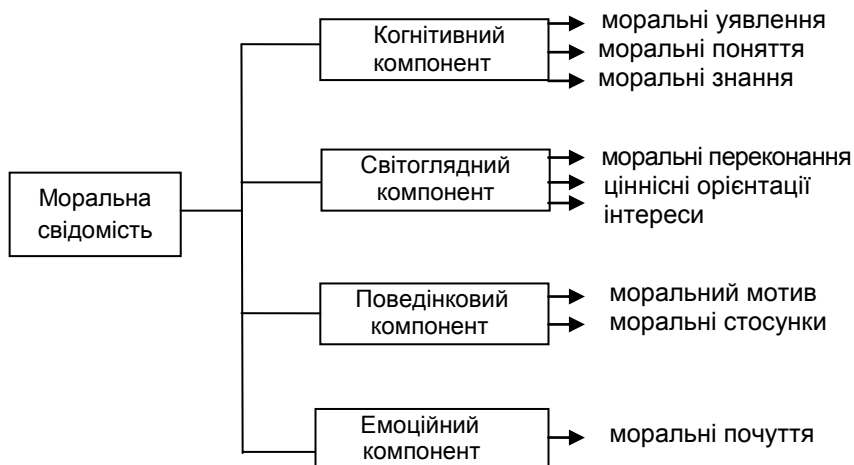

Рис. 1.1. Структура моральної свідомості

Когнітивний компонент. Засвоєнню моральних понять на кожній віковій ступені передують необхідні уявлення про різні варіації дій та вчинків, процес накопичення яких здійснюється в безпосередній взаємодії з реальною дійсністю або під час спостереження за реальними типами поведінки. **Моральні уявлення** – образні узагальнення етичних норм, що виражаються у формах індивідуального почуттєвого пізнання. Сталість формування моральної свідомості значною мірою залежить від продуманої системи формування моральних понять. **Моральні поняття** – уявні відображення моральних явищ за допомогою фіксації їх моральних властивостей. У них "подані логічно оформлені й виділені думки, що відображають загальні та істотні ознаки реальних моральних відносин, які утворюються в процесі діяльності та спілкування" [1, с. 24]. Система понять утворює необхідні моральні знання, які в процесі суспільно корисної діяльності і спілкування набувають суспільного та особистісного значення.

Під **моральними знаннями** слід розуміти "відомості про моральні вимоги, оцінки, ідеали та про наслідки порушень норм моралі" [1, с. 25].

У процесі засвоєння моральних знань здійснюється взаємодія компонентів моральної свідомості особистості. Так, моральні знання є передумовою орієнтації в моральних цінностях та у виборі певної лінії поведінки. Тому засвоєння моральних знань треба розглядати з позиції загальносуспільної і практичної значущості. В іншому випадку вони перетворюються для учнів на об'єкт споживчого інтересу або у продукт пасивного засвоєння.

Когнітивний компонент моральної свідомості становить фундамент, базу, на якій ґрунтується **світоглядний компонент**, складовими якого є переконання, ціннісні орієнтації, інтереси. **Моральні переконання** – це "тверді погляди, в яких виявляється впевненість в істинності моральних ідей, і яким особистість готова слідувати" [1, с. 95]. В основі тієї чи іншої дії або вчинку завжди лежить переконання, яке виражає суб'єктивне ставлення до них. Переконання визначають стійку спрямованість особистості і складають базу почуттів, які визначають поведінку людини. Вони є системою дієвих моральних принципів особистості та ідеалів, які виникають у результаті визнання істинності та справедливості моральних норм суспільства, впевненості у необхідності відповідати їх вимогам для власного і суспільного благополуччя.

Моральні переконання розглядаються науковцями як спонукальна сила поведінки, як вироблений людиною погляд, в основі якого лежать ті або інші ідеї. Провідна роль у формуванні моральних переконань особистості належить знанням, моральним принципам і поняттям, активному позитивному ставленню до них.

У структурі моральної свідомості переконання тісно пов'язані з **ціннісними орієнтаціями**. Як справедливо відмічає Т. І. Пороховська, "ціннісні орієнтації – це елементи структури свідомості особистості, що характеризують змістовну сторону її спрямованості. У формі ціннісних орієнтацій в результаті засвоєння ціннісних значень в процесі соціалізації фіксується істотне, найбільш важливе для людини". Цінності завжди займають певне місце в стосунках людей, що приймають ці цінності як граничні підстави своїх думок. У процесі розвитку ціннісних орієнтацій відбувається перш за все емоційне переживання, емоційне оцінювання людиною певної цінності. Становлення ціннісних орієнтацій передбачає також раціональне оцінювання, пов'язане з усвідомленням людиною мотивів учинків, що утворює основу когнітивного елементу ціннісних орієнтацій.

Цінності і ціннісні орієнтації є сполучною ланкою моральної свідомості та поведінки людини. На думку А. І. Титаренко, ціннісні орієнтації є такими елементами моральної свідомості, що об'єктивуються у вчинках. Вони тісно пов'язані з потребами та інтересами індивіда, емоційно-вольовими механізмами його психіки. Цю особливість ціннісних орієнтацій відзначають такі дослідники, як Д. Н. Узнадзе,

С. Л. Рубінштейн, В. М. Мясичев, що звернулися одними з перших до вивчення даного феномену, описаного в психології через поняття "настановлення", "соціальна орієнтація".

Зазначаючи психологічний аспект цінностей та ціннісних орієнтацій, слід зауважити, що ці структурні елементи моральної свідомості органічно входять до складу мотивів і стимулів усіх видів і форм діяльності суб'єктів, визначаючи її спрямованість.

О. Жирун визначає, що цінності (як складові моральної свідомості) мають свою ієрархію: моральні норми, в яких моделюється ціннісна структура певних вчинків та відносин, та моральне оцінювання, що здійснюється через моральні поняття, моральні принципи та моральні ідеали. При цьому моральне оцінювання може мати об'єктивний та суб'єктивний характер [2, с. 4].

Важливим структурним компонентом моральної свідомості є **інтереси**. Вони активізують діяльність, відіграють важливу роль у спрямованості особистості. Інтерес як вибіркова спрямованість особистості на ті чи інші об'єкти виявляється у прагненні пізнати їх і виступає важливим мотивом моральної діяльності людини. У молодшому шкільному віці діти уважно стежать за вчинками дорослих. Пізніше проявляється усвідомлений інтерес до дій людей. У зв'язку з цим підліток активізує свою моральну діяльність, виробляє ціннісне ставлення до себе й до оточуючих. У старшокласників інтереси спрямовані на оволодіння теорією моралі, аналіз сенсу життя й людського щастя.

Розвиток інтересу до моральних проблем, як відзначає Т. Малихіна, проходить в учнів три стадії: "Спочатку їх приваблює усе нове та незвичайне в поведінці інших, а потім, оцінюючи зовнішні якості, аналізуючи та порівнюючи їх між собою й зі своїми, діти відмічають недоліки. На третій стадії учні починають усвідомлювати мету й мотиви вчинків інших, та визначати свої настанови" [4, с. 12].

Складовими **поведінкового компоненту** є моральні стосунки та моральний мотив. Під **моральними стосунками** розуміється ставлення людини, яке формується в результаті її взаємодії з оточуючими людьми та предметами на основі додержання норм моралі. Ставлення до оточуючих проявляється в поведінці учня, воно може здійснюватися у вчинках. Але ставлення може бути і прихованим, у цьому випадку тільки конфліктна ситуація може виявити позицію учня, його позитивну або негативну спрямованість, байдуже ставлення до тих чи інших суспільних явищ [1, с. 54].

Моральний мотив розглядається науковцями як: вияв і результат активності моральної свідомості; як феномен, у якому дуже концентровано, хоча й неповно, виявляється моральна сутність особистості; як засіб, що забезпечує моральну цілісність особистості. Мотив як обґрунтування вибору варіанта морального вчинку – це сукупність причин й доказів, підсумком складного комплексу спонук та

переживань особистості. Моральний мотив є показником рівня моральної свідомості й наміру учня.

Емоційний компонент моральної свідомості є своєрідною внутрішньою мірою моральної сприйнятливості особистості, виявлення її здатності переживати глибоке задоволення в зв'язку з поведінкою (інших людей і своєю власною), в якій реалізуються норма моральності або переживання незадоволення, обурення, коли ці норми порушуються.

У структурі моральної свідомості "емоційний компонент несе на собі основне психологічне навантаження... тому, що у ньому виявлена сутність суб'єктивного ставлення особистості до моральних норм та вимог" [4, с. 58]. У ньому не слід шукати джерело спонукаючої функції моральної свідомості. Моральні почуття свідчать про перетворення зовнішніх моральних вимог у вимоги особистості до самої себе, тобто в них фіксується і той вирішальний момент, коли суспільна норма "переходить в іншу форму мислення і воління, – особистий максимум, внутрішню установку і позицію суб'єкта, – формулу перетворення "усі повинні... "у переконання "я повинен..." Загальнообов'язкова норма в цьому випадку стає особистим обов'язком" .

Розглядаючи **моральні почуття** як структурний компонент моральної свідомості, необхідно враховувати їх суттєву якісну характеристику, яка полягає в усвідомленні їх особистістю. Ця особливість зумовлена тісним зв'язком морального почуття з іншим компонентом моральної свідомості – переконаннями. Поза зв'язком з моральними переконаннями, почуття (точніше емоції) можуть функціонувати в усвідомленій та неусвідомленій формі. І тільки в тих випадках, коли моральні переконання стають одним із механізмів стійких навичок особистості, емоційний компонент, як і моральні переконання в цілому, може функціонувати і на підсвідомому рівні.

Усі структурні компоненти моральної свідомості функціонують як єдине ціле. Когнітивний компонент поза його органічним зв'язком з поведінковим та емоційним компонентами становить просте знання особистістю етичних норм, етичних правил. Емоційний компонент, в свою чергу, сам собою (поза зв'язком зі складовими когнітивного компонента та світоглядного) – це певні моральні переживання, почуття, які, до речі, і не могли б виникнути у індивіда, який не володіє відповідними етичними знаннями.

Отже, в науковому обігу ще не визначено чіткої структури моральної свідомості. Кожен дослідник даної проблематики пропонує власну структуру моральної свідомості, обґрунтовуючи саме такий підхід та наголошуючи на домінації тієї чи іншої складової моральної свідомості.

Література

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С.Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. –373с.

2. Жирун О. А. Ціннісні орієнтації як елементи моральної свідомості особистості / О. А. Жирун. // Психологічний журнал. – 2007. – С. 4–9

3. Зайченко І. В. Педагогіка: [навч. посіб. для студ. вищ. пед. навч. закл.] / І. В. Зайченко. – Чернівці, 2002. – 413 с.

4. Малихіна Т. Моральне становлення особистості підлітка на сучасному етапі / Т. Малихіна. // Рідна школа. – 2006. – № 6. – С. 24–26.

5. Поліщук О. М., Кривко Т. А. Моральна свідомість та самосвідомість особистості: соціально-психологічний аспект / О. М. Поліщук, Т. А. Кривко // Дошкільна освіта. – 2005. – № 2. – С. 46–51.

6. Чорна К. Виховання моральності громадянина / К. Чорна // Шкільний світ. – 2003. – № 15 (квітень). – С. 1–3.

ЕКОЛОГІЧНА КУЛЬТУРА ЯК СКЛАДНЕ ІНТЕГРАТИВНЕ ЯВИЩЕ

Ігнатенко С., студентка факультету психології та соціальної роботи
Науковий керівник: **Новгородська Ю. Г.**, канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогіки

Загострення екологічних проблем і необхідність їх вирішення породили новий напрям в освіті – екологічний. Екологічне виховання молодого покоління – запорука безперервного гармонійного розвитку людської цивілізації та суспільства, становлення особистості на кожному життєвому етапі.

Дошкільний вік сприятливий для екологічного виховання, адже саме у цей період закладаються основи культури спілкування і поведінки дітей у природі. Особливої уваги потребують діти старшого дошкільного віку, оскільки у них починають формуватися основи наочно-дійового та наочно-образного типів мислення. Старші дошкільники здатні розуміти й усвідомлювати зв'язки навколишнього світу. Діти цього віку мають об'єктивні можливості для самостійного спілкування з природою.

Мета статті: з'ясувати стан проблеми формування екологічної культури в психолого-педагогічній літературі.

У різні історичні епохи суспільство зверталось до поняття культури, що, у свою чергу, спричинило плюралістичність поглядів у підході до даного феномену (кожен по-своєму намагався трактувати це поняття у контексті важливих соціально-політичних, економічних, правових трансформацій).

У наш час нараховується більше, ніж п'ятсот визначень поняття "культура". В кожному з цих визначень відображено актуальні культурні потреби суспільства на певному етапі свого розвитку. У сучасних умовах перед суспільством постає питання про поширення нової форми культури – *екологічної*, головним принципом якої є проектування поведінки суспільства відповідно до законів Природи на

основі раціональної екологічної свідомості, відповідальності та актуальних знань про оточуючий світ.

В умовах погіршення соціоекологічного балансу в багатьох країнах світу (глобальне екологічне потепління, зростання рівня екологічних біженців, зменшення запасу питної води, забруднення повітря та територій промисловими відходами) розробляються шляхи формування глобальної екологічної культури (незалежно від регіону проживання людина мусить контролювати власну поведінку та скеровувати її на збереження екологічного балансу).

Суспільство зробило значний крок уперед у результаті науково-технічного прогресу, та в більшості випадків це відбувалося за рахунок природи (винайдення ядерної зброї, будівництво атомних електростанцій), а точніше використання її ресурсів. Та сьогодні постає питання "Чи вартий уваги науково-технічний прогрес за рахунок природного регресу?". На це питання досить чітку відповідь дає О. Федоренко: "Ніякі досягнення науки і техніки не можна назвати високomorальними, якщо вони завдають шкоди мільйонам людей і всій біосфері. Тому нам конче необхідна екологічна культура та мораль, яка повинна визначити і об'єднувати в одне ціле освіту, творчість, науку і практику. Екологічна культура є однією з засад безпечного майбутнього нашої унікальної планети, прогресу людства і щастя кожної людини" [8, с. 306].

Погоджуючись з такою позицією автора, можна додати, що науковий прогрес можливий тільки в тому випадку, коли він скерований на задоволення благ суспільства (матеріальних та духовних) на основі раціонального використання природних ресурсів та узгодження суспільних дій з основними принципами екологічної культури.

Для чіткішого уявлення процесу становлення екологічної культури як наукової проблеми важливо простежити історію розгортання педагогічних досліджень та визначити деякі тенденції у підходах до вирішення цієї проблеми. Серед них можна вирізнити п'ять напрямів.

До *першого напрямку* належать дослідження бережливого та дбайливого ставлення особистості до природи (Т. Ковальчук, Л. Лук'янова, Н. Постникова, В. Сич, І. Хайдурова та ін..). Характерним для цих досліджень є виховання у дітей певного вікового періоду дбайливого ставлення до окремих компонентів природи (рослин, тварин).

Другий напрям становлять дослідження проблем екологічної освіти і виховання дітей та молоді (В.Вербицький, А.Волкова, Н. Коваль, О. Король, Н. Лисенко, Т. Маркова, Р. Науменко, Г. Пустовіт та ін.). Вони спрямовані на розроблення принципів і підходів до побудови системи неперервної екологічної освіти в початкових закладах різних типів, апробацію методик, які дають змогу ефективно реалізувати зміст екологічної освіти дітей, використання виховного потенціалу української етнопедагогіки та народознавства.

Гуманістична орієнтація сучасного педагогічного процесу активізувала наукові дослідження, які умовно можна виокремити у *третій напрям*. Цьому напрямку притаманне особистісне спрямування, переорієнтація організаційних форм процесу із зовнішніх чинників на внутрішньо вмотивовані орієнтації особистості на екологічні чинники. Означене спрямування активізує внутрішні духовні резерви особистості, зміщує "центр ваги" процесу з організаційних на самоорганізаційні чинники. Аксиологічний (ціннісний) аспект проблеми досліджували Т. Баранова, О. Винокурова, Н. Ігнатовська, О. Колонькова, А. Кочергін, В. Маршицька та ін..

До *четвертого напрямку*, на нашу думку, належать дослідження проблеми екологічної компетентності, які активізувалися в останні роки (Н. Денисюк, О. Пруцакова, Н. Пустовіт та ін.). Екологічну компетентність автори визначають, як здатність особистості до ситуативної діяльності в природному середовищі, коли знання, навички і досвід трансформуються в уміння свідомо приймати рішення і виконувати адекватні дії, усвідомлюючи їх наслідки для довкілля. Тобто йдеться про розвиток важливої складової екологічної культури – екологічного мислення, здатності особистості до розв'язання конкретної екологічної ситуації.

У контексті проблеми дослідження заслуговують на увагу наукові праці *п'ятого напрямку*, які найбільшою мірою торкаються формування екологічної культури особистості. За визначенням більшості дослідників така культура є широкою інтегративною якістю особистості, що ґрунтується на екологічному мисленні, екологічній свідомості, цінному ставленні до природи, екологічно доцільній поведінці. Наукові пошуки спрямовані на дослідження активної екологічної позиції як складової екологічної культури (О. Лазебна), екологічно доцільної поведінки – критерію рівня екологічної культури (О. Крюкова). Низку сучасних наукових досліджень присвячено формуванню екологічної культури дітей та молоді в межах вивчення окремих предметів або певної діяльності (В. Каленська, С. Карпеев, О. Король, С. Лебідь, Є. Макаров, Т. Маловидченко та ін.).

Без сумніву наукові пошуки сприяють становленню екологічної культури як наукової проблеми та є відправними для подальшого її розвитку. Водночас педагогічним дослідженням, на нашу думку, бракує наукового обґрунтування методологічних основ та психологічних механізмів формування екологічної культури на різних вікових етапах її становлення, спостерігається фрагментарність, недостатня світоглядна спрямованість екологічного змісту освіти.

Для того, щоб з'ясувати основні принципи та показники екологічної культури, необхідно проаналізувати зміст даного поняття. У словнику з екології *екологічна культура* визначається, як: "культура всіх видів людської діяльності, так чи інакше пов'язаних з пізнанням,

освоєнням і перетворенням природи; складається із знання і нормативів, усвідомлення необхідності їх виконання, формування почуття громадянської відповідальності за долю природи, розробки природоохоронних заходів та безпосередньої участі в їх проведенні" [5, с. 255].

Екологічна культура – складова частина світової культури, якій властиве і глибоке загальне усвідомлення важливих сучасних екологічних проблем у житті і майбутньому розвитку людства. Динамічні зміни, що відбуваються у соціоекологічному балансі свідчать про те, що невід’ємним атрибутом екологічної культури в сучасних умовах є не тільки система екологічних знань, принципів та нормативів щодо дбайливого ставлення до природи, але й вміння раціонально оцінювати, аналізувати та вирішувати наслідки попередньої діяльності суспільства, адже неможливо відновити екологічний баланс, не вирішивши попередніх гострих екологічних питань.

Аналіз наукових досліджень показав, що більшість дослідників формування засад екологічної культури визначають метою екологічного виховання дошкільників. На сьогоднішній день існує безліч трактувань поняття "екологічна культура". Одні автори (Б. Лихачов, Г. Марочко, А. Печко) визначають екологічну культуру як частину загальнолюдської культури, що тісно пов’язана з розвитком цивілізації й людського суспільства та являє собою специфічний спосіб діяльності людини у природі за її екологічними законами [4, с. 16].

Істотним є судження З. Плохій стосовно того, що основи екологічної культури особистості закладаються у період дошкільного дитинства, а головною її складовою виступає екологічна свідомість [6, с. 6]. Вчена зазначає, що екологічна культура визначає способи й форми взаємин людини з довкіллям, є своєрідним кодексом поведінки, що лежить в основі екологічної діяльності [6, с. 5]. Тим самим вона поглиблює ідеї С.Ніколаєвої, яка розглядала формування засад екологічної культури як становлення усвідомлено правильного ставлення дитини до природи у всьому її різноманітті, ставлення до себе як до частини природи, розуміння цінності життя і здоров’я та залежності їх від стану довкілля [5, с. 156].

Близькою за змістом є позиція Н.Лисенко, яка визначає екологічну культуру як соціально значущу діяльність у сфері взаємодії суспільства і природи у взаємозв’язку з її результатами – матеріальними й духовними цінностями, правовими нормами, народними звичаями і традиціями [3, с. 5]. Н. Глухова зазначає, що взаємодіючи з компонентами природи, культурна особистість повинна спиратися на важливі складові вічної заповіді співжиття людини з природою: "Не зашкодь!": все, що існує у природі, має жити; якщо хочеш мати щось для себе – вирости сам; треба вміти жаліти природу [2, с. 9].

Аналізуючи екологічну ситуацію в нашій країні, в це визначення необхідно внести певне уточнення про те, що в сучасних умовах

екологічна культура повинна сприйматися не тільки як сукупність теоретико-практичних правил, які скеровуються на ефективне вирішення наявних екологічних проблем, а також відзначатися своєю еколого-прагматичною та етико-моральною спрямованістю, що базуються на вмінні прогнозувати наслідки діяльності суспільства зі збереження природи та свідоме засвоєння і оволодіння якою має розпочатися ще з дитинства, одночасно із засвоєнням положень загальної культури.

А. Вербицький інтерпретував *екологічну культуру* як "сукупність досвіду взаємодії людей з природою, що забезпечує виживання і розвиток людини, відображена у формі теоретичних знань і способів практичних дій у природі та суспільстві, моральних норм, цінностей і культурних традицій" [1, с. 31–36]. Досвід у взаємодії з природою, яким володіє людство на даному етапі власного розвитку, є значним, але його використання зазвичай відбувається в односторонньому напрямку (суспільство намагається знайти шляхи, як вигідно обманути закони природи для задоволення власних потреб). Але ми вважаємо, що екологічна культура повинна забезпечувати не просто виживання в природі, а гармонійну взаємодію з нею.

Цікавим є також підхід М. Реймерса до інтерпретації змісту *екологічної культури*, яку автор визначає як "сукупність знань, вмінь, соціальних та інженерних норм, керуючись якими людина пізнає саму себе (і діє відповідно) як частина природного середовища і як суб'єкт відповідальний перед собою, перед нинішніми та майбутніми поколіннями людей" [7, с. 56]. Можна лише погодитись з позицією автора, що екологічна культура передбачає індивідуальну відповідальність кожного члена суспільства перед майбутніми поколіннями за власну екологічну діяльність.

Проаналізувавши інтерпретаційні підходи до поняття "екологічна культура", деякі дослідники розширюють зміст цього поняття та розуміють під *екологічною культурою* сукупність актуальних теоретико-практичних, морально-етичних, політико-правових норм та принципів (як внутрішніх, так і зовнішніх), які скеровані на дбайливе ставлення до Природи, раціональне вирішення актуальних екологічних проблем та вміння суспільства прогнозувати наслідки власної діяльності, основаних на високому рівні суспільної екологічної свідомості, об'єктивних знаннях та особистій відповідальності, що виявляється як на мікро- (окремий індивід, сім'я), так і макро- (суспільство) рівнях функціонування суспільства.

На нашу думку, формування екологічної культури в умовах соціо-екологічних трансформацій є не простим процесом, але водночас надзвичайно важливим. На формування екологічної культури впливає багато чинників: суспільна свідомість, екологічне мислення, освіта, політико-правова база, діяльність екологічних організацій та засобів масової інформації (ЗМІ), моніторинг соціоекологічного балансу.

При цьому, на думку О. Федоренка, необхідно дотримуватись основних принципів екологічної культури, найважливішими з яких є "повага до всього живого, повага до людини, повага до природи, тобто до біосфери та її компонентів, повага до Космосу" [8, с. 306].

У сучасному суспільстві, вважає О. Федоренко, екологічна культура характеризується такими показниками, як: 1) знання загальних закономірностей розвитку природи та суспільства; 2) розуміння взаємозв'язку їх існування і того, що природа є першоосновою виникнення еволюції людини; 3) визначення соціальної обумовленості взаємовідносин людини і природи; 4) подолання споживацького ставлення до природи як до джерела матеріальних благ; 5) уміння передбачати вплив діяльності людини на біосферу Землі; 6) підпорядкування своєї діяльності умовам раціонального природокористування і турботи про довкілля; 7) уміння зберігати сприятливі природні умови" [8, с. 351].

До переліку зазначених показників можна додати також і такі, як екологізація всіх сфер життєдіяльності суспільства (економіка, політика, право, освіта), об'єктивне висвітлення екологічної ситуації та прийняття раціональних рішень щодо її поліпшення, високий рівень відповідальності за екологічну політику як на індивідуальному, так і на суспільному рівнях, уміння суспільства адаптувати власні потреби до природних реалій, екоософський характер суспільної свідомості та мислення.

Оскільки екологічна культура є однією з форм культури, що поширюється на всі сфери суспільного життя, її можна класифікувати на два види: *матеріальна та духовна*. Матеріальна екологічна культура включає всі ті предмети, що створені людиною заради зменшення техногенного навантаження на навколишнє середовище та за допомогою яких можна задовольнити суспільні матеріальні потреби, наприклад біоавтомобілі, сонячні батареї, новітні фільтри в промисловому виробництві тощо. Духовна екологічна культура включає всі екологічно орієнтовані духовні цінності (наука, освіта, література, право, релігія), саме вони є орієнтиром у формуванні нової екологічної свідомості та поведінки суспільства. Духовна екологічна культура може виявлятися як на індивідуальному, так і на суспільному рівнях (система особистих принципів, переконань, поглядів, закони, теорії, суспільні правила).

Таким чином, на основі аналізу різних підходів до інтерпретації феномену екологічної культури, можна зробити висновок, що у сучасних умовах динамічного розвитку суспільства необхідно здійснити його розширення, оскільки екологічна культура поширюється на всі сфери функціонування суспільства. При цьому суспільство самостійно формує рівень власної екологічної культури. Основними чинниками, що впливають на цей процес є: рівень освіти, морально-етичні та політико-правові норми і принципи, екологічна поведінка окремого

індивіда та суспільства в цілому тощо. В умовах соціоекологічних трансформацій важливими шляхами формування екологічної культури є: екологічне спрямування освіти, політико-правова трансформація у суспільному контролі за станом навколишнього середовища, створення інститутів екології, активна діяльність ЗМІ у висвітленні важливих екологічних питань та інтенсивна модернізація виробництва з упровадженням нових енергозберіжних технологій та збільшення частки альтернативних джерел енергії.

Література

1. Вербицкий А. А. Основы концепции непрерывного экологического образования / А. А. Вербицкий // Педагогика. – 1997. – № 6. – С. 31–36.
2. Глухова Н. Емоційне спілкування дитини з природою як умова творчого осягнення світу / Н. Глухова // Дошкільне виховання. – 2001. – № 10. – С. 16–19.
3. Лисенко Н. В. Екологічне виховання дітей дошкільного віку. – Львів: Світ, 1994. – 144 с.
4. Магрламова К. М. Формування ціннісного ставлення до природи у змісті екологічного виховання учнів загальноосвітніх шкіл / К. М. Магрламова // Педагогічний процес: теорія і практика. – К., 2008. – Вип. 2. – С. 141–147.
5. Николаева С. Н. Методика экологического воспитания дошкольников / С. Н. Николаева. – К., 2002. – 173 с.
6. Плохий З. П. Виховання екологічної культури дошкільників. – К.: Редакція журналу Дошкільне виховання, 2002. – 173 с.
7. Реймерс Н. Ф. Охрана природы и окружающей человека среды / Н. Ф. Реймерс. – М., 1992. – 320 с.
8. Федоренко О. І. Основи екології : [підручник] / О. І. Федоренко, О. І. Бондар, А. В. Кудін. – К., 2006. – С. 351.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ НАВИЧОК САМООСВІТИ УЧНІВ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ

Коломієць Віта, студентка історико-юридичного факультету
Науковий керівник: **Коваленко Є. І.**, канд. пед. наук,
професор кафедри педагогіки

Педагогічні умови – це структурна оболонка педагогічних технологій чи педагогічних моделей; завдяки педагогічним умовам реалізують компонентні технології. У словнику "умова" визначається як сукупність перемінних природних, соціальних, зовнішніх та внутрішніх впливів, що впливають на фізичний, психічний, моральний розвиток людини, його поведінку; виховання і навчання, формування особистості [4].

А. Семенова в "Словнику-довіднику з професійної педагогіки" визначає "педагогічні умови" як обставини, за яких відбувається цілісний продуктивний педагогічний процес підготовки учнів, майбутніх фахівців, що опосередковується активністю особистості [5].

Великі можливості для розвитку в учнів навичок самоосвіти мають уроки історії. Визначи урок основною формою навчання, реформа освіти ставить завдання ширше практикувати різні нестандартні форми уроку. Серед них важливе місце займає така форма як семінар, урок прес-конференція, урок-гра та інші. Ці форми освітньої діяльності учнів сприяють одному з найважливіших завдань освітнього процесу: активізації пізнавальної діяльності учнів. Вони виступають як важливі засоби для вироблення в школярів активності, власної життєвої позиції, самостійності, уміння працювати з літературою, вільно висловлювати і обґрунтовувати власну думку, мислити творчо.

Вирішення проблеми формування у школярів прагнення до самоосвіти пов'язане з необхідністю перебудови самої структури процесу навчання таким чином, щоб учень, виконуючи навчальні завдання, відчував потребу в тих знаннях, вивчення яких передбачено програмою. Проте є ряд труднощів організаційно-педагогічного порядку, які цьому заважають:

1) існує розрив між отриманням учнями нових знань на уроці і їх застосуванням;

2) успішність роботи визначається характером самоконтролю учня, контролю та допомоги з боку вчителя;

3) вчителю важко організувати активну самостійну пізнавальну діяльність учнів, які перебувають на різних рівнях навчання.

Подолати ці труднощі певною мірою можна традиційними способами: чергуванням теоретичного матеріалу з вирішенням завдань практичного змісту (можливо навіть проведення лабораторних робіт), розробкою завдань різного ступеня складності (картки-тренажери, картки з замаскованою підказкою, картка однокласнику), багатоваріантні завдання, сюжетні контрольні роботи, самостійна пошукова робота з додатковою літературою. Однак ці види діяльності ще незначною мірою стимулюють учнів до самостійного пошуку знань, до самоосвіти. Для цього потрібно ввести такі завдання, для виконання яких необхідні не тільки додаткові знання, але і змінені способи дій. Учні повинні добре володіти навичками самостійної роботи з книгою. Необхідно звертати на це увагу і в середній, і в старшій ланці. Потрібно спонукати підлітків до роботи не тільки з книгою, а й з довідниками, з різноманітною додатковою літературою. Для цього використовують різні прийоми: наприклад, в кінці вивчення теми задають додому твір або знайти додаткову інформацію до теми тощо. Вчитель історії може задавати певні випереджаючі завдання. Самоосвіта ґрунтується на певному рівні освіченості школярів, але без допомоги

з боку дорослих учень може серйозно помилятися як у змісті самоосвіти, так і в його формі [7].

Головним напрямком у вихованні прийомів самоосвіти в школі є робота вчителя–предметника (в нашому випадку вчителя історії) на уроці з формування навчальної діяльності школяра в єдності її компонентів. Тому урок – це важливий резерв самоосвіти. Відпрацювавши окремі компоненти навчальної діяльності, вчитель передає їх для самостійного виконання школярам, причому першими передаються дії самоконтролю і оцінювання себе, потім навчальні дії, постановка і вибір навчальних завдань і т. д. Вчитель-предметник має всі можливості для формування навчальної діяльності та діяльності самоосвіти, тому що він вчить школярів знаходити способи діяльності, адекватні досліджуваному предмету. Іншим важливим напрямком роботи є формування у школярів прийомів навчальної діяльності, які умовно можуть бути названі міжпредметними. Ці форми роботи можуть проводитися на уроці і вчителем-предметником, але, крім цього, можуть виховуватися класним керівником, вихователем на класних, учнівських зборах, у різних формах гурткової та факультативної роботи, присвячених темі "Навчитися вчитися". Сюди вносяться:

а) прийоми смислової переробки тексту, укрупнення навчального матеріалу, об'єднання його у великі блоки (їх іноді називають глобальними темами), виділення найбільш узагальнених ідей, принципів, законів, правил, запис великих блоків матеріалу у вигляді схем; сюди відносяться і прийоми виділення в матеріалі узагальнених типів завдань, самостійна побудова школярами системи завдань певного типу;

б) прийоми культури читання (наприклад, так званого динамічного читання великими синтагмами) і культури слухання, прийоми короткого і найбільш раціонального запису (виписки, план, теза, конспект, анотація, реферат, рецензія, спільні прийоми роботи з книгою);

в) загальні прийоми запам'ятовування – структуризація навчального матеріалу, використання особливих прийомів мнемотехніки з опорою на образну і слухову пам'ять;

г) прийоми зосередження уваги, що спираються на використання різних видів самоконтролю; поетапну перевірку своєї роботи тощо;

д) загальні прийоми пошуку додаткової інформації (робота з бібліографічними довідниками, каталогами, словниками, енциклопедіями);

е) прийоми підготовки до іспитів, лабораторних робіт і т. д.;

ж) прийоми раціональної організації часу, розумного чергування праці та відпочинку, важких і легких, усних письмових завдань, загальні правила гігієни праці (режим, прогулянки, порядок на робочому місці, його освітлення і т. д.) [1].

Гуртки, факультативи, стінгазети допомагають школяру осмислювати досвід своїх домашніх занять (режим дня, в якій послідовності готуються домашні завдання, резерви часу); осмислювати досвід

своєї позакласної навчальної роботи (яке з доручень школяр хотів б виконувати: бути консультантом вчителя, працювати з молодшими); аналізувати свої індивідуальні особливості навчальної діяльності (які мотиви його вчення, сильні і слабкі сторони його навчальної роботи, як уміє він конспектувати, працювати з довідниками і т. д.); створювати свій індивідуальний план самоосвіти. У цілому всі види робіт, спрямованих на формування способів, прийомів, потреб і мотивів самоосвіти школярів, які виходять від вчителя-предметника, класного керівника, шкільних громадських організацій, від батьків і від самого учня, безумовно, підготують школяра до безперервної самоосвіти протягом всього його подальшого життя [6].

Отже, деякі методи і форми організації навчальної діяльності школярів можуть включати в себе стимули до самоосвіти. До них належать: розв'язання проблем, які потребують широкої орієнтації у предметах, виконання самостійних робіт, у тому числі і творчих; доповнення учнями матеріалу уроку відомостями з додатково прочитаної літератури, проєктні технології, інтерактивні методи.

При доборі змісту і методів навчання слід прагнути до того, щоб матеріал дисципліни, який вивчається, був пов'язаний із сучасністю, життєвими прагненнями учнів. Особливо це стосується уроків історії, вчитель яких має всі можливості проводити паралелі із сучасністю, активно залучати учнів до обговорення. Тому важливо, щоб навчальний матеріал засвоювався у процесі активної пізнавальної діяльності, в ході бесіди, самостійного пошуку відповіді на поставлені проблемні питання, в ході розв'язання різних логічно-пошукових завдань, а не шляхом зазубрювання. Головне – зацікавити учнів, тоді це стане для них стимулом до подальшого пошуку відповідей, до залучення додаткової літератури. При цьому велике значення має створення у школярів позитивного емоційного ставлення до вивчення історії. Вчитель історії має підтримувати і заохочувати учнів в цьому, завжди вислуховувати їхні думки, можливо, направляти їх в потрібне русло або трошки корегувати. А для цього він має сам мати гарну теоретичну підготовку, постійно розвиватися, бути для учнів прикладом [8].

Отже, стимулювання самоосвіти повинне спиратися на пізнавальні та професійні інтереси старших підлітків, які формуються. При цьому потрібно пам'ятати, що вчитель має позитивно впливати на структуру мотивів, сформованих у кожного учня. Наприклад, покарання не є ефективним стимулом самоосвіти, а заохочення до успіху відіграє важливу роль, тому що закріплюється в учнів думка про користь цієї діяльності, фіксується рівень прагнень, що впливає на емоційну сферу, створює колективну думку навколо питань самоосвіти [3].

В цьому плані інтерактивне навчання є досить перспективним і ефективним. Учень стає не об'єктом, а суб'єктом навчання, він відчуває себе активним учасником подій і власної освіти та розвитку.

Це забезпечує внутрішню мотивацію навчання, що сприяє його ефективності. Завдяки ефекту новизни та оригінальності інтерактивних методів при правильній їх організації зростає цікавість до процесу навчання і формує потяг до самовдосконалення, до самостійного пошуку інформації, до самоосвіти протягом всього життя.

Проектний метод – це дидактичний засіб активізації пізнавальної діяльності учнів, розвитку креативного мислення й формування визначених у них особистісних якостей. Три "кити", на яких тримається дана технологія – це самостійність, діяльність, результативність [2].

Такий метод допомагає учням самостійно пройти всі етапи дослідження обраної проблеми, формує навички пошукової, аналітичної, творчої діяльності. Якщо в основу проекту покладена теоретична проблема, то підсумком має бути її розв'язання. Щоб досягти цього, необхідно навчити дітей самостійно мислити, знаходити й розв'язувати проблеми, залучати для цього знання з різних галузей, здатність прогнозувати результати й можливі наслідки різних варіантів рішення, вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, оцінювати свої дії та дії своїх товаришів. А це все сприяє розвитку навичок самоосвіти в учнів.

Таким чином, згадані вище педагогічні умови спрямовані на формування, перш за все, прийомів і способів самоосвіти у підлітків. Розвитку схильності до самоосвіти школярів сприяють інтерактивні методи, проектна діяльність, постановка проблемного запитання на уроці історії чи певні випереджаючі завдання тощо. Вони створюють загальну внутрішню готовність, установку, мотивацію до самоосвіти. У ході використання таких прийомів і методів роботи учні стають основними дійовими особами навчального процесу, вони є рівноправними членами творчого колективу.

Література

1. Ісаєва Г. М. Формування навичок самоосвіти учня через роботу з навчальною книгою, географічною картою, іншими джерелами знань. – Електронний ресурс: –

http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/psp/2011_11/2_04.pdf

2. Крючкова О. В. Використання інтерактивно-комунікативних технологій на уроках історії. Методичний посібник для вчителів історії. – Полonne, 2012. – 40 ст.

3. Макарчук В. Сучасні інтерактивні методи у процесі формування навичок самоосвіти у школярів. – Електронний ресурс: –

http://library.udpu.org.ua/library_files/zbirnik_nayk_praz/2010/2010_3_4.pdf.

4. Пометун О. І. Енциклопедія інтерактивного навчання. – К., 2007. – 144 с.

5. Словник-довідник з професійної педагогіки / [авт.-упоряд. А. В. Семенова]. – Одеса : Пальміра, 2006. – 272 с.

6. Топольник Я. В. Визначення поняття "самоосвіта як психолого-педагогічна проблема– Електронний ресурс: –

http://archive.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum%20Vchu/ped/2012_233/N233p096.pdf

7. Шамаріна А. Освіта і самоосвіта через усвідомлення парадигми змін. – Електронний ресурс: – <http://is.kubg.edu.ua/images/stories/Departments/ilid/jurnal/shamarina.pdf>

8. Якубовський З. Розвиток творчих здібностей учнів за допомогою різнорівневих карток-завдань / З. Якубовський // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2001. – № 3 (22). – С. 3–7.

ЗОВНІШНІЙ ВИГЛЯД – ВІЗИТНА КАРТКА ВЧИТЕЛЯ

Котлінська Лідія, студентка факультету іноземних мов
Науковий керівник: **Шевчук М. О.**, ст. викл. кафедри педагогіки

Вступ. Вчительська професія – одна з небагатьох, які можна назвати вічними. Але кожен час накладає свій відбиток на професійні особливості. Сьогодні у професії вчителя з'явилося багато нововведень. Ми говоримо про менеджмент освіти, мультимедійні уроки. Але ніхто і ніщо не зможе замінити вчителя – творчу особистість зі своїм неповторним учительським іміджем.

Сучасний вчитель далеко не тільки урокодатель, це фахівець з широким спектром вмінь, здібностей і соціальних ролей. Не секрет, що раніше непорушний, авторитет педагога втрачає свою стійкість, і вчителю сьогодні потрібно бути зібраним, енергійним і уміти швидко адаптуватися до мінливих умов.

Питання зовнішнього вигляду вчителя не нове, проте його актуальність з роками не зникає. Зовнішність в професії вчителя грає важливе значення. Якщо раніше обговорення іміджу вчителя було модною "родзинкою" на педраді, зараз це одна з ключових тем, яку неможливо не торкнутися. І вчителю доводиться багато працювати над собою, щоб заслужити довіру дітей. З плином часу змінюється і статус учителя, його функціональні обов'язки та права і, власне, навіть учительський образ.

Але яким же повинен бути гардероб вчителя? Я вважаю, що ця проблема є досить актуальною у наш час, адже всі намагаються вдягатися за останньою модою. Чи має право ультрамодний одяг на існування в учительському гардеробі?

Отже, *мета* нашого дослідження – визначити іміджеологічні особливості одягу вчителя і сформулювати педагогічні вимоги до зовнішності педагога.

Професійно-педагогічний імідж стає головним аспектом у багатьох психолого-педагогічних дослідженнях. Такі науковці, як С. Аминтаєва, М. Апраксина, Е. Бекетова, М. Гамезо, Е. Гришуніна, Л. Жарикова, А. Калюжний, Е. Манякіна, Л. Мітіна, Л. Орлова, Є. Петрова, Р. Ромашкіна, Н. Тарасенко, В. Шепель, В. Черепанова, розробили ключові поняття, пов'язані з терміном "імідж".

Основна частина. Одним з перших засновників теорії іміджу вважається Н. Макіавелі, який стверджував, що для формування власного іміджу важливо прогнозувати поведінку інших людей і проводити аналогію зі своєю [7, 59].

Г. Сорокіна відмічає, що імідж створюється з конкретною метою – справити враження, щоб сформувати у людей потрібну думку про себе, а звідси і відношення. Причому це не лише картинка нас, а й обіцянка відповідності зовнішнього вигляду внутрішньому змісту, певній моделі поведінки. Інакше кажучи, потрібно "бути, а не здаватися" [6].

Англійська дослідниця Елері Семпсон пише про особистий імідж як про поєднання зовнішніх і внутрішніх чинників та виділяє 3 типи іміджу:

1) самоімідж – це сприйняття людиною власного "Я", що базується на досвіді та відповідній самооцінці.

2) поданий імідж – це думка людини про те, як її сприймають оточуючі. Чим ближче він до самоіміджу, тим упевненіше почуває себе ця людина;

3) прийнятий імідж – це те, як оточуючі насправді бачать людину. Якщо прийнятий імідж відрізняється від поданого, це означає, що людина неправильно себе подає.

До даних типів слід додати **ідеальний** імідж – це образ, якого потрібно прагнути, та **реальний** імідж, який є насправді.

Зовнішність учителя виконує дещо специфічну роль, адже він має справу не просто із соціумом, а з учнівською юнню. Для неї педагог – це своєрідний еталон, зразок для наслідування. Тому зовнішність учителя має бути бездоганною у всіх відношеннях, оскільки відповідно до вчительського призначення є тонким інструментом впливу на суб'єктів виховання.

Зовнішність учителя – явище інтегральне, адже інтеграція – процес зближення і зв'язку поряд із процесами диференціації. Вчитель впливає на учнів комплексом взаємозв'язаних елементів зовнішності. Культура і техніка мовлення педагога, культура і техніка рухів, одяг та культура і техніка догляду за своїм тілом – все це складники зовнішності.

Народна мудрість стверджує, що за одягом зустрічають, а за розумом проводжають. Бернард Шоу писав: "У вас ніколи не буде другого шансу справити перше враження".

Візуальна привабливість – важлива частина іміджу викладача. Він повинен викликати повагу, довіру. Уміння красиво і стильно одягатися в значній мірі полегшує взаєморозуміння вчителя з учнями.

Зовнішній вигляд вчителя – найперше, що запам'ятовується класу. Як відомо, враження про себе потім буде важко змінити. Перше враження – це складний психологічний феномен, що включає в себе чуттєвий, логічний та емоційний компоненти. У нього завжди входять ті або інші особливості зовнішності і поведінки людини, що

опинилася об'єктом пізнання. Перше враження містить також більш-менш усвідомлювані й узагальнені оціночні судження. Нарешті, в ньому завжди присутня емоційне ставлення до тієї людини, який виявився предметом сприйняття та оцінки. Звісно ж діти хочуть мати гарного та привабливого вчителя. Таким він і повинен предстати перед класом. Тільки побачивши вчителя, його одяг, зачіску та макіяж, діти розуміють, яка це людина. Ви можете всього за 4 секунди справити на людину враження, а потім 4 роки боротися з ним, якщо це враження було негативним. Протягом декількох перших секунд наша підсвідомість робить висновки про його або її суспільне становище та індивідуальність. Треба пам'ятати, що саме діти можуть на 100 % визначити характер вчителя, зрозуміти ступінь його доброзичливості та впевненості у собі. Дослідження підтверджують, що у 75 % перше враження завжди є правильним. Отже, щоб не робити помилок, необхідно розібратися, яким же повинен бути зовнішній вигляд вчителя.

Культура і техніка догляду за зовнішнім виглядом – це уміння робити зачіску, добирати одяг та взуття, прикраси, аксесуари, парфуми. Складники зовнішнього вигляду мають диференційований, індивідуалізований характер, тобто залежать від конкретної особистості, її педагогічної культури. Таким чином утворюється вчительський імідж.

На сьогоднішній день під іміджем розуміють цілісну систему зовнішніх характеристик людини, які покликані підкреслити або ж створити унікальність, своєрідність особистості. У даному визначенні акцент робиться саме на зовнішній стороні. Але вона необхідна для представлення внутрішнього ядра людини, його інтелектуальних і моральних особливостей. Імідж робить вплив на особисту і професійну сферу людини.

Для педагога створення позитивного іміджу є ключем до успіху і запорукою визнання учнів. Існує низка професій, для представників яких зовнішність відіграє першочергове значення: директор телебачення, дипломат, актори тощо. До них належить і професія педагога. Зовнішність вчителя – складовий елемент педагогічної техніки, яка у свою чергу є структурним компонентом педагогічної майстерності. Зрозуміло, що вирішальну роль тут відіграє саме зовнішність. Учителеві важливо не втратити можливостей для встановлення дружніх стосунків з учнями, що є основою позитивної взаємодії. Не секрет, що діти хочуть мати вчителя із приємною зовнішністю, вихованого, з витонченими манерами, елегантно одягненого, із гарною модною зачіскою, привабливим макіяжем, бездоганно чистого, охайного. Учні в більшості своїй упевнені, що грамотний і авторитетний педагог зобов'язаний мати хороший смак у всьому, і у виборі одягу в тому числі.

Як відомо, учні, особливо молодших класів, завжди намагаються наслідувати вчителя у всьому. Завдяки вчителю формуються

естетичні смаки, уподобання та сприйняття світу. Гармонійний, всебічний розвиток особистості неможливий без її естетичної вихованості. "Краса, – могутній засіб виховання чутливості душі", – писав видатний український педагог Василь Сухомлинський. Тому треба зауважити, що зовнішність учителя – не дрібниця, це завжди важливо й актуально, це сходинка до успіху у справі виховання учнівської молоді. Одяг відкриває внутрішню сутність вчителя. Зовнішній вигляд, стиль, одяг вчителя відображають його ставлення до професії та дітей. Тому треба ретельно підбирати речі на першу зустріч з класом, адже будь-яка дрібниця в одязі "розповідь" про вас як про людину. Зовнішня краса – це також і внутрішня краса вашої душі.

Занадто модний гардероб, так само як і його відсутність, – ознака поганого смаку. Фактично, мода для вчителів – це набір стандартів, дотримуючись яких викладач завжди виглядає досить строго і дуже стильно. Як не банально це звучить, але класика тому і називається класикою, що ніколи не виходить з моди. Класичний стиль допомагає виглядати кожен день ідеально.

Можна мати всього кілька якісних базових речей, які гармонійно поєднуються між собою за кольором і кроєм.

"Кожний вчитель повинен мати базовий костюм. Правило одного костюма - наявність яскравих аксесуарів і макіяжу! Розставте акценти у вигляді тфелі, сумки, брошки, хустки. Що стосується чоловіків – вони завжди виглядають бездоганно у костюмі" – вважає Е. Хромченко.

Безумовно, класичний стиль пасує будь-кому. Вдягати класичні речі не означає носити тільки білі та чорні кольори. Вчитель повинен пам'ятати, що яскраве забарвлення його одягу буде відволікати учня. Вибираючи пастельні та спокійні відтінки, ви можете бути впевненими, що увага буде сконцентрована саме на викладанні вашого предмету. Якщо ж вчитель одягає яскраву блузку, її варто поєднувати з класичним чорним піджаком.

Аксесуари завжди будуть доречними в образі педагога. Кажуть, що вчитель почувається більш комфортно та впевнено, якщо вдягає свої улюблені аксесуари. Але треба пам'ятати, що вони не повинні бути занадто дорогими та громіздкими.

У гардеробі будь-якого педагога повинні бути: сорочка нейтрального кольору, кофта на гудзиках, темна спідниця до колін, костюм або хоча б піджак, класичні брюки, жилет (на гудзиках або тонкий вовняний або трикотажний), ну і добре б хоча б одну сукню середньої довжини, рукави довгі або 3/4, без глибокого декольте.

В одязі педагога не допустимі: короткі спідниці вище колін, глибокі вирізи, напівпрозорі тканини, відкриті частини тіла (плечі, спина), панчохи в сітку, занадто обтягуючі фігуру речі, яскраві кольори, поношені речі.

Само собою розуміється, що зачіска вчителя повинна бути охайною. Довге волосся – це гарно та привабливо, але інколи заважає в роботі. Не варто також часто змінювати колір волосся та робити химерні зачіски.

Макіяж повинен бути денним. Занадто яскравий буде недоречним та смішним.

Ридзель В. провів опитування в молодших класах щодо зовнішності вчителя. Більшість опитуваних учнів (59,6 %) вважають, що з ідеального вчителя мусить бути акуратна зачіска, 19,3 % учнів початкової школи подобається, коли в вчителя довгі волосся, 3,5 % – стрижка, для 12,3 % учнів зачіска вчителя не має значення.

Отже, зачіска вчителя має відповідати таким рисам: волосся завжди чисте та акуратно зачесане, зачіска пібирається відповідно до типуажу лица, а не за останньою модою. Жінка-вчитель завжди піклується про те, щоб довге волосся не заважало під час роботи. Химерні зачіски не сприймаються учнями, а також часта зміна кольору волосся.

Стосовно костюму більшість учнів (32,0 %) воліють, щоб вчитель носив юбочний костюм, 21,1 % учнів хотіли б бачити ідеального вчителя у брючному костюмі, 8,7 % учнів не уточнили, який має бути костюм, 12,2 % учнів віддали перевагу вчителю в джинсах, а 5,1 % учнів хотіли б бачити вчителя у формі.

Оскільки одяг виконує професійну функцію, сприяє вихованню художньо-естетичних смаків учнів та гармонійно уособлює діяльність вчителя, можна сформулювати вимоги до зовнішнього вигляду вчителя: естетично витриманий, ошатний, гарний, в кольоровій гамі переважають помірно насичені барви; модний і елегантний, відображає рівень культури суспільства на даному етапі розвитку; стиль одягу – діловий, але не сіро-буденний; демонструє індивідуальність учителя, маскує недоліки зовнішності і підкреслює переваги; одяг комплектний, що дозволяє повсякчас мати елемент новизни; у манері одягатися знаходить вияв уміння враховувати вік, погоду, пору року, контингент вихованців та конкретні ситуації.

Матях Л. (вчитель школи № 7) зауважила: "Якщо вчитель вдягнений у красивий та, перш за все, зручний йому одяг, то день на 100 % вдасться, адже ти впевнений у всьому. Якщо ж все інакше, то ти починаєш сумніватися у своїх силах та думаєш тільки про те, як би швидше зняти цей жахливий костюм."

Отже, можна зробити висновок, що у вдало підбраному одязі жінка-вчитель відчуває себе привабливою, впевненою у собі та на 100 % готовою до роботи із класом. Якщо вчитель почуває себе саме так, то він точно знає, що у нього все вийде.

За яких же умов можна досягти мети, тобто створити або удосконалити свою зовнішність, яка б позитивно впливала на суб'єктів виховання? Це можливо і цілком доступно кожному вчителю, якщо:

1. Цілеспрямовано працювати над собою.
2. Мати велике бажання і зацікавленість.
3. Дотримуватися вищезазначених принципів.
4. Створити власну програму дій.
5. Мати взаєморозуміння з педагогічним колективом.
6. Усвідомити необхідність самовдосконалення.
7. Орієнтуватися на зразок – авторитетного педагога, що відповідає цим вимогам.

Вважаємо, що кожен має йти власним шляхом, найоптимальнішим саме для нього. А саме:

1. Підвищення кваліфікації на курсах з проблем розвитку педагогічної техніки.
2. Добір та ознайомлення з відповідною літературою, а також використання її в роботі.
3. Виконання спеціальних вправ.
4. Консультації візажиста, косметолога, стиліста, перукаря, манікюрниці, логопеда, хореографа, філолога, актора.
5. Придбання фена, манікюрного набору.
6. Організація в школі роботи студії моди за участю вчителів.
7. Проведення в школі масових заходів: "Конкурс елегантності", "Міс "Чарівність", конкурс бальних і сучасних танців, конкурс декламаторів, ораторів, демонстрація моделей модного взуття, одягу, прикрас.
8. Започаткування роботи міні-салону краси за пільговими умовами для вчителів.
9. Організація роботи груп "Здоров'я", "Грація", "Аеробіка", секцій із шейпінгу тощо.

Висновки. Підсумовуючи сказане, зазначимо, що проблема зовнішності вчителя не нова, проте досить актуальна, її вирішення залежить в першу чергу від учителя, який має прагнути до ідеалу. Вчитель повинен пам'ятати всі канони зовнішнього вигляду та дотримуватися їх. Зовнішній вигляд - візитна картка вчителя, завдяки якій він налагоджується контакт з учнями, показує внутрішню сутність та допомагає почуватися впевнено на роботі. Одягнувшись красиво, вчитель передає свій настрій та емоції дітям, а вони, в свою чергу, готові на 100% працювати та викладатися на уроці, адже в перші секунди учні розуміють, який до них прийшов вчитель: засмучений чи в гарному настрої, суворий або добрий.

Література

1. Барна Н. В. Іміджологія: [навч. посібник для дистанційного навчання] / Н. В. Барна ; за наук. ред. В. М. Бобика. – К.: Університет "Україна", 2007. – 217 с.
2. Булатова О. Імідж педагога – мода или необхідність? / О. Булатова // Директор школи. – 2003. – № 2. – С. 74–78.
3. Браун Л. Імідж – шлях до успіху / Л. Браун. – СПб., 1996. – 154 с.

4. Зязюн І. А. Краса педагогічної дії: [навч. посібник] / І. А. Зязюн, Г. М. Сагач. – К.: Україно-фінський інститут менеджменту і бізнесу, 1997. – 302 с.

5. Ковальчук Л. Формування іміджу майбутнього вчителя / Л. Ковальчук // Вісник Львівського університету. – 2007. – Вип. 22. – С. 65–74.

6. Сорокіна Г. Г. Имидж и социальный успех / Г. Г. Сорокіна // Школа и производство. – 2003. – № 5. – С. 4–6.

7. Шепель В. М. Имиджология: Секреты личного обаяния. – М.: ЮНИТИ "Культура и спорт", 1994. – 320 с.

СИСТЕМА РОБОТИ ЩОДО РОЗВИТКУ УПРАВЛІНСЬКИХ УМІНЬ У МАЙБУТНІХ КЕРІВНИКІВ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Левун Ніна, студентка факультету психології та соціальної роботи
Науковий керівник: **Новгородська Ю. Г.**, канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогіки

Розбудова національної системи освіти України, інтенсифікація ринкових відносин, застосування принципів педагогічного менеджменту в управлінні висувають нові вимоги до управління освітою, зокрема до управлінської діяльності керівників ДНЗ. У сучасних соціально-економічних умовах виникла потреба в підготовці менеджерів дошкільної освіти, керівників нового покоління, здатних приймати управлінські рішення та нести відповідальність за кінцевий результат діяльності закладу. На даний час усе зрозумілішим стає той факт, що не тільки теоретичні знання, а й сукупність їх із практичними знаннями, вміннями та навичками, переконаннями є найважливішим показником усебічно підготовленого фахівця.

Перед нами постало завдання – розробити систему роботи щодо розвитку управлінських умінь у майбутніх керівників дошкільних навчальних закладів. При створенні відповідної методики удосконалення управлінської підготовки керівників необхідно вирішити такі завдання:

1) забезпечити усвідомлення студентами значимості управлінських знань і умінь для майбутньої професійної діяльності, сформувати бажання підвищувати свою управлінську компетентність;

2) забезпечити найбільш оптимальну форму засвоєння знань, яка дозволяє студентам вільно орієнтуватися у сутнісних рисах, особливостях, положеннях управлінської теорії;

3) забезпечити дієвість набутих знань, розуміння студентами можливостей і ефективних способів їх практичного застосування;

4) створення умов для формування умінь застосування положень теорії управління на практиці;

5) максимальне використання потенціалу самостійної роботи студентів для підвищення ефективності розвитку управлінських умінь.

З метою системного формування у майбутніх керівників дошкільних навчальних закладів управлінських вмінь, на нашу думку, доцільно використовувати **метод аналізу конкретних управлінських ситуацій**. "Ефективності використання методу аналізу ситуацій сприяє тісний зв'язок теорії з практикою з урахуванням досвіду тих, хто вчиться, тобто обговорення реальних ситуацій, що мають місце у професійній діяльності педагогів. Цінність цього методу полягає в тому, що він надає можливість педагогові оволодіти професійними знаннями та вміннями не шляхом пасивного прослуховування інформації, а через самостійне розв'язання проблем. Це сприяє розвитку творчого мислення, створює підґрунтя для формування здатності підготовки й ухвалення ефективних управлінських рішень у складних ситуаціях професійної діяльності" [4, с. 108].

У дослідженні нами використано чотири види моделей конкретних ситуацій. З точки зору постановки та цільової спрямованості управлінських ситуацій розрізняють ситуації-проблеми, ситуації-ілюстрації та ситуації-оцінки.

Перший різновид управлінських ситуацій – *ситуації-ілюстрації* – є відображенням найбільш простих випадків з практики керівника ДНЗ. За їх допомогою стає очевидним той чи інший спосіб вирішення управлінської проблеми, оскільки модель ситуації ілюструє зміст конкретного рішення з яким потрібно лише ознайомитися та висловити свою думку про згоду чи незгоду.

Другий різновид управлінських ситуацій – *ситуації-вправи* – відображають конкретний випадок з управлінської діяльності ДНЗ, але їх зміст подається так, що необхідно знаходити власне рішення наявної проблеми, виконавши для цього деякі вправи: скласти документ, заповнити таблицю, виконати певні розрахунки тощо [1, с. 147].

Зокрема, в роботі з керівниками ДНЗ можуть використані наступні ситуації-вправи:

Вправа 1. Визначити групу ДНЗ з найменшим станом захворюваності за місяць (квартал) в середньому однією дитиною (к).

Розв'язання. Для визначення групи ДНЗ з найменшим станом захворюваності за місяць (квартал) в середньому однією дитиною керівнику ДНЗ потрібно розрахувати кількість дітей групи (n), кількість пропущених днів всіма дітьми (d) та порівняти стан захворюваності між вихованцями ДНЗ по групам за формулою $k=d:n$.

Вправа 2. Підготувати листа в бухгалтерію відповідного органу освіти (сільську, селищну раду в комунальній власності якої знаходиться ДНЗ) про недодачу дітям ДНЗ продуктів харчування. Проаналізувати стан організації харчування дітей, керуючись Інструкцією з організації харчування дітей у ДНЗ (наказ МОН України № 298/227 від 17.04.2006) та використання асортименту продуктів харчування на місяць. Вживання в денний раціон харчування дитини упродовж

тижня основних продуктів: м'яса, риба, молока, масла, сиру, яєць, свіжих овочів та фруктів.

Третій різновид управлінських ситуацій – *ситуації-оцінки*, в основі яких лежить певна управлінська проблема, яка вже має певні варіанти вирішення, необхідно дати оцінку, вибрати краще вирішення і обґрунтувати свій вибір одного з варіантів розв'язуваної проблеми або альтернативне рішення. Вирішення ситуації-оцінки вимагає мобілізації знань при виборі правильного варіанту і визнання його переваг перед іншими [1, с. 148].

Найбільш складний четвертий різновид управлінських ситуацій – *ситуації-проблеми*. У цьому випадку конкретний приклад із практики управління викладається як існуюча проблема. Найчастіше вона конкретизується у вигляді питань для більш оперативної і цілеспрямованої роботи в процесі вирішення. Застосовується вона у тих випадках, коли виникає необхідність використання колективної думки для вирішення нових завдань у поєднанні з обміном досвідом слухачів [1, с. 149].

Метод аналізу управлінських ситуацій дозволяє організувати процес прийняття управлінських рішень, сприяє появі у керівника умінь відбору та аналізу найважливіших факторів, що становлять проблему, їх групування, актуалізує і мобілізує теоретичні знання, сприяючи науковому обґрунтуванню рішень, що приймаються. Цей метод сприяє розвитку таких груп управлінських умінь, як контрольно-коригувальні та уміння управління відносинами.

Ефективним методом розвитку управлінських умінь керівників ДНЗ є **метод розробки документації ДНЗ**. За допомогою даного методу, спираючись на інструкцію про ділову документацію в дошкільному закладі та враховуючи конкретні умови діяльності ДНЗ, майбутні керівники осмислюють загальні вимоги до планування певної діяльності та специфічні вимоги, що залежать від конкретних умов праці, набувають умінь планування, узагальнення, прогнозування; удосконалюють уміння ведення ділової документації, розробляють різноманітні положення про проведення конкурсів щодо зміцнення навчально-матеріальної бази, забезпечення якісної підготовки дітей до навчання в школі, поліпшення методичної роботи з педагогічними кадрами тощо; готують зразки наказів з різноманітних напрямів роботи ДНЗ. Цей метод дозволяє майбутнім керівникам ДНЗ сконцентрувати увагу на зборі інформації про ділову документацію, цілепокладання, планування, організації, контролю, оцінки якості роботи за конкретними напрямками управлінської діяльності та сприяє розвитку діагностико-прогностичних умінь та організаційно-регулятивних умінь [4].

У процесі розвитку управлінських умінь майбутніх керівників ДНЗ ефективним є **метод ігрового моделювання**. Одним з різновидів

ігрових моделей є ділова гра. Під *діловою грою* розуміють процес відпрацювання і прийняття рішення в умовах покрокового уточнення необхідних чинників, аналізу інформації, що додатково надходить і обробляється на окремих етапах гри. Параметри обмежень від кроку до кроку можуть змінюватися, у зв'язку з чим виникають нові й нові виробничі ситуації, рішення яких повинно підпорядковуватися загальній меті ділової гри. Ділові ігри, на відміну від інших традиційних методів навчання, дозволяють більш повно відтворювати діяльність керівників, на основі системного підходу виявляти проблеми і причини їх проявів, оцінювати кожний з варіантів рішення проблеми, приймати кінцеве рішення та визначати механізм його реалізації. Це дає можливість розглядати питання не взагалі, а як конкретну проблему, що впливає з діяльності конкретного закладу [8, с. 87].

Одна з вимог ділових ігор – імітування найбільш характерних елементів діяльності керівника, максимальне наближення до реальності, що зумовлює необхідність урахування специфіки і умов діяльності конкретного закладу чи відповідних структурних підрозділів. Перевагами методу ділових ігор є те, що він дозволяє:

- розглянути певну проблему в умовах стислого проміжку часу (стискання реального процесу);
- відпрацювати певні навички виявлення, аналізу і розв'язання конкретних управлінських проблем;
- доповнити отримані в процесі вивчення навчальних дисциплін теоретичні знання при підготовці і прийнятті управлінських рішень для орієнтації в нестандартних ситуаціях;
- сконцентрувати увагу на головних аспектах проблеми і встановлювати причинно-наслідкові зв'язки;
- розвивати взаєморозуміння між учасниками [9].

Саме ділова гра моделює реальний управлінський процес, "приводиться в рух" безпосередньо учасниками, їхніми рішеннями, дозволяє штучно відтворювати реалістичні, професійно і життєво значущі для керівника управлінські ситуації. Тим самим у процесі ділової гри учасники "проживають" події в ігровій формі, що дозволяє відпрацювати навички і вміння, включаючи управлінські.

Зазвичай, спеціалісти виділяють такі вміння, що формуються в процесі ділової гри:

- спілкуватися на формальній і неформальній основах і ефективно взаємодіяти на рівних;
- проявляти якості лідера;
- орієнтуватися в конфліктних ситуаціях і правильно їх розв'язувати; отримувати і обробляти потрібну інформацію, оцінювати, порівнювати і засвоювати її;
- приймати рішення у складних ситуаціях;
- розпоряджатися своїм часом, розподіляти роботу інших, надавати їм необхідні повноваження, оперативно приймати організаційні рішення;

- проявляти ділові якості: ставити перспективні цілі, використовувати сприятливі можливості;

- критично оцінювати вірогідні наслідки своїх рішень, зокрема помилки, робити вірні висновки та своєчасно виправляти помилки [9].

Вочевидь, усі перелічені вміння у будь-якому випадку пов'язані з управлінням і самоуправлінням, тому логічно віднести їх до групи управлінських умінь. У цілому, ділові ігри, спрямовані на формування управлінських умінь, сприяють отриманню значного досвіду щодо прийняття рішень у реальному освітньому процесі. Постаючи технологією ефективного навчання, ділова гра знімає протиріччя між абстрактним характером теорії управління і реальним характером професійної діяльності.

Ділові ігри, які використовуються у процесі розвитку управлінських умінь майбутніх керівників, виконують певні педагогічні цілі як дидактичного, так і виховного характеру. Зокрема, *дидактичні педагогічні цілі* гри полягають у закріпленні системи знань у галузі конструювання ділової гри; удосконаленні навичок прийняття колективних рішень; розвитку у студентів комунікативних умінь. У свою чергу, *виховні педагогічні цілі* передбачають спонукання студентів до творчого мислення, вироблення установки на практичне використання ділової гри, подолання психологічного бар'єра у спілкуванні. *Ігрові цілі* мають на меті розробку варіантів проекту ділової гри та демонстрацію прийомів створення ігрового контексту [9].

Предмет гри – це предмет діяльності учасників гри, що у специфічній формі замінює предмет реальної професійної діяльності. Сценарій – це базовий елемент ігрової процедури. Під сценарієм ділової гри розуміють опис у словесній чи графічній формі предметного змісту, який виражається у характері та послідовності дій гравців, а також викладача, що веде гру. У сценарії відображено загальну послідовність гри, зазначено основні етапи, операції та кроки.

Ролі і функції гравців повинні адекватно відбивати "посадову картину" того фрагменту професійної діяльності, що моделюється в грі. В свою чергу, правила гри відображають характеристики реальних процесів і явищ, що мають місце у прототипах дійсності, що моделюється. При цьому, у правилах гри необхідно відобразити те, що як створювані в грі моделі, так і сама гра є спрощенням дійсності.

Система оцінювання гри повинна забезпечувати, з одного боку, контроль якості прийнятих рішень з позицій норм і вимог професійної діяльності, а з іншого, – сприяти розгортанню ігрового плану навчальної діяльності. Оцінювання виконує функції не тільки контролю, а й самоконтролю квазіпрофесійної діяльності, забезпечує формування ігрової, пізнавальної і професійної мотивації учасників ділової гри [7].

Ділова гра передбачає різного роду інтеракції: фізичну (взаємодія учасників, пересування в процесі гри, робота в групах, малювання,

жестикуляція тощо), соціальну (вибір стратегії взаємодії, діалоги, дискусії тощо), пізнавальну (формулювання проблеми, вибір варіантів рішення задач, розробка проектів тощо). При розробці загального сценарію важливо здійснювати максимальне занурення учасників у гру, рівномірно розподілити ігрове навантаження, застосувати прийом змагання груп, змодельовати реалістичну і актуальну ситуацію [9].

У ході роботи з формування управлінських умінь майбутніх керівників дошкільних навчальних закладів можуть використовуватися наступні ігри:

1) рольові ігри:

- "Займи позицію" для обговорення гострих проблем дошкільної освіти з діаметрально-протилежних позицій для перевірки обсягу і глибини наявних знань та підвищення рівня сформованості у майбутніх керівників ДНЗ контрольно-коригувальних умінь;

- "Накласти стягнення на керівника ДНЗ" для розвитку вмінь майбутніх керівників ДНЗ оперативно усувати недоліки початкових рішень й адаптувати нові фактори, що виникають у ході здійснення управлінської діяльності, а також умінь здійснювати контроль за технікою життєдіяльності дитячого та педагогічного колективу, дотриманням санітарно-гігієнічного режиму у ДНЗ;

- "Імідж ДНЗ" для підвищення рівня сформованості у майбутніх керівників ДНЗ умінь представляти ДНЗ у зовнішньому середовищі (ЗМІ);

- "Творчі злети журналіста", "Оберемо опікунську (меценатську) раду ДНЗ" для розвитку вмінь майбутніх керівників ДНЗ ефективно взаємодіяти з адміністративними, громадськими, спонсорськими та іншими організаціями, фізичними та юридичними особами, а також умінь попередження виникнення конфліктів у роботі ДНЗ;

2) рольові ігри-вправи на тему: "Поглянь на себе у люстерко. Порозмовляй з ним наодинці" та "Скажи слово з відтінком голосу і емоційним забарвленням" для розвитку у майбутніх керівників ДНЗ умінь володіти собою, створювати позитивний настрій у колективі працюючих, налагоджувати контакти з педагогами різними за темпераментом та рисами характеру;

3) ділові ігри на тему: "Розгляд питання на засіданні виконкому селищної ради "Про закриття вікової групи та зміну режиму роботи у місцевому ДНЗ" для розвитку вмінь майбутніх керівників ДНЗ ефективно взаємодіяти з адміністративними, громадськими, спонсорськими та іншими організаціями, фізичними та юридичними особами, а також відстоювати права дітей на здобуття належної дошкільної освіти.

Для розвитку вмінь управління комунікацією та самим собою (власною поведінкою) досить ефективним є використання такого методу як **тренінг**. Тренінг спрямований на розвиток здібностей до навчання і оволодіння будь-яким складним видом діяльності та як

засіб перепрограмування моделі управління поведінкою і діяльністю, що вже існує в людині [7]. Застосування тренінгу дозволяє створити його учасникам спеціальне середовище, у ході якого вони можуть побачити свої "плюси" і "мінуси", досягнення і поразки, зрозуміти, які особисті якості і вміння слід розвивати, безліч варіантів розвитку та розв'язання проблеми [7].

На занятті з тренінгу студенти виконують різноманітні вправи, які допомагають у формуванні та розвитку вміння представляти ДНЗ у зовнішньому середовищі, ефективно взаємодіяти з адміністративними, громадськими, спонсорськими та іншими організаціями, фізичними та юридичними особами; уміти володіти собою у будь-якій ситуації, уміти здійснювати аналіз власної управлінської діяльності, уміти розв'язувати конфлікти тощо.

Психогімнастичні вправи з тренінгу сенситивності розвивають чутливість у сприйнятті навколишнього світу, психологічних явищ та самого себе. Цей тренінг дозволяє розвинути сенситивні здібності та визначити можливості людини у встановленні і підтримуванні контактів у процесі спілкування. Психогімнастичні вправи з тренінгу креативності забезпечують розвиток швидкості, гнучкості, точності, оригінальності мислення, толерантності, здатності до вирішення проблемних завдань та ситуацій, про що свідчать результати в експериментальних групах [8].

Метод "мозкового штурму" широко використовується для генерації нових ідей у процесі вирішення нагальних управлінських проблем. Його мета – організація колективної розумової діяльності щодо пошуку нетрадиційних шляхів вирішення проблем [6].

У ході "мозкового штурму" студенти визначають проблеми, що заважають їм здійснювати ефективне управління установою. "Мозковий штурм" проводиться в два етапи:

- на першому етапі слухачі протягом 5–10 хвилин швидко формулюють управлінські проблеми, що спадають їм на думку без коментарів і оцінок, оскільки на даному етапі кількість проблем важливіша, ніж їх якісне висловлення;
- на другому етапі схожі ідеї об'єднуються в групи, обговорюються та оцінюються.

Метод дискусії сприяє розвитку управлінських умінь керівників ДНЗ та їх критичного мислення, дає можливість визначити, аргументувати та відстояти власну позицію, а також поглиблює знання з обговорюваної проблеми [6].

Практика проведення дискусій дає можливість визначити ряд вимог, які необхідно враховувати викладачам як орієнтир. Успіх проведення дискусії залежить від попередньої підготовки до неї керівників, сприйняття теми як особистої проблеми, обґрунтованості тверджень, уважності до виступів колег, бажання висловити особисте

бачення проблеми та продовження пошуку, поетапного та конкретного обговорення визначених питань.

Тематика дискусій може бути різноманітна:

- "Педагогічна рада дошкільного закладу: традиційні і нетрадиційні форми проведення", "Обговорення проблеми організації роботи груп з додатковими платними послугами у ДНЗ" для розвитку вміння майбутніх керівників приймати й організовувати виконання управлінських рішень з організаційного, педагогічного та фінансово-економічного напрямів діяльності ДНЗ;

- "Помислимо про стилі роботи керівників сучасних дошкільних навчальних закладів" для розвитку вміння майбутніх керівників ДНЗ створювати сприятливий соціально-психологічний клімат;

- "Конфлікти в колективі ДНЗ та їх попередження" для розвитку вміння майбутніх керівників ДНЗ попереджувати конфлікти у колективі та ефективно спілкуватися з учасниками педагогічного процесу;

- "Характер керівника ДНЗ" для розвитку вміння керівників представляти ДНЗ у ЗМІ.

- "Підказка малодосвідченому керівнику ДНЗ" для розвитку у майбутніх керівників ДНЗ контрольно-коригувальних умінь.

Визначення відповідного змісту, форм і методів розвитку вищезгаданих управлінських умінь керівників ДНЗ у процесі професійної підготовки передуює діагностика рівнів їх сформованості, яка передбачає оцінку рівня потреб системи дошкільної освіти у професійних досягненнях керівника та вивчення професійних запитів і потенційних можливостей керівників на основі методики оцінювання розвитку їх управлінських умінь.

Література

1. Воропаєва Т. С. Психологічні механізми стимуляції інтелектуальної активності студентів / Т.С. Воропаєва // Матеріали I Всеукр. наук.-практ. конф. "Наукові засади реформування вищої освіти в Україні". – К., 1994. – С. 147–152.

2. Махия Т. А. Сучасний стан розвитку управлінських умінь керівників дошкільних навчальних закладів в системі підвищення кваліфікації / Махия Т. А. // Нова педагогічна думка. – 2010. – №1. – С.85–89.

3. Махия Т. А. Тренінгові технології розвитку управлінських умінь керівника дошкільного навчального закладу / Махия Т.А. – Київ–Кіровоград: Центрально-Українське видавництво, 2010. – 82 с.

4. Підготовка керівника навчального закладу до управлінської діяльності в ринкових умовах: Навч. посібник / [Чміль А. І., Маслов В. І., Дмитренко Г. А. та ін.]; під ред. А. І. Чміля. – К.: Логос, 2006. – 128с.

5. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті: Монографія / С. О. Сисоєва, А. М. Алексюк, та ін. / За ред. С. О. Сисоєвої. – К.: ВІПОЛ, 2001.– 502 с.

6. П'ятакова Г. П. Сучасні педагогічні технології та методика їх застосування у вищій школі: Навч.-метод. посібник / Г. П. П'ятакова,

Н. М. Заячківська – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2003. – 55с.

7. Терлецька Л.Г. Тренінг партнерського спілкування [Електронний ресурс]. Терлецька Л.Г. – Режим доступу:

http://www.glavnyk.com.ua/PG_UKR_09_01_2004.htm

8. Технологія тренінгу / [упоряд. О. Главник, Г. Бевз]; заг. ред. С. Максименко. – К.: Главник, 2005. – 112 с.

9. Шаронова С. А. Еще раз о классификации игр и термине "деловая игра" / С. А. Шаронова // Вестн. РУДН, серия Социология. – 2001. – № 2. – С. 134–139.

СИСТЕМА РОБОТИ З ФОРМУВАННЯ У МАЙБУТНІХ КЕРІВНИКІВ ДНЗ ГОТОВНОСТІ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Лут Марія, студентка факультету психології та соціальної роботи
Науковий керівник: **Новгородська Ю. Г.**, канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогіки

В умовах сучасного розвитку освіти в Україні пріоритетним є розроблення нового змісту, методів навчання менеджерів освіти, яким потрібні не лише знання, але й конкретні управлінські навички з інноваційної діяльності. Одним із ефективних шляхів розв'язання зазначеної проблеми є впровадження таких форм навчання, які значно стимулюють пізнавальну діяльність студентів та сприяють формуванню як предметних, так і загально виховних компетентностей: оволодінню етапами навчальної діяльності; розвитку критичного мислення; зростанню впевненості у власних силах; розвитку самостійності; утвердженню позитивної "Я – концепції"; розвитку креативності; розвитку організаторських і комунікативних здібностей; формуванню відповідних життєвих і професійних компетенцій; створенню атмосфери співробітництва та ефективної взаємодії; зростанню успішності

Мета статті: теоретично обґрунтувати методи та форми навчання з формування готовності майбутніх керівників до використання інноваційних технологій в ДНЗ.

З метою створення оптимальних педагогічних умов для розвитку готовності майбутніх керівників до впровадження інноваційних технологій в практику роботи дошкільного навчального закладу ми добирали та розробляли вправи, які сприяють реалізації особистісного підходу до студента.

Серед основних вправ, які сприяють формуванню готовності магістрів менеджменту освіти до впровадження інноваційних технологій, слід назвати вправу "*Управління інноваціями*". Студентам пропонується виконати завдання – побудувати блок – схему "Управління

інноваціями", використовуючи презентацію викладача. Головне застосування блок – схеми ("логічного дерева") – область планування. Так, під час виконання цієї вправи, магістрам необхідно спочатку записати ті ідеї, які пропонується реалізувати, не звертаючи увагу на їх послідовність. Потім студенти аналізують доцільність впровадження кожної ідеї окремо. Підкреслимо, що за допомогою блок-схеми можна також визначити дії, які потрібно застосовувати, і при бажанні – мінімальні терміни їх виконання. Під час виконання цієї вправи магістри аналізують запропоновані ідеї та висловлюють один одному причини вибору нових оригінальних перспективних ідей, які представлені на плакатах і можуть бути використані в подальшій роботі [3].

Не менш доречною є вправа "Асоціація". Студенти працюють у дискусійних групах та пишуть якомога більше асоціацій, які пов'язані у них зі словом "інновація". Для того, щоб створити сприятливі умови для активної участі всіх учасників, викладачу слід дотримуватися рекомендацій проведення дискусії. Завдання викладача полягають також в тому, що він повинен забезпечити змістовний і всебічний аналіз проблеми, яка вивчається. Наприкінці виконання вправи учасники дискусійних груп презентують свою роботу.

Зазначимо, що ефективність роботи в дискусійних групах залежить насамперед від того, наскільки кожний з її учасників усвідомлює важливість спільної роботи та взаємодії через взаємодопомогу. Не менш важливим є те, що всі члени групи відчують себе пов'язаними одне з одним, що розвиває почуття особистої відповідальності за досягнення.

Для розвитку дослідницької, творчої, пізнавальної діяльності магістрів доцільно обрати вправу "Що таке інновації?". На початку виконання даної вправи магістри розподіляються на декілька груп, кожна з яких отримує окреме завдання (група 1 має відповісти на питання "Чому мені подобаються нововведення?" (назвати щонайменше п'ять причин); група 2 – "Як я реагую на нововведення?" (назвати п'ять етапів своєї реакції на нововведення); група 3 повинна написати п'ять основних причин, з огляду на які необхідні інновації). В процесі виконання вправи учасники груп застосовують технологію опрацювання дискусійних питань – широко і публічно обговорюють зазначені суперечливі питання. Наголосимо, що розподіл ролей, слухання, надання допомоги, перевірка розуміння, випробування – усі складові групової роботи розвивають навички позитивної взаємодії, які, в свою чергу, допомагають у спілкуванні, розвивають уміння розв'язувати конфлікти, приймати рішення [5].

Узагальнюючи вищевикладене зазначимо, що виконання запропонованих вправ дає змогу магістрам розвивати уміння самоорганізації власної професійної діяльності в галузі інноваційного управління.

Аналіз наукових праць, присвячених проблемі готовності майбутніх керівників до застосування ними інтерактивних технологій навчання, дозволяє зробити наступні методичні рекомендації викладача ВНЗ

1. Конче необхідно змінити мету навчання студентів, переорієнтувати навчальний процес на усебічний розвиток особистості суб'єкта завдяки застосуванню інтерактивних технологій навчання.

2. Необхідно відмовитись від предметно-орієнтованої, знаннєво-орієнтованої освіти; прагнути до налагодження суб'єкт-суб'єктних інтерактивних відносин між учасниками освітнього процесу з урахуванням особистісного досвіду кожного з них;

3. Потребою є переорієнтація освіти: з гонитви за обсягом отриманих знань до акценту на їх продуктивність, тобто ефективне практичне застосування.

4. Прагнути до збагачення психолого-педагогічних і управлінських дисциплін знаннями про інтерактивні технології навчання, про їх вплив на психологію, освіту, виховання, розвиток дітей під час застосування в освітньому процесі.

5. Зробити акцент на більшій значущості науково-управлінської практики, спрямувати навчальний процес у ВНЗ на удосконалення самостійної та дослідницької роботи студентів з метою акцентування знань, умінь, навичок студентів про інтерактивні технології навчання та методику їх застосування у професійній діяльності.

6. Стимулювати та мотивувати навчальну активність студентів, спрямована на розвиток позитивної рефлексії щодо використання ІТ.

7. Доповнити й розширити зміст курсів психолого-педагогічних дисциплін щодо формування знань, умінь і навичок використання ІТ у ДНЗ.

8. Забезпечити практико-орієнтований підхід професійної підготовки майбутніх керівників до використання ІТ, який полягає у застосуванні педагогічних форм і методів інтерактивно-рефлексивного спрямування: ділових ігор, тренінгів, ситуативного моделювання, педагогічного консультування, діалогів, полілогів, дискусій.

9. Поеднати контроль та самоконтроль за якістю вирішення поставлених завдань, а також оцінювання викладачем навчальних досягнень студентів і самооцінки ними власних результатів.

Література

1. Бекірова Л. Е. Формування готовності майбутніх вчителів початкових класів до застосування інтерактивних технологій навчання / Л. Е. Бекірова // Педагогика высшей и средней школы: Сборник научных работ / Гл. Ред.. – проф. Буряк В. К. – Кривой Рог: КГПУ, 2009. – Вып. 25. – С. 100–106.

2. Васильева Л. Я. Роль ігрових технологій у навчанні // Науковий вісник МДПУ. Педагогічні науки. – Вип. III. – Т. I. – Миколаїв, 2000. – № 3. – С. 169–175.

3. Задоя Є. С. Використання можливостей нетрадиційних технологій у підготовці майбутнього вчителя // Технології неперервної освіти:

проблеми, досвід, перспективи розвитку. – Миколаїв: МФ НаУКМА, 2002. – С. 92–95.

4. Капська А. Й. Деякі особливості формування готовності студентів до професійної творчості / А. Й. Капська // Моделювання виховної діяльності в системі професійної підготовки студентів : теорія, практика, програми / за заг. ред. А. Й. Капської. – К. : ІЗМН, 1998. – 192 с.

5. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій : навч. посіб. / О. М. Пехота та ін. ; за ред. І. А. Зязюна, О. М. Пехоти. – К. : Вид-во А.С.К., 2003. – 240 с.

6. Соколовська О. С. Освітні технології і їх реалізація в процесі навчання студентів психолого-педагогічного факультету / О. С. Соколовська // Технології неперервної освіти : проблеми, досвід, перспективи розвитку. – Миколаїв, 2002. – С. 215–219.

СИСТЕМА РОБОТИ З МОЛОДИМИ ВИХОВАТЕЛЯМИ ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ ЇХ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Марченко Ганна, магістрантка факультету психології та соціальної роботи
Науковий керівник: **Самойленко О. В.**, канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогіки

Сьогодні проблема визначення змісту і форм роботи з молодими вихователями є предметом наукових дискусій не лише між психологами, соціологами та педагогами, а й між спеціалістами-практиками. Ми вважаємо, що особливо гострим це питання є для суб'єктів управління дошкільних навчальних закладів, які працюють з молодими вихователями – завідуючих, вихователів-методистів, керівників творчих груп, наставників. Саме вони здійснюють безпосереднє та опосередковане управління розвитком професійної компетентності молодих вихователів, надають їм необхідну підтримку та забезпечують контроль за їх професійною діяльністю.

Розвиток професійної компетентності молодих вихователів розпочинається під час навчання у вищих навчальних закладах, а продовжується під час здійснення ними професійної діяльності на робочих місцях.

На *першому етапі* молоді вихователі ретельно вивчають нормативно-правові документи, які регламентують діяльність навчального закладу та кожного його суб'єкта, визначають завдання навчально-виховного процесу. Встановлено, що законодавчу базу професійної діяльності вихователів дошкільних навчальних закладів складають Закон України "Про дошкільну освіту", укази Президента України і постанови Кабінету Міністрів України, накази та розпорядження Міністерства освіти і науки України, регіональних органів управління освітою, місцевих органів влади та трудове законодавство, які визначають

правові, організаційні та фінансові засади діяльності педагогічних кадрів. Існуючі нормативно-правові документи, які регламентують діяльність молодого вихователя, на основі системного аналізу можна об'єднати у дві групи: декларативні та регулятивні. Змістовний аналіз усіх документів (загальною кількістю близько 30) дає змогу до першої групи віднести документи переважно імперативного характеру, а саме: Закони України "Про освіту", "Про дошкільну освіту", Національну стратегію розвитку освіти України. До другої групи належать документи консультативного характеру: Положення про дошкільний навчальний заклад, Типові правила внутрішнього розпорядку для працівників навчально-виховних закладів України, Типове положення про атестацію педагогічних працівників, накази та інструктивно-методичні листи Міністерства освіти і науки України тощо.

Кожний навчальний заклад, керуючись документами другої групи, розробляє внутрішні нормативні документи: Статут, Правила внутрішнього розпорядку, вимоги до санітарно-гігієнічного режиму, Правила з техніки безпеки життєдіяльності, посадові обов'язки усіх педагогічних працівників.

Структурний аналіз зазначених документів засвідчив, що у Статутах навчальних закладів детермінуються права й обов'язки; відповідальність педагогічних працівників та показники, які безпосередньо та опосередковано регулюють їхню діяльність; місія навчального закладу; структура і завдання навчально-виховного процесу. У Правилах внутрішнього розпорядку зазначаються обов'язки вихователів, які стосуються відносин з адміністрацією закладу як роботодавця: порядок прийому та звільнення, умови укладання трудових угод, захоплення успіхів та стягнення за порушення. Виявлено, що в жодному із зазначених документів немає розмежування ані стосовно посадових обов'язків, ані стосовно професійних можливостей молодих та досвідчених вихователів.

На *другому етапі* входження молодих вихователів у професію представниками адміністрації навчальних закладів (вихователем-методистом, завідувачами методичних об'єднань) проводяться різноманітні заходи з метою отримання первинної інформації щодо рівня їх готовності до виконання професійних функцій.

Проблемно-цільовий аналіз функціонування дошкільних навчальних закладів показав, що неабияку роль у позитивній адаптації відіграє ознайомлення із засадами діяльності закладу, традиціями педагогічного колективу та особливостями контингенту дітей. Це дає змогу молодим вихователям зрозуміти і прийняти правила міжособистісних стосунків з дітьми та колегами, приєднатися до внутрішньої культури навчального закладу, дотримуватися в подальшому єдиних педагогічних вимог.

На *третьому етапі* входження у професію молодих вихователів залучають до практичної діяльності різного змісту, а саме: викладання

предметів (85 %), участь у творчих проектах (55 % молодих вихователів), ведення гуртків (15 % з опитаних). Протягом третього етапу молодий вихователь повинен навчитися: розробляти календарно-тематичне планування з урахуванням вимог навчальних програм, сценарії або технологічні карти навчально-розвивальних заходів із урахуванням результатів вхідного контролю знань дітей, плани занять різних типів, сценарії заходів; вести документацію (журнали роботи гуртків); складати психолого-педагогічні характеристики на дітей; аналізувати навчальні заняття, результати власної педагогічної діяльності, досягнення у навчанні, вихованні та розвитку дошкільників, стан сформованості дитячого колективу [27, с. 7].

Управління розвитком професійної компетентності молодих вихователів на всіх етапах їх входження у професію адміністрацією навчальних закладів здійснюється таким чином: на першому етапі – з'ясування стану сформованості (початкового, базового рівня) професійної компетентності; на другому етапі – виявлення слабких місць у загальній та фаховій підготовці; на третьому етапі – вивчення практики роботи молодого вихователя, що склалася за період роботи у дошкільному навчальному закладі.

Тривалість етапів входження в професію різна: якщо перший і другий етапи у більшості випадків відбуваються впродовж одного місяця (як правило – серпня, коли молоді вихователів приступають до роботи), то третій етап може тривати декілька років (від двох до чотирьох). Тривалість та успішність входження в професію зумовлюється, у першу чергу, власними бажаннями і прагненнями молодих вихователів, їх особистісними якостями та мотивацією професійної діяльності.

Таким чином, процес входження молодих вихователів у професію, коли розпочинається накопичення власного педагогічного досвіду та цілеспрямований розвиток їхньої професійної компетентності, продовжується від одного до чотирьох років, його зміст і тривалість безпосередньо залежать від початкового, базового рівня професійної компетентності, сформованого у вищому навчальному закладі, та системи роботи у дошкільному навчальному закладі з молодими вихователями, зокрема, науково-методичної.

Вивчення практики роботи дошкільних навчальних закладів показало, що кожний з них має власний план роботи з молодими вихователями, який визначає напрями і зміст діяльності відповідних суб'єктів. Провідними завданнями науково-методичної роботи з молодими вихователями є створення умов для їх інтелектуального, духовного і соціального розвитку, забезпечення матеріальних і моральних ресурсів для самореалізації.

Проблемно-цільовий аналіз документації навчальних закладів дає змогу зробити висновок, що зміст науково-методичної роботи з

молодими вихователями щодо розвитку їх професійної компетентності складається з таких компонентів: методологічні та теоретичні основи відповідних наукових галузей; сучасні досягнення педагогіки та психології, методики викладання навчального предмета; науково-методичне забезпечення навчально-виховного процесу (навчальні програми, інструктивно-методичні матеріали); інноваційні педагогічні та інформаційно-комунікативні технології навчання; аналіз і самоаналіз педагогічної діяльності вихователя; залучення дітей до різних видів діяльності та оцінювання їх досягнень; професійна компетентність вихователя як основа якісної освіти дошкільників.

Найбільш значущими аспектами роботи з молодими вихователями у ДНЗ є: імідж вихователя, стиль його поведінки і спілкування; шляхи і способи формування власного стилю професійної діяльності; подолання розриву між теоретичною та практичною підготовкою; профілактика конфліктних ситуацій (з дітьми, батьками, колегами, адміністрацією); форми роботи з батьками, взаємозв'язок ДНЗ та сім'ї; самоосвіта та професійне самовдосконалення.

У дошкільних навчальних закладах роботу з молодими вихователями проводять: завідуючий навчального закладу, вихователь-методист, психолог, голови методичних об'єднань та творчих груп, наставники. Вивчення змісту і форм їх роботи показало, що кожний суб'єкт розв'язує коло питань щодо управління розвитком професійної компетентності молодих вихователів, які перебувають у межах його компетенції. Зокрема, завідуючий здійснює загальне керівництво професійною діяльністю молодих вихователів, він має забезпечити молодого вихователя робочим місцем, потурбуватися про побутові умови його життєдіяльності; вихователь-методист здійснює безпосереднє та опосередковане управління розвитком професійної компетентності молодих вихователів, він має проводити необхідні інструктажі, розробити оптимальний і педагогічно доцільний розклад занять, залишивши вільний час для самоосвіти та стажування; завідувач науково-методичним об'єднанням має створити сприятливий мікроклімат для професійної самореалізації молодого вихователя, ознайомити з колом питань щодо вимог до викладання навчального предмета; наставник, разом із психологом, мають забезпечити необхідні психолого-педагогічні умови для реалізації професійної діяльності.

Діапазон форм роботи з молодими вихователями у дошкільних навчальних закладах достатньо широкий (названо понад 20 форм). Найбільш часто застосовуються: індивідуальні консультації (засначили 84 % респондентів), тематичні конференції чи круглі столи (76 % респондентів), науково-практичні семінари (68 %). Індивідуальні консультації у 68 % випадків проводяться за ініціативою адміністрації навчального закладу і присвячуються розв'язанням проблем, які виникають у процесі професійної діяльності молодих вихователів.

Метою науково-практичних семінарів і тематичних конференцій у 92 % випадків є допомога молодим вихователям у поглибленому вивченні певних теоретичних питань у галузі психології (зокрема, продуктивне спілкування – 87 %, робота з батьками – 84 %), педагогіки (оцінювання результатів діяльності дошкільників – 76 %) чи методики навчання (реалізація особистісно орієнтованого підходу – 74 %) і виховання (методи впливу на особистість – 69 %) дітей та набутті певних практичних навичок.

Найбільш продуктивними формами роботи молоді вихователі називають: методичне навчання (57 % респондентів), психолого-педагогічні тренінги (49 %), акмеологічні практикуми (32 %). Названі заходи ми вважаємо доцільним визначати саме як форми роботи через те, що кожній з них притаманна цільова спрямованість, зовнішнє вираження змісту певною сукупністю прийомів та засобів. Методичне навчання та психолого-педагогічні тренінги покликані розвивати професійну компетентність молодих вихователів у викладанні навчальних предметів, спілкуванні з окремими дітьми та групою. В акмеологічних практикумах (мовленнєвих, методичних, предметних) також ставиться мета – розвиток професійної компетентності молодого вихователя.

Найбільш поширеною організаційною формою роботи з молодими вихователями, яка змістовно об'єднує всі названі вище, є "Школа молодого вихователя" (у 37 % випадків "Школа професійного зростання", у 21 % – "Школа педагогічної майстерності", у 42 % – "Школа вихователя-початківця"). Діяльність таких шкіл регламентується положенням, що затверджується науково-методичною радою відповідної методичної структури. Відповідно до контингенту "Школи молодого вихователя", план її роботи і тематику занять розробляє методист міського методичного кабінету (7 % випадків), вихователь-методист навчального закладу (34 %) чи керівник школи (59 % випадків). Змістовний аналіз діяльності таких шкіл засвідчує, що їх головною метою є сприяння професійному становленню фахівців, розвитку професійної компетентності молодих вихователів, формуванню їх педагогічної майстерності.

Зміст роботи "Школи молодого вихователя" визначається з урахуванням тих проблем і труднощів, з якими зустрічаються молоді вихователі у ДНЗ. До їх основних завдань належать психологічна та професійна адаптація молодих вихователів у педагогічних колективах.

Загальна практика роботи з молодими вихователями у дошкільних навчальних закладах у 97 % випадків має форму наставництва (педагогічне шефство), яке ґрунтується на передачі досвідченим вихователем особистісного досвіду і надає можливість здійснювати безпосереднє управління процесом становлення й розвитку професійної компетентності кожного молодого вихователя. У філософському

енциклопедичному словнику наставництво трактується як "форма професійної підготовки фахівця, яка відбувається безпосередньо на виробництві досвідченими працівниками". Виявлено, що метою наставництва у процесі входження в професію є надання адресної кваліфікованої допомоги молодому вихователю. Слід зазначити, що наставництво для досвідчених вихователів є громадським дорученням, питання про матеріальне і моральне заохочення може розглядатися адміністрацією навчального закладу.

Ефективність наставництва визначається змістом та структурою роботи адміністрації навчального закладу як із наставниками, так і з молодими вчителями. Успішність наставництва досягається при постійному зворотному зв'язку вихователя-методиста з наставником та систематичній роботі з молодим вихователем. Під керівництвом представника адміністрації навчального закладу визначаються напрями розвитку професійної компетентності молодого вихователя, зміст і форми роботи наставника, проект підсумкової характеристики. В окремих навчальних закладах на допомогу наставнику розробляється комплекс пам'яток або методичних вказівок щодо роботи з молодими вихователями.

Серед індивідуальних форм роботи з молодими вихователями у дошкільних навчальних закладах є самоосвіта, яка має усвідомлений довгостроковий (за спеціальним планом) та епізодичний (участь у роботі методичного об'єднання, при підготовці окремих заходів) характер.

Самоосвіта молодого вихователя спрямована на системно-цілісне формування його професійних знань і вмінь. З погляду змісту самоосвітньої діяльності вона складається з таких аспектів, як: педагогічний – навчально-виховна та методична діяльність; психологічний – діагностична та консультативна діяльність; соціальний – участь у міжособистісних взаємодіях. Молоді вихователі складають плани самоосвіти, обирають науково-методичну тему для самостійного опрацювання, звітують про її виконання. Але співбесіди, проведені з молодими вихователями свідчать, що вони не завжди розуміють пріоритетне значення самоосвітньої діяльності для їх саморозвитку та самореалізації.

На нашу думку, ефективність самоосвіти молодих вихователів залежить від ступеня організованості методичної служби навчального закладу, стилю управління цим процесом.

Отже, аналіз існуючої в Україні практики роботи з молодими вихователями щодо розвитку їх професійної компетентності свідчить про те, що за останні роки склалася певна структура такої роботи. Система роботи з молодими вихователями має загальні основи (зміст, завдання та напрями), що визначаються як внутрішніми, так і зовнішніми нормативними документами, і специфічні відмінності

(зокрема форми), характерні для окремих навчальних закладів. Результативність роботи з молодими вихователями щодо розвитку їх професійної компетентності зумовлена такими чинниками: наявністю кваліфікованих кадрів, які мають достатній стаж педагогічної діяльності, здатні навчати молодих вихователів і мають бажання передавати їм свій досвід; сформованою внутрішньою мотивацією професійної діяльності; налагодженим психологічним мікрокліматом у навчальному закладі, зорієнтованим на творчу співпрацю; дієвим механізмом управління професійною діяльністю молодих вихователів з боку адміністрації навчального закладу; створеним комунікативно-інформаційним полем в освітянському соціальному просторі району чи міста; ефективної організації управління самоосвітньою діяльністю молодих вихователів.

Література

1. Богатирчук С. Організація роботи з молодими вчителями / С. Богатирчук, О. Горбань, О. Поліщук // Директор школи. – 2001. – № 1. – С. 13–14.
2. Браже Т. Г. Развитие творческого потенциала учителя / Т. Г. Браже // Советская педагогика. – 1989. – № 8. – С. 89–94.
3. Бреус С. М. Формування виховних умінь майбутнього вчителя в процесі професійної підготовки: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / ХДПУ ім. Г. С. Сковороди. – Харків, 1995. – 22 с.
4. Варданян Ю. В. Становление и развитие профессиональной компетентности педагога и психолога / Ю. В. Варданян. – М., 1998. – 179 с.
5. Василюк А. В. Про шок професійного старту молодих вчителів / А. В. Василюк // Рідна школа. – 1999. – № 2. – С. 53–55.
6. Дьяченко Б. А. Развитие профессионализма молодого учителя в системе послыдипломной освіти: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. – К., 2000. – 19 с.
7. Жерносек І. П. Науково-методична робота в навчальних закладах системи загальної середньої освіти / І. П. Жерносек. – К., 2000. – 124 с.
8. Жерносек І. П. Науково-методична робота в загальноосвітній школі / І. П. Жерносек. – К., 1998. – 144 с.
9. Онаць О. М. Організаційно-педагогічні засади самоосвіти молодого вчителя / О. М. Онаць // Наукові записки. Серія "Психолого-педагогічні науки". – 2005. – № 6. – С. 65–69.
10. Радул В. Соціально-педагогічна зрілість молодого вчителя / В. Радул // Початкова школа. – 1998. – № 7. – С. 42–43.
11. Школа молодого вчителя / Упорядник М. Голубенко. – К. : Вид. дім "Шкільний світ", 2005. – 128 с.

ГРОМАДЯНСЬКА ОСВІТА – КЛЮЧОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ УЧНЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Мусієнко Марина, студентка факультету психології
та соціальної роботи

Науковий керівник: **Гордієнко Т. В.**, канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогіки

Наша молода держава Україна прагне увійти до європейського і світового товариства. Перепусткою до європейської співдружності є наявність демократичного суспільства і високий рівень громадянської освіченості населення.

Важливим етапом на шляху до демократичності суспільства є громадянська освіта та виховання населення, зокрема учнів початкових класів.

Громадянознавство – важливий напрям навчально-виховної роботи загальноосвітнього навчального закладу.

Громадянська освіта – це формування громадянської культури, це вимога часу, тому розвиток і вдосконалення її системи є актуальним завданням для всіх демократичних держав.

Сучасне реформування освіти в Україні вимагає нових підходів до змісту громадянської освіти. Формування в молоді громадянської культури – одна з найважливіших проблем педагогічної науки та навчально-виховної роботи.

Метою громадянського виховання є формування свідомого громадянина, патріота, професіонала, сформованої особистості, що розкривається через систему завдань:

- визначення і забезпечення прав людини як гуманістичної цінності;
- формування національної свідомості і почуття патріотизму;
- утвердження гуманістичної моралі та формування соціальної активності.

Громадянська освіта має бути спрямована на формування в учнів громадянської свідомості, яка допомагає краще орієнтуватися у складних процесах суспільного життя, виборі життєвих цінностей.

Для цього у Державних стандартах освіти суспільствознавча галузь висвітлена від 1 до 11 класу. У початковій ланці вона здійснюється на інтегрованому курсі "Я і Україна".

Мета курсу:

- сприяти формуванню в учнів потреби до пізнання світу і людини;
- засвоєння духовних цінностей у різноманітних сферах: пізнавальній, екологічній, моральній, емоційній, естетичній, комунікативній, виховання патріотизму.

Важливо виробити в учнів стійку демократичну позицію – це прийняття іншого як безумовної цінності, а також повага до себе. Це налаштованість поважати гідність та бачити позитивні якості у кожної людини.

Тому громадянська освіта несе в собі велике виховне спрямування, а саме формування в учнів моральних цінностей.

Предмет "Я і Україна. Громадянська освіта" спрямований на соціалізацію особистості молодшого школяра, його громадянське зростання. Він охоплює такі теми по класах: "Про тебе самого", "Родина, рідня, рід", "Людина серед людей", "Твій рідний край", "Твоя країна – Україна", "Людина", "Людина серед людей", "Правила життя в суспільстві", "Культура", "Громадянські права і обов'язки".

Проте вчителю слід пам'ятати, що елементи громадянської освіти слід впроваджувати в кожен шкільний урок. Так, на уроках української мови її можна реалізувати в роботі над дидактичним матеріалом, в системі тренувальних вправ, в текстах диктантів, в переказах, творах тощо.

Але навчання громадянськості не слід обмежувати лише уроками. Не можна забувати про важливість позакласної роботи: гуртків, родинних свят, виховних годин, навчальних екскурсій тощо.

Результативність громадянського виховання залежить від багатьох чинників: складу класу, політичної та економічної ситуації в державі, а також від того, в яких сім'ях виховуються діти. Тому важливо вчителю правильно організувати роботу з батьками.

Отже, виховання громадянської і моральної позиції учнів визначається наступними факторами: змістом освіти, способами навчання із застосуванням сучасних технологій, що формують активну життєву позицію, формами навчання, гуманістичним підходом до освіти й навчання, особистістю вчителя, сімейним вихованням, засобами масової інформації.

У Гегеля є думка про те, що людина повинна "створити себе". Це означає реалізувати себе, свою індивідуальність. Школа й існує для того, щоб розвивати в дитині здатність до самовизначення і самореалізації. Наше завдання: виховати особистість, яка має стати цивілізованою, освіченою, духовною та вільною людиною з гуманістичним світосприйняттям, здатною здійснювати самостійний вибір, приймати відповідальні рішення в різноманітних життєвих ситуаціях; людиною, що усвідомлює особисту відповідальність за свою долю, долю народу України і людства в цілому.

Література

1. О. Я. Савченко. Навчання і виховання учнів 4 класу. Методичний посібник для вчителів – К.: "Початкова школа", 2005.
2. Програми для середньої загальноосвітньої школи 1–4 класи. – К.: "Початкова школа", 2006.

ВПЛИВ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ НА ДУХОВНИЙ ТА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ

Омелечко Наталія, студентка факультету іноземних мов
Науковий керівник: **Демченко Н. М.**, канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогіки

Актуальність дослідження. Живучи в сучасному світі, ми постійно стикаємося із засобами масової інформації. Вони настільки міцно заснувалися в нашій повсякденності, що ми навіть уявити собі не можемо свого існування без них. Для нас стало, досить, повсякденним дивитися останні новини по улюбленому телеканалі, дізнаватися рахунок футбольного матчу на спортивному сайті через Інтернет, слухати прогноз погоди на день на хвилях FM – радіостанції. Значення засобів масової інформації в житті сучасного суспільства важко переоцінити.

Засоби масової інформації можна розуміти як шлях передачі друкованих чи аудіовізуальних повідомлення, призначених для розповсюдження через періодичні видання, теле- і радіо- програми, комп'ютерні мережі, за допомогою яких інформація поширюється дуже швидко і на велику аудиторію.

Можна зазначити декілька аспектів впливу інформації. По-перше, ЗМІ сприяють засвоєнню людьми різного віку широкого спектра соціальних норм та формуванню в них ціннісних орієнтацій у сфері політики, економіки, здоров'я, права тощо. По-друге, ЗМІ фактично є своєрідною системою неформальної освіти та інформування різних категорій населення. При цьому користувачі ЗМІ набувають досить різнобічних, суперечливих, несистематизованих знань, інформації з різних питань суспільного та політичного життя [9, с. 1].

Отже, необхідність дослідження даної проблеми визначається необхідністю виявлення і аналізу ролі ЗМІ в системі факторів формування ціннісних орієнтацій особистості, та загостренням протиріч між системою моральних цінностей молоді, які змінились під впливом ЗМІ.

Метою статті є теоретичне обґрунтування ефективності використання засобів масової інформації для формування у школярів загальнолюдських цінностей, духовних та інтелектуальних якостей особистості.

Основний матеріал дослідження. Особливо сильний вплив засоби масової інформації здатні надати на формування особистості для формування унеповнолітнього. ЗМІ традиційно впливають на суспільну свідомість і поведінку людей, спонукаючи їх до досягнення тих чи інших цілей. У періоди еволюційного розвитку структура та функції ЗМІ, як правило, вносять внесок у стійке функціонування суспільства в цілому. Однак у перехідну епоху розвитку суспільства

окремі структури ЗМІ знаходять інші темпи життя, вони можуть розвиватися поза функціонуванні один з одним і суспільством в цілому, що проявляється у вираженні ідей та інтересів, часом далеких від суспільних потреб. Все, що ми дізнаємося про наше суспільство і навіть про світ, в якому живемо, ми дізнаємося зі ЗМІ, – вважає німецький соціолог Н. Луман. З іншого боку, про самих ЗМІ ми чули такого, що не можемо довіряти цьому джерелу. Ми опираємося їх впливу, підозрюючи, що нами маніпулюють [2, с. 2].

Особистість формується, головним чином, у діяльності, через відносини з іншими людьми, колективом, суспільством. Процес формування особистості – це процес засвоєння індивідом досвіду суспільного життя. Починаючи з моменту народження людини і протягом всього його життя ті чи інші сторони особистості постійно перебувають у розвитку.

Процес формування особистості триває практично все життя з різним ступенем інтенсивності. Найбільш інтенсивно людина формується до 18 років, моменту настання повноліття, саме на цьому етапі розвитку засвоюються необхідні знання та правила поведінки в суспільстві.

Особистість людини – це поняття, що виражає соціальну сутність особи, комплекс характеризують його ознак, властивостей, зв'язків, відносин, його моральний і духовний світ, взяті в розвитку, у взаємодії з соціальними та індивідуальними життєвими умовами. Можна виділити чотири основні сторони особистості:

1) фізичні властивості: стать, вік; особливості фізичної конституції та інші;

2) соціальні властивості: до них відносяться прояви у різних сферах суспільного життя: праці, навчанні, сім'ї;

3) психологічні властивості: до них належать відповідні властивості особистості; вікові особливості психіки;

4) Морально-психологічні властивості: до них відносяться: спрямованість особистості (тобто основна життєва орієнтація); світогляд (система поглядів на життя); інтереси; стійка система мотивів поведінки; моральні цінності принципи і норми, якими особистість практично керується у своїй діяльності; правосвідомість даної особистості; моральні навички і звички особистості; характер і рівень потреб.

Період неповноліття є особливим у формуванні особистості людини. Певний рівень свідомості та соціального розвитку, досягнутий неповнолітніми у цьому віці, дозволяє пред'являти до них вимоги, співвідносити свою поведінку з правилами, встановленими у суспільстві. Саме в цьому віці настає як адміністративна, так і кримінальна відповідальність за вчинення правопорушень. У той же час формування неповнолітнього як особистості ще не є закінченим і триває [4, с. 3].

Тож значний вплив масової інформації залишає великий відбиток у житті дитини, може впливати на формування її світоглядних позицій, інтересів по життю.

А протягом останніх десятиліть телебачення викликає інтерес сім'ї, інших інститутів суспільства у зв'язку з його зростанням впливом на особистісне формування дітей та підлітків. За даними соціологічних досліджень, телебачення займає одне з провідних місць за силою виховного впливу після сім'ї і школи, будучи каналом інтенсивної соціалізації. Сутність особливості сприйняття дитини є переважання емоційного ставлення до об'єктів дійсності за відсутності глибоких знань про них [8, с. 4].

Кожна ланка системи ЗМІ має свою специфіку, переваги і недоліки. Одне з провідних місць серед інших ЗМІ посідає телебачення. Воно лідирує і за масштабами охоплення аудиторії, і за оперативністю передачі інформації. Серед специфічних ознак телебачення, які відрізняють його від інших ЗМІ, відзначають простоту використання його в ролі джерела інформації (телебачення не вимагає особливого освітнього рівня споживача і характеризується доступністю у сприйнятті повідомлення); одночасність події і її відображення; наочність, можливість активного спілкування в ході перегляду телепередач та інші. Завдяки здатності поширювати на величезні території звукові й зорові образи, навіть одночасно з подією, телебачення сприяє подоланню фізичних перешкод простору і часу між джерелом інформації та аудиторією.

Хоча телебачення має такі переваги перед радіо, як наявність візуального ряду, його оптико-акустичне інформування вимагає зосередженості, уваги, мобілізації психофізичних зусиль, а це більшою мірою стомлює людину, викликає велике напруження нервової системи [9, с. 1].

ЗМІ є також джерелами вульгарної інформації, порнографії. У телебаченні транслюється безліч еротичних фільмів, які розбещують, опошляють сучасну молодь. Страшно те, що ця вульгарність ми бачимо не тільки по телебаченню, але і в газетах, журналах, в мережі Інтернет – скрізь. Можна простежити негативний вплив телебачення на ставеве життя підлітків. Цінності, норми і стереотипи статевого життя, які транслюють ЗМІ, дуже часто далекі від реальності, орієнтують молодих людей на безправні статеві зв'язки, які не спираються на взаємні почуття любові і відповідальності, провокують і стимулюють і без того підвищену підліткову сексуальність.

Крім негативного впливу ЗМІ на молодіжне поведінку, можна виділити декілька позитивних моментів:

- ЗМІ тримає молодь в курсі всіх подій, що відбуваються, таким чином, видаляючи "інформаційний голод";

- засоби масової інформації підвищує загальну, в тому числі і політичну культуру населення;

- служить для взаємного інформування влади і населення;
- знімають соціальну напруженість.

Як і будь-який інший соціальний феномен, існування ЗМІ має як позитивні, так і низку негативних наслідків. Однак питома вага останніх значно зростає зі зменшенням віку реципієнта повідомлень мас-медіа. Соціологічні дослідження останніх десятиріч, які проводилися як в Україні, так і за кордоном, неодноразово підтверджували, що в структурі дитячого і молодіжного дозвілля стабільно переважає перегляд телепередач як найбільш доступна, універсальна форма проведення вільного часу.

На думку дослідників, найсильніший вплив телебачення справляє на формування уявлень про сучасний стан суспільства, про рівень існуючої в ньому соціальної справедливості та найбільш типові риси молодого сучасника. Фахівцями підраховано, що юнаки та дівчата проводять біля телевізора від трьох до шести годин на добу, причому в кожній програмі вони сприймають як мінімум три сцени насильства. Через великий обсяг телевізійної інформації діти і підлітки часто не встигають її переробляти. Це відлучає їх самостійно думати, аналізувати, не дає можливості розвиватися логічному мисленню, робити висновки. Таким чином, виховується споглядач, а не аналітик [1, с. 6].

Тому слід пам'ятати, що, якщо існує духовний розвиток, то за природним законом є й зворотний процес – духовна деградація. Отже, слід підвищити вимоги до діяльності ЗМІ, запроваджувати заходи щодо попередження їхнього негативного впливу, натомість сприяти ефективному використанню ЗМІ для утвердження духовних загальнолюдських цінностей.

Література

1. Арбеніна О. В Підліток у великому місті: фактори та механізми соціалізації / В. Л. Арбеніна, О. В. Волянська, О. Б. Зінчина, М. А. Куряча, А. М. Ніколаєвська ; Харківський національний ун-т ім. В. Н. Каразіна / за ред. Л. Г. Сокурняська. – Х., 2000. – 206 с.
2. Луман Н. Реальність мас-медіа / Н. Луман // Вітчизняні записки. – 2000. – №4. – С. 431.
3. Масол Л. Формування естетичного смаку засобами телебачення і радіо / Л. Масол // Шкільний світ. – 2003. – № 38–39. – С. 34–41.
4. Сафіулін Н. Х. Особливості злочинної поведінки неповнолітніх / Н. Х. Сафіулін, М. В. Данилевська, М. М. Куликов. – Казань, 1995. – С. 40.
5. Терин В. П. Масова комунікація. Дослідження досвіду Заходу / В. П. Терин. – М. : МГІМО, 2000. – 314 с.
6. Усенко Ю. В. Становлення та розвиток українського телебачення як засобу масової комунікації: дис. на здобуття наук. Ступеня кандидата іст. наук: 17.00.01 / Усенко Юлія В'ячеславівна. – Київ, 2006. – 170 с.

7. Хаптаев Ф. Р. Роль ЗМІ у соціальній роботі / Ф. Р. Хаптаев [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.spf.bsu.ru>.

8. Шарков Ф.І. Соціологія масової комунікації / Ф. І. Шарков, О. О. Родіонов. – М. : ІД Соціальні відносини, 2003. – 378 с.

9. Шугайло Я. В. Негативний вплив засобів масової комунікації на особистість і медіа педагогіка як засіб його мінімізації / Я. В. Шугайло // Соціальна педагогіка: теорія і практика. – К., 2004. – № 1. – С. 49–57.

ВЧИТЕЛЬ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ГЛОБАЛЬНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ

Отц Марк, студент факультету іноземних мов
Науковий керівник: **Шевчук М. О.**, ст. викл. кафедри педагогіки

"Чужого навчайтесь та свого не цурайтесь!", – сказав колись Т. Г. Шевченко. З Вашого дозволу перефразую цю тезу на свій лад: "Не цурайтеся свого, а відкривайте його для себе з нового боку!".

Відкрити щось для себе з нового боку... І що допоможе нам це зробити сьогодні краще, ніж Інтернет?

Ресурси мережі Інтернет в освіті використовуються в найбільших обсягах. Учні шукають там необхідну інформацію, реферати, книги, статті тощо. Вчителі розширюють свою методичну скарбничку і вносять різноманітність у свою роботу. І хоч джерела всесвітньої павутини не є гарантами точної і вірної інформації, їх популярності поки нічого не загрожує.

Учитель сьогодні приходиться до думки про те, що цей процес можна регулювати і використовувати ресурси Інтернету на благо і розумно. Це дійсно так, і на цьому питанні варто зупинитися докладніше.

Як тільки домашні завдання учнів припускають вихід за рамки підручника, завдання вчителя – навчити дитину орієнтуватися в мережі Інтернет. Діти не дуже розбірливі, їм важко зрозуміти, чи писав той чи інший матеріал дилетант або ж фахівець, чи правильно він складений, чи не спотворені факти. Просто необхідно познайомити дітей з вимогами, що пред'являються до наукової інформації в Інтернеті, привести приклади сайтів з благонадійним контентом.

Але це, звичайно, вступний інструктаж. Робота з ресурсами Мережі не обмежується знайомством з орієнтацією в цьому інформаційному просторі. Інтернет пропонує вчителю, у тому числі, нове поле можливостей. Зрозуміло, сам педагог повинен розбиратися в питанні.

Для того, щоб закріпити вміння учня орієнтуватися в Інтернет-джерелах, в якості домашнього завдання можна запропонувати зробити порівняльний аналіз декількох статей Інтернету на певну тему.

До прикладу: "Жанр інтерв'ю", предмет – російська мова. Учні повинні вибрати три матеріали на цю тему із заданим зразковим обсягом. Їм належить описати подібності та відмінності матеріалу, інформативність матеріалу, логічність структуру, якість прикладів і т.д. Таким чином, учні не тільки детально розглянуть певний матеріал, але й попрацюють у виборі оптимальних Інтернет-джерел.

Інтернет – це широкий простір для творчих задумів. Якщо на самому уроці є можливість задіяти ресурси Інтернет (урок проводиться в комп'ютерному класі), є маса прикладів творчих завдань на закріплення, узагальнення, пошук та обробку інформації. Наприклад, можна запропонувати класу розбитися на міні-групи або пари, і скласти кросворд за новою темою. Питання повинні бути спрямовані на поглиблення теми уроку.

Можна на самому початку уроку задати групам завдання, підсумком якого має бути мультимедійна міні-презентація на певну тему, яку діти потім захищають. Всім звичні групові методи набувають нового вигляду завдяки Інтернету, де пошук інформації спрощується, прискорюється і існує можливість ілюструвати, візуалізувати інформацію.

Цікавий і такий досвід. Класу пропонувалося створити групу в одній із соціальних мереж. Група це присвячена певній навчальній темі. Наприклад – великий літературний твір. Протягом обумовленого терміну кожен учень класу повинен зайти на сторінку групи та залишити відгук на твір, відповісти на питання, проілюструвати відповідь і т. д. Зрозуміло, завдання буде більш конкретним. Обрана заздалегідь група учнів, що є адміністраторами групи, повинна ознайомитися з усіма записами, оцінити їх, відзначити найцікавіші. Вже на уроці адміністратори захищають свій проект, відзначають роботу кожного учня і виносять свій вердикт: пропонують зразкові позначки тощо. Для захисту проекту потрібно один комп'ютер з виходом в Інтернет та мультимедійний проектор. Учитель оцінює і роботу самих адміністраторів. Такі задумки не залишають байдужими учнів і вносять щось нове в звичні ритуали навчального процесу.

Для демонстрації цього проекту також потрібно вихід в Мережу на уроці. Це завдання найбільш підходить для старшокласників, воно вимагає сил, вміння логічно викладати новий матеріал, пошукові навички. Учень повинен скласти маршрут-подорож вивчення одного питання. У маршрут включаються сайти, на яких найбільш яскраво розкриті аспекти питання.

Така модель корисна для старшокласників, які незабаром стануть студентами та писатимуть контрольні та реферати. Це дозволить уникнути скачування готових (не факт, що якісних) варіантів, і бездумного набору матеріалу для роботи.

Сам педагог повинен бути активним Інтернет-користувачем – це вимога часу! Деякі предмети особливо потребують частого підживлення

педагога матеріалами всесвітньої павутини. Використання на уроці фільмів, репортажів, фрагментів програм, фотографій робить його більш інформативним та цікавим для учня. Спілкування з іншими педагогами та обмін ідеями робить багатшими багаж вчителя і відбивається на якості викладання.

Інтернет-урок припускає обов'язкову роботу учня з ресурсами всесвітньої мережі. При цьому вчитель може контролювати процес. Таким чином, учні занурюються в формат дистанційного навчання. Якихось конкретних вимог до таких уроків на сьогоднішній день немає, вчитель планує його згідно своїх уявлень і бажаних результатів.

Таким чином, за допомогою Інтернету не тільки учні можуть полегшити собі процес виконання домашніх завдань, а й вчителі можуть зробити більш цікавими науку в цілому та уроки зокрема. І одне з завдань, яке стоїть перед учителем бути провідником для учнів у світі Інтернету і навчити їх використовувати його на благо навчання.

І на підтвердження цього факту одразу пропоную звернутися до конкретних авторів, які висловлювали свої міркування щодо доцільності Інтернету у своїх статтях. Так на думку О. Іванової глобальна мережа має безкінечні можливості. За її словами, за останні роки зріс інтерес педагогів до науково-дослідницької діяльності. Мережа дає прекрасні можливості для наукового спілкування та співпраці вчителів не лише з різних міст, а і країн. Як правило, інформація про всі найбільш вагомні наукові конференції розповсюджується через освітньо-наукові сайти в розділах новин або через електронну пошту. Деякі конференції навіть відбуваються в інтерактивному режимі, тобто не лише в реальному часі, а й паралельно в мережі Інтернет.

Автор цієї статті зазначає також, що інтернет містить велику кількість унікальних віртуальних колекцій, які просто неможливо зібрати у друкованому вигляді у шкільній чи домашній бібліотеці. Варто зробити акцент на особливих можливостях, які представляють інформаційні й комунікаційні технології для виготовлення ідеальних ресурсів навчання у вигляді образних уявлень, знакових моделей тощо.

Тож О. Іванова акцентує увагу, що величезну кількість цікавинок можна знайти і для організації позакласної роботи. Це олімпіади, сценарії літературних вечорів, позакласні свята. Якщо ви хочете провести цікаве свято, приурочивши його до пори року чи конкретного свята, найкращим помічником тут будуть сайти www.pld.org.ua, www.osvita.ua, www.uaua.info та www.ostriv.in.ua.

А у нас на черзі стаття Ілька Торбинки, який розповідає нам, що Інтернет-видання в Україні з'явилися у 1999 р., і всі минулі роки відбувався початковий етап формування цієї групи медіа як такої. Однак результату, якого досягли українські інтернет-видання за такий короткий час за темпами свого розвитку та збільшення впливу, можуть позаздрити будь-які інші групи традиційних вітчизняних засобів масової інформації.

Надзвичайно стрімкий розвиток цієї галузі можна пояснити привабливістю її для потенційних інвесторів. Поширити інформацію за допомогою мережі є значно дешевшим, ніж зробити це на папері, на радіо або в телеєфірі. Виробництво та підтримка мережевих видань також є дешевшими у порівнянні із їхніми офф-лайнними "родичами", а розміри публікацій не обмежені обсягом газетної шпальти або часом ефіру. Ще одна особливість мережі полягає у характері її аудиторії. Відвідувачі сайтів інтернет-видань – це соціально найактивніша та порівняно заможна аудиторія, що є досить важливим чинником для інвесторів та рекламодавців. Наведемо приклад: один примірник популярної друкованої газети в середньому коштує від п'ятдесяти копійок до однієї гривні, тимчасом, як перегляд свіжого номера інтернет-видання у мережі обійдеться відвідувачам як мінімум удвічі дорожче (слід враховувати витрати на послуги телефонного зв'язку, інтернет-доступ). Зрозуміло, що категорія читачів, яка згодна заплатити більше задля комфортного перегляду видання, є для рекламодавців привабливішою.

Популярність інтернет-видань серед користувачів пов'язана у першу чергу із очевидними перевагами цих видань у порівнянні із традиційно-паперовими, до яких можемо віднести:

- відсутність "дедлайну", тобто останнього терміну, після якого статті або новини вже не потраплять до газети;

- інтерактивність – споживач стає співучасником того, що відбувається, обмінюється враженнями від прочитаного (рубрики "Обговорити статтю", "Форум", "Інтернет-голосування"), ставить запитання учасникам подій тощо;

- персоналізація – можливість самостійно відбирати з масиву запропонованої інформації найбільш цікаві теми.

Зростання аудиторії українських інтернет - ЗМІ підтверджують і дані досліджень. Так, за результатами вивчення активності інтернет-медіа, що проводилися на замовлення Фонду інформаційного суспільства, середньомісячне збільшення медіа-трафіку в українському сегменті Інтернету становить 3–5 відсотків на місяць. Ці цифри є відображенням світової тенденції, що сьогодні спостерігається у більшості розвинутих країн.

Автор також додає, що в усьому світі зараз спостерігається тенденція падіння тиражів щоденних друкованих засобів інформації та зростання кількості відвідувань Інтернет ЗМІ. Це пов'язано з тим, що Інтернет стає все більш доступним і швидким, а також свідчить про те, що люди все більше і більше звертаються за новинами до Інтернет ЗМІ, які оперативно подають новини в режимі реального часу, на відміну від щоденних газет, які поступово занепадають.

О. Радченко, методист РМК, звертає нашу увагу на таке поняття як "інформаційна компетентність".

Інформатизація освіти вимагає від вчителя високого рівня інформаційної компетентності. Вчитель в умовах жорсткої конкуренції, завдяки засобам ІКТ повинен бути готовим повноцінно реалізувати нові ідеї, використовувати ІКТ з метою доступу до інформації, її визначення (ідентифікації), організації, обробки, оцінки, а також її створення і передачі, яка достатня для того, щоб успішно жити і працювати в умовах інформаційного суспільства, умовах економіки знань.

Інформаційна компетентність є однією з ключових в процесі професійного зростання і проявляється, насамперед, у діяльності при вирішенні різних завдань із залученням комп'ютера, засобів ІКТ та Інтернету.

Можна виділити наступні показники інформаційної компетентності вчителя:

- готовність до освоєння та аналітичної обробки інформації;
- прагнення до формування та розвитку особистих творчих якостей;
- наявність високого рівня комунікативної культури (в тому числі комунікації за допомогою засобів ІКТ), теоретичних уявлень і досвіду організації інформаційної взаємодії;

- готовність до спільної між усіма суб'єктами інформаційної взаємодії, освоєння наукового та соціального досвіду, спільної рефлексії та саморефлексії;

- освоєння методів одержання, відбору, зберігання, відтворення, уявлення, передачі та інтеграції інформації (в тому числі в рамках обраної предметної області) за допомогою засобів ІКТ.

Виходячи з розуміння інформаційної компетентності вчителя, як сукупності знань, умінь і досвіду діяльності, можна визначити рівні інформаційної компетентності:

- базовий – сукупність знань, умінь і досвіду, які необхідні вчителю для вирішення освітніх завдань засобами ІКТ загального призначення;

- предметно-орієнтований – спрямований на засвоєння і формування готовності до впровадження в освітню діяльність спеціалізованих технологій і ресурсів, які розроблені відповідно до вимог, змісту та методики викладання того чи іншого навчального предмета:

- педагогічний (методологічний, психолого-педагогічний, методичний).

Виділимо показники інформаційної компетентності вчителя :

- наявність загальних уявлень у сфері розвитку та використання ІКТ;
- наявність уявлень про електронні освітні ресурси;
- налаштування інтерфейсу та встановлення відповідного програмного забезпечення;

- вміння створювати мультимедійні засоби навчання в середовищі програми PowerPoint;

- застосування можливостей пакету Microsoft Office для розробки дидактичних матеріалів з предметної області та робочих документів;

- вміння обробляти графічні зображення;

- володіння базовими Інтернет-сервісами, технологіями та основами технології побудови Веб-сайтів.

Процес становлення інформаційної компетентності вчителів передбачає розвиток мотивації, потреби й інтересу до отримання знань в галузі технічних, програмних засобів.

Виходячи з вище викладеного, інформаційну компетентність вчителя будемо розуміти як найважливішу компоненту, яка полягає в здатності педагога вирішувати професійні завдання з використанням засобів і методів інформатики та ІКТ, а саме:

- здійснювати інформаційну діяльність для обробки, передачі, збереження інформаційного ресурсу з метою автоматизації процесів інформаційно-методичного забезпечення;

- оцінювати і реалізовувати можливості електронних видань освітнього призначення в мережі Інтернет, інформаційного ресурсу освітнього призначення;

- організовувати інформаційну взаємодію між учасниками навчального процесу;

- створювати і використовувати тестові системи для діагностики контролю та оцінки рівня знань учнів;

- здійснювати навчальну діяльність з використанням засобів ІКТ в аспектах, що відображають особливості конкретного навчального предмета.

ІКТ відносяться до інноваційних процесів, головне завдання яких є створення нового, що сприятиме підвищенню ефективності навчально-виховного процесу. Поняття "інновація" у дослівному перекладі з латинської означає оновлення, змінення. За своїм змістом поняття "інновації" відноситься не лише до створення і розповсюдження новацій, але й до таких змін, які носять суттєвий характер, супроводжуються змінами в способі діяльності та мислення.

Останнім часом з'явився новий термін – "інноваційна педагогічна технологія". Інноваційна технологія покликана переводити інноваційні новоутворення в систему норм, вказівок, засобів та прийомів, яка б забезпечувала їх реалізацію на практиці в певних умовах. В якості інноваційної технології в нашому випадку виступає інформаційно-комунікаційна технологія.

Проте для безпосереднього здійснення педагогом такого процесу необхідні вміння і навички, що дозволять йому знаходити інформацію, критично її оцінювати, вибирати необхідну інформацію, використовувати її, створювати нову та вміти обмінюватись нею. А це вже поняття інформаційної грамотності. Розкриваючи визначення змісту "інформаційна грамотність" – це вміння:

- визначати можливі джерела інформації і стратегію її пошуку, отримання її;

- аналізувати отриману інформацію, використовуючи різного типу схеми, таблиці тощо для фіксації результатів;

- оцінювати інформацію з позиції достовірності, точності, достатності для вирішення проблеми (завдання);
- відчувати потребу в додатковій інформації, отримувати її, якщо є можливість;
- використовувати результати процесів пошуку, отримання, аналізу і оцінки інформації для прийняття рішень;
- створювати нові (для конкретного випадку) інформаційні моделі об'єктів і процесів, в тому числі з використанням схем, таблиць і т.ін.;
- накопичувати власний банк знань за рахунок особисто значимої інформації, необхідної в своїй діяльності;
- створювати свої джерела інформації;
- використовувати сучасні технології при роботі з інформацією;
- працювати з інформацією індивідуально, а також і в групі".

Перераховані знання та вміння педагог здобуває в результаті професійного самовдосконалення, яке трактується як "свідомий, цілеспрямований процес підвищення рівня власної професійної компетенції і розвитку професійно значущих якостей відповідно до соціальних вимог, умов професійної діяльності і власної програми розвитку".

Отже, можна сказати, що ІКТ-компетентність – властивість педагога, який компетентно, тобто цілеспрямовано і самостійно, із знанням вимог до професійної діяльності в умовах інформатизації освітнього простору і своїх можливостей та обмежень здатен застосовувати ІКТ у процесі навчання, виховання, методичної і дослідницької діяльності та власної неперервної професійної педагогічної діяльності, і на основі аналізу педагогічних ситуацій може бачити і формулювати педагогічні завдання та знаходити оптимальні способи їх розв'язання із максимальним використанням можливостей ІКТ.

Педагоги нового покоління повинні вміти кваліфіковано обирати та застосовувати саме ті технології, які повною мірою сприятимуть досягненню мети, а саме гармонійному розвитку учнів із урахуванням їхніх індивідуальних особливостей.

Отже, актуальність даної теми ми довели і розглянули це на прикладах. Наступним нашим кроком має стати передбачення мети. *Метою* даної статті є визначення ролі інтернету в роботі вчителів іноземних мов.

Ні для кого не секрет, що вчитель іноземних мов людина шляхетна, інтелегентна, яка постійно має вдосконалювати себе, а насамперед свої мовленеві навички. І коли, Ви, учитель загальноосвітньої школи і маєте мало цієї практики, бо з колегами зустрічаєтесь рідко, а з учнями, якими б вони старанними і розумними не були, погодьтеся, на відповідно високому рівні поспілкуватися не вдається...

І саме у цьому випадку варто згадати про Інтернет, про цей глобальний інформаційний простір, який допомагає сьогодні школярам, студентам, людям різних професій, і вчитель іноземних мов цьому не

виключення, а навпаки, доповнення до цієї тенденції, адже хто, як не ця особа краще за інших зорієнтується у тому місці, де кожна друга веб-сторінка має англійський шрифт, і багато термінології носить суто англо чи німецькомовний характер. І мало того, що викладач буде почувати себе тут, як риба у воді, так він разом з тим зможе з кожним днем удосконалювати свої мовленеві навички, читаючи, наприклад, своїх улюблених німецьких класиків в оригіналі чи переписуючись зі своїм колегою із Лондону.

І яскравим прикладом на підтвердження цього є мій куратор Гніденко Жанна Михайлівна, яка робить нам роздруковки по німецькій мові з Міжнародного сайту для методичної допомоги вчителю. Займаючись по цим методичним рекомендаціям, ми відчуваємо новий "смак" засвоєння матеріалу. Це є дуже цікаво, і напевно чи можна було б щось подібне знайти серед радянських авторів. Окрім того, Жанна Михайлівна із професійної зацікавленості опановує ще одну іноземну мову – італійську, спілкуючись зі своєю подругою (яка там мешкає) через скайп та переписуючись через Мейл.ру.Агент(agent@mail.ru). Моїм куратором хочу ще раз підтвердити, що вчитель іноземної мови може брати з Інтернету багато нової інформації, розвиваючись при цьому як особистість, удосконалюючи свої мовленеві навички з тієї чи іншої мови.

У **висновку** хочу сказати, що Інтернет є дуже корисним у нашому житті, якщо використовувати його з розумом, і прочитувати відому публіцистку Анну Вардо: "Єдине, що варто НЕ ЗАБУВАТИ в першу чергу при використанні всевітньої мережі – це САМИХ СЕБЕ. Не можна допускати, щоб Інтернет повністю заповнював життя. Тут варто пам'ятати, що найцікавіше і найвіжливіше відбувається у реальному ЖИТТІ, а не у віртуальному світі.

Література

1. Гендина Н. И. Концепция формирования информационной культуры личности: опыт разработки и реализации / Н. И. Гендина // Открытое образование. – 2005. – № 6. – С. 74–82.
2. Информационные технологии обучения // Информатика и образование. – 1998. – № 2. – С. 5–13.
3. Ионова О. Н. Теоретические аспекты формирования информационной компетентности взрослых в процессе дополнительного образования [Электронный ресурс] / О. Н. Ионова // XVI Международная конференция-выставка "Информационные технологии в образовании" ("ИТО-2006"), г. Москва. – Режим доступа: <http://ito.edu.ru/2006/Moscow/1/1-1-6146.html>. - Назва з екрану.
4. Колин К. К. Информационная культура в информационном обществе / К. К. Колин // Открытое образование. – 2006. – № 6. – С. 50–56.
5. Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 11.05.11 № 436 "Про підготовку до початку 2011/2012 навчального року".

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОГО ГОЛОСУ ВЧИТЕЛЯ

Палій Тетяна, студентка факультету іноземних мов
Науковий керівник: **Шевчук М. О.**, ст. викл. кафедри педагогіки

Вступ. Вчитель – це людина, яка постійно працює з дітьми і для дітей. Йому просто необхідно бути спостережливим і бачити не тільки очима, а й вухами. Слід завжди пам'ятати, що тебе теж бачать і слухають, говорити гарно, адже будь-який вчитель – це перш за все оратор. Від того на скільки досконала його мова, звукова культура, ораторський хист, залежить професійність вчителя. Сенека у III столітті до н. е. стверджував: "Ніщо так швидко не виявляється, як бездарність оратора". Отже, робота над звуковою культурою мови вчителів – це необхідний щоденний тренінг, який допоможе фахово, професійно викладати свій предмет.

Ще в Античні часи люди помітили, як важливо вміти говорити. У ті часи створювалися спеціальні школи, в яких навчали красномовству. Успіхи в красномовстві, ще тоді, зв'язувалися з величезною роботою над технікою мови, над культурою мовлення. Якість мови асоціювалося з гармонією людини, її душевною красою і приносило не тільки повагу і любов оточуючих, але й не малий прибуток. Для таких людей не становило проблеми знайти престижну та високооплачувану роботу адвокатів, депутатів, радників. Саме завдяки якостям їхні голоси вони високо цінувалися оточуючими. За словами Б. Чернишова, справжній оратор того часу повинен був "заіпнотизувати слухачів" і тоді вони слухняно слідували його ідеям.

Культура мови не лише виступає одним з найважливіших показників духовного різноманіття педагога, його культури мислення, але і водночас являється могутнім засобом формування особистості. У педагогічній літературі питання формування культури професійного голосу майбутніх учителів є досить актуальним. Мовленню, роботі з голосом, дикції, диханню приділяли значну увагу відомі вчителі А. Макаренко, В. Сухомлинський. [1] Вони вважали, що вчитель має так говорити, щоб діти відчули в його словах волю, культуру, особистість. Мовлення – "інструмент професійної діяльності педагога, за допомогою якого можна розв'язати різні педагогічні завдання: зробити складну тему уроку цікавою, а процес її вивчення – привабливим; створити щирю атмосферу спілкування в класі, встановити контакт з учнями, досягти взаєморозуміння з ними; сформувати в учнів відчуття емоційної захищеності, вселити в них віру в себе. [2, с. 67]

Як свідчать результати досліджень психологів, ефективність комунікації учителя й школярів у 55 % випадків залежить від візуальних уявлень учнів, пов'язаних із зовнішнім виглядом, рухами тіла, міміки,

пантоміміки, жестів педагога, у 38 % – забезпечується якістю голосу, модульованістю, використанням пауз, чіткістю й акцентністю мови та лише у 7 % – виявляється семантикою слів, що виголошує вчитель.

Л. Браун характеризує гарний голос за такими якостями, як: приємний, вібруючий, спокійний, добре модульований, низького тембру, довірливий, керівний, теплий, мелодійний, турботливий, упевнений, владний, дружній, насичений інтонацією, виразний, природний, багатий, наповнений, звучний, доброзичливий. [2, с. 98] Відомі педагоги Ян Амос Коменський та К. Д. Ушинський розглядали особистість вчителя та нерідко торкалися даної теми, а науковці та методисти І. А. Зимня та І. Л. Бім неодноразово наголошували саме на особистості вчителя іноземної мови .

Отже, **метою** нашого дослідження є визначення умов успішності формування виразного мовлення сучасного вчителя, а саме вчителя англійської мови, адже викладач іноземної мови не лише навчає учнів та формує в них почуття комунікативної компетенції, а й виховує їх, розвиває в них почуття поваги до культури та традицій країни, мова якої вивчається, заохочує кожного учня до сумісної праці та активної діяльності [4, с. 88]

Як бачимо, мова вчителя – це важливий засіб навчання та виховання учнів. Проте навчитись правильно спілкуватись, чітко та лаконічно виражати свої думки – справа не проста, навіть для вчителя. Щоб правильно володіти мовленням, необхідно перш за все, оволодіти технікою мови. Відомо, що мовлення – це усне вираження мови і без опанування техніки мови, вільне та правильне мовлення стає неможливим. [5. с. 28]

Мовленнєва техніка – це сукупність елементарних прийомів фонетичного дихання, мовленнєвого голосу та дикції, які доведені до степеню автоматизованих навиків і які дозволяють вчителю з максимальною ефективністю здійснювати мовленнєву взаємодію. Розвинене дихання, тренований голос, досконала дикція надають живому слову педагога яскраву емоційну виразність, яка дозволяє передавати в мові найдрібніші відтінки думки та почуттів.

Красивий голос повинен бути резонуючим, вібруючим. Для резонансу потрібне правильне глибоке дихання. Правильний вдих надає голосовим зв'язкам оптимальну кількість повітря для коливання [2, с. 98]. Якщо наповнювати легені до глибини діафрагми і звільняти гортань для створення більшої вібрації і резонансу, голос стане нижче. Внутрішня напруга та неспокій можуть заважати правильній артикуляції. Резонанс дає голосу силу і упевненість. Резонуючий голос буде добре чутий навіть у людному приміщенні.

Варто зазначити тип голосу. Природний тип голосу залежить від розміру резонуючих порожнин у грудях та горлі. Оскільки підсилювачі спотворюють верхні діапазони людського голосу, слід визначити

найнижчий можливий тип голосу. Це означає, що джерело голосу повинне розташовуватися як найнижче, але бути природним.

Висота тону характеризує висоту вимовних звуків і залежить від частотної вібрації гортані. Для того, щоб голос не звучав монотонно, він повинен охоплювати принаймні октаву: чотири ноти вище за середину і чотири ноти нижче. Високий голос, як правило, неприємний для слуху. Низькі навпаки. Висота голосу впливає на підсвідомість, є засобом, від якого багато в чому залежить, як людину сприймає її оточення. Високий, дзвінкий голос, людьми, асоціюється з юністю. Господар такого голосу, для них, завжди молодий, енергійний, сповнений сил і, на жаль, завжди не досвідчений, їх значно рідше призначають на солідні посади. Крім того, високий голос викликає відчуття дискомфорту. Так відбувається тому що, в людській підсвідомості, пронизливий, високий звук пов'язаний з тривогою, що відповідно викликає дискомфорт. Дуже високий і крикливий голос, викликаючи тривогу на підсвідомому рівні, відбиває бажання спілкуватися з його власником, зменшує ступінь довіри до його слів. У низькому голосі відчувається інтелект, впевненість в собі, самодостатність. Людину з низьким голосом оточуючі сприймають як більш авторитетного. Поширена думка, що, куріння робить голос низьким, але це не зовсім так, воно робить його швидше осиплим, а осиплість, у людей, виробляє погане враження.

Швидкість мовлення відповідає темпераментові людини, або темпові її життя. Природну швидкість мовлення можна змінити свідомо, але лише на короткий проміжок часу. Прискорений темп мовлення свідчить про те, що мовець цілковито занурений у свій предмет, він захоплений тим, про що говорить. Якщо мовлення уповільнюється, то це означає, що людина задумалась, обмірковує вже сказане, втратила впевненість або втомилась. Якщо швидкість мовлення коливається, то його носій – людина, яка легко збуджується, невпевнена і неврівноважена. Ритмічне мовлення є ознакою духовної рівноваги, багатства почуттів. Нерівномірний ритм свідчить про недостатній самоконтроль, нестійкий настрій.

Гучність звуку безпосередньо пов'язана з об'ємом повітря в легенів. Контролюючи силу і енергію звуку, вчитель регулює гучність свого голосу. Гучність – це вияв більшої чи меншої первинної життєвої сили та впевненості. Але людина, що голосно говорить, не завжди має сильний характер. Часто голосна вимова є ознакою напруження або маскування слабкості, страху. Голосне мовлення може бути ознакою недостатньої самокритики, або взагалі, неволодіння собою. Тихий голос є ознакою стриманості, скромності, тактовності, ненав'язливості, або браку життєвої сили, слабкості, поганого самопочуття. Сильні перепади гучності свідчать про емоційність, внутрішнє хвилювання. Малі коливання гучності – ознака дисципліни емоційного життя, або брак жвавості почуттів.

В одній з психологічних лабораторій США групу людей попросили прослухати діалог, а після сказати, хто з учасників діалогу викликає більшу довіру. Майже одногосно був названий один з них. Справа в тому, що за допомогою нехитрих технічних засобів, голос цієї людини, був зроблений голосніше на півдецибела, і це значно збільшило його авторитет у слухачів. Деякі думають, їм тільки здається, що під час телереклами звук телевізора стає голосніше, але це не так. Таким чином, рекламщики намагаються викликати, довіру до акредитованого ними товару.

Чутність голосу не залежить від гучності. Зовсім необов'язково говорити голосно, на підвищених децибелах. Чутність голосу – це здатність використовувати всі принципи правильного управління голосом, щоб природний голос розповсюджувався рівномірно і був добре чутний. Хвиля вашої мови залежить від того, в якому приміщенні ви виступаєте і до кого хочете донести свою мову. Повнозвучний, багатий голос добре чутний у всіх куточках практично будь-якої кімнати. Не потрібно напружуватися, щоб голос розповсюдився по приміщенню. Основою красивого голосу повинна бути діафрагмальне опертя.

Тембр дозволяє на слух ідентифікувати різні голоси. Кожна людина має свій, властивий ляше їй тембр голосу. Можна свідомо чи несвідомо змінювати тон, темп, швидкість мовлення, але у будь-якому випадку можна впізнати мовця лише по голосу, а саме за його тембром. Так ми впізнаємо голоси знайомих нам людей, навіть змінені (а часом і спотворені) магнітним записом, або телефонним зв'язком.

Кожен голос має відмітні обертони – звуки, які роблять його впізнаним.

Важливою є також експресія. Для того, щоб мова стала виразною, намагайтесь зорозво уявити собі те, про що ви говорите. Внесіть живу ноту до вашої мови, в звуки вашого голосу; внесіть відчуття і колір до вашої мови.

Тон голосу характеризується його висотою, вібрацією і модуляцією. Хороший голос відрізняється легкими змінами тону. Інтонації – це "підйоми" і "спуски" голосу. Монотонність утомлива для вуха, оскільки постійний тон використовує одну і ту ж висоту. Деякі люди не розрізняють різницю в тоні голосу. Проте за допомогою зміни тону можна абсолютно змінити значення слів.

Для того, щоб зрозуміти, наскільки разючий ефект може створити зміну інтонацій, пригадайте, як в п'єсі "Пігмаліон" професор Хіггінс перетворив Елізу Дулітл з вуличної торговки квітами в справжню світську пані. В процесі навчання вона не тільки позбавляється від акценту, але змінює свій голос, втрачаючи різкий, пронизливий тон і набуваючи м'яких інтонацій культурної людини.

Автор багатьох праць про сценічне мовлення Р. Черкашин зазначає, що розмовний голос має звучати приємно, чисто й виразно

при будь-яких змінах тону, темпу, голосності мови. Для цього треба оволодіти "польотністю" голосу; тембр голосу має залишатись рівним і милозвучним як в середньому, так і в низькому і високому регістрах; мовний тон має бути рухливим, внутрішньо активним, емоційним; тембральна чистота і милозвучність мови повинні поєднуватися з розмаїтістю тембральних забарвлень слів та фраз відповідно до їхнього змісту й мовної установки словесної дії. Поставлений голос витримує без значної перевтоми підвищені звукові навантаження на мовні органи в творчих та акустичних умовах. Непоставлені голоси найчастіше хибують передусім на тембральну немилозвучність: можуть бути неприємні сиплі, приглушені, гугняві, чи, навпаки, пронизливі, верескливі.

Помилкою було б недооцінити вплив голосу на привабливість людини. В експерименті, проведеному американськими психологами, дуже симпатична дівчина при спілкуванні з групою "А" використовувала гарний, низький голос, який був багатий інтонаціями. З групою ж "В" вона говорила гугнявим, сиплим, монотонним голосом. Потім, коли попросили групи оцінити ступінь її привабливості за десятибальною шкалою то учасники групи "А" поставили дівчині 10 а учасники групи "В" 2 бали.

Сучасники З. Фрейда відзначали що багато хто, з його пацієнтів, на сеансах психоаналізу закохувалися у свого лікаря, не маючи можливості бачити його, (психоаналіз за Фрейдом не дозволяє візуальний контакт між лікарем і пацієнтом), а тільки чуючи його голос.

Не важливо, який голос у людини від народження. Завдяки практиці можна придбати такий голос, якого заслуговують професійна майстерність і ваша індивідуальність. Можна позбавитися від місцевого акценту, якщо строго стежити за правильністю вимови. Можна позбавитися від гугнявих звуків, якщо уміло користуватися голосовим апаратом. Можна навчитися чітко артикулювати і правильно вимовляти звуки, розвинути резонансні коливання в грудях і навчитися говорити так, щоб вас чули в найостаннішому ряду аудиторії без щонайменшої напруги з вашого боку.

Дуже небагато людей в нормальних умовах знаходять необхідним якимось міняти свої мовні звички. Для того, щоб внести істотні зміни до свого голосу, потрібна певна мужність і готовність. Проте у результаті ви отримаєте глибоке задоволення від того, що зробили цінне придбання, яке стане в нагоді вам протягом всього вашого життя. Якщо вибрати красивий голос, який звучить по радіо, і повторювати за ним пропозиції, копіювати вимову, можна наблизити власну вимову до обраного еталону. Результату сприяє запис голосів (власного та бажаного) і подальший аналіз причин неважкого звучання. При цьому увагу треба звертати на резонанс, темп, виразність, виділення тих або інших слів, артикуляцію приголосних і вимову

важких слів. Погляд на голосові недоліки звучання, неначебто це був голос абсолютно сторонньої людини, дасть змогу ефективно удосконалювати власні промови.

Тембр і сила голосу, безумовно, залежать від дихання, правильного дихання – гарний голос. Дихання має бути легким і вільним, тобто не треба намагатися вдихнути більше ніж вам належить, не тримайте процес дихання під суворим контролем свідомості. Навпаки, чим більше ви розслаблені, тим більше повітря ви вдихнете, тим краще буде звучати ваш голос.

Для визначення оптимального звучання, саме вашого голосу використовується такий спосіб, порухайте вголос, від одного до десяти, поступово підвищуючи голос, коли почуєте то звучання, яке вас влаштує, запам'ятайте його, а потім намагайтеся йому слідувати.

Навряд чи, вчитель, який має монотонний голос, доб'ється успіху у слухачів, в кращому випадку він кине їх в сон. Щоб цього не відбувалося, треба читати вголос будь-які тексти на різні лади. Читати з пафосом, з іронією, із захопленням і т.д. Між іншим, К. С. Станіславський міг вимовити слово "Так" 400 разів, і кожного разу воно виражало інші почуття. Пам'ятаєте, що всяка експресія повинна бути в першу чергу природна. Уникайте театральності і штучності в своїх мовах.

Прислухайтеся до голосів тих, що оточують і звертайте увагу на те, наскільки приємно або неприємно вони звучать. Прослуховуйте записи своїх улюблених акторів і дикторів, намагаючись зрозуміти, як вони управляють своїми голосами. Ви виявите, що всі вони дуже чітко, хоча і ненав'язливо, вимовляють звуки і склади.

Читайте вголос по десять хвилин в день. Читайте вголос свої власні виступи або статті з газет. Запишіть який-небудь фрагмент і повторюйте запис щодня, поки не отримаєте таке звучання, яке вас влаштує. Зберігаєте ці записи і відтворюєте їх щонеділі, щоб стежити за своїм прогресом.

Не треба уникати будь-якої можливості публічного виступу. Розглядайте це як вдячну можливість ще раз поупражняться. Пам'ятаєте, що оратори, що найбільш досягли успіху, і диктори вивчали мистецтво мови роками, і проте продовжують вправлятися. В більшості випадків хороший голос – це не випадковість, а результат великої роботи і практики. Трохи зусиль і ваш голос буде звучати, так як вам цього хочеться.

Висновки: Отже, роль мовлення вчителя англійської мови у навчально-виховному процесі є досить важливою, так як голос вчителя – це своєрідний засіб впливу на учнів. Тому володіння виразним, експресивним мовленням є обов'язковим елементом педагогічної діяльності вчителя іноземних мов.

Література

1. Зязюн І. А. Педагогічна майстерність: [хрестоматія : навч. посіб.] / [упоряд.: І. А. Зязюн, Н. Г. Базилевич, Т. Г. Дмитренко та ін. ; за ред. І. А. Зязюна]. – К. : Вища шк., 2006. – 606 с.
2. Зязюн І. А. Педагогічна майстерність: підручник / [І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривonos та ін. ; за заг. ред. І. А. Зязюна]. – К. : Вища шк., 1997. – 349 с.
3. Маслыко Е. А. /Настольная книга преподавателя иностранного языка: [справочное пособие] / Е. А. Маслыко, А. Ф. Будько, С. И. Петрова. – Минск: Высшая школа, 2001 – 552 с.
4. Настольная книга преподавателя иностранного языка: [спр. пособие]. – Минск, Высшая школа, 1992. – 167с.
5. Ткаченко Т. Постановка голоса как средство профессиональной подготовки будущего учителя / Т. Ткаченко – Харьков: ХГПУ, 2000.

ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Пащенко Ірина, студентка факультету іноземних мов
Науковий керівник: **Демченко Н. М.**, канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогіки

Якісна мовна підготовка школярів не можлива без використання сучасних освітніх технологій. Інформаційні технології – це вимога сьогодення, оскільки вони стрімко увірвалися в усі сфери нашого життя. Впровадження нових технологій в навчальний процес завжди вважалося прогресивним кроком і підвищувало мотивацію навчання. В умовах, коли освіта України потребує реформ у зв'язку з впровадженням положень Болонської декларації, мовна підготовка студентів повинна відповідати європейським якісним та кількісним характеристикам. Підвищити рівень мовної підготовки студентів можна за допомогою залучення новітніх інформаційних технологій, до числа яких ми відносимо й мультимедійні засоби [4].

Сучасні технології у викладанні іноземних мов – це професійно-орієнтоване навчання іноземної мови, проектна робота в навчанні, застосування інформаційних та телекомунікаційних технологій, робота з навчальними комп'ютерними програмами, дистанційні технології в навчанні іноземних мов, створення презентацій в програмному середовищі Microsoft Power Point, використання ресурсів всесвітньої мережі Internet.

Кожна методика викладання іноземної мови характеризується властивими їй позитивними та негативними рисами і має свою об'єктивну цінність. Використання мультимедійних програм в освіті вже давно показало позитивний вплив на якість вивчення іноземної

мови не тільки закордоном, але і в нашій країні. Такий метод навчання органічно вписується в структуру практичних занять, дозволяє досягати більш ефективних результатів, що розкривають потенційні можливості кожного учня.

Впровадження сучасних освітніх технологій покликане створити умови для вироблення навичок та вмінь працювати самостійно, дає можливість здійснити диференційований та індивідуальний підхід як у виборі матеріалу, так і в темпах роботи окремих учнів та сприяє розширенню та поглибленню знань [1].

В наш час постійно спостерігається оновлення та розвиток інформації, інтенсивне розширення міжнародних ділових, культурних зв'язків у галузі науки, техніки та економіки. Все це пред'являє суворі вимоги до вчителя іноземної мови, який повинен вміти поєднувати глибоку фахову підготовку з комп'ютерною грамотністю. Ці вимоги взаємопов'язані, неподільні, сприяють взаємному збагаченню та удосконаленню.

Сьогодні в центрі уваги – учень, його особа, неповторний внутрішній світ. Тому основна мета сучасного вчителя – вибрати методи і форми організації учбової діяльності учнів, які оптимально відповідають поставленій меті розвитку особи.

Сучасні педагогічні технології такі, як навчання у співпраці, проектна методика, використання нових інформаційних технологій, Інтернет-ресурсів допомагають реалізувати особово-орієнтований підхід у навчанні, забезпечують індивідуалізацію і диференціацію навчання з урахуванням здібностей дітей, їх рівня знань.

Форми роботи з комп'ютерними навчальними програмами на уроках іноземної мови включають: вивчення лексики; відпрацювання вимови; вивчення діалогічної і монологічної мови; вивчення писемності; відпрацювання граматичних явищ [2].

Можливості **використання Інтернет-ресурсів** величезні. Глобальна мережа Інтернет створює умови для здобуття будь-якою необхідною учням і вчителям інформації, що знаходиться в будь-якій точці земної кулі: народознавчий матеріал, новини з життя молоді, статті з газет і журналів та інше.

На уроках англійської мови за допомогою Інтернету можна вирішувати цілий ряд дидактичних завдань: формувати навички і уміння читання, використовуючи матеріали глобальної мережі; удосконалювати уміння письмової мови школярів; поповнювати словарний запас учнів; формувати у школярів мотивацію до вивчення англійської мови.

Крім того, робота направлена на вивчення можливостей Інтернет-технологій для розширення кругозору школярів, налагоджувати і підтримувати ділові зв'язки і контакти зі своїми однолітками в англійськомовних країнах. Учні можуть брати участь в тестуванні, у вікторинах,

конкурсах, олімпіадах, що проводяться по мережі Інтернет, перепи-суватися з однолітками з інших країн, брати участь в чатах, відеокон-ференціях та інше.

Учні можуть отримувати інформацію з проблеми, над якою пра-цюють в даний момент в рамках проекту.

Змістовна основа масової комп'ютеризації пов'язана з тим, що сучасним комп'ютером є ефективний засіб оптимізації умов розумової праці, взагалі, в будь-якому його прояві. Є одна особливість комп'ю-тера, яка розкривається при використанні його як пристрої для вчення інших, і як помічника у придбанні знань, це його бездушність. Машина може "доброзичливо" спілкуватися з користувачем і в якісь моменти "підтримувати" його, проте вона ніколи не проявить ознак дратівливості і не дасть відчуття, що їй стало нудно. У цьому сенсі вживання комп'ютерів є, можливо, найбільш корисним при індивиду-алізації певних аспектів викладання.

Основна мета вивчення іноземної мови в школі – фор-мування комунікативної компетенції, всі останні цілі (виховна, освітня, розвиваюча) реалізуються в процесі здійснення цієї головної мети. Комунікативний підхід має на увазі навчання спілкуванню і фор-муванню здібності до міжкультурної взаємодії, що є основою функціонування Інтернету.

Поза спілкуванням Інтернет не має сенсу – це міжнародне бага-тонаціональне, культурне суспільство, чиє життєдіяльність заснована на електронному спілкуванні мільйонів людей у всьому світі, що говорять одночасно – самий гігантський по розмірах і кількості учас-ників розмови, яка будь-коли відбувалася. Включаючись у нього на уроці іноземної мови, ми створюємо модель реального спілкування.

На даний час пріоритет віддається комунікативності, інтерак-тивності, автентичності спілкування, вивченню мови в культурному контексті, автономності і гуманізації навчання. Дані принципи роблять можливим розвиток міжкультурної компетенції як компонента комунікативної здатності. Кінцевою метою навчання іноземним мовам є навчання вільному орієнтуванню в іншомовному середовищі і умінню адекватно реагувати в різних ситуаціях, тобто спілкуванню. Сьогодні нові методики з використанням Інтернет-ресурсів протис-тавляються традиційному вивченню іноземних мов. Щоб навчити спілкуванню іноземною мовою, потрібно створити реальні, справжні життєві ситуації (тобто те, що називається принципом автентичності спілкування), які стимулюватимуть вивчення матеріалу і виробля-тимуть адекватну поведінку. Цю помилку намагаються виправити нові технології, зокрема Інтернет.

Комунікативний підхід – стратегія, що моделює спілкування, на-правлена на створення психологічної і мовної готовності до спілку-вання, на свідоме осмислення матеріалу і способів дій з ним. Для

користувача реалізації **комунікативного підходу в Інтернеті** не представляє особливості складності. Комунікативне завдання повинне пропонувати таким, що вчиться проблему або питання для обговорення, причому учні не просто діляться інформацією, але і оцінюють її. Основним же критерієм, що дозволяє відрізнити цей підхід від інших видів учбової діяльності, є те, що учні самостійно обирають мовні одиниці для оформлення своїх думок. Використання Інтернету у комунікативному підході як не можна краще мотивовано: його мета полягає у тому, щоб зацікавити учнів у вивченні іноземної мови за допомогою накопичення і розширення їх знань і досвіду.

Усне спілкування складається з говоріння та слухання, яке в методиці називається аудіюванням. Поняття "аудіювання" і "слухання" не синонімічні. Слухання позначає лише акустичне сприйняття усної мови, а аудіювання – це процес сприйняття усної мови, крім слухання передбачає ще слухання, розуміння та інтерпретацію сприймається на слух інформації. Вчителі англійської мови з сумом констатують, що багато учнів загальноосвітніх шкіл відчувають труднощі з сприйняттям мови носіїв мови на слух. Формування навички аудіювання – один із способів рішення даної проблеми. Проблема полягає в тому, що не дуже просто знайти якісні матеріали для цих завдань. Звичайно, можна купувати допомоги типу книга + аудіокасети шановних Британських видавництв, але ці книги досить дорогі і знайти їх можна в основному у великих містах. Де ж у такому випадку можуть знайти такі матеріали вчителя невеликих міст, селищ, сільських шкіл?

У вирішенні цієї проблеми може допомогти Інтернет, який є джерелом аудіоматеріалів з промовою носіїв мови (в тому числі і професійних акторів) у вигляді звукових файлів і текстів до цих звуковим фрагментами у вигляді текстових файлів. У цьому випадку вчитель або методист має можливість переписати звуковий фрагмент на аудіокасету і роздрукувати текст. Далі цей матеріал можна використовувати в будь-якій формі для підготовки до уроків. Крім того, є можливість встановлювати контакти через Інтернет з акторами та авторами сторінок. На деяких з них автори і диктори просять оцінювати їх роботи, висилати зауваження, коментарі, критику і можуть навіть начитати який-небудь твір на прохання відвідувачів їхніх сайтів.

Грамотне використання **аудіоматеріалів** може значно сприяти підготовці слухачів до ситуацій реального спілкування і зняти можливі труднощі. Навчити учнів розуміти чуже мовлення – одна з найважливіших цілей навчання. На уроці практично неможливо формувати лише один мовний або мовної навик. Працюючи з аудіотекстом, ми паралельно відпрацьовуємо лексичні, граматичні, фонетичні навички. Аудіотекста дають інформацію для обговорення, що, у свою чергу, передбачає подальший розвиток навичок говоріння. У цьому випадку аудіювання є засобом навчання.

Аудіювання – дуже складний вид мовленнєвої діяльності і, відповідно, містить у собі деякі труднощі.

Розглянемо труднощі, пов'язані з умовами сприйняття:

1) однократність і короткочасність пред'явлення інформації, що вимагають від слухача швидкої реакції при сприйнятті звучного тексту;

2) ми не в змозі що-небудь змінити, не можемо пристосувати мова говорить під свій рівень розуміння (у кожної людини свій стиль, іноді він занадто науковий, а іноді надто емоційний, насичений ідіомами і образними виразами);

3) темп, що задається мовцем. Середній темп англійської мови 250 складів на хвилину.

При навчанні аудіювання викладач орієнтується на мовний досвід учня, коригує його й вибирає відповідну структуру роботи з аудіотексту.

Знання вище перерахованих груп складнощів дозволяє правильно оцінити рівень труднощі аудіювання як такого, врахувати їх при організації навчального аудіювання, зняти їх, а можливо, і створити, максимально наближаючи навчальне завдання до ситуацій реального спілкування.

Навчання аудіювання та розвиток умінь передбачає поетапне формування рецептивних аудитивних навичок. Більшість методистів поділяють аудитивних вправи на підготовчі та мовні. Підготовчі спрямовані на подолання окремих труднощів аудіювання і на формування його механізмів. Мовні вправи являють собою керовану мовну діяльність, забезпечують практику аудіювання на основі комплексного подолання аудитивних труднощів.

Наведемо деякі вправи:

Прослухайте кілька пропозицій і підніміть руку, коли почуєте питальне речення.

Прослухайте кілька дієслів і назвіть ті, які вжиті в простому минулому часі.

Озаглавити прослуханий текст.

Розбити аудіотекста на смислові шматки.

У тих випадках, коли школа має можливість копіювати звукову інформацію з мережі, можна використовувати автентичну інформацію для вдосконалення умінь аудіювання. Необхідно лише мати на увазі, що практично будь-який текст для аудіювання має потребу в деякій обробці, адаптації за рахунок його можливого скорочення. Крім того, текст може містити деяку кількість незнайомих для даної групи учнів слів, які важко зрозуміти навіть з контексту. Ці слова краще заздалегідь виписати і, якщо вони значущі для подальшої роботи, об'єднати їх у словосполучення і записати на магнітофон у вигляді двотактної паузірваної вправи, щоб хлопці змогли звикнути до їх звучанням, впізнавали на слух і виголошували. Подальша робота організується звичайним чином за задумом вчителів. Важливо

залучати для дискусій на уроці живі висловлювання носіїв мови, отримані з різних ресурсів Інтернету.

Необхідно зауважити, що для організації усного спілкування необхідно враховувати наступні нюанси:

- оснащений чи комп'ютер звуковою платою, звуковими колонками;
- оснащений чи комп'ютер відеокамерою для проведення;
- відеоконференцій з партнерами.

Що стосується звукової плати, то переважна більшість сучасних комп'ютерів мають її в своїй конфігурації або можуть мати за бажанням користувача. Це зараз не проблема, і вартість звукової плати не висока. Що ж стосується відеокарти або з'являються останнім часом відеотелефонів, що підключаються до комп'ютера, то в нашій країні це поки що екзотика, досить дорога і тому мало доступна для маси користувачів. Тому теоретично (тобто технічно) завдання організації усного спілкування з носіями мови може бути здійснена. Практично ж для більшості користувачів така послуга мережі виявляється поки недоступною.

У процесі реального групового спілкування рідною і (або) іноземною мовами величезну роль мають домінуючі або, навпаки, відсторонені позиції суб'єктів спілкування, явна або прихована структура міжособистісних відносин, володіння або недостатнє володіння невербальними засобами спілкування і багато іншого, що може викликати і нерідко викликає у дітей і навіть дорослих реальні труднощі в спілкуванні. До того ж у окремих учнів є реальні, а найчастіше уявні комплекси неповноцінності, які якраз і виявляються в процесі спілкування рідною або іноземною мовою. Для ряду учнів, навпаки, характерна зайва самовпевненість, яка нерідко породжує свої складності в процесі спілкування. Для того щоб уникнути такі проблеми, необхідно використовувати різноманітні вправи для роботи над усним мовленням.

Вислови свою точку зору з даної проблеми:

Чи згоден ти з автором тексту;

Опишіть дані картинки;

Зверніться до різних співрозмовникам з проханням.

Тут можна навести масу вправ на ситуативній основі, а також на Інтернеті забезпечувати нас графічною (статичною або динамічною) і звуковою інформацією. Ось на ці можливості мережі Інтернет ми і будемо розраховувати при аналізі можливих способів використання ресурсів і послуг мережі на уроках іноземної мови та в позакласній діяльності учнів.

Однією з основних вимог, що пред'являються до навчання іноземним мовам з використанням Інтернет-ресурсів, є створення взаємодії на уроці, що прийнято називати в методиці **інтерактивністю**. Інтерактивність – це "об'єднання, координація і взаємодоповнення

зусиль комунікативної мети і результату мовними засобами". Навчаючи справжній мові, Інтернет допомагає у формуванні умінь і навиків розмовної мови, а також у вивченні лексики і граматики, забезпечуючи справжню зацікавленість і, отже, ефективність. Інтерактивність не просто створює реальні ситуації з життя, але і заставляє учнів адекватно реагувати на них за допомогою іноземної мови.

Інтернет може і повинен використовуватися не тільки пасивно, але й активно. За допомогою Інтернет учні можуть спробувати себе в ролі не споживачів, а постачальників інформації. Сайт THE YOUNG VOICES OF THE WORLD – відкритий форум, який представляє собою якесь видавництво, де бажаючі можуть опублікувати свої роботи, зробивши їх надбанням багатомільйонної аудиторії і висловивши на обговорення свою думку. Всі роботи супроводжуються електронною адресою їх творця, що дозволяє здійснення зворотного зв'язку і зав'язування дискусій. Тобто Інтернет може повною мірою забезпечити нас текстовою інформацією [3].

Однією з технологій, що забезпечує особово-орієнтоване вчення, є **метод проектів**, як спосіб розвитку творчості, пізнавальної діяльності, самостійності. Типологія проектів всіляка.

Проекти можуть підрозділятися на монопроекти, колективні, усно-мовні, видові, письмові і Інтернет-проекти. Хоча в реальній практиці частенько доводиться мати справу зі змішаними проектами, в яких є ознаки дослідницьких, творчих, практико – орієнтованих і інформаційних. Робота над проектом – це багаторівневий підхід до вивчення мови, що охоплює читання, аудіювання, говоріння і граматику. Метод проектів сприяє розвитку активного самостійного мислення що вчать і орієнтує їх на спільну дослідницьку роботу. На мій погляд, проектне навчання актуальне тим, що учить дітей співпраці, а вчення співпраці виховує такі етичні цінності, як взаємодопомогу і вміння співпереживати, формує творчі здібності і активізує учнів. Загалом, у процесі проектного навчання, просліджується нерозривність вчення і виховання.

Метод проектів формує в учнів комунікативні навички, культуру спілкування, вміння коротко і доступно формулювати думки, терпимо відноситися до думки партнерів по спілкуванню, розвивати вміння добувати інформацію з різних джерел, обробляти її за допомогою сучасних комп'ютерних технологій, створює мовне середовище, сприяє виникненню природної потреби в спілкуванні на іноземній мові.

Проектна форма роботи є однією з актуальних технологій, що дозволяють учневі застосувати накопичення знань з предмету. Учні розширюють свій кругозір, кордони володіння мовою, отримуючи досвід від практичного його використання, вчать слухати іншомовну мову і чути, розуміти один одного при захисті проектів. Діти працюють з довідковою літературою, словниками, комп'ютером, тим

самим створюється можливість прямого контакту з автентичною мовою, чого не дає вивчення мови лише за допомогою підручника на уроці в класі.

Робота над проектом – процес творчий. Учень самостійно або під керівництвом вчителя займається пошуком вирішення якоїсь проблеми, для цього потрібне не лише знання мови, але і володіння великим обсягом наочних знань, володіння творчими, комунікативними і інтелектуальними уміннями. В курсі іноземних мов метод проектів може використовуватися в рамках програмного матеріалу практично по будь-якій темі. Робота над проектами розвиває уяву, фантазію, творче мислення, самостійність і інші особові якості.

До сучасних технологій відноситься і **технологія співпраці**. Основна ідея полягає в створенні умов для активної спільної діяльності учнів в різних учбових ситуаціях. Діти об'єднуються в групи по 3–4 людини, їм дається одне завдання, при цьому обмовляється роль кожного. Кожен учень відповідає не лише за результат своєї роботи, але і за результат всієї групи. Тому слабкі учні прагнуть з'ясувати в сильних те, що їм незрозуміло, а сильні учні прагнуть, щоб слабкі досконально розібралися у завданні. І від цього виграє весь клас, тому що спільно ліквідуються пропуски.

Впровадження інформаційних технологій у вчення значно різноманітнить процес сприйняття і відробітку інформації. Завдяки комп'ютеру, Інтернету і мультимедійним засобам учням надається унікальна можливість опанування великого об'єму інформації з її подальшим аналізом і сортуванням. Значно розширюється і мотиваційна основа учбової діяльності. В умовах використання мультимедіа учні отримують інформацію з газет, телебачення, самі беруть інтерв'ю і проводять телемости.

Недоліками у використанні мультимедійних технологій можна назвати наступні: 1) надлишок емоційності ускладнить засвоєння й осмислення досліджуваного матеріалу; 2) через постійний зоровий контакт з мультимедійною дошкою швидко стомлюється зір, тому необхідно враховувати період підвищеної активізації студентів на занятті та чергувати мультимедійний виклад матеріалу з традиційним, по-третє, не завжди існує можливість використання необхідних технічних умов та засобів. Вирішення останнього питання слід актуалізувати на відповідних засіданнях. Підсумовуючи, треба зауважити, що краще разом з інноваційною методикою викладання слід використовувати традиційну.

Висновки. Безсумнівно, нові комп'ютерні технології відіграють важливу роль у навчанні іноземних мов на сучасному етапі. Особливе місце відводиться Інтернет.

Головним чином, це залежить від широкого спектру можливостей мережі. По-перше, Інтернет дозволяє постійно отримувати нову

інформацію на тему, що цікавить. При цьому інформація іноземною мовою буде абсолютно автентичною і, крім того, сучасною. По-друге, існуючі сайти дозволяють відстежити рівень своїх знань, виконуючи ту чи іншу тренувальне вправу. По-третє, за допомогою Інтернету можна створити справжнє мовне середовище на основі інтенсивного спілкування з носіями мови, роботою з автентичною літературою, аудіювання оригінальних текстів, що, безсумнівно, сприяє підвищенню рівня мотивації школярів. І, нарешті, Інтернет є незамінним помічником при навчанні різним видам і аспектах мовної діяльності.

Ресурси Інтернет, безсумнівно, можуть бути присутніми на всіх етапах навчання іноземної мови. Особливо важливу роль глобальна мережа відіграє при самостійній роботі учнів, спонукаючи їх до пошукової та творчої діяльності. Дидактичні можливості мережі дуже великі. Вона може стати засобом досягнення освітніх цілей як для учня, так і для вчителя. У цьому випадку вчитель стає помічником учнів, які виконують роботу, яка найбільш органічна в сучасному контексті освіти. Інтернет не замінює вчителя, а стає одним з найбільш важливих засобів навчання іноземної мови на сучасному етапі.

Література

1. Саєнко Н. С. Инновационные технологии в обучении иностранным языкам / Н. С. Саєнко. – К., 2010. – 123 с.
2. Тищенко М. А. Використання сучасних освітніх технологій в процесі навчання іноземній мові професійного спрямування / М. А. Тищенко. – К. : Національний технічний університет України "КПІ", 2009. – 167 с.
3. Шаманська Р. М. Ресурси мережі Інтернет при викладанні англійської мови / Шаманська Р. М. – Гадяч, 2010. – 16 с.
4. http://www.confcontact.com/2008oktlnet_tezi/iy_korzh.php

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УПРАВЛІНЦІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ДО ПРОФЕСІЙНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ

Примак Юлія, магістрантка спеціальності

"Управління навчальними закладами" НДУ ім. Миколи Гоголя

Науковий керівник: **Демченко Н. М.**, канд. пед. наук,

доцент кафедри педагогіки

Постановка проблеми. Актуальність обраної проблеми зумовлена тим, що формування готовності майбутніх управлінців в сучасних умовах є його домінантною характеристикою для забезпечення ефективності управлінсько-педагогічної діяльності – сприяє розвитку мислення, уяві, інтуїції; впливає на формування здатності до швидкої орієнтації в сучасних освітньо-виховних системах, які перебувають у

постійному розвитку; розвиває вміння передбачати і ефективно діяти в різних ситуаціях. А саме цих, професійно-значимих для менеджера, особистісних якостей і властивостей майбутніх управлінців бракує значній частині керівників загальноосвітніх навчальних закладів.

Проблема особистісно-професійного розвитку містить в собі основне протиріччя професіонала-суб'єкта – між вимогами до професійної діяльності, що виявляються в чіткому, а часто жорсткому алгоритмі її виконання, й творчими, оригінальними результатами діяльності і саморозвитку й самовдосконалення. Саме розв'язання цього протиріччя дозволяє фахівцю вийти на новий рівень особистісно-професійного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тенденції фундаменталізації й гуманітаризації змісту вищої педагогічної освіти, підвищення гнучкості й варіативності навчальних програм, гуманізації та індивідуалізації навчального процесу, збагачення його аспектами професійного виховання (М. Шевчук, Н. Сас, О. Савченко, О. Ігнатюк та ін.) закладають передумови подолання масової репродуктивно-знеособленої підготовки, зміни її характеру на особистісно-орієнтовану, засновану на ідеях розвитку творчої активності й самостійності студентів у процесі навчання.

Метою нашої статті є теоретичне обґрунтування сутності готовності до професійного самовдосконалення керівника загальноосвітнього навчального закладу.

Основний матеріал. У сучасній системі педагогічної освіти інтенсифікується розвиток і впровадження таких нових концептуальних підходів до професійної підготовки керівника загальноосвітнього навчального закладу, як *суб'єктний*, що передбачає поступове переведення студента в суб'єкта навчальної взаємодії і суб'єкта власної професійної діяльності і розвитку; *рефлексивний*, що спрямовується на розвиток у майбутнього управлінця власної професійної і суб'єктної позиції на основі рефлексії ним освітньо-виховного процесу, власної діяльності і особистісно-професійного розвитку (С. Немченко, Н. Пахомова); *дослідницько-розвивальний*, який забезпечує розвиток творчого потенціалу особистості шляхом його реалізації в пошуково-творчій діяльності (В. Піддячний); *цілісний і міждисциплінарний*, що сприяє цілісному розвитку індивідуальності майбутнього керівника загальноосвітнього навчального закладу в єдності його діяльнісних, когнітивних і особистісних характеристик, в комплексі його неповторних рис і якостей, творчих проявів у різних напрямках професійної активності (Л. Рибалко); *креативно-аксіологічний*, що забезпечує розвиток професійної свідомості, ментальності, творчого самовизначення на основі актуалізації та збагачення ціннісно-сміслової сфери майбутнього керівника (Н. Вишнякова).

Необхідно відзначити, що суб'єктне становлення майбутніх керівників загальноосвітніх навчальних закладів у процесі професійної

підготовки виступає пріоритетом, важливою умовою ефективності навчально-виховного процесу у сучасних вищих навчальних закладах, так і провідним засобом формування їх готовності до цілеспрямованого професійного зростання. Утвердження студентів як суб'єктів навчальної діяльності, здатних самостійно визначати цілі й засоби власної професійної освіти, а також ініціативно й відповідально їх реалізовувати, сприяє суттєвому підвищенню якості професійної підготовки майбутніх управлінців. Розвиток же студентів як суб'єктів професійного розвитку, що супроводжується самостійним визначенням пріоритетних цілей і засобів їх професійного зростання, творчим виконанням дій по самопізнанню, самозміні, саморегуляції та ін., сприяє збагаченню їх досвіду професійного зростання та підвищує готовність до професійного самовдосконалення.

Дослідники підкреслюють інтегративний характер такого особистісного утворення як **готовність**. Так, Т. Вайніленко розкриває зміст готовності до діяльності як інтегрального особистісного утворення, що поєднує в собі знання, уміння і навички, особистісні якості, адекватні вимогам, змісту та умовам діяльності [2, 5]; А. Ліненко визначає готовність до діяльності як інтегроване системою властивостей і відносин особистісне утворення, що характеризує її вибіркочку активність при підготовці та включенні до діяльності [12]; К. Дурай-Новакова підготовність розуміє системою інтегративних якостей, властивостей, знань, навичок особистості [7]. О. Кучерявий розглядає готовність як інтегральну якість особистості, що обумовлюється, в першу чергу, знаннями, уміннями, навичками [11], І. Грабовець – як поєднання психічних особливостей і моральних якостей особистості [3], І. Блохіна – як сукупність якостей особистості, що забезпечують успішне виконання певних функцій [1].

Як особистісне новоутворення готовність до діяльності характеризується цілісністю, що передбачає поєднання різних сфер особистості у даному інтегративному утворенні, стійкістю, що обумовлює незалежність від перешкод у прояві певної готовності, та розвинутістю, що є наслідком цілеспрямованих формуючих впливів на її розвиток. Останнє характеризує готовність як педагогічно кероване явище та нерідко призводить до розуміння готовності до професійної діяльності як сплаву власне психологічної готовності, яка являє собою сукупність особистісних передумов ефективного виконання професійної діяльності, та підготовленості, яка передбачає наявність у майбутнього спеціаліста певного об'єму професійно важливих знань, умінь та навичок, розвинутих внаслідок цілеспрямованого формуючого впливу на нього.

На нашу думку, готовність до професійно-управлінського самовдосконалення як складний особистісно-діяльнісний феномен являє собою стійке особистісне утворення, що поєднує цілий комплекс особистісних детермінант професійного самовдосконалення майбутнього

керівника загальноосвітнього навчального закладу, і виступає важливою передумовою діяльності, що забезпечує реальне здійснення і високу ефективність професійно-управлінського самовдосконалення на усіх його етапах. Розвинута готовність майбутнього керівника загальноосвітнього навчального закладу до професійного самовдосконалення може розглядатися як наслідок цілеспрямованих формуючих впливів на його становлення як суб'єкта особистісного і професійного зростання.

Планування професійного самовдосконалення – процес багатозначний, який допомагає організувати й упорядкувати роботу над собою. Воно взаємопов'язане з визначенням основних завдань самовдосконалення; з розробленням програми особистого саморозвитку; з визначенням організаційних основ своєї діяльності з самовдосконалення, вироблення особистих правил поведінки, вибір форм, засобів, методів і прийомів вирішення завдань діяльності щодо само зміни.

Розуміючи готовність до професійно-управлінського самовдосконалення як складне особистісне утворення, що є комплексним відображенням мотиваційної, інтелектуальної та поведінкової сфер особистості майбутнього керівника загальноосвітнього навчального закладу, та містить сукупність усіх необхідних для професійного самовдосконалення особистісних передумов, які забезпечують його вмотивованість і цілеспрямованість, осмисленість і цілісність, ефективність і результативність, ми представляємо її в єдності мотиваційно-ціннісного, когнітивно-інтелектуального й операційно-діяльнісного компонентів.

У визначенні провідних елементів досліджуваної готовності ми виходили з того, що якість професійно-управлінського самовдосконалення безпосередньо залежить від сформованості відповідних мотивів та ціннісних орієнтацій, знань та інтелектуальних здібностей, умінь та творчих і вольових якостей майбутнього керівника загальноосвітнього навчального закладу, комплексно представлених у його мотивації професійно-управлінського самовдосконалення і гуманістичній педагогічній спрямованості (мотиваційно-ціннісний компонент), аутоуправлінській компетентності й розвинутій професійно-управлінській свідомості, самосвідомості, мисленні (когнітивно-інтелектуальний компонент), аутоуправлінській вправності й аутоуправлінській креативності (операційно-діяльнісний компонент).

Мотиваційно-ціннісний компонент служить головним спонукальним чинником активізації професійного самовдосконалення керівника та забезпечує позитивну спрямованість особистісно-професійних перетворень. Відповідно до методологічного положення про визначу роль мотивів (від фр. *motif* – спонукальна причина, привід до дії) у діяльності та про відображеність в мотиваційній сфері особистості усіх інших її сфер мотиваційно-ціннісний компонент досліджуваної

готовності розглядається нами як провідний. Його головними елементами є мотивація професійно-управлінського самовдосконалення та гуманістична педагогічна спрямованість.

Професійно-управлінське самовдосконалення побуджується цілим комплексом мотивів, які, виступаючи його "рушійною силою". Сукупність стійких мотивів, що визначають зміст, спрямованість і характер самовдосконалення майбутнього керівника загальноосвітнього навчального закладу, складає **мотивацію професійно-управлінського самовдосконалення**, яка забезпечує постійність, ґрунтовність, цілісність та особистісну значущість роботи управлінця над собою і формується в результаті інтеграції окремих мотивів самовдосконалення та проявляється в стійкому позитивному ставленні до професії та до власного професійного самовдосконалення, у почутті відповідальності за свій розвиток і якість професійної діяльності, у наявності високих цілей особистісного і професійного зростання, в мобілізованості сил на окремі дії по самовдосконаленню та ін.

Внутрішня мотивація самовдосконалення ("Я хочу займатись самовдосконаленням"), що базується на мотивах особистісно-професійного розвитку (покращення власної професійної діяльності, досягнення максимально повної творчої самореалізації у професії), є, зазвичай, більш продуктивною і стійкою, ніж зовнішня ("Я повинен займатись самовдосконаленням"), представлена доволі прагматичними соціальними мотивами (уникання неприємностей, отримання посадового підвищення, збільшення зарплати та ін.).

У цілому мотивація професійного самовдосконалення управлінця як стрижень його особистості, складний багаторівневий регулятор поведінки і діяльності [9] забезпечує мобілізацію і реалізацію його творчого потенціалу в інтересах продуктивної професійної діяльності і розвитку, "детермінує, спрямовує і регулює цей процес" [4], надає йому особистісного смислу. "Основна функція мотивації професійного самовдосконалення полягає в психічній регуляції діяльності професіонала, спрямованої на реалізацію мотивів самовдосконалення" [13, 7]. Зокрема, мотиви професійного самовдосконалення спонукають діяльність керівника по самовдосконаленню і визначають її спрямованість на досягнення певної мети, діючи в ланцюгу: потреба – мотив – мета – дія. У переведенні мотивів у мету і завдання самовдосконалення реалізується цілеутворююча функція мотивації. Найбільш продуктивним є постановка надзадач професійного самовдосконалення, що виникаючи в результаті переходу від периферичних до провідних мотивів самовдосконалення в конкретній ситуації, спонукають до прояву надситуативної активності в досягненні вершин професійної майстерності.

Когнітивно-інтелектуальний компонент забезпечує ефективність внутрішнього плану дій по самовдосконаленню та підвищує їх

осмисленість, цілеспрямованість, варіативність. Його головними елементами виступають аутоуправлінська компетентність та розвинута професійно-управлінська свідомість, самосвідомість, мислення майбутнього керівника загальноосвітнього навчального закладу.

Як складний специфічний вид діяльності самовдосконалення безпосередньо залежить від того, наскільки майбутній спеціаліст усвідомлює його сутність і зміст, специфічні ознаки й особливості реалізації, та потребує відповідних знань, комплексно закріплених в **аутоуправлінській компетентності** студента. Будучи важливим чинником розвитку професіоналізму, аутопсихологічна компетентність майбутнього керівника загальноосвітнього навчального закладу лежить в основі його здібності до самозмін [5], здатності до рефлексивної саморегуляції [14] та осмислюється дослідниками у широкому розумінні як уміння управлінця розвивати й використовувати власні психічні ресурси, створювати сприятливу для діяльності ситуацію шляхом зміни свого внутрішнього стану, набувати, закріплювати, контролювати знання, уміння і навички, перебудовуватись при виникненні непередбачених обставин, створювати вольову установку на досягнення значущих результатів [6; 8] та у вузькому – як його обізнаність про способи професійного самовдосконалення, а також про сильні й слабкі сторони власної особистості і діяльності, про те, що і як треба робити стосовно самого себе, щоб підвищити якість своєї праці [10].

Ми ж розглядаємо аутоуправлінську компетентність майбутнього керівника загальноосвітнього навчального закладу у вузькому значенні як його обізнаність у сфері самовдосконалення, що містить сукупність суб'єктивно значущих, глибоко осмислених та практично перевірених і уточнених знань в галузі професійного зростання про сутність і зміст професійно-управлінського самовдосконалення, його основні форми та ознаки, етапи реалізації та умови ефективності.

Глибокі системні аутоуправлінські знання дозволяють підвищити осмисленість усіх дій по самовдосконаленню, зробити їх більш цілеспрямованими, науково виправданими й ефективними, та забезпечують високу якість їх планування, реалізації, контролю, оцінки й корекції. На основі цих знань розвиваються необхідні для самовдосконалення уміння й навички, підвищується загальна майстерність майбутнього керівника в сфері професійного самовдосконалення. Жодна цілеспрямована дія по самовдосконаленню не здійснюється без участі знань про нього, які виконують такі функції: орієнтаційну – знання змісту й механізмів самовдосконалення дозволяють зорієнтуватись у цій діяльності, визначити її пріоритетні цілі, вибрати оптимальні засоби, продумати необхідні умови її реалізації; стимулюючу – наявність образу бажаного результату і знання реальних шляхів його досягнення, чітке усвідомлення змісту й закономірностей

наступної діяльності викликає бажання її здійснити, підвищує впевненість у собі при її виконанні, знижує потребу в додатковій мотивації, виступає вагомим стимулом реалізації конкретних дій по самовдосконаленню; регулюючу (організуючу, контролюючу, оцінну) – знання основних методів і прийомів, форм і засобів самовдосконалення та ознак їх ефективності дозволяють педагогу більш точно організувати свою діяльність по самовдосконаленню, проаналізувати її хід, оцінити виконання, внести необхідні корективи; розвиваючу – поглиблення й уточнення наявних знань безпосередньо в процесі самовдосконалення забезпечує постійне підвищення його ефективності.

Самовдосконалення як діяльність, що базується на сукупності розумових операцій, значною мірою обумовлюється рівнем розвитку інтелектуальної сфери особистості і зокрема професійно-управлінської **свідомості, самосвідомості й мислення** майбутнього фахівця.

Управлінська свідомість як форма ідеального відображення дійсності містить цілий комплекс образів управлінсько-педагогічної реальності та засвоєний студентом професійний тезаурус у вигляді системи фундаментальних і прикладних знань про процес управління загальноосвітнім навчальним закладом, його окремі елементи, явища, предмети, способи дій, зразки та еталони управлінської діяльності й особистості керівника-професіонала і виконує роль парадигми, під кутом зору якої управлінець сприймає, осмислює та оцінює одержану ззовні інформацію і відображає сутність явищ педагогічної дійсності, її суб'єктів та об'єктів.

Професійна самосвідомість керівника загальноосвітнього навчального закладу як форма рефлексивного відображення самого себе, містить комплекс уявлень, ставлень і установок щодо себе як професіонала, цілісно закріплених у Я-концепції майбутнього управлінця, що складається з сукупності Я-образів, самооцінки та усвідомлених потенційних поведінкових реакцій. Виникаючи в результаті усвідомлення й оцінки студентом своїх професійно значущих якостей, інтересів, знань, переживань, самосвідомість майбутнього керівника стає найважливішою констатуючою ознакою його особистості та відображає наявний (реальний) і потенційний (ідеальний) рівень особистісно-професійного розвитку.

Мислення управлінця як розумова діяльність, що забезпечує відображення й уявну перебудову особливостей управлінсько-педагогічної дійсності, обумовлює ефективність внутрішнього плану дій по самовдосконаленню завдяки реалізації таких якостей управлінського мислення, як аналітичність (що характеризується схильністю і здатністю студента до аналізу подій і явищ управлінсько-педагогічної дійсності, власного життя і особистісного становлення, до встановлення між ними причинно-наслідкових зв'язків, виявлення закономірностей і умов їх розвитку); позитивність (що проявляється у домінуванні стверджувальних позитивних словесних виразів і формувань

та характеризується опорою на позитив у собі й інших, відсутністю осуду, критики, частки "ні", використанням прийомів домальовування позитива в собі, в іншому, в ситуації, чим задаються орієнтири й позитивні установки на подальше професійне самовдосконалення); системність (що полягає в здатності до розгляду будь-якого явища як складної системи та дозволяє майбутньому керівникові будувати свої дії з урахуванням системних вимог, з позицій полісистемного, а не лінійного, одномірного детермінізму, витримуючи наскрізну логіку поведінки, прогнозуючи побічні й інтегративні наслідки своїх дій, а не лише їх прямиий результат); діалектичність (що проявляється в здатності поєднувати протилежності, надаючи перевагу одній з них, у відмові від оцінки управлінських явищ та їх наслідків як безумовно позитивних чи негативних, в здатності бачити явище в протилежних ракурсах і проєкціях, своєчасно виявляючи його внутрішні суперечності); легкість, гнучкість і оригінальність (як провідні ознаки творчого мислення, яке позначається на варіативності й оригінальності вибору студентом шляхів особистісно-професійного самовдосконалення і забезпечує його творчий характер); надситуативність (що завдяки виходу за межі ситуації в мета-план діяльності забезпечує переосмислення й перебудову засобів її реалізації та дозволяє свідомості "схоплювати" й утримувати наскрізні пролонговані детермінанти життєдіяльності); рефлексивність (що завдяки осмисленню й переосмисленню явищ і предметів управлінсько-педагогічної дійсності з позиції себе та пізнання і розуміння себе з позиції іншого (в т. ч. з позиції Я-ідеального) забезпечує зміну і породження інтелектуальних та особистісних новоутворень в процесі самовдосконалення управлінця).

Операційно-діяльнісний компонент є провідним функціонально забезпечуючим чинником, що обумовлює високу результативність та творчий характер дій по самовдосконаленню. Його головними елементами виступають аутоуправлінська вправність і креативність майбутніх керівників загальноосвітніх навчальних закладів.

Закріплення в діях і свідомості управлінця найбільш продуктивних способів, прийомів, психотехнік самовдосконалення забезпечує формування у нього відповідних умінь, що складають основу **аутоуправлінської вправності** майбутнього керівника загальноосвітнього навчального закладу як системи засвоєних способів виконання окремих дій по самовдосконаленню, що базуються на сукупності набутих у цій сфері знань і навиків.

Комплекс загальних інтелектуальних і практичних умінь керівника в сфері професійного самовдосконалення складає основу окремих видів його самоактивності, залежно від чого ми розрізняємо самоосвітні уміння – (пізнавальні) уміння працювати з різними джерелами інформації, а також уміння дотримуватись вимог наукової організації, гігієни і культури розумової праці; самовиховні уміння – (самопізнавальні) уміння, що базуються на володінні системою шляхів,

засобів і прийомів самодослідження, самопізнання власного Я-реального та Я-ідеального професійного шляхом самоаналізу, самооцінки, самодіагностики, спостереження, розмірковування, упізнання себе в інших, самовипробування, а також виявлення головних проблем і протиріч в своїй особистості і професійній діяльності, та (самотворчі) уміння вирішувати особистісні і професійні проблеми, розвивати бажані й усувати негативні професійно значущі риси і якості, уміння і звички, керувати своїми діями, емоціями, думками й бажаннями, використовуючи різноманітні прийоми самовпливу та наявні психолого-педагогічні знання; самоактуалізаційні уміння – (творчі) уміння будувати й реалізовувати власну життєву стратегію, досягати творчого самовираження в професії, здійснювати творчий пошук, використовувати набуті знання й досвід у сфері власної практичної діяльності та вносити соціально значущий вклад в культуру та в інших людей; самоорганізаційні уміння – ставити мету самовдосконалення і деталізувати її у завданнях, добирати відповідні обставинам і реальним можливостям шляхи, методи, форми досягнення поставлених цілей особистісно-професійного зростання, складати програму професійного самовдосконалення та конкретизувати її в поточних планах, аналізувати, оцінювати й коригувати діяльність по самовдосконаленню.

Особливого значення для самовдосконалення набуває не лише сформованість у майбутнього керівника загальноосвітнього навчального закладу відповідних мотивів, знань, умінь та цінностей, а й активність їх прояву, яка, зважаючи на самодетермінованість і творчий характер самовдосконалення, набуває рис творчої, не стимульованої ззовні активності в напрямку особистісно-професійного зростання, що складає основу **аутоуправлінської креативності** й виявляється у здатності породжувати незвичні ідеї, швидко вирішувати проблемні ситуації та приймати нестандартні рішення щодо власного професійного самовдосконалення.

Розвинуті у майбутнього керівника загальноосвітнього навчального закладу вольові якості, такі як цілеспрямованість (відповідність дій свідомо поставленим цілям), наполегливість (збереження тривалих зусиль при досягненні поставлених професійних цілей), ініціативність (готовність і уміння проявляти нестандартність у вирішенні задач), самостійність (відносна незалежність від зовнішніх впливів, здатність організовувати власну діяльність і досягати поставлених цілей), рішучість та ін., забезпечують реалізацію запланованих дій по самовдосконаленню незважаючи на перешкоджаючі обставини і цим самим підвищують стійкість, надійність і результативність професійного самовдосконалення.

Отже, в структурі готовності до професійно-управлінського самовдосконалення ми виділяємо три основні компоненти: мотиваційно-ціннісний, який характеризує загальну мотивацію керівника до професійного самовдосконалення та його ціннісно-сміслову спрямо-

ваність в сфері професійного зростання, когнітивно-інтелектуальний, що відображає загальну компетентність управлінця в питаннях професійного самовдосконалення та інтелектуальну спроможність до здійснення усіх мислительних операцій даного процесу, та операційно-діяльнісний, що передбачає певну умілість фахівця в сфері професійного самовдосконалення та його творчу активність в даному виді діяльності. Лише їх гармонійне поєднання і рівномірно високий розвиток забезпечує виникнення у майбутнього керівника загальноосвітнього навчального закладу готовності до професійного самовдосконалення як стійкого особистісного новоутворення.

Будучи складним сплавом тісно взаємопов'язаних та взаємообумовлених особистісних утворень (таких як мотивація професійно-управлінського самовдосконалення і гуманістична спрямованість – мотиваційно-ціннісний компонент; аутоуправлінська компетентність та професійна свідомість, самосвідомість, мислення майбутнього управлінця – когнітивно-інтелектуальний компонент; аутоуправлінська вправність і креативність – операційно-діяльнісний компонент), неоднакового рівня сформованості, готовність до професійно-управлінського самовдосконалення набуває динамічних змін, проходячи в своєму розвитку ряд етапів від становлення окремих елементів, через утворення міжелементних зв'язків до їх об'єднання у цілісну систему.

Висновки. Таким чином, ми визначаємо готовність до професійно-управлінського самовдосконалення як цілісне відносно стійке особистісне утворення, що являє собою сукупність тісно взаємопов'язаних особистісних мотиваційно-ціннісних, когнітивно-інтелектуальних та операційно-діяльнісних детермінант неперервного професійного зростання майбутнього керівника загальноосвітнього навчального закладу, які забезпечують оптимальну реалізацію самоосвіти, самовиховання, самоактуалізації та самоменеджменту управлінця.

Література

1. Блохіна І. О. Психологічні чинники становлення професійно-етичних настановлень майбутніх фахівців з управління навчальними закладами: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: спец. 19.00.07 "Вікова та педагогічна психологія" / Блохіна Ірина Олександрівна ; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т психології ім. Г. С. Костюка. – К., 2012. – 20 с.
2. Вайніленко Т. В. Основи професійного самовдосконалення педагога: метод. рекомендації / Т. В. Вайніленко ; Національний педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова. Кафедра педагогічної творчості. – К. : НПУ, 2005. – 20 с.
3. Грабовець І. В. Самоосвіта як інтегруюча детермінанта самореалізації молодих фахівців у професійній діяльності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. соціол. наук: спец. 22.00.04 "Спеціальні та галузеві соціології" / Грабовець Ірина Володимирівна ; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2004. – 18 с.

4. Гриньова В. М. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя: теоретичний та методичний аспекти: Дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти" / В. М. Гриньова – К., 2001. – 416 с.

5. Гусева А. С. Развитие аутопсихологических способностей личности. Методы и технологии. / А. С. Гусева, В. В. Лёшин. – М. : РАГС, 2000. – 116 с.

6. Деркач А. А. Формирование и развитие профессионального мастера руководящих кадров: социально-психологический тренинг и прикладные психотехнологии / А. А. Деркач, А. П. Ситников. – М. : Луч, 1993. – 71 с.

7. Дурай-Новакова К. М. Формирование профессиональной готовности студентов к педагогической деятельности: Дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01 "Общая педагогика, история педагогики и образования" / К. М. Дурай-Новакова – М., 1983. – 443 с.

8. Жданов О. И. Практическая психология и аутопсихотерапия / О. И. Жданов. – М. : РАГС, 1999. – 75 с.

9. Зимняя И. А. Педагогическая психология / И. А. Зимняя // Феникс. – 1997. – 475 с.

10. Кухарев Н. В. На пути к профессиональному совершенству / Н. В. Кухарев. – М. : Просвещение, 1990. – С. 7–15.

11. Кучерявий О. Г. Теоретичні і методичні основи організації професійного самовиховання майбутніх вихователів дошкільних закладів і вчителів початкових класів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук: спец. 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти" / О. Г. Кучерявий ; Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. – К., 2002. – 35 с.

12. Ліненко А. Ф. Педагогічна діяльність і готовність до неї / А. Ф. Ліненко. – Одеса : ОКФА, 1995. – 78 с.

13. Основи професійно-педагогічного самовдосконалення: програма спецкурсу / авт.-уклад. Т. В. Вайніленко ; Національний педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова. Кафедра педагогічної творчості. – К. : [б.в.], 2004. – 12.

14. Степнова Л. А. Развитие аутопсихологической компетентности: овладение акмеологическими технологиями / Л. А. Степнова. – М. : РАГС, 2001. – 130 с.

ВПЛИВ ТРАДИЦІЙ НА СОЦІАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

Роганіна Оксана, студентка факультету іноземних мов

Науковий керівник: **Демченко Н. М.**, канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогіки

Постановка проблеми. На нинішньому етапі розвитку українського суспільства суттєве значення у вихованні особистості має накопичена віками скарбниця етнічних цінностей, які слугують невичерпним джерелом формування свідомості, характеру, психічних особливостей

кожної людини. До таких цінностей відносимо традиції, котрі вироблялися нашими попередниками довгі часи. Ці традиції активно використовуються у процесі навчання та виховання.

Аналіз останніх публікацій і досліджень. Питання впливу традицій на соціальне виховання особистості було і залишається досить актуальним на сучасному етапі розвитку суспільства. Такі відомі люди як М. Г. Стельмахович, Г. Ващенко, Є. К. Марчук, Е. С. Маркарян, а також наші сучасники – О. В. Климова, С. П. Павлюк та Л. М. Маєвська досить детально розглядали цю тему. В своїх працях вони мають спільну думку, що розвиток і виховання особистості без впливу традицій просто неможливо.

Метою даної статті є висвітлення особливостей, механізмів, шляхів та наслідків впливу традицій на виховання особистості, використання традицій в навчальній діяльності. Наведені приклади допоможуть більш глибоко проникнути в суть питання.

Основний матеріал дослідження. Традиція – один з механізмів, за допомогою яких здійснюється людська діяльність. Вона є соціально формою передачі людського досвіду засобом соціалізації особистості. Слідуючи М. Г. Стельмаховичу: "Традиція – це досвід, звичаї, погляди, смаки, норми поведінки, що склалися історично і передаються з покоління в покоління. Традиція забезпечує спадкоємність поколінь, без якого не може бути родинного виховання, яке, по суті, зводиться до передачі народного досвіду, національних звичаїв, культурних надбань із покоління в покоління" [2, 46]. Але традиції не можуть зберігатися й поширюватись самі по собі, її носіями можуть бути народ або його частина (батьки, вчителі, вихователі). Звичайно традиції не можуть перебувати у сталому вигляді. Вони оновлюються, вдосконалюються, зберігаючи лише свою основу.

У школі дуже багато часу приділяється вивченню традицій як своєї країни, так й інших. Діти вивчають свята, традиції, пісні, вірші, національні особливості інших країн, їх неповторний колорит. Чим більше дитина дізнається про традиції інших народів, тим більше вона розуміє і заглиблюється в свої. Надзвичайно ефективним є проведення класних годин, присвячених певним традиціям та звичаям. Наприклад діти восьмого класу були в захваті від виховної години "Свято Пасхи в різних країнах світу".

Багато часу та уваги традиціям виділяється на уроках іноземної мови. Учні детально розглядають традиції країни, мову якої вони вивчають. Це допомагає бути більш обізнаним. У програмі англійської мови є окремі теми: Традиції в Україні, Традиції в Англії, США, Канаді. Учителі зазвичай приносять багато додаткових матеріалів, вигадують ігри та конкурси.

Вдаючись до аналізу виховних етнотрадицій зосереджуємо увагу на тих, котрі побутують серед українців, акцентуючи при цьому увагу

на їх особливому впливові щодо дотримання народом морально-етичних норм поведінки. Ми маємо пам'ятати те, що вони бувають родинними, регіональними, загальнонаціональними. Серед них провідне місце належить культуро-творчим, духовно-творчим, політичним і державотворчим.

Серед методів стимулювання позитивної поведінки неабиякою популярністю користується навіювання, основне призначення якого збуджувати певний настрій, психологічний стан, прищеплювати певні почуття. Цей метод у народній педагогіці виражений досить своєрідно й оригінально, позначений рисами народної кмітливості й винахідливості, елементами казковості, вигадки, які дуже полюбляють діти. Та й за змістом народні навіювання дуже різноманітні: "Не їж зелених слив, бо в череві жаби виростуть", "Не плюй на вогонь, бо обличчя струпом вкриється", "Не руйнуй пташиних гнізд, бо осліпнеш" тощо. У народі подібних навіювань надзвичайно багато. Наведемо приклад народних навіювань, спрямованих на виховання культури поведінки за столом: "Не сідай за вугол стола, бо не одружишся", "Коли їси, то не співай, бо матимеш дурного чоловіка (дурну жінку)", "Не об'їдайся медом, бо пупцем потече", "Не їж у шапці, бо твоя жінка матиме дурного чоловіка", "Коли сидиш, то не дригай ногами, бо чорта колишеш", "Не облизуй макогін, бо швидко полисієш", "Не сьорбай і не клацай ложкою по зубах, бо будеш мати заїди", "Не об'їдайся сиру, бо скоро буде твоя голова сива", "Їж окрайці хліба, будуть тебе хлопці (дівчата) любити" [2, 52]. У школі також широко використовують вислови такого типу для виховання учнів.

"Феномен народно-традиційної культури полягає насамперед у тому, що через неї здійснювався і здійснюється генетичний теоретико-культурний зв'язок поколінь у часі і просторі, віковічні традиції, – пише С. Павлюк, – завжди були кровоносними артеріями в національному організмі, де одночасно проходить процес синтезу старих і новоутворених традиційних елементів, що узвичаювалися в повсякденному житті і ставали основою для подальшого поступу" [4, 112].

Візьмемо будь-який вид діяльності поза його конкретними проявами і матимемо традицію. Державне управління – традиція. Революція (у суспільних відносинах, в науці, в мистецтві тощо) – традиція. Збереження класичних форм – традиція. Освіта і виховання – традиція. Спинитися на якомусь місці в переліченні і сказати "і та ін." – традиція. Навіть у будь-якому ідеалі є елемент традиційності. Саме він робить ідеал привабливим і рідним, а не чимось абсолютно новим і невідомим.

Традиція тісно пов'язана з усіма видами культури. У духовній культурі її можна розглядати, наприклад, у зв'язку з такими видами духовної діяльності, як ідеологічна, ціннісно-орієнтаційна, політична. Така діяльність спрямована на формування і розвиток суспільної

свідомості, на вироблення суспільних ідеалів [1, 2]. Знання ролі традиції в тих або інших історичних умовах має значення для формування свідомої оцінки будь-яких явищ духовності, їх ролі в суспільному житті, у формуванні творчого ставлення до життя окремих індивідів. Традиції впливають на соціалізацію особистості на всіх рівнях її інтеграції в суспільстві, але найзначніше – на рівні засвоєння людиною соціальних норм, цінностей, правил поведінки, звичок і інших духовних регуляторів. Традиція і стандартизація сприяють психологічній рівновазі особистості. Все це відбувається саме на шкільному етапі розвитку особистості, тому важливо зазначити, що наводити приклади до матеріалу, використовуючи народні традиції, є вірним способом сформувати виховану та ерудовану особистість.

Але водночас традиція задає певні установки і часто передує переконанню. Люди, що некритично довіряють чужій думці, легше сприймають будь-які традиції, інтеріоризують їх в свій внутрішній світ. Якщо традиції представляють застарілі норми життя, є консервативними, то і особистість, що сприймає їх, стає догматичною, позбавляє себе можливості творчо ставитися до життя. Тягар традицій (а вони можуть виявитися тягарем) може заважати правильному розумінню і соціалізації. Звертання до духовної традиції здатне стримувати духовно невинуваті, але такі, що виникають в суспільстві, духовні і матеріальні феномени із знаком "-". Якщо традиція консервативна, то, знаючи про її силу, треба невпинно з нею боротися, щоб не отримувати негативних ефектів в житті суспільства, протиставляючи їй позитивні традиції. Таким чином, звертання до непрогресивної традиції також має соціальне звучання. Традиції можуть спонукати потреби і інтереси іноді навіть всупереч інтересам справжнім, але недостатньо усвідомлюваними особистістю, з наперед заданими помилковими орієнтаціями. За допомогою традицій можна маніпулювати свідомістю як окремих людей, так і мас. Традиції можуть формувати упередження, закріплюючи репродуктивний елемент культури [3, 98].

Традиції можуть відігравати певну роль в житті суспільства і виконувати певні функції. Конкретно-історичне соціальне значення традиції визначає її функції. Оцінити роль традиції можна лише з погляду історії. Людство досягло багато чого в своєму розвитку і багато чого ще досягне. За часом це буде тим стрімкіше, чим менше воно перериватиме традицію, і чим повніше воно використовуватиме її в своїй діяльності. Факти переривання традиції в історії свідчать, що це згубно відбивається на культурі в цілому.

Висновки. Традиції існують і функціонують через взаємодії людей, соціальних спільнот і соціальних інститутів, що мають конкретні потреби і інтереси. З розвитком суспільства змінюється суть суспільних відносин, змінюються традиції і ставлення до них, причому в різних соціальних верствах воно може бути не однаковим.

Традиції впливають на соціалізацію особистості на всіх рівнях її інтеграції в суспільстві, але найзначніше – на рівні засвоєння людиною соціальних норм, цінностей, правил поведінки, звичок і інших духовних регуляторів, сприяє психологічній рівновазі особистості, є одним з механізмів формування спрямованості особистості, її соціальної значущості, цілісності, цілеспрямованості. Традиції широко використовуються у педагогічній діяльності, зокрема на уроках іноземної мови. Традиції, з одного боку, здатні формувати творчу спрямованість особистості. З іншого боку, вони можуть стати консервативним тягарем, що перешкоджає адекватному сприйняттю, нормальній соціалізації і творчій спрямованості, робить особистість догматичною. Традиції можуть мати в суспільстві прогресивне і непрогресивне значення і відповідно – різне звучання у соціальних процесах. Сам факт передачі культурної традиції ще не є собою позитивним. Важливо, який буде від цього ефект, результат.

Література

1. Климова О. В. Вплив традиції на особистість і суспільство [Електронний ресурс] / О. В. Климова. – Режим доступу: www.filosof.com.ua/Jornel/M_62/Klymova.pdf.
2. Стельмахович М. Г. Українська народна педагогіка. – К. : ІЗМН, 1997. – 232 с.
3. Павлюк С. П. Етногенеза українців: спроба теоретичної реконструкції / НАНУ. Ін-т народознавства. – Львів, 2006. – 247 с.
4. Павлюк С. П. Етносвідомість українців: сучасні тенденції / С. П. Павлюк // Матеріали до української етнології. – К., 2002.

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УПРАВЛІНЦІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Рой Тетяна, магістрантка спеціальності

"Управління навчальними закладами" НДУ ім. Миколи Гоголя

Науковий керівник: **Демченко Н. М.**, канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогіки

Постановка проблеми. Формування інформаційної компетентності майбутніх керівників загальноосвітніх навчальних закладів спрямовано на усвідомлене використання набутих знань у практичну діяльність й одночасно виступає засобом виховання, в процесі якого відбувається формування системи цінностей, а відтак й морального ставлення людини до інформаційного середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Над розв'язанням проблем формування інформаційної компетентності фахівців різних галузей, інформаційної культури особистості, інших аспектів роботи з

інформацією працюють вітчизняні науковці: М. М. Близнюк, Т. Л. Богданова, С. О. Гунько, О. П. Значенко, О. С. Ільків, С. М. Малярчук, О. С. Повідайчик, І. М. Смирнова, О. М. Снігур, О. В. Суховірський, А. В. Фіньков, О. І. Шиман, Г. Є. Шипота, А. В. Ясінський та ін.

Метою нашої статті є теоретичне обґрунтування процесу формування інформаційної компетентності майбутніх управлінців загальноосвітніх навчальних закладів.

Основний матеріал. З урахуванням особливостей і потреб, визначаючи інформаційну компетентність необхідно визначити провідні підходи в розробленні основ інформаційної компетентності як складової професійної компетентності. Такими підходами є:

– науковий – охоплює поняття, закономірності, інформацію, що характеризують та визначають взаємодії у системі "людина-природа-суспільство", забезпечує науковість та інноваційність знань в процесі професійної інформаційної підготовки;

– системний підхід – спрямований на усвідомлення професійної підготовки як цілісного утворення, яке має змістовні, структурні і функціональні зв'язки;

– ціннісний – ґрунтується на усвідомленні необхідності відповідального ставлення до інформації та людини як особистості та власного внеску у збереженні природи в процесі професійної діяльності;

– нормативний – спрямований на засвоєння сукупності соціальних норм, законів, правил, що регулюють професійну діяльність;

– особистісно-діяльнісний – забезпечує формування професійних вмінь в соціальній роботі. Його реалізація відбувається в процесі використання усіх форм і методів активного навчання, сукупності педагогічних технологій, які надають можливість моделювати наслідки професійної діяльності в особистому факторі [6, 382].

При вивченні проблеми інформаційної компетентності на теоретико-методологічному рівні М. Головань стверджує, що в процесі її становлення доцільно дотримуватися таких підходів:

– *діяльнісного підходу*, оскільки розвиток особи відбувається тільки в діяльності;

– *компетентнісного підходу*, який передбачає створення умов для опанування комплексу компетенцій в сучасному інформаційно насиченому просторі; акцентуванні уваги на способах і характерові дій, укріплення взаємозв'язку між мотиваційною і ціннісно-орієнтаційною характеристикою особистості;

– *особистісно орієнтованого підходу* до процесу навчання, який сприяє включенню студентів у навчально-пізнавальну діяльність і зорієнтований на розвиток внутрішньої мотивації особистості, формування активної позиції студента, формування професійного інтересу, забезпечення оптимального педагогічного спілкування, індивідуального підходу до студентів, організацію зворотного зв'язку, заснованого на інформованості;

– *системного підходу*, враховуючи, що інформаційна компетентність і процес її розвитку є складними системами [3, 564].

Трактування інформаційної компетентності науковцями різними підходами утворює суперечності щодо процесу її формування. Важливим, на нашу думку, є теоретичне обґрунтування поняття інформаційної компетентності як загальної категорії, на основі якої можна ідентифікувати таке явище в рамках конкретного професійного спрямування, враховуючи особливості майбутньої професійної діяльності. Визначаючи розбіжності науковців щодо визначення поняття "інформаційна компетентність" варто звернутися до його функцій, які забезпечуються при реалізації формування вищезазначеної категорії.

Становлення інформаційної компетентності відбувається поступово, протягом усього життя людини. Під час навчання (у рамках вивчення відповідних спеціалізованих курсів або фрагментарно при розгляді дисциплін, що безпосередньо не пов'язані з поняттям інформації), при здійсненні професійної діяльності (залежно від її спрямування визначатиметься міра набуття компетентності), при реалізації індивідуальної інформаційної діяльності, а також одна з найважливіших ролей у цьому процесі відводиться самоосвіті [8, 15].

Незалежно від напряму підготовки студентів (спеціальний рівень), від професійного спрямування діяльності (професійний) відбувається постійне вдосконалення сформованого рівня інформаційної компетентності. Уміння та навички обирати оптимальні шляхи вирішення завдань, об'єктом яких постає інформація, ефективно застосовувати інформаційно-комунікаційні технології при реалізації навчальної діяльності та в повсякденному житті, забезпечувати самостійну організацію діяльності та самоконтроль, відповідальне ставлення до елементів інформаційної діяльності, які реалізуються [8, 19].

Формування інформаційної компетентності здійснюється за допомогою цілої низки факторів, одним із яких є зміст освіти, що містить у собі не тільки перелік навчальних предметів, але й професійні навички та вміння, що формуються в процесі оволодіння предметом. Варто зауважити, що формування інформаційної компетентності, як і зміст підготовки спеціалістів, має будуватись як комплексна цільова програма, орієнтована на кінцеві результати, а не як проста сума незалежних одна від одної автономних дисциплін. Зміст кожної окремої дисципліни має розглядатись як органічна частина цілісного змісту всебічної підготовки спеціаліста певного напряму в досягненні кінцевих цілей підготовки фахівців [7, 16].

Важливим чинником формування інформаційної компетентності є застосування в навчальному процесі комп'ютерно орієнтованих засобів навчання, якими мають вільно оперувати викладачі й студенти вищої школи. Ефективна інтеграція засобів інформаційно-комунікаційних технологій в освітній процес потребує, зокрема, дотримання

балансу між найкращими методами традиційного навчання і новим розумінням самого процесу навчання, що формується під впливом сучасного інформаційного суспільства. Така інтеграція залежить від рівня використання засобів інформаційно-комунікаційних технологій для забезпечення нової якості освіти. Такий підхід до використання інформаційних технологій прийнято називати *Connected Learning Community* (суспільство, об'єднане навчанням). Відповідно до концепції *Connected Learning Community* світ – це освітнє середовище, що постійно оновлюється, де використання засобів інформаційно-комунікаційних технологій значно розширює можливості навчального процесу і створює новий практичний досвід педагогічної діяльності [9, 22].

Однак інформаційна компетентність – це не лише культура і грамотність роботи з інформаційними ресурсами. Інформаційно-компетентна особистість – це людина, яка знає, як знайти інформацію, як організувати знання і як використати інформацію таким чином, щоб інші в неї вчилися. Це людина, підготовлена до навчання протягом життя, оскільки вона може знайти інформацію, необхідну для розв'язання будь-якої проблеми.

Одним із найважливіших теоретичних узагальнень дискусії щодо поняття ключових компетентностей стало визначення фахівцями трьох категорій ключових компетентностей [9, 18]: автономна діяльність; інтерактивне використання засобів; уміння функціонувати в соціально гетерогенних групах. До *автономної діяльності* відносять: здатність захищати власні інтереси та дбати про відповідальність, права, інтереси й потреби інших; здатність складати і здійснювати плани й особисті проекти; здатність діяти (у широкому контексті). До *інтерактивного використання засобів* уходять: здатність інтерактивно застосовувати мову, символіку і тексти; здатність використовувати знання та інформаційну грамотність; здатність застосовувати інтерактивні інформаційно-комунікаційні технології.

До *вміння функціонувати в соціальних гетерогенних групах* включають: здатність успішно взаємодіяти з іншими; здатність співпрацювати, бути членом команди; здатність розв'язувати конфлікти [9, 3].

Н. Болюбаш підкреслює, що міркування різних авторів щодо класифікації інформаційних компетенцій дуже різняться, відсутні загальноприйнятті основи виділення компетенцій, їх розмежування. Так, у сукупності інформаційних компетенцій виділяють такі групи: інформаційний блок, блок комп'ютерної та інформаційної техніки, блок інформаційної системи, блок прикладних. Н. Болюбаш звертається до досліджень М. Головань, який в основу класифікацій компетенцій у галузі інформатики та комп'ютерної техніки поклав такі види інформаційної діяльності, як: визначення, збирання й зберігання, пошук, організацій й представлення інформації, використання

персонального комп'ютера та програмного забезпечення, передавання інформації, комунікація, моделювання, проектування, управління [2, 198].

Виходячи з вищезазначеного, Т. Грицька розрізняє такі види інформаційних компетентностей студентів вищої школи [4, 14]:

– елементарні – засвоєння на початковому рівні необхідної навчальної інформації (потребують обов'язкового вдосконалення на наступному рівні);

– базові – володіння оптимальним обсягом інформації, необхідним для засвоєння основного навчального змісту; уміння критично осмислювати масиви інформації: порівнювати фрагменти з різних джерел з однієї тематики; визначати їх достовірність, вилучати інформацію, потрібну для роботи; узагальнювати її;

– творчі – створення власного інтелектуального продукту на основі отриманої та перетвореної інформації [1, 14].

А. Ткачов підтримує українську дослідницю О. Савченко, яка вважає, що інформаційна компетентність особистості свідчить про сформованість у неї навчально-інформаційних умінь і навичок. Ідеться передусім про такі здатності [11, 276]:

1) *швидко актуалізувати й відтворювати потрібну інформацію*: самостійно знаходити нову інформацію з різних джерел;

2) *користуватися каталогами, складати бібліографію*;

3) *користуватися довідковою літературою*;

4) *працювати з графіками, схемами, таблицями, картинами тощо*;

5) *складати план, тези виступів, доповідей, статей*;

6) *знати й застосовувати прийоми швидкого читання*: використовувати прийоми розуміння тексту (структурування, формулювання пізнавальних запитань, "діалог" з автором та ін.);

7) *працювати самостійно з підручником* (розуміти структуру книги і призначення всіх елементів апарату орієнтування в текстах розділів, тем, параграфів, будувати процес самонавчання за певними завданнями);

8) *знати і вдаватися до прийомів смислового групування матеріалу*;

9) *знати як і вміти упорядковувати та відтворювати інформацію* (план, алгоритм, таблиця, схема, класифікація, стислий переказ тощо);

10) *уміти перетворювати інформацію на спосіб діяльності*;

11) *досконало застосовувати загальноомовленнєві вміння й навички*: зосереджено слухати та водночас логічно опрацьовувати матеріал;

12) *виділяти смислові елементи висловлювань*;

13) *формулювати запитання*;

14) *відтворювати матеріал з елементами логічного опрацювання за певними запитаннями*;

15) здійснювати опис, пояснення, відтворення інформації з різних джерел;

16) ущільнювати й розгортати інформацію залежно від мети діяльності;

17) вести діалог і брати участь у дискусіях.

I. Наумчук зазначає, що інформаційна компетентність передбачає здатність студентів [10, 84]:

– орієнтуватись у тенденціях і перспективах сучасних інформаційних технологій;

– застосовувати інформаційну компетентність в управлінні і повсякденному житті;

– знати методи й алгоритми створення електронних баз та банків даних;

– раціонально використовувати комп'ютер і комп'ютерні засоби для пошуку, здобуття та опрацювання інформації, її обробки, систематизації, зберігання, прийняття управлінських рішень, передавання даних;

– будувати інформаційні моделі й досліджувати їх за допомогою засобів інформаційно-комунікаційних технологій;

– давати оцінку процесам й досягнутим результатам діяльності.

I. Кисла, Р. Гуревич звертають нашу увагу на завдання розвитку інформаційної компетентності майбутнього фахівця, до яких уходять:

– розвиток комунікативних, інтелектуальних здібностей;

– здійснення інтерактивного діалогу в єдиному інформаційному просторі;

– сукупність загальноосвітніх і професійних знань і умінь, соціальних і етичних норм поведінки людей в інформаційному середовищі XXI століття;

– пошук необхідної інформації (орієнтація в інформаційних потоках і комунікаціях, уміння користуватися довідковим апаратом електронних бібліотек, проведення первинного та вторинного відбору інформації й ін.);

– знання основ бібліографії в електронних бібліотеках (уміння користуватися джерелами бібліографічної інформації – каталогами, картотеками, знання системи науководопоміжної і рекомендаційної, галузевої і міжгалузевої, поточної, ретроспективної і перспективної бібліографії: навички бібліографічного опису документів, складання бібліографічних списків);

– уміння працювати з джерелом інформації (володіння різними методиками читання, а також методиками тезисного, реферативного викладу матеріалу й ін.);

– робота з різними видами і типами літератури (довідковою, навчальною, методичною, науковою, художньою, періодикою);

– аналіз і синтез одержаної інформації;

- уміння виділяти головне з безлічі другорядного;
- перетворення одержаної інформації на власне знання;
- процес створення нової інформації і нового знання (евристика);
- уміння самостійно аналізувати інформаційну ситуацію;
- операторські навички, уміння моделювати процеси, психологічна адаптація;
- ініціативність, творчий підхід, інтелектуальний потенціал, високі психомоторні якості, етичні можливості, ерудиція, здібність до творчих здобутків, не поступливість суворому аналізу;
- психологічна адаптивність, навички самопізнання, самоорганізації, саморегуляції і самокорекції [5, 12].

Таким чином, на основі проведеного аналізу психолого-педагогічної літератури, ми виокремили такі компетенції інформаційної компетентності магістрантів спеціальності "Управління навчальними закладами":

базові – володіння оптимальним обсягом інформації, необхідним для засвоєння основного навчального змісту, уміння критично осмислювати масиви інформації, порівнювати фрагменти з різних джерел з однієї тематики, визначати їх достовірність, вилучати інформацію, потрібну для роботи, узагальнювати її, здатність застосування інформаційних технологій при розв'язанні загальних задач;

- самостійно здобувати та опрацьовувати інформацію, необхідну для розв'язання поставленої проблеми, з різних друкованих джерел (наукової літератури, навчальних посібників, різних видів документів, різноманітних довідників, енциклопедій та ін.);

- орієнтація в основних типах документів і видах видань у галузі освіти; володіння формалізованими методами аналітико-синтетичної переробки інформації;

творчі: створення власного інтелектуального продукту на основі отриманої та перетвореної інформації;

- здатним знаходити, розуміти, оцінювати і застосовувати інформацію в різних формах для вирішення особистих, соціальних або глобальних проблем;

- грамотно працювати з комп'ютером, успішно використовувати сучасні інтернет-технології в навчальному процесі та повсякденному житті;

- володіння способами інформаційного пошуку відповідно до професійних інформаційних потреб, уміння інтерпретувати й адаптувати інформацію до завдань навчання і виховання;

спеціальні: здатність до застосування інформаційних та телекомунікаційних технологій у конкретній сфері спеціаліста;

- здатність відбирати, засвоювати, переробляти, трансформувати та генерувати інформацію в особливий тип предметно-специфічних знань, які дозволяють виробляти, приймати, прогнозувати та реалізовувати оптимальні рішення в професійній сфері діяльності;

– володіння навичками організації і проведення консультацій, психологічно-терапевтичних заходів із використанням телекомунікаційних технологій;

– уміння організувати самодопомогу клієнтам за допомогою Інтернет технологій;

– володіння навичками використання телекомунікаційних технологій із конкретної проблеми, урахування її специфіку.

Висновки. Отже, сучасні вимоги часу зумовили необхідність у формуванні та розвитку інформаційної компетентності як однієї з провідних компонентів інформаційного суспільства. Але формування інформаційної компетентності ускладнюється суперечностями визначення сутності даного поняття, які існують у педагогічній теорії та практиці, а також у різнобічності досліджень вітчизняних і зарубіжних науковців до знань, умінь, навичок, здібностей, які мають бути притаманні особистості з сформованою інформаційною компетентністю.

Ми вважаємо, що не можна формувати інформаційну компетентність, використовуючи тільки традиційні методи, відмовляючись від інноваційних, і навпаки. Знання, уміння, навички та здібності, які набуваються за допомогою різних форм отримання, обробки та передачі інформації формують інформаційну компетентність, яка в майбутньому буде надавати можливість удосконалювати свої вміння протягом усього життя як у професійній, так і побутовій сфері. Варто пам'ятати, що набутті знання, уміння та навички сьогодні, можуть бути малоефективними через деякий час, тому забезпечення формування та розвитку інформаційної компетентності дозволить відповідати вимогам часу та встигати за інноваційними технологіями суспільства.

При формуванні інформаційної компетентності, у контексті нашого дослідження, вважаємо доцільним урахувати важливість вищезазначених знань, умінь, навичок та здібностей майбутніх фахівців, узагальнюючи різноманітність підходів при вивченні проблем інформаційної компетентності.

Література

1. Барановська О. Інформаційні компетентності учнів як дидактична категорія / О. Барановська // Біологія і хімія в школі. – 2004. – № 6. – С. 32–34.

2. Болюбаш Н. М. Формування професійної компетентності майбутніх економістів засобами мережевих технологій: Дис. кандидата пед. наук: спец. 13.00.04. "Теорія і методика професійної освіти" / Болюбаш Надія Миколаївна. – Ялта, 2011. – 290 с.

3. Головань М. Інформатична компетентність: сутність, структура та становлення / М. Головань // Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах. – 2007. – № 4. – С. 62–69.

4. Грицька Т. С. Умови ефективності формування інформаційної компетентності школярів [Електронний ресурс] / Т. С. Грицька // Вісник

ЛНУ імені Тараса Шевченка №1 (188), 2010. – С. 47–54. – Режим доступу до журналу :

http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vlush/Ped/2010_1/8.pdf.

5. Гуревич Р. С. Інформаційна культура педагога як необхідний компонент сучасної освіти [Електронний ресурс] / Р. С. Гуревич. – Режим доступу :

http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Sitimn/2010_23/Informaziina_kultura_pedagoga_ak_neobxidnui.pdf.

6. Гуценка О. Модель формування екологічної компетентності майбутніх фахівців водного транспорту / О. Гуценка // Науково-методичний журнал : "Неперервна професійна освіта: теорія і практика". – 2008. – № 1. – С. 25–30.

7. Крупський О. П. Конференція "Образовательное пространство и индивидуальность : современная дидактика, задания диагностики, оценка качества образования" [Електронний ресурс] / О. П. Крупський, Ю. М. Стасюк // Формування інформаційної компетентності майбутнього менеджера-економіста в сучасному освітянському просторі. – Режим доступу : <http://www.ukrdeti.com/firstforum/h23.html>.

8. Миронова О. І. Формування інформаційної компетентності студентів як умова ефективного здійснення інформаційної діяльності / О. І. Миронова // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – 2010. – № 17 (204). – С. 165–175. – Режим доступу :

http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vlush/Ped/2010_17_1/20.pdf.

9. Науменко О. М. Комп'ютерно-орієнтовані засоби навчання та інформаційна компетентність [Електронний ресурс] / О. М. Науменко // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2010. – №3 (17). – Режим доступу :

<http://www.nbu.gov.ua/ejournals/ITZN/em17/content/10nomcia.htm>.

10. Наумчук І. А. Інформаційно-комунікаційна компетентність керівника позашкільного навчального закладу важлива складова його професійної культури [Електронний ресурс] / І. А. Наумчук. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/peddysk/2010_7/naumchuk.pdf.

11. Ткачов А. Підготовка педагогів до формування інформаційної компетентності особистості [Електронний ресурс] / А. Ткачов // Вісник Львівського університету. Серія педагогіка. – Вип. 25. – Ч. 4. – 2009. – С. 277–283.

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ "ПАТРІОТИЗМ", ЙОГО МЕТА ТА ЗАВДАННЯ

Сагайдак Світлана, студентка історико-юридичного факультету
Науковий керівник: **Ковалено Є. І.**, канд. пед. наук,
професор кафедри педагогіки

Актуальність дослідження: Однією із нагальних потреб сучасного українського суспільства є формування у молодого покоління, й зокрема школярів, патріотичних якостей, активної життєвої позиції й

соціальної відповідальності. Сьогодні важливо відтворити в українському суспільстві почуття істинного патріотизму як духовно-моральної та соціальної цінності, сформувані у молоді громадянську активність, соціально значущі якості, які вона зможе проявити в усіх видах діяльності, і, перш за все, пов'язаних із захистом інтересів своєї родини, рідного краю, народу та Батьківщини, реалізації особистого потенціалу на благо зміцнення української держави.

Стан наукового вивчення проблеми: Аналіз історико-педагогічної літератури свідчить, що першооснови патріотичного виховання були закладені в народній педагогіці, значення якої висвітлюється в роботах О. Любара, В. Мацюка, В. Пугача, М. Стельмаховича, Д. Федоренка. Для нашого дослідження становлять інтерес праці М. Аркаса, Л. Дмитрієва, Д. Лихачова, В. Яременка, в яких висвітлюється виховний ідеал давньоруської епохи, складовою частиною якого виступає патріотичне виховання. Фундаментальне значення для дослідження проблеми патріотичного виховання школярів, особистості взагалі, має педагогічна спадщина вчених, діячів культури, педагогів, письменників України: М. Драгоманова, М. Коцюбинського, Лесі Українки, І. Франка, Т. Шевченка. Серед класиків педагогічної науки до проблем патріотизму зверталися Г. Ващенко, О. Духнович, А. Макаренко, В. Сухомлинський, К. Ушинський, Я. Чепіга та інші видатні вчені. У своїх працях і наукових розробках вони висвітлювали актуальні для свого часу проблеми розвитку патріотичних почуттів школярів як складової частини національної системи виховання, висували ідею виховання "свідомого" громадянина, патріота своєї Батьківщини. Проблеми патріотичного виховання, сутності таких понять, як "патріотична свідомість", "любов до Батьківщини", присвячені фундаментальні праці вчених-філософів В. Бичка, О. Забужко, В. Кременя, І. Надільного, І. Стогнія, В. Шинкарука та ін. [4].

Значна увага вихованню патріотизму дітей та молоді приділяється у сучасних наукових дослідженнях. Зокрема, розробляються теоретико-методологічні засади та методика виховання цього феномену в умовах модернізаційних суспільних змін (І. Бех, К. Журба, В. Киричок, К. Чорна); висвітлюється сучасний зміст патріотичного виховання (Г. Агапова, А.Афанасьєв, О.Вишневський, В. Гонський, В. Карлова, О. Киричук та ін.); розглядаються педагогічні засади формування патріотичних почуттів учнів різних типів навчальних закладів (О. Абрамчук, В. Датський, П. Онищук, Р. Петронговський); визначаються сучасні підходи до організації й підвищення ефективності патріотичного виховання (М. Дубина, О. Коркішко, А. Монахов, Н. Мазикіна); презентується методика підготовки педагогів до здійснення патріотичного виховання в сучасних умовах (Т. Анікіна, Т. Мельник, Г. Назаренко та ін.) [4].

Важливими для нашого дослідження є погляди сучасних учених В. Вугрич, Т. Ільїної, Н. Мойсеюк, М. Прохорова, О. Сидорова,

Б. Синюхіна щодо сутності поняття "патріотизм". Вони розкривають його як інтегровану єдність почуттів, переконань і діяльності. І саме в патріотичних почуттях відбивається ставлення особистості до себе, людей, Батьківщини, її минулого, майбутнього та сьогодення.

Сучасне розуміння патріотизму характеризується різноманітністю і неоднозначністю. Багато в чому воно пояснюється складною природою даного явища, багатим його змістом і розмаїттям форм прояву. На думку В. Гонського, майже повністю розкритий зміст даного поняття в монографії І. Е. Кравцова: "Патріотизм – це любов до своєї Вітчизни; до рідних місць ("землі батьків"), до рідної мови, до культури і традицій, до продуктів праці свого народу, до прогресивного суспільного і державного устрою. Патріотизм – це відданість своїй Батьківщині, готовність захищати її незалежності" [3, с. 10]. Відомий білоруський вчений І.Ф.Харламов розглядає патріотизм як взаємопов'язану сукупність етичних відчуттів і рис поведінки, що включає любов до Батьківщини, активну працю на благо Батьківщини, проходження і збільшення трудових традицій народу, дбайливе ставлення до історичних пам'яток і звичаїв рідної країни, любов до рідних місць, прагнення до зміцнення честі і гідності Батьківщини, готовність і вміння захищати її, військову хоробрість, мужність і самовідданість, братерство і дружбу народів, нетерпимість до расової і національної неприязні, пошану звичаїв і культури інших країн і народів, прагнення до співпраці з ними [3, с. 11].

У різних історичних епохах, залежно від соціально-економічних умов життя суспільства і пануючої в ньому ідеології у патріотичне виховання вкладали різні аспекти.

Я. А. Коменський відзначав, що одним з головних напрямів виховання повинне бути виховання у дитини прагнення надавати користь своїми діями можливо більшому числу людей. У "Великій дидактиці" він писав: "Лише б тоді настав щасливий стан в справах приватних і суспільних, якби всі прониклися бажанням діяти на користь загальною благополуччя" [5, с. 60]. У радянський період завжди приділялася велика увага вихованню у підростаючих поколіннях етичних якостей особи, колективізму, громадськості, любові до своєї Батьківщини, шанобливого ставлення до історії своєї країни, до геральдики, до свого народу. Педагогічні дослідження з проблеми патріотичного виховання радянського періоду чисельні і різноманітні. У них розкриваються як теоретико-методологічні аспекти (сутність поняття "патріотизм", його характеристики, шляхи і засоби формування та ін.), так і прикладні (різні напрями патріотичного виховання: військово-патріотичне, виховання на трудових і бойових традиціях радянського народу, взаємозв'язок патріотичного, естетичного, групового виховання в різних вікових групах та ін.). А. С. Макаренко відзначав, що патріотизм виявляється не тільки в героїчних вчинках. Він вважав, що патріотизм проявляється у виконаній роботі людини,

адже патріот завжди буде прагнути працювати для розвитку рідної країни [6, с. 60]. Особливе значення в дослідженні питань патріотичного виховання цього періоду мають роботи В. О. Сухомлинського, який вважав, що школа повинна виховувати у молоді прагнення до беззавітного служіння Батьківщині, до активної трудової і суспільної діяльності, визначаючи радянський патріотизм як "багатородну любов радянського народу до своєї Вітчизни" [6, с.62].

Відомі представники сучасної вітчизняної педагогічної науки О. Вишневський, М. Стельмахович, Б. Чижевський, К. Чорна в основу патріотичного виховання ставлять національну свідомість та наголошують на усвідомленні безперечної цінності Батьківщини, усвідомлення своєї причетності до історії, традицій, культури свого народу, вболівання за його майбутнє. Патріотизм виявляється у практичній діяльності, спрямованій на всебічний розвиток своєї країни, захист її інтересів [2; 4].

Таким чином, у філософській, політичній та педагогічній літературі патріотизм трактується як глибоке громадянське почуття, змістом якого є любов до свого народу, Батьківщини, усвідомлення своєї причетності до історії, традицій, культури свого народу, вболівання за його майбутнє. Патріотизм виявляється у практичній діяльності, спрямованій на всебічний розвиток своєї країни, захист її інтересів.

Суть патріотичного виховання в сучасних умовах може трактуватися як розвиток відчуттів особи, її патріотичної свідомості, заснованих на гуманістичних духовних цінностях свого народу.

Автори програми патріотичного виховання дітей та учнівської молоді І. Бех та К. Чорна, зазначають, що патріотичне виховання – це "комплексна, системна і цілеспрямована діяльність органів державної влади, громадських організацій, сім'ї, школи, інших соціальних інститутів щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави." [1].

Положення Програми патріотичного виховання, а також наукових праць сучасних дослідників дають можливість визначити мету патріотичного виховання. Мета патріотичного виховання полягає у становленні громадянина-патріота України, готового самовіддано розбудувати її як суверенну, незалежну, демократичну, правову, соціальну державу, забезпечувати її національну безпеку, знати свої права і обов'язки, цивілізовано відстоювати їх, сприяти єднанню українського народу, громадянському миру і згоді в суспільстві.

Мета патріотичного виховання конкретизується через систему таких виховних завдань:

- утвердження в свідомості і почуттях особистості патріотичних цінностей, переконань і поваги до культурного та історичного минулого України;

- виховання поваги до Конституції України, Законів України, державної символіки;

- підвищення престижу військової служби як виду державної служби, а звідси культивування ставлення до солдата як до державного службовця;

- визнання й забезпечення в реальному житті прав дитини як найвищої цінності держави і суспільства;

- усвідомлення взаємозв'язку між індивідуальною свободою, правами людини та її патріотичною відповідальністю;

- формування етнічної та національної самосвідомості, любові до рідної землі, держави, родини, народу; визнання духовної єдності населення усіх регіонів України, спільності його культурної спадщини та майбутнього;

- формування толерантного ставлення до інших народів, культур і традицій;

- формування мовної культури, оволодіння і вживання української мови як духовного коду нації;

- спонукання зростаючої особистості до активної протидії аморальності, правопорушенням, шовінізму, фашизму [1].

У сучасній Україні патріотичне виховання молоді здійснюється за такими основними напрямками:

державний – базується на забезпеченні державою системи героїко-патріотичного та патріотичного виховання;

соціальний – ґрунтується на вивченні норм моралі, їх дотриманні, орієнтований на усвідомлення пріоритету загальнолюдських цінностей та інтересів, виховання шанобливого ставлення до культури, історії, мови, звичаїв і традицій українського народу;

військовий – передбачає вивчення військової історії України, переможних битв Радянської Армії, основних зразків техніки і озброєння Збройних Сил України, набуття початкових навичок користування ними, підвищення фізичної загартованості в інтересах підготовки до захисту Вітчизни;

психолого-педагогічний – ґрунтується на вивченні психологічних особливостей молоді, урахуванні їх у процесі підготовки юнаків до військової служби, проведенні методичної роботи з узагальнення та поширення передового досвіду героїко-патріотичного виховання, вдосконаленні форм і напрямів цієї діяльності;

правовий – передбачає формування глибоких правових знань, прищеплення високої правової культури [8].

Складний процес героїко-патріотичного виховання здійснюється за допомогою різноманітних форм роботи, вибір яких залежить від

змісту та завдань виховної роботи, вікових особливостей вихованців з урахуванням основних напрямів діяльності школярів.

Таким чином, основна ідея патріотичного виховання полягає у мотивації громадської активності молодого покоління. Це стане запорукою небайдужості як сьогоdnішнього, так і прийдешніх поколінь громадян. Найкращою мотивацією до безкорисної суспільної праці є почуття гордості за свою державу, співпереживання за минуле, співпричетність до творення її сьогодення та майбутнього. Саме тому патріотичне виховання молоді є одним з найголовніших пріоритетів молодіжної політики в Україні.

Отже, патріотичне виховання є складовою частиною загального виховного процесу, являє собою систематичну і цілеспрямовану діяльність органів державної влади, родини, системи освіти і громадських організацій з формування у громадян високої патріотичної свідомості, почуття любові до України, готовності до виконання громадянських і конституційних обов'язків. Патріотичне виховання включає у себе соціальні, цільові, функціональні, організаційні та інші аспекти, володіє високим рівнем комплексності, тобто охоплює своїм впливом усі покоління і пронизує усі сторони життя: соціально-економічну, політичну, духовну, правову, педагогічну, спирається на освіту, культуру, історію, державу, право.

Література

1. Бех І., Чорна К. Програма патріотичного виховання дітей та учнівської молоді // Світ виховання. – 2007. – №1 (20). – С. 23–34.
2. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки / Омелян Вишневський – Дрогобич: Коло, 2006. – 326 с.
3. Гонський В. Патріотизм як основа сучасного виховання та ідеології держави // Рідна школа. – 2001. – № 2. – С. 9–14.
4. Зоря Ю. М. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у патріотичному вихованні старшокласників: результати дослідно-експериментальної роботи / Ю. М. Зоря // Наук. скарбниця освіти Донеччини : наук.-метод. журн. – 2013. – № 3. – С. 53–57.
5. Коліщук С. В. Розвиток історичного мислення студентів на уроках історії як чинник патріотичного виховання //Таврійській вісник освіти. – 2011. – №1 (33). – С. 83–89.
6. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка: Навч. посібник / Н. Є. Мойсеюк. – Вид. 5-е, доп. і перероб. – К.: 2007. – 656 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://pidruchniki.ws/12570107/pedagogika/pedagogika - moyseyuk nye>
7. Пащенко Д. Патріотичне і національне виховання – складові становлення громадянина // Шлях освіти. – 2002. – № 1. – С. 9–14.
8. Рогожа М., Горlach Т. Виховуємо патріотів // Директор школи. – 2004. – № 17. – С. 3–7.

ІГРОВІ МЕТОДИ ТА ЇХ ДИДАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ

Сергієнко Наталія, студентка факультету психології
та соціальної роботи

Науковий керівник: **Гордієнко Т. В.**, канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогіки

В наш час перед класоводом стоїть завдання створити для молодших школярів такі умови, при яких би вони могли самореалізуватися і засвоювати знання, які подає вчитель під час проведення уроку. Тому вчитель повинен використовувати різноманітні методи, для підвищення активності дітей та для заохочення. Ця тема є актуальною, бо для сучасних дітей молодшого віку ігрова діяльність є близькою і зрозумілою. Адже граючись, вони виступають суб'єктами ігрового процесу, його активними творцями, спроможними впливати на буття, постійно самовдосконалюючись. Використання ігрової діяльності на уроках необхідне, бо дає змогу успішно формувати і закріплювати позитивне ставлення дитини до навчальної праці. Граючись, діти почувають себе психологічно розкутими, що сприяє вияву їх творчих здібностей.

Мета – визначити дидактичне значення гри та прослідкувати місце ігрової діяльності в навчальному процесі.

Ігровий метод – спосіб взаємодії дітей і вихователя, зумовлений грою, що веде до реалізації дидактичних задач і цілей навчання. Його головною ознакою є висока розумова діяльність дітей, яка визначається швидкістю і логікою мислення, тривалою продуктивною роботою в заданому режимі та взаємодією дітей та вчителя за допомогою прямих і зворотних зв'язків.

Функції ігрових методів: спонукальна, освітня, виховна, розвиваюча, інформативна, контрольна-корекційна.

Ігрову діяльність молодших школярів на уроках поділяють на:

1. Ігри-вправи. Цей вид потребує тривалої підготовки і займає мало часу у межах урочного навчання. Їх проводять на заняттях та у вільний від занять час. Він позитивно впливає на посилення інтересу до теми, яка вивчається. Ігри-вправи дають можливість виділити з усього фактичного матеріалу ті явища і факти, які можуть бути збережені пам'яттю, як найбільш життєво важливі й захопливі у плані пізнання. Як правило, це можуть бути кросворди, ребуси, вікторини [3, 28].

2. Ігрова дискусія. Саме слово дискусія означає дослідження, колективне обговорення проблемного питання, обмін думками, ідеями між кількома учасниками. Основне призначення цього виду – виявити відмінності в розумінні питання і шляхом товариської суперечки встановити істину і прийти до спільної точки зору. Матеріал, який подається у нетрадиційній формі, дозволяє учню отримати гарну вихідну

базу для самостійного дослідження проблемних питань. Виникає інтерес до пошуку істини, що потребує використання джерел, які містять дискусійні положення і відповідно збуджують інтерес до пізнавальної діяльності. Набуваються уміння і формуються практичні навички для логічного, несуперечливого й аргументованого ведення дискусії, в ході якої необхідно не просто відкинути якусь думку, а доказово, обґрунтовуючи свої факти, розуміння проблеми, розкриваються творчі можливості дітей [2, 33].

3. Створення ігрової ситуації. В його основі лежить ситуація, яка активізує пізнавальний інтерес дітей і спрямовує розумову діяльність. Основне призначення цього виду – встановлення зв'язку теорії і практики з теми, яка вивчається, вміння аналізувати, робити висновки, приймати певні рішення в нестандартних ситуаціях. Цей вид сприяє заохоченню дітей до захопливої діяльності на основі певної ситуації, що розігрується. Також сприяє посиленню емоційно-психологічного стану, збуджує внутрішні стимули до навчальної роботи, знімає напругу та стомленість [3, 30]. Цей вид дає можливість відтворити будь-яку ситуацію в ролях, що дозволяє краще зрозуміти психологію людей, стати на їхнє місце, з'ясувати, що ними рухало при прийнятті рішень [4, 28].

Підбираючи ігри, слід поєднувати два елементи навчальний та ігровий. Створюючи ігрову ситуацію відповідно до змісту програми, педагог повинен чітко спланувати діяльність учнів, спрямувати її на досягнення поставленої мети. Коли визначено завдання, вчитель надає йому ігрового змісту, окреслюючи ігрові дії. Готуючись до заняття, педагог повинен чітко продумати послідовність ігрових дій, організацію учнів, тривалість гри, її контроль, підбиття підсумків та оцінку.

Головні умови ефективності застосування ігор – органічне включення в навчальний процес; захоплюючі назви; наявність справді ігрових елементів; обов'язковість правил, які не можна порушувати; емоційне ставлення самого вчителя до ігрових дій.

Пояснення вчителя під час проведення гри має бути лаконічним і зрозумілим, пробуджувати інтерес. І чим молодші учні, тим доцільніше не тільки пояснювати, як грати, а й показувати, як це робити. Не слід використовувати одну гру постійно, бо втрачається цікавість.

Отже, саме завдяки ігровим формам занять вдається залучити пасивних учнів до систематичної розумової праці, дати змогу дитині відчувати успіх, повірити в свої сили. Саме в іграх розпочинається невимуслене спілкування дитини з колективом класу, взаєморозуміння між учителем і учнем. У процесі гри в дітей виробляється звичка зосереджуватися, працювати вдумливо, самостійно. Розвивається увага, пам'ять, потяг до знань. У грі найповніше проявляються індивідуальні особливості, інтелектуальні можливості, нахили, здібності дітей.

Література

1. Борщ О. Впровадження змісту ігрового навчання в педагогічну практику / О. Борщ // Початкова школа. – 2011. – № 7. – С. 39–40.
2. Вонсул Я. Використання інтерактивних ігрових технологій на уроках / Я. Вонсул // Початкова школа. – 2011. – № 12. – С. 32–33.
3. Игра как метод // Школьный психолог. Спецвыпуск. – 2010. – № 18. – С. 3–47.
4. Рибалко О.О. Дидактична гра і навчання молодшого школяра / О. О. Рибалко // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2011. – № 4. – С. 26–30.

ТЕХНОЛОГІЇ ОПРАЦЮВАННЯ ДИСКУСІЙНИХ ПИТАНЬ

Скрипець Яна, студентка факультету іноземних мов
Науковий керівник: **Новгородська Ю. Г.**, канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогіки

Освіта будь-якої країни відбиває в собі найголовніші її цивілізаційно-культурні ознаки та особливості наявного історичного моменту, забезпечуючи поєднання національних традицій з інноваціями – як виробленими всередині неї, так і запозичені ззовні, із скарбниці вселюдського досвіду. На цих підставах національна система освіти має забезпечувати безперервність розвитку країни, здійснювати ефективну соціалізацію та професійну підготовку молоді до життєдіяльності у світі, який постійно ускладнюється.

Розв'язання означеної проблеми передбачає впровадження інтерактивних технологій навчання, що забезпечують розвиток особистості кожного школяра. Саме вони ефективніше, ніж інші педагогічні технології, сприяють інтелектуальному, соціальному і духовному розвитку школяра, готовності жити й працювати в гуманному, демократичному суспільстві.

Мета статті: визначити та теоретично обґрунтувати технології опрацювання дискусійних питань.

Дискусія є важливим методом пізнавальної діяльності, сприяє розвитку критичного мислення учнів, формує навички аргументації та відстоювання своєї думки, поглиблює знання з обговорюваної проблеми. Сучасна дидактика визнає велику освітню і виховну цінність дискусій [2, с. 41–46].

Дискусія дає можливість:

- визначити власну позицію
- активізувати пізнавальну діяльність учнів;
- сформувати певну культуру мови, вміння вислухати співрозмовника до кінця, не перебиваючи;
- сформувати свідоме ставлення до розгляду проблеми, активність в обговоренні проблеми, яка назріла, націленість на з'ясування

причин її виникнення, а також на її вирішення. Мова, таким чином, є одночасно і метою і засобом навчання;

- сформує культуру творчого оперативного мислення;
- створює умови для використання особистого досвіду й одержаних раніше знань для засвоєння нових [3, с. 49].

Щоб організувати навчальний процес з використанням технології "Дискусія", необхідно :

- починати з постановки конкретного дискусійного питання;
- не слід ставити запитання на зразок: хто правий, а хто – ні в тому чи іншому питанні;
- у центрі уваги має бути ймовірний перебіг;
- усі вислови учнів мають бути у руслі обговорюваної теми;
- учитель має виправляти помилки і неточності, яких припускаються учні, та спонукати учнів робити те саме;
- усі твердження учнів повинні супроводжуватись аргументацією, обґрунтуванням, для чого вчитель ставить запитання на зразок;
- дискусія може закінчуватись як консенсусом, так і збереженням існуючих розбіжностей між учасниками дискусії [6, с. 28–42].

Існує два види дискусії, які можуть організовуватись на уроці :

1. **Дискусія в стилі телевізійного ток-шоу** – це технологія структурованої дискусії, у якій беруть участь усі учні класу. Дозволяє контролювати хід дискусії, оцінювати участь кожного учня. Її метою є отримання учнями навичок публічного виступу, дискутування й захисту власної позиції, формування громадянської та особистої активності.

Учитель на цьому уроці є ведучим ток-шоу. Він оголошує тему дискусії та пропонує учням коротку розповідь або перегляд відеофрагмента з досліджуваної проблеми. Потім запрошує висловитися на запропоновану тему "гостям" (2–5 експертів з учнів класу) і надає слово глядачам, які можуть виступити зі своєю думкою або поставити запитання. Ведучий також має право ставити своє запитання або перервати виступаючого через брак часу.

2. **Оцінювальна дискусія** проводиться в класі, учні якого заздалегідь об'єднуються в кілька підгруп по 6–8 осіб. Одна з підгруп розташовується в центрі аудиторії, а решта – разом з учителем розміщується довкола них. За тривалістю дискусія може бути від 8 до 20 хвилин, залежно від теми. У своїй роботі учасники користуються планом, аби не відхилитися від обраної теми. У процесі переходу до обговорення наступного пункту плану вчитель може поміняти місцями та ролями підгрупи спостерігачів і тих, хто безпосередньо брав участь у дискусії.

По ходу дискусії вчитель записує заохочувальні бали у спеціально підготовлену таблицю з прізвищами учасників. Вони надаються за чітке дотримання учасниками обговорюваної теми, за цікаву інформацію, за вдале залучення учасником дискусії до обговорення

інших членів підгрупи тощо. Проте вчитель може записати окремим учасникам і штрафні бали : за перебивання виступу свого товариша, за відхилення від теми обговорення, за намагання говорити лише самому і не слухати інших.

Учитель, який проводить дискусію, оцінює участь кожної особи, а по закінченню – обговорює її результати разом з учасниками (доцільно сконцентрувати увагу учнів на допущених помилках, визначити ключові моменти і, якщо є потреба, винести їх на окреме обговорення вже за межами дискусії). Окрім того, вчитель може відзначити особливості колективної роботи підгрупи, поставити нові завдання з формування вмій та навичок тощо [5, с. 40].

Порівняльний аналіз видів дискусій дав змогу виділити переваги оцінювальних дискусій :

- відтворюють стратегію навчання з позицій розвитку демократичного суспільства, демонструють відхід від авторитарної педагогіки;
- формують відповідальність в учнів за процес навчання;
- розширюють творчі можливості викладача у використанні педагогічних ідей;
- урізноманітнюють технологію процесу навчання, дають можливість альтернативного оцінювання навчальної діяльності учнів.

Дебати – один з найбільш складних способів обговорення дискусійних проблем. Дебати можна проводити лише тоді, тоді коли учні навчилися працювати в групах та засвоїли технології вирішення проблем. У дебатах поділ на протилежні точки зору набуває найбільшої гостроти, оскільки учням необхідно довго готуватись і публічно обґрунтовувати правильність своєї позиції. Кожна група має переконати опонентів і схилити їх до думки змінити свою позицію. Однак можна поставити й інше завдання – спільно вирішити поставлену проблему. В такому разі учні повинні будуть, висловивши свою точку зору, уважно вислухати протилежну сторону, щоб знайти точки дотику. Важливо, щоб учасники дебатів не переносили емоції один на одного, а спілкувались спокійно [1, с. 20–48].

Метод ПРЕС використовується при обговоренні дискусійних питань та при проведенні вправ, у яких потрібно зайняти й чітко аргументувати визначену позицію з проблеми, що обговорюється. Метод навчає учнів виробляти й формулювати аргументи, висловлювати думки з дискусійного питання у виразній і стислій формі, переконувати інших. Метод ПРЕС включає такі етапи:

Роздайте матеріали, у яких зазначено чотири етапи методу ПРЕС.

1. Учні висловлюють свою думку, пояснить, у чому полягає ваша точка зору (I think that, to my mind, according my experience, to my opinion).

2. Пояснюють причину появи цієї думки, тобто на чому ґрунтуються докази (the fact, the point is that).

3. Наводять приклади, додаткові аргументи на підтримку вашої позиції, назвіть факти, які демонструють ваші докази (for example, for instance).

4. Узагальнюють свою думку (зробіть висновок, починаючи словами: (as a result, in the upshot, in the end, finally, in the long run, in the final analysis).

5. Запропонувати бажаним спробувати застосувати цей метод до будь-якої проблеми на їхній вибір.

6. Перевірити, чи розуміють учні механізм застосування методу [4, с. 9–15].

Метод "Займи позицію" допомагає проводити дискусію по спірній, суперечливій темі і надає можливість висловитися кожному, продемонструвати різні думки з теми, обґрунтувати свою позицію або перейти на іншу позицію в будь-який час.

Розглядаючи протилежні позиції з дискусійної проблеми, учні :

- знайомляться з альтернативними поглядами;
- на практиці використовують уміння захищати власну позицію;
- вчаться вислуховувати інших;
- отримують додаткові знання з теми.

Порядок проведення методу "Займи позицію":

- учитель називає тему та пропонує учням висловити свою думку з досліджуваної теми;
- учням потрібно стати біля того плакату, який збігається з власною точкою зору;
- учні мають підготуватися до обґрунтування своєї позиції, чому саме її вони обрали;
- якщо після обговорення дискусійного питання учні змінили точку зору, вони можуть перейти до іншого плакату і пояснити причину свого переходу, а також назвати найбільш переконливу ідею або аргумент протилежної сторони [5, с. 38].

"Зміни позицію". Така технологія дає можливість обговорити дискусійні питання за участі всіх учнів. Метод дозволяє стати на точку зору іншої людини, розвивати навички аргументації, активного слухання.

Щоб організувати роботу за технологією "Зміни позицію", потрібно:

- 1) заздалегідь підготуватися до обговорення;
- 2) поставити всьому класу дискусійне питання;
- 3) об'єднати учнів у пари, а потім – у четвірки. Між парами розподілити завдання як позиції з проблеми ("так" чи "ні"). Одна пара в четвірці повинна обґрунтовувати одну позицію, друга – протилежну;
- 4) пояснити, що в четвірках кожна пара має представити своїм партнерам свою точку зору. Кожен учень повинен відповідати за свою частину презентації;
- 5) чітко оголосити хронометраж: скільки часу виділяється на підготовку і на саму презентацію;

6) дати досить часу на підготовку аргументів. Коли час на підготовку закінчиться, попросити пари доказово викласти свою точку зору один одному;

7) після викладу аргументів потрібно дати завдання парам по-мінятися позиціями і знову повторити все спочатку. На це варто відвести набагато менше часу;

8) наостанок можна дати завдання всій четвірці вільно обговорити тему. Учні вже повинні висловлювати свою особисту точку зору. У результаті обговорення четвірка має або дійти згоди, або висновку про те, що їм бракує інформації;

9) наприкінці обов'язково потрібно підбити підсумки дискусії з усім класом [5, с.38].

Література

1. Биркун Л. В. Комунікативні методи та матеріал для викладання англійської мови / Перекл. з англ. мови та адаптація Л.В. Биркун. // – Oxford Univ. Press, 1998. – С. 20-48.

2. Богомолова Н. Н., Петровская Л. А. Групповая дискуссия. // Социально-психологический климат коллектива. / Под ред. Ю. М. Жукова. – М., 1981. – С. 41–46.

3. Джава Н. Проблемні методи навчання іноземних мов. Дискусія. / Н. Джава // Нова педагогічна думка. – 2005. – № 3. – С. 49.

4. Мильруд Р. П. Современные концептуальные принципы коммуникативного обучения иностранным языкам / Р. П. Мильруд, И. Р. Максимова // Иностр. языки в школе. – 2000. – №4. – С. 9–15.

5. Приходченко К. Застосування інтерактивних технологій [Текст] / К. Приходченко // Завуч. – 2009. – № 28. – С. 20–29.

6. Рогова Г. В. Методика работы над текстом в старших классах средней школы / Г. В. Рогова, Ж. И. Мануэльян // Иностр. яз. в школе. – 1993. – № 5. – С. 28–42.

ПРИНЦИПИ УПРАВЛІННЯ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Терещенко Наталія, студентка факультету психології та соціальної роботи

Науковий керівник: **Коваленко Є. І.**, канд. пед. наук, професор кафедри педагогіки

Принципи – це керівні правила, що визначають основні вимоги щодо системи та організації управління.

Принципи управління можна умовно розподілити на дві групи: універсальні та прикладні. До першої групи належать ті, які узагальнюють існуючу практику управління і визначають найважливіші риси управлінської діяльності. Звичайно, не можна сказати, що така

система принципів склалась остаточно, вона є динамічною. Вважається, що найповніше принципи сучасного управління викладені П. Друкером: орієнтація управління на людину, культурна природа управління, інтегрування інтересів працівників організації навколо загальних цілей, розвиток здібностей усіх працівників організації та ефективне їх використання на всіх рівнях управління, використання в управлінні ефекту синергичності; науковий підхід до визначення ефективності управління організацією; співробітництво і тісна взаємодія організації з навколишнім середовищем.

Так, В. М. Плішкін виокремлює групи загальних і спеціальних принципів управління [6]. До загальних належать такі принципи, як науковість, законність, гласність, гуманізм, розподіл влади, системність, плановість та конкретність; до спеціальних – ієрархічність, функціональність, територіально-галузевий і норми керованості (принципи побудови системи управління), а також цілеспрямованість, принцип головної ланки, відповідності делегування, поєднання єдиначальності та колегіальності, відповідальності посадових осіб, раціонального співвідношення цілей та способів їх досягнення.

Отже, науково обґрунтоване керівництво закладами освіти можливе за дотримання таких принципів управління [10; 2; 6; 4; 8]:

а) принцип науковості. Передбачає врахування під час організації навчально-виховного процесу в навчальних закладах досягнень педагогіки, психології, методик викладання навчальних предметів, фізіології, гігієни, кібернетики та інших наук, які дають змогу здійснювати цей процес на наукових засадах;

Реалізація цього принципу забезпечується дотриманням таких педагогічних правил: добір навчального матеріалу з урахуванням останніх досягнень науки; розкриття наукових причинно-наслідкових зв'язків явищ, що вивчаються, показ сьогоднішніх наукових здобутків; викладання навчального матеріалу з позицій останніх досягнень науки й техніки; тісний зв'язок викладу навчального матеріалу з життям; пропаганда досягнень вітчизняної науки й техніки, успіхів українських учених; наукова організація та проведення навчальних заходів, використання наукових технологій; урахування останніх досягнень медичної, фізіологічної та психологічної наук під час визначення та обґрунтування основних складових дидактичного процесу; неухильне впровадження в навчальний процес наказів, настанов, порадників та інструкцій Міністерства освіти і науки України; застосування наукових, методологічних і методичних основ для оцінки ефективності дидактичного процесу тощо.

б) принцип демократизації. При розв'язанні проблем діяльності навчального закладу керівник має зважати на думку педагогічного колективу, батьківської громадськості, учнів, систематично звітувати про свою роботу перед працівниками навчального закладу/ Демок-

ратизація суспільного життя в Україні детермінує демократизацію освітньої сфери, яка, своєю чергою, безпосередньо позитивно впливає на зміст і процедуру педагогічного процесу. Демократизація навчального процесу передбачає оновлення змісту освіти, її наповнення загальнолюдськими та громадянськими цінностями, перебудову процесуальної сторони навчально-пізнавальної діяльності дітей, яка має бути спрямована на встановлення суб'єкт-суб'єктних взаємин між педагогами й вихованцями.

Демократизація процесу навчання означає:

- ❖ повагу до особистості дитини як саморегульовальної, саморозвиткової та самодіяльної системи;

- ❖ співробітництво керівника і педагогів як суб'єктів учіння, де останні є повноправними учасниками навчального процесу і творцями власного самовдосконалення;

- ❖ колективний аналіз навчально-пізнавальної діяльності та добір найбільш оптимальних розумів його вдосконалення;

- ❖ подолання формалізму і бюрократизмові в управлінні виховним процесом;

- ❖ визнання єдності індивідуального і колективного в управлінні виховним процесом.

Демократизація виховного процесу має ґрунтуватися на взаємопов'язаній діяльності керівника і педагога, яка базується на демократичних принципах спілкування. Власне, стиль спілкування керівників, першою чергою, визначає спрямованість дидактичного процесу. Є спеціальні прийоми та способи для розвитку такого спілкування. Це методи активізації навчально-пізнавальної діяльності, діалогічні методи навчання, де всі учасники спільно, творчо вирішують завдання.

в) принцип гуманізації. Потребує налагодження гуманних стосунків у ланках відносин: дирекція - учителі, учні, батьки; учителі - учні, батьки; учителі - учителі; учні - учні; учнівське самоврядування - рядові вихованці; батьки - діти; передбачає формування гуманної особистості гуманними засобами. Якщо керівник - гуманна людина, уважний, доброзичливий, справедливий і тактовний, то педагогічний колектив йде за ним і вірить йому. Цей принцип передбачає обов'язковість демократичних взаємин між керівником і педагогом. Тільки за таким принципом можна формувати в педагогів та керівників усвідомлену громадянську позицію, готовність до соціальної творчості, участі в демократичному суспільному управлінні, відповідальності за частку Батьківщини і світу.

г) принцип цілеспрямованості. Передбачає визначення педагогічному, дитячому колективам близької, середньої й далекої перспектив, розв'язання конкретних завдань для їх досягнення. Застосування цього принципу вимагає від керівника знання основної мети освіти, уміння в конкретній ситуації ставити оптимальні завдання навчання,

розвитку і виховання, враховуючи реальні можливості керівника конкретної групи.

г) принцип плановості. Потребує чіткого перспективного і щоденного планування усіх напрямів навчально-виховної, організаційно-господарської діяльності закладу освіти з урахуванням його умов та можливостей. При цьому всі плани мають бути спрямовані на вирішення основних завдань дошкільного закладу. Він проявляється у нормалізації умов праці та її розподілу між виконавцями, в координації дій виконавців, їх урахування й контролю. Реалізація цього принципу на практиці надає планову організацію всій системі управління.

д) принцип компетентності означає знання керівником об'єкту управління та його здібність сприймати компетентну консультацію інших спеціалістів. Принцип компетентності пов'язаний з горизонтальним розподілом праці по функціям. Згідно з цим принципом усі педагогічні та інші працівники закладу освіти повинні мати високий рівень професійної підготовки, сумлінно виконувати службові обов'язки. Широка загальна ерудиція, високий рівень професіоналізму, врахування реальних умов праці дають змогу керівникові творчо розв'язувати складні педагогічні завдання;

е) принцип оптимізації. Полягає у створенні в навчальному закладі належних умов для ефективної діяльності його працівників.

Термін оптимальний (від лат. оріішш – найкращий) означає найбільш відповідний до конкретних умов і завдань. Оптимізація в широкому розумінні слова – це вибір найкращого варіанта виконання будь-якого завдання за певних умов. Принцип оптимізації управління персоналом спирається на психологічне обґрунтування прийняття оптимальних рішень. Оптимізація з психологічної точки зору – це інтелектуально-вольовий акт прийняття і здійснення найбільш раціонального для таких умов виконання управлінського завдання. Від вихідної позиції до прийняття керівником оптимального рішення можна виокремити наступні етапи: продумування кількох можливих варіантів виконання поставленого завдання; усвідомлення необхідності вибору з них найкращого для зазначених умов; ознайомлення з даними про порівняльну ефективність можливих способів виконання подібного завдання; скорочення кількості можливих варіантів до двох найбільш реальних; порівняння ефективності цих двох варіантів та очікуваних витрат часу; вибір одного варіанту, який найбільше відповідає критеріям оптимізації. Про оптимізацію процесу управління персоналом можна судити на підставі певних критеріїв. Теоретично вважаємо, що при оптимальній побудові процесу управління кожен працівник буде виконувати свої функції на рівні своїх максимально реальних можливостей на цей момент, без перевтоми, одночасно рухаючись вперед у своєму професійному та особистісному розвитку.

Встановлення реальних можливостей людини як працівника організації, має значний теоретичний і практичний інтерес для управлінців.

є) принцип ініціативи й активності. Передбачає наявність цих якостей у керівництва навчального закладу та створення умов для творчих пошуків усіма педагогами;

ж) принцип об'єктивності в оцінці виконання працівниками закладу освіти своїх обов'язків. Мається на увазі систематичний контроль за діяльністю працівників закладу, об'єктивне оцінювання її результатів, гласність і врахування думки педагогічного колективу;

з) принцип поєднання колегіальності з персональною відповідальністю. Завідувач ДНЗ несе повну відповідальність за навчально-виховну діяльність перед державними органами, але під час прийняття важливих рішень з питань діяльності школи зобов'язаний ураховувати думку колективу, якщо вона не суперечить законам України. Для сучасної вітчизняної школи актуальним є принцип державотворення, який полягає у спрямуванні всіх освітніх ланок на утвердження і розвиток української державності, піднесення їх діяльності до міжнародних стандартів.

Таким чином, основні принципи, якими повинен керуватися керівник є: демократизації, науковості, гуманізації, поступовості, перспективності, цілеспрямованості, компетентності, плановості, оптимізації та принципу поєднання колегіальності з персональною відповідальністю.

Література

1. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні / наук. Ред. О. Л. Кононко. – К.: Ред.журн. "Дошкільне виховання", 2003. – 243 с.

2. Крижко В. В. Аксиологічний потенціал державного управління освітою. Навч. посібник / В. В. Крижко, І. О. Мамаєва. – К.: Освіта України, 2005. – 224 с.

3. Методичний лист "Організація та зміст навчально-виховного процесу в дошкільних навчальних закладах". – К., 2005. – 8 с.

4. Підготовка керівника навчального закладу до управлінської діяльності в ринкових умовах : навч. посіб. / А. І. Чміль, В. І. Маслов, Г. А. Дмитренко, Г. В. Єльнікова, Г. В. Федоров / За ред. А. І. Чміля.. – К. : Логос, 2006. – 126 с.

5. Планування роботи з дітьми раннього віку / Упоряд. Т. Науменко. – 2-ге вид. – К.: Вид. дім "Шкіл. світ": Вид. Л. Галицина, 2005. – 128 с.

6. Плішкін В. М. Теорія управління органами внутрішніх справ : підруч. / ред. Ю.Ф. Кравченка. – К. : НАВСУ, 1999. – 702 с.

7. Поздняк Л. В. Основи управління дошкільним освітнім закладом. – М. : АПО, 1994. – 125 с.

8. Пометун О. Організація командної діяльності в педагогічному колективі / О. Пометун, Л. Середняк, І. Сущенко, О. Янушкевич // Директор школи. – 2005. – № 6–7. – С. 59–73.

9. Українське дошкілля: програма виховання дітей в дитячому садку / Г. П. Соколовська, Н. М. Міський, О. І. Білан, Н. І. Романюк, Г. І. Недочитана, та ін. В II ч. – Ч. I. – Львів, 2010. – 92 с. Управління навчальним закладом: навч.-метод. посіб. / [О. І. Мармаза, О. М. Касянова, В. В. Григораш та ін.]. – [у 2-х ч.]. – Харків: Веста: Ранок, 2003. – Ч. 1 : Абетка менеджера освіти. – 160 с. – (Серія „Управління школою”).

10. Шоутен Т., Даниленко Л. І., Зайченко О. І., Софій Н. З. Менеджмент керівників закладів дошкільної і початкової освіти / за заг. ред. Даниленко; Всеукраїнський фонд "Крок за кроком". – К. : СПД-ФО К. С. Парашин, 2009. -112с.

МОДЕРНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ НАВЧАННЯ ЗА ДОПОМОГОЮ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Усенко Марія, студентка факультету іноземних мов
Науковий керівник: **Демченко Н. М.**, канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогіки

Постановка проблеми. У системі вітчизняної освіти відбуваються суттєві зміни. Вступають в силу нові державні освітні стандарти, у яких, крім змісту освіти, знайшли відображення і зміни в організації навчальної роботи. Навчальна робота може бути аудиторною і самостійною. Відповідно до цих стандартів відбувається перерозподіл навчального навантаження: зменшення годин аудиторних занять і відповідно збільшення частки самостійної роботи учнів і студентів. У зв'язку з цим для забезпечення і підвищення якості освітнього процесу поряд із традиційними засобами навчання необхідно розробляти і застосовувати сучасні інформаційно-комунікаційні технології.

Розв'язанням цього завдання може стати впровадження в освітній процес електронних засобів навчання. Проблема організації навчального процесу з використанням електронних засобів навчання надзвичайно актуальна, вона дозволяє здійснити перехід від предметного принципу побудови змісту освіти до створення інтегрованих навчальних курсів. На перше місце виходять не просто знання, а й уміння застосовувати ці знання для розв'язання різноманітних життєвих, професійних проблем. Якість освіти тепер пов'язують із поняттям конкурентоспроможності фахівця, його компетентністю, що, у першу чергу, передбачає вміння працювати з інформацією, приймати самостійні обґрунтовані рішення.

Метою даного ІНДЗ є аналіз різних підходів до визначення поняття "електронні засоби навчання", їх класифікація, структура, зміст, принципи створення і застосовування.

Інтерпретацію поняття "засоби навчання" можна знайти в науковій психолого-педагогічній і технічній літературі. Так, на думку

П. І. Підкасистого, засоби навчання – це матеріальні й матеріалізовані предмети, які викладач застосовує для викладання навчального матеріалу [6]. Засоби навчання – це наочна підтримка навчального процесу, якою є мова викладача, його майстерність, підручники, аудиторне устаткування [7, 295].

О. М. Спірін вважає, що використання електронних матеріалів має особливі властивості, цінні для ефективної організації суспільного життя: невичерпність, велику швидкість розповсюдження, економічність, екологічну чистоту, значну тривалість зберігання за незначних ресурсних витрат тощо. Сучасні засоби опрацювання даних і зв'язку є основою нових інформаційно-комунікаційних технологій, які все більше визначають зміст, масштаби і темпи розвитку інших технологій [9, 14].

Згідно МОН України, електронні засоби навчального призначення – засоби навчання, що зберігаються на цифрових або аналогових носіях даних і відтворюються на електронному обладнанні (комп'ютерні програми загально дидактичного спрямування, електронні таблиці, електронні бібліотеки, слайдтеки, тестові завдання, віртуальні лабораторії тощо). Електронні засоби загального призначення – засоби навчання, що зберігаються на цифрових або аналогових носіях даних і відтворюються на електронному обладнанні й забезпечують підтримку інноваційних технологій навчання (операційні системи, прикладні програми, автоматизовані системи управління, бази даних тощо) [8].

На мою думку, електронні засоби навчання є програмні продукти, що створені і працюють з використанням комп'ютерної, телекомунікаційної техніки, і забезпечують творче й активне опанування майбутніми фахівцями знаннями, уміннями і навичками, необхідними в майбутній професійній діяльності.

У класифікації електронних засобів навчання використовуються різні підходи: технічні, програмні, ергономічні, психолого-педагогічні тощо. У межах кожного підходу класифікація характеризує засоби навчання з тієї чи іншої позиції, яка визначає деякі їх властивості, але не характеризує педагогічних можливостей засобів навчання загалом.

Детально схарактеризував електронні засоби навчання Д. В. Чернилевський: "**Електронні засоби навчання** – програмні засоби навчального призначення, у яких відображена певна предметна галузь, у тій або іншій мірі реалізована технологія її вивчення, забезпечені умови для реалізації різних видів навчальної діяльності" [10, 369]. На думку вченого, електронні засоби навчання, що використовують у навчальних цілях за методичним призначенням, можна класифікувати так:

- *навчальні програмні засоби* – призначені для узагальнення суми знань, формування вмій і навичок навчальної або практичної

діяльності, а також забезпечення необхідного рівня засвоєння, що встановлюється під час зворотного зв'язку;

- *програмні засоби (системи)* – тренажери, призначені для відпрацювання вмінь, навичок навчальної діяльності, самопідготовки;

- *контрольні програмні засоби* – призначені для контролю (самоконтролю) рівня оволодіння навчальним матеріалом;

- *інформаційно-пошукові програмні системи, інформаційно-довідкові програмні засоби* – призначені для формування вмінь і навичок із систематизації інформації;

- *імітаційні програмні засоби* – призначені для вивчення певного аспекту реальності, його основних структурних або функціональних характеристик за допомогою обмеженою кількості параметрів;

- *моделюючі програмні засоби* – призначені для створення моделі об'єкта, явища, процесу або ситуації (як реальних, так і "віртуальних") з метою їх вивчення;

- *демонстраційні програмні засоби* – призначені для наочного подання навчального матеріалу, візуалізації досліджуваних явищ, процесів і взаємозв'язку між об'єктами;

- *навчально-ігрові програмні засоби* – призначені для "програвання" навчальних ситуацій;

- *дозвільні програмні засоби* – призначені для організації позааудиторної роботи, що мають на меті розвиток уваги, реакції, пам'яті тощо.

Принципи створення і застосування електронних засобів навчання детально розглянуті в працях українських і російських учених. В основу застосування електронних засобів навчання покладені такі основні дидактичні принципи:

1. **принцип наочності навчання** – передбачає використання в процесі навчання різноманітних засобів наочної демонстрації навчальної інформації, зокрема образотворчих засобів (малюнків, фотопортретів, фоторепродукцій картин, живопису, архітектури та інших фотозображень навколишнього світу), умовно-графічних засобів (таблиць, схем, блок-схем, креслень, графіків, діаграм, карт, картосхем тощо), сучасних мультимедія (аудіо- і відеофрагментів, анімації);

2. **принцип розподілу навчального матеріалу** – передбачає, що навчання, основане на комп'ютерних технологіях, базується на технічній інфраструктурі: комп'ютері (як інструменту для розміщення і демонстрації навчальної інформації), комп'ютерних мережах (як засобу доступу до неї). Тому, електронні засоби навчання можуть знаходитися безпосередньо у студента, у межах локальної мережі (Інтра-нет-ресурси) або розміщені на серверах глобальної мережі Інтернет (Інтернет-ресурси);

3. **принцип інтерактивності навчального матеріалу** – передбачає інтеграцію різних засобів демонстрації інформації таких як

текст, статична і динамічна графіка, відео- і аудіозаписи, у єдиний комплекс, що дозволяє студентові стати активним учасником навчального процесу; замість розрізаних навчальних програм повноту демонстрації матеріалу забезпечують цілісні інтерактивні курси;

4. принцип мультимедійної репрезентації навчальної інформації – передбачає максимальне врахування індивідуальних особливостей сприйняття інформації завдяки мультимедіа;

5. принцип адаптивності до персональних особливостей студента – передбачає варіювання обсягу інформації, запропонованої для вивчення за певний проміжок часу, залежно від індивідуальних особливостей студента; у зв'язку з цим основною проблемою оптимізації навчання з точки зору збереження і розвитку адаптаційних резервів є оцінка і корекція стану людини в процесі здобуття нових знань.

Принципи організації навчального процесу з використанням електронних засобів навчання відображені в наказах МОН "Про правила використання комп'ютерних програм в навчальних закладах" [5], постанові Кабінету Міністрів України "Про затвердження Державної програми "Інформаційні та комунікаційні технології в освіті та науці" [4].

Метою організації навчального процесу з використанням електронних засобів є:

- упровадження інформаційних і комунікаційних технологій;
- забезпечення реалізації прав на вільний пошук, отримання, передавання, виробництво та поширення інформації;
- виконання покладених на навчальні заклади освітянських завдань підготовки необхідних спеціалістів і кваліфікованих користувачів в умовах формування інформаційно-освітнього і культурного середовища;
- сприяння розвитку вітчизняного виробництва високотехнологічної продукції, насамперед – конкурентоспроможних комп'ютерних програм як найважливішої складової інформаційних і комунікаційних технологій, сприяння переходу економіки на інноваційний шлях розвитку.

До електронних засобів навчання можна віднести текстові й графічні редактори, компілятори і системи програмування, системи автоматизованого проектування, експертні системи, іншими словами – усі засоби, що кваліфікують як предмет вивчення або як інструментарій у розв'язанні освітніх завдань.

Слушним є погляд російського ученого О. І. Башмакова, який виокремлює основні завдання, що розв'язуються за допомогою електронних засобів навчання, а саме [1]:

- початкове ознайомлення з предметною галуззю, освоєння її базових понять і концепцій;
- базова підготовка на різних рівнях глибини і детальності;

- вироблення вмінь і навичок розв'язання типових практичних завдань у певній предметній галузі;
- вироблення вмінь аналізу й ухвалення рішень у нестандартних проблемних ситуаціях;
- розвиток здібностей до певних видів діяльності;
- проведення навчально-дослідних експериментів з моделями об'єктів, що вивчають, процесів і середовища діяльності;
- контроль й оцінювання рівнів знань і вмінь.

Усі ці завдання мають інтегральний характер, їх розв'язання впливають один на одне, тому види електронних засобів навчання здебільшого відносять до корелюючих завдань.

Спираючись на виокремленні вище педагогічні завдання, О. І. Башмаков пропонує поділити електронні засоби навчання на чотири класи [1, 24]. Розглянемо детальніше види електронних засобів навчання за кожним класом.

Перший клас електронних засобів навчання – засоби теоретичної і технологічної підготовки:

- *електронний підручник* – основне електронне видання, створене на високому науковому і методичному рівнях, яке повністю відповідає Державному освітньому стандарту певних спеціальностей [2];
- *комп'ютерна навчальна програма* – призначена для навчання найважливіших розділів дисципліни, використовують для проведення групових занять у комп'ютерних класах і для ефективної організації самостійної роботи;
- *комп'ютерна система контролю знань* – визначення рівня знань з певної дисципліни, розділу, теми або фрагменту предметної галузі й оцінювання з урахуванням встановлених кваліфікаційних вимог.

Другий клас електронних засобів навчання – засоби практичної підготовки:

- *електронний задачник* – засіб для вироблення вмінь і навичок розв'язання типових практичних завдань, а також розвитку пов'язаних з ними здібностей;
- *комп'ютерний тренажер* – пристрій, у якому як модель об'єкта управління, так і робоче місце студентів й інструктора реалізовані завдяки комп'ютерним засобам.

Третій клас електронних засобів навчання – допоміжні засоби:

- *комп'ютерний лабораторний практикум* – засіб підтримки автоматизованих лабораторних робіт, у межах яких об'єкти, що вивчаються, процеси і середовище діяльності використовують за допомогою експериментів з їх моделями;
- *комп'ютерний довідник* – інформаційна база за певною дисципліною, що забезпечує можливість використовувати її в навчальному процесі;
- *мультимедійне навчальне заняття* – мультимедійний запис реального навчального заняття, лекції, семінару або демонстрації.

Четвертий клас електронних засобів навчання – комплексні засоби:
- *комп'ютерний навчальний курс для підготовки за певною дисципліною, у якому інтегровані функції або засоби для розв'язування основних завдань теоретичної, технологічної і практичної підготовки.*

Висновки. Електронні засоби навчання мають суттєві переваги над друкowanими матеріалами, а саме: можливість інтерактивної взаємодії між студентом та електронним засобом навчання, де рівень інтерактивності може змінюватись від низького та помірного (переміщення за посиланнями) до високого (самостійне тестування і особиста участь студента в моделюванні процесів). Якщо тестування подібне до бесіди з викладачем, то участь студента в моделюванні процесів можна порівняти з надбанням практичних навичок у процесі виробничої практики в реальних умовах виробництва.

Проведений аналіз наукової літератури показав, що існуючі підходи до розгляду питання використання електронних засобів навчання тією чи іншою мірою розкривають різні теоретичні основи. Представлення навчальної інформації за допомогою електронних засобів навчання дозволяють отримати максимальний ефект у засвоєнні матеріалу, так як під час роботи з такого роду засобами активізуються всі види розумової діяльності, правильно побудований навчальний процес, з урахуванням психолого-педагогічних особливостей, дає можливість досягти необхідної якості навчання.

Література

1. Башмаков А. И. Разработка компьютерных учебников и обучающих систем : монография / А. И. Башмаков, И. А. Башмаков. – М. : Информационно-издательский дом "Филинь", 2003. – 616 с.

2. Дьяченко М. И. Психология высшей школы / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – Минск : Изд-во БГУ, 1981. – 383 с.

3. Іванченко Є. А. Аналіз результатів функціонування системи інтегративної професійної підготовки майбутніх економістів [Електронний ресурс] / Є. А. Іванченко. – Режим доступу: <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/viewFile/54/40>.

4. Кабінет Міністрів України. Постанова. Програма. Заходи. Від 07.12.2005 № 1153. Про затвердження Державної програми "Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці" на 2006–2010 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1153-2005-%D0%BF>.

5. Міністерство освіти і науки України. Наказ. м. Київ. № 903 від 02 грудня 2004 р. Про затвердження Правил використання комп'ютерних програм у навчальних закладах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://docs.google.com/document/d/13bli-2j19Www7sZV3pO_A4RxrKoVeJswAFchvBrNMio/edit?pli=1.

6. Педагогика : учебн. пособие [для студентов педагогических вузов и педагогических колледжей] / под ред. П. И. Пидкасистого. – М. : Педагогическое общество России, 1998. – 640 с.

7. Подласый И. П. Педагогика. Новый курс : учебник для студ. пед. вузов: [в 2 кн.] / Иван Павлович Подласый. – Кн. 1: Общие основы. Процесс обучения]. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1999. – 576 с.

8. Про затвердження Порядку надання навчальній літературі, засобам навчання і навчальному обладнанню грифів та свідоцтв Міністерства освіти і науки України. Наказ Міністерства освіти і науки України від 17 червня 2008 року № 537 [Електронний ресурс] // Сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0628-08>.

9. Спирін О. М. Теоретичні та методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів інформатики за кредитно-модульною системою : монографія / О. М. Спирін; [за наук. ред. акад. М. І. Жалдака]. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. – 300 с.

10. Чернилевский Д. В. Дидактические технологии в высшей школ : учеб. пособие для вузов / Дмитрий Владимирович Чернилевский. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 437 с.

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА РОЗВИТОК ДИТИНИ

Фурман Анна, студентка факультету психології та соціальної роботи
Науковий керівник: **Гордієнко Т. В.**, канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогіки

Інтернет став для дітей паралельною реальністю, де вони спілкуються, знаходять нових друзів, обмінюються новинами, діляться інтересами та отримують безліч цікавої, захопливої для них інформації. Діти створюють в одній із соціальних мереж свій профіль з фотографіями, музикою, роликами, фільмами, інформацією та описами, які хочуть саме вони. Таким чином формують свій власний простір спілкування, де можуть бути такими, якими себе уявляють. Крім того, соціальні мережі – найлегший спосіб вийти на контакт з будь-якою людиною. Тому постає потреба у необхідності формування інформаційної культури суспільства, засвоєнні дітьми правил безпечної поведінки в Інтернеті, розумінні батьками особливостей впливу соціальних мереж на розвиток, виховання та соціалізацію їхніх дітей.

Часте перебування у соціальній мережі захоплює дітей та навіть може викликати залежність. Батьки повинні розповідати їм про безпеку у віртуальному світі. Більше матеріалів можна знайти на сайті "Безпечний Інтернет".

Основні правила інтернет-безпеки:

1. Без дозволу батьків діти не можуть надавати приватну інформацію про себе.

2. Якщо дітей бентежить, турбує інформація, знайдена в інтернеті, вони обов'язково повинні звернутися до батьків чи вчителів.

3. Якщо ж діти виявляють бажання зустрітися у реальному житті зі знайомими по інтернет-спілкуванню, необхідно повідомити про це батьків.

4. Не можна вірити всьому, що розповідають про себе віртуальні знайомі.

5. Нікому не можна повідомляти свій пароль до електронної пошти чи соціальних мереж, за виключенням рідних.

6. Впровадження батьками сімейних правил інтернет-безпеки дозволить дітям відчувати себе комфортно і безпечно у мережі.

7. Не варто виконувати тих операцій, які можуть коштувати грошей.

8. Публікувати на своїй сторінці будь-яку інформацію лише з дозволу батьків.

9. Обов'язкова ввічливість у електронному листуванні [2].

Дотримання цих правил – запорука безпеки дітей як в реальному світі, так і у віртуальному просторі.

Щоб відволікти дітей від перебування в соціальних мережах потрібно знайти альтернативу, яка б могла їх зацікавити: спільний похід на природу, організувати домашню вечірку для друзів дитини. Важливо, аби дитина чи підліток отримували необхідну кількість спілкування у реальному світі. Необхідно спілкуватись якомога більше з дітьми, розпитувати про їх інтереси, друзів і вподобання.

Компанією Київстар ініційовано всеукраїнський соціальний рух "Розкажи дітям про безпеку в Інтернеті". Дорослим потрібно навчати дітей безпеці не лише у реальному світі, а й у віртуальному.

У світі нараховується близько 1,8 млрд. користувачів всесвітньої мережі, в Україні їх – 13,6 млн. Цікаво те, що у порівнянні з минулим роком приріст користувачів становить близько 20%. І серед них стає все більше дітей і підлітків, найбільш допитливої та активної аудиторії. Звичайно, у цьому є свої плюси, адже діти розвиваються швидше, мають доступ до всієї необхідної інформації та спілкування.

Головна проблема – низький рівень обізнаності батьків. Вони не можуть забезпечити дитину, оскільки мало розуміються на всіх тонкощах користування Інтернетом. Детальнішу інформацію про рух "Розкажи дітям про безпеку в Інтернеті" можна отримати на сайті:

<http://bezpeka.kyivstar.ua/materials/articles/article5/>.

Після візиту до України Стіва Балмера і підписання Меморандуму "Про Взаєморозуміння" з Міністерством внутрішніх справ України, перший заступник міністра підписав наказ про формування робочої групи, яка займатиметься протидією злочинам проти дітей в Інтернеті. Цим же ж наказом Міністерство ввійшло до складу Коаліції

за безпеку дітей в Інтернеті. Програму "Безпека дітей в Інтернеті" Ініційована Коаліцією за безпеку дітей в Інтернеті, що заснована компанією "Microsoft Україна" в рамках програми "Партнерство в навчанні". Програма "Безпека дітей в Інтернеті" включає цілий ряд заходів, спрямованих на навчання дітей, вчителів та батьків правилам безпечного користування Інтернетом [2].

Першим кроком в цьому напрямку став запуск у квітні 2008 року веб-сайту "Он-ляндія". На цьому сайті представлені матеріали для дітей, їхніх батьків та вчителів: інтерактивні ігрові сценарії, короткі тести, готові плани уроків, завдяки яким діти та дорослі зможуть засвоїти основи безпечної роботи в Інтернеті. Також сайт пропонує зрозумілу та перевірену на практиці інформацію про Інтернет-безпеку, після ознайомлення з якою навіть користувачі-початківці зможуть ефективно використовувати ресурси мережі та захистити себе від небажаного змісту. Детальніше знайомитися із матеріалами сайту "Он-ляндія: моя безпечна Веб-країна" можна за адресою: www.onlandia.org.ua.

Чому в дітей все частіше виникає залежність від користування Інтернетом. Відповідь досить проста – творці соціальних мереж намагаються задовільнити найрізноманітніші смаки дітей. Створені сайти спеціально для спілкування, для ігор, пізнавальні, розвиваючі і просто інформаційні.

Батькам потрібно краще знати, розуміти і відчувати те, чим живе дитина у віртуальному просторі. Оскільки соціальні мережі – це багато в чому сучасна заміна колишніх способів спілкування: телефонних розмов, прогулянок і навіть дискотек, то повна заборона на перебування в них загрожувє протестною поведінкою.

У зв'язку з тим, що спілкування – важлива потреба, то повна заборона так чи інакше позначиться на соціальному розвитку дитини. Прагнення до спілкування в соціальних мережах важливе для дитини, так само як і навчальні, режимні, активно-рухові, сімейні та багато інших завдань. Тому "золоте правило" для батьків: хочете бути тими, до кого ваша дитина може звернутися у випадку проблем і неприємностей, поважайте її бажання, потреби і способи їх реалізації. У відповідь отримаєте повагу і здатність дитини домовлятися і співпрацювати [1, 1]. Для того, щоб діти нормально розвивалися, батькам необхідно приділяти їм увагу, цікавитися вподобаннями, життям та колом їх спілкування.

Література

1. Млодик І. Що роблять діти в соціальних мережах. Як їм допомогти / І. Млодик // [Електронний ресурс]:

<http://onlinebezpeka.com/uk/advices-for-parents/communication-in-network/article/ssho-robljatj-diti-v-sotsialjnikh-merezhakh-jak-im-dopomogti>

2. Руденко Т. Діти в Інтернеті: реальні загрози віртуального світу: Асоціація підприємств інформаційних технологій України / Т. Руденко // [Електронний ресурс]:

<http://apitu.org.ua/node/1336>

3. Халявка Ю. Новина тижня: Соціальні мережі шкодять здоров'ю / Ю. Халявка // [Електронний ресурс]:

<http://usw.com.ua/profiles/blogs/novina-tizhnya-socialni>

СПОСОБИ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ

Щітка Альона, студентка факультету іноземних мов
Науковий керівник: **Демченко Н. М.**, канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогіки

Постановка проблеми. Слід зазначити, що електронні засоби навчання не відразу стали обов'язковим компонентом педагогічного та освітнього процесу. Довгий час традиційні методи навчання базувалися на слові. У зв'язку з бурхливим розвитком таких процесів, як зростання інформації, політехнізації і технологізації суспільства, йде зростання технічного, а конкретно електронного, забезпечення шкіл, ПТУ, ВНЗ. Цей процес почався відносно недавно. І звичайно, з появою чогось нового з'явилися і суперечки про те, чи дійсно це так необхідно. Тому наведені факти цілком обґрунтовують актуальність даної роботи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Цьому процесу навчання присвятили свої наукові дослідження: Занков Л., Виготський Л.С., Прессман Л.П., Підкасистий П.І., а з ними і багато інших дослідників, адже бурхливий процес науково-технічного прогресу увійшов у всі сфери нашого життя, і не міг не торкнутися таких сфер науки, як педагогіка і дидактика.

Мета статті – дослідити способи та ефективність використання електронних засобів навчання.

Основний матеріал. *Електронний засіб навчання* – це програма або файл спеціального призначення, основна роль якого полягає в більш детальному та наглядному викладанні навчального матеріалу та безпосередній взаємодії із здобувачем. Звичайно зберігається на цифрових або аналогових носіях даних і відтворюється за допомогою персонального комп'ютера.

Електронні засоби навчання бувають [2, 18]:

- електронний підручник,
- електронний довідник,
- тренажерний комплекс (комп'ютерні моделі, конструктори і тренажери),

- задачник,
- електронний лабораторний практикум,
- комп'ютерна тестуюча система.

Електронний підручник призначений для самостійного вивчення теоретичного матеріалу курсу і побудований на гіпертекстовій основі, що дозволяє працювати за індивідуальною освітньою траєкторією.

Комп'ютерний підручник містить ретельно побудований навчальний матеріал, що надається тому кого навчають у вигляді послідовності інтерактивних кадрів, що містять не тільки текст, а й мультимедійні додатки. Гіпертекстова структура дозволяє учню визначити не тільки оптимальну траєкторію вивчення матеріалу, але й вибрати зручний темп роботи і спосіб викладу матеріалу, відповідальний психофізіологічним особливостям його сприйняття. В електронному підручнику може бути передбачена можливість протоколювання дій учня для їх подальшого аналізу викладачем.

Нелінійна організація навчального матеріалу, багатoshаровість і інтерактивність кожного кадру, а також можливість протоколювання інформації про вибір учням траєкторії навчання визначають специфіку електронного підручника.

Електронний довідник дозволяє тому кого навчають в будь-який час оперативно отримати необхідну довідкову інформацію в компактній формі. В електронний довідник включається інформація як дублююча, так і та що доповнює матеріал підручника.

Зазвичай електронний довідник являє собою електронний список термінів, які використовуються в курсі вивчення іноземної мови, або імен авторів що цитують і т. д. Кожна одиниця списку гіперактивна – її активізація дозволяє звернутися до гіперпосиланням, що містить тлумачення терміна, переклад і граматичні характеристики іноземного слова, енциклопедичний опис і т.д.

В електронний довідник зазвичай можна увійти з будь-якого розділу курсу за допомогою спеціальної кнопки в головному меню. Власне меню довідника, як правило, являє собою алфавіт, оформлений в різних дизайнерських рішеннях. Активізація довідника забезпечує доступ до відповідного фрагменту довідника.

В даний час наявність *довідкової системи* є обов'язковим для будь-якого НМК. При цьому електронний довідник може бути представлений як самостійний елемент НМК або вбудований в електронний підручник.

Комп'ютерні моделі, конструктори і тренажери дозволяють закріпити знання і отримати навички їх практичного застосування в ситуаціях, що моделюють реальні.

На відміну від вищеописаних компонентів, комп'ютерні моделі, як правило, не є універсальними. Кожна з них розрахована на моделювання досить вузького кола явищ. Засновані на математичних

моделях (які містять в собі керуючі параметри), комп'ютерні моделі можуть бути використані не тільки для демонстрації важко відтворюваних у навчальній обстановці явищ, а й для з'ясування (у діалоговому режимі) впливу тих чи інших параметрів на досліджувані процеси і явища. Це дозволяє використовувати їх як імітаторів лабораторних установок, а також для відпрацювання навичок управління модельованими процесами.

Комп'ютерні технології дозволяють не тільки працювати з готовими моделями об'єктів, але і проводити їх конструювання з окремих елементів.

До тренажерів можуть бути віднесені також і комп'ютерні задачки. Комп'ютерний задачник дозволяє відпрацювати прийомні рішення типових завдань, що дозволяють наочно зв'язати теоретичні знання з конкретними проблемами, на вирішення яких вони можуть бути спрямовані.

Електронний лабораторний практикум дозволяє імітувати процеси, що протікають в об'єктах які реально досліджуються, або змодельовувати експеримент, що не здійснений в реальних умовах. При цьому тренажер імітує не тільки реальну установку, але й об'єкти дослідження та умови проведення експерименту. Лабораторні тренажери дозволяють підібрати оптимальні для проведення експерименту параметри, придбати первісний досвід і навички на підготовчому етапі, полегшити і прискорити роботу з реальними експериментальними установками й об'єктами.

В якості тренажера може використовуватися і комп'ютерна тестуюча система, яка забезпечує, з одного боку, можливість самоконтролю для учня, а з іншого – приймає на себе рутинну частину поточного або підсумкового контролю.

Комп'ютерна тестуюча система може являти собою як окрему програму, яка не допускає модифікації, так і універсальну програмну оболонку, наповнення якої покладається на викладача. В останньому випадку в неї включається система підготовки тестів, що полегшує процес їх створення і модифікацію (у простому випадку це може бути текстовий редактор). Ефективність використання тестуючої системи істотно вище, вона дозволяє накопичувати й аналізувати результати тестування. Тестуюча система може бути вбудована в оболонку електронного підручника, але може існувати і як самостійний елемент НМК. У цьому випадку тестуючі програми з різних дисциплін доцільно об'єднувати в єдиній базі даних.

З одного боку, по функціям, які виконують електронні засоби навчання, можна віднести до навчальних видань і відповідно використовувати принципи класифікації, які використовуються для навчальної книги [1,10]. З іншого боку, вони належать до категорії електронних видань і до них можуть бути застосовані принципи

класифікації електронних видань [3]. З третього боку, за технологією створення, вони є програмним продуктом.

Тому в основу класифікації електронних засобів навчання покладені загальноприйняті способи класифікації як навчальних, так і електронних видань, і програмних засобів.

Виходячи з описаних в сучасній літературі критеріїв, електронні засоби навчання слід розрізнати :

- за функціональною ознакою, що визначає значення і місце навчальних електронних видань в навчальному процесі;
- за структурою;
- за побудовою тексту;
- за характером інформації, що представляється;
- за формою викладу;
- за цільовим призначенням;
- за наявністю друкованого еквівалента;
- за природою основної інформації;
- за технологією розповсюдження;
- за характером взаємодії користувача і електронного видання.

В даний час затвердилась певна типологічна модель системи навчальних видань для вузів, яка включає чотири групи видань, диференційованих за функціональною ознакою, що визначає їх значення і місце в навчальному процесі [1, 10]:

- *програмно-методичні* (навчальні плани і навчальні програми);
- *навчально-методичні* (методичні вказівки, матеріали з методики викладання навчальної дисципліни, вивчення курсу, виконання курсових і дипломних робіт);
- *навчальні* (підручники, навчальні посібники, тексти лекцій, конспекти лекцій);
- *допоміжні* (практикуми, збірники задач і вправ, хрестоматії, книги для читання).

Інформаційні технології дозволяють виділити за цим критерієм п'яту групу:

- *контролюючі* (тестуючі програми, бази даних).
- Електронні видання за структурою поділяються на:
- *однотомне електронне видання* – електронне видання, випущене на одному машинозчитувальному носії;
 - *багатотомне електронне видання* – електронне видання, що складається з двох або більше пронумерованих частин, кожна з яких представлена на самостійному машинозчитувальному носії, що представляє собою єдине ціле за змістом і оформленням;
 - *електронна серія* – серійне електронне видання, що включає сукупність томів, об'єднаних спільністю задуму, тематики, цільовим призначенням, що виходять в однотипному оформленні.

Навчальні електронні видання за організацією тексту поділяються на моновидання і збірники. Моновидання включає один твір, а збірка – кілька творів навчальної літератури. Підручник, навчальний посібник, курс і конспект лекцій можуть виходити в світ тільки у вигляді моновидання, а практикум, хрестоматія, книга для читання – у вигляді збірників. Що стосується навчальних планів, навчальних програм, методичних вказівок і посібників, завдань для практичних занять, то їх випускають переважно у вигляді моновидання. Подібні видання посилюють активність студента, забезпечують комплексність процесу оволодіння інформацією.

За характером представленої інформації можна виділити наступні види навчальних видань: навчальний план, навчальна програма, методичні вказівки, методичні керівництва, програми практик, завдання для практичних занять, підручник, навчальний посібник, конспекти лекцій, курс лекцій, практикум, хрестоматія, книга для читання та ін.

За формою викладу матеріалу навчальні видання можуть бути розділені на наступні групи:

- *конвекційні навчальні видання*, які реалізують інформаційну функцію навчання;
- *програмовані навчальні видання*, які, по суті, і являють собою в цій класифікації електронні видання;
- *проблемні навчальні видання*, які базуються на теорії проблемного навчання і направлені на розвиток логічного мислення;
- *комбіновані, або універсальні навчальні видання*, які містять окремі елементи перерахованих моделей.

За цільовим призначенням електронні засоби навчання можуть бути розділені на наступні групи:

- для школярів;
- для бакалаврів;
- для дипломованих фахівців;
- для магістрів;
- для дорослих.

Відмінності за цільовим призначенням викликані різними дидактичними завданнями, які вирішуються при підготовці фахівців різного рівня.

За наявністю друкованого еквіваленту виділяються дві групи електронних засобів навчання:

- *електронний аналог друкованого навчального видання* – електронний засіб навчального призначення, в основному відтворює відповідне друковане видання (розташування тексту на сторінках, ілюстрації, посилання, примітки і т. д.);
- *самостійний електронний засіб навчального призначення* – електронне видання, що не має друкованих аналогів.

За природою основної інформації виділяють [3]:

- *текстове (символьне) електронне видання* – електронне видання, що містить переважно текстову інформацію, представлену у формі, що допускає посимвольну обробку;

- *образотворче електронне видання* – електронне видання, що містить переважно електронні зразки об'єктів, що розглядаються як цілісні графічні сутності, представлені у формі, що допускає перегляд і друковане відтворення, але не допускає посимвольної обробки;

- *звукове електронне видання* – електронне видання, що містить цифрове представлення звукової інформації у формі, що допускає її прослуховування, але не призначене для друкованого відтворення;

- *програмний продукт* – самостійний твір, що являє собою публікацію тексту програми або програм мовою програмування або у вигляді виконуваного коду;

- *мультимедійне електронне видання* – електронне видання, в якому інформація різної природи присутня рівноправно і взаємопов'язана для вирішення певних завдань, причому цей взаємозв'язок забезпечений відповідними програмними засобами.

За технологією розповсюдження можна виділити:

- *локальний електронний засіб навчання* – електронне видання, призначене для локального використання і випускається у вигляді певної кількості ідентичних екземплярів (тиражу) на переносних машинозчитувальних носіях;

- електронне видання мережі – електронне видання, доступне потенційно необмеженому колу користувачів через телекомунікаційні мережі;

- *електронне видання комбінованого розповсюдження* – електронне видання, яке може використовуватися як у якості локального, так і в якості електронного видання мережі.

За характером взаємодії користувача і електронного видання можна виділити дві групи:

- *детерміноване електронне видання* – електронне видання, параметри, зміст і спосіб взаємодії з яким визначені видавцем і не можуть бути змінені користувачем;

- *недетермінованого електронне видання* – електронне видання, параметри, зміст і спосіб взаємодії з яким прямо або опосередковано встановлюються користувачем відповідно до його інтересів, мети, рівня підготовки і т. д. на основі інформації і за допомогою алгоритмів, визначених видавцем.

Ефективність застосування електронних засобів навчання не підлягає сумніву. Вчені відзначають, що чим більше систем сприйняття використовується в навчанні, тим краще і міцніше засвоюється матеріал. Активне ж впровадження інформаційних технологій у навчальний процес примножує дидактичні можливості, забезпечуючи

наочність, аудіо і відео підтримку, і контроль, що в цілому сприяє підвищенню рівня викладання. При використанні проектного методу та інших нестандартних форм навчання зростає роль самостійної роботи учнів.

Використовувати електронні засоби навчання можливо як на лекціях так і протягом практичних занять.

Основним видом навчальної діяльності, спрямованим на первинне оволодіння знаннями, є лекція. Головне призначення лекції – забезпечити теоретичну основу навчання, розвинути інтерес до навчальної діяльності та конкретної навчальної дисципліни, сформувати в учнів орієнтири для самостійної роботи над курсом [4, 36].

Для організації вивчення теоретичного матеріалу можуть бути використані наступні види електронних засобів навчання:

- **Відеолекція.** Лекція викладача записується на відеоплівку. Методом нелінійного монтажу вона може бути доповнена мультимедійним додатками, що ілюструють виклад лекції. Такі доповнення не тільки збагачують зміст лекції, але і роблять її виклад більш живим і привабливим для студентів. Безсумнівним достоїнством такого способу викладу теоретичного матеріалу є можливість прослухати лекцію в будь-який зручний час, повторно звертаючись до місць важких для засвоєння.

- **Мультимедійні лекція.** Для самостійної роботи над лекційним матеріалом можуть бути розроблені інтерактивні комп'ютерні навчальні програми. Це навчальні посібники, в яких теоретичний матеріал завдяки використанню мультимедійних програм побудований так, що кожен учень може вибрати для себе оптимальну траєкторію вивчення матеріалу, зручний темп роботи над курсом і спосіб вивчення, який максимально відповідає психофізіологічним особливостям його сприйняття. Навчальний ефект в таких програмах досягається не тільки за рахунок змістовної частини і дружнього інтерфейсу, але і за рахунок використання, наприклад, тестуючих програм, що дозволяють учню оцінити ступінь засвоєння ним теоретично вивченого матеріалу.

- **Традиційні аналогові навчальні видання:** електронні тексти лекцій, опорні конспекти, методичні посібники для вивчення теоретичного матеріалу і т. д.

Наступним видом навчальної діяльності є практичні заняття – форма організації навчального процесу, спрямована на закріплення теоретичних знань шляхом обговорення першоджерел і вирішення конкретних завдань, що проходить під керівництвом викладача. Використання інформаційних технологій вимагає зміни характеру організації практичних занять і посилення їх методичної забезпеченості.

Практичні заняття з вирішення завдань можуть бути проведені за допомогою електронного задачника або бази даних, в яких зібрані

типові та унікальні завдання по всіх основних темах навчального курсу. При цьому електронний задачник може одночасно виконувати функції тренажера, оскільки з його допомогою можна сформувати навички для вирішення типових завдань, усвідомити зв'язок між отриманими теоретичними знаннями і конкретними проблемами, на вирішення яких вони можуть бути спрямовані.

Лабораторні роботи дозволяють об'єднати теоретико-методологічні знання і практичні навички учнів у процесі науково-дослідницької діяльності. Лабораторна робота – форма організації навчального процесу, спрямована на отримання навичок практичної діяльності шляхом роботи з матеріальними об'єктами або моделями предметної області курсу.

Електронні засоби навчання дозволяють організувати роботу з тренажерами, що імітують реальні установки, об'єкти дослідження, умови проведення експерименту. Такі тренажери віртуально забезпечують умови та вимірювальні прилади, необхідні для реального експерименту, і дозволяють підібрати оптимальні параметри експерименту. Робота з тренажерами дозволяє отримати навички в складанні ескізів, схем організації лабораторного експерименту, дозволяє уникнути порожніх витрат часу при роботі з реальними експериментальними установками й об'єктами. При цьому значно збільшується частка самостійної роботи студентів з навчально-методичними матеріалами: з електронними тренажерами, з комп'ютерним лабораторним практикумом, з експериментами віддаленого доступу.

Однією з основних організаційних форм навчальної діяльності є семінарські заняття, які формують дослідницький підхід до вивчення навчального та наукового матеріалу. Теоретичний характер семінарських занять визначає специфіку застосовуваних мультимедійних курсів, які повинні бути представлені, головним чином, в текстовому вигляді. До числа електронних дидактичних засобів, що застосовуються на семінарських заняттях, можна віднести наступні: хрестоматія, збірник документів і матеріалів, опорні конспекти лекцій, електронний підручник, навчальний посібник і т.д.

Впровадження в навчальний процес інформаційних технологій супроводжується збільшенням обсягів самостійної роботи студентів. Це, в свою чергу, вимагає організації постійної підтримки навчального процесу з боку викладачів. Важливе місце в системі підтримки займає проведення консультацій, які тепер ускладнюються з погляду дидактичних цілей: вони зберігаються як самостійні форми організації навчального процесу, і, разом з тим, виявляються включеними в інші форми навчальної діяльності (лекції, практики, семінари, лабораторні практикуми та т. д.).

Це вимагає розробки спеціальних навчально-методичних видань допоміжного (довідкового) характеру, за допомогою яких учні могли б

отримувати консультативну допомогу. До їх числа слід віднести мультимедійні видання: енциклопедії, словники, хрестоматії, довідники тощо.

Педагогічний контроль є однією з основних форм організації навчального процесу, оскільки дозволяє здійснити перевірку результатів навчально-пізнавальної діяльності студентів, педагогічної майстерності викладача і якості створення навчальної системи.

Практично всі можливі види контролю можуть бути реалізовані за допомогою електронних видань, на основі спеціально розроблених комп'ютерних програм, що дозволяють зняти частину навантаження з викладача і посилити ефективність і своєчасність контролю. Таким чином, застосування НІТ розширює можливості контролю навчального процесу.

Особливо ефективне використання комп'ютерних програм в системі поточного та проміжного контролю. Спеціально розроблені тестуючі програми або бази даних, що містять тестові завдання, забезпечують, з одного боку, можливість самоконтролю для учня, а з іншого – беруть на себе рутинну частину поточного або підсумкового контролю.

Комп'ютерна тестуюча система може являти собою як окрему програму, яка не допускає модифікації, так і універсальну програмну оболонку, наповнення якої покладається на викладача.

Останнім часом використання інформаційно-комунікаційних технологій на уроках іноземної мови, і англійської в тому числі, стає все більш поширеним. Використання електронних засобів дозволяє зробити процес навчання іноземної мови (ІМ) [4, 38]:

- більш – особистісно-орієнтованим: за рахунок створення індивідуальних освітніх траєкторій та індивідуального темпу навчання: наприклад, за допомогою вчителя або самостійно учні можуть розробити план своєї підготовки до ЗНО, використовуючи різні мовні тренажери;
- по-справжньому інтерактивним: в учнів з'являється можливість отримувати миттєву відповідь / реакцію на кожну свою навчальну дію, чого не в змозі забезпечити вчитель у класі і тим більше при заняттях учня дома;
- менш рутинним і більш різноманітним: якісне формування мовних умінь і навичок неможливо без багаторазового вживання мовних одиниць у мові, тому учень повинен неодноразово повторювати свої дії в рамках тренувальних завдань. Використання ІКТ дозволяє зробити це відпрацювання менш рутинним і більш різноманітним;
- комунікативним: використання мовних роботів, а також спілкування іноземною мовою в навчальних чатах і блогах симулює ситуацію спілкування – письмову і усну;

- заснованим на використанні автентичних мовних матеріалів: учні набувають практично необмежений доступ до автентичних іншомовних ресурсів, у тому числі аудіо та відео, розміщеним в Інтернеті. Вони можуть використовувати ці матеріали при самостійній роботі, дистанційному навчанні, підготовці проектів тощо;

- менш орієнтованим на вчителя й більше автономним з точки зору учня: учні беруть участь у мовних онлайн-спільнотах і виконують завдання по мережі в групах і парах, що сприяє розвитку у них не тільки мовних навичок, а й навичок навчального співробітництва і загальнонавчальних умінь.

У процесі навчання іноземних мов, та англійської мови (АМ) зокрема, в класній роботі можуть використовуватися мультимедійні установки (комп'ютер, відеопроєктор, екран або телевізор) та інтерактивні дошки. Крім того, уроки з АМ можуть проходити в комп'ютерному класі або лабораторії, де кожен учень має доступ до персонального комп'ютера. Домашні комп'ютери і комп'ютери в учительській або шкільній бібліотеці можуть використовуватися вчителями та учнями для підготовки до уроків або для дистанційного навчання [4, 106].

Використання комп'ютера при підготовці до уроку

Учитель може використовувати комп'ютер вдома або в учительській при підготовці до уроку. Учитель АМ може відбирати електронні освітні ресурси, які підходять йому для уроку, а також шукати автентичні мовні ресурси в мережі Інтернет і робити власні методичні розробки на їх основі. Учитель також може готувати комп'ютерні презентації нового мовного матеріалу, використовуючи, наприклад, програму Power Point .

Екран або інтерактивна дошка

Використання екрану/телевізора, підключеного до комп'ютера вчителя в класі, або інтерактивної дошки замінює всі традиційні технічні засоби навчання ІМ. Так, з їх допомогою вчитель може пред'являти новий мовний матеріал у цифровому вигляді, влаштовувати перегляди відеоматеріалів і прослуховування аудіозапису. Дані пристосування мають також великі переваги перед звичайною класною дошкою. Вони дозволяють виходити в Інтернет, наприклад, щоб звернутися до онлайн-словника або довідково-пошукової системи; навчальний матеріал, представлений в електронному вигляді, як правило, більш наочний і цікавий для учнів, що сприяє зростанню їх мотивації .

Кілька комп'ютерів в класі

Якщо урок АМ проходить у класі, оснащеному декількома комп'ютерами, то ця перевага також може бути використана в процесі навчання. Такі класи прекрасно підходять для проектною та будь-якої іншої роботи, яка передбачає навчальне співробітництво і ділення

учнів на групи. Усередині групи учні розподіляють функції: хтось шукає інформацію в Інтернеті, хтось розробляє формат презентації і оформлює результати проекту. Таким чином знімається типова проблема уроків за проектною методикою, при якій частина роботи, зокрема збір інформації та технічне оформлення презентації, фактично переноситься додому.

Комп'ютерний клас або персональний комп'ютер у кожного учня

Даний формат уроку надає учням великі можливості для самостійної роботи, роботи по локальній мережі, спілкуванню англійською мовою в чаті з однокласниками і вчителем і т. д. У рамках такого уроку учні можуть виконувати різні тести (наприклад, діагностичні), результати яких можуть бути обговорені з учителем у класі і потім доопрацьовані дома.

Дистанційне навчання

Використання електронних засобів навчання є ключовим для сучасних форм дистанційного навчання. Фактично, учень може дистанційно навчатися, перебуваючи в будь-якому місці, де є комп'ютер, підключений до мережі Інтернет: вдома, в класі, бібліотеці і т. д. Зупинимось докладніше на цій перспективній формі навчання. Дистанційне навчання будується навколо навчальної програми, підручника (друкованого чи електронного), поурочних методичних рекомендацій та інструкцій вчителя. Як і "традиційний" урок, дистанційний може включати етапи презентації нового мовного матеріалу, відпрацювання мовних умінь і мовних навичок, продуктивного використання досліджуваних мовних одиниць у мові (усній і письмовій), контролю сформованості навичок. У рамках дистанційного уроку особливе місце приділяється розвитку в учнів загальнонавчальних умінь і навичок, навичок самооцінювання та учнівської рефлексії, тому що більша частина навчального матеріалу освоюється учнями самостійно в автономному режимі [2, 39].

Висновок. Вивчивши, що ж собою являють засоби навчання, в даній роботі ми більш детально торкнулися такого їх різновиду, як електронні засоби. Очевидно, що в системі сучасної освіти дані засоби є найбільш перспективними, оскільки їх використання відкриває величезні можливості для найбільш ефективного засвоєння інформації, як в окремих сферах сучасного знання, так і для освітнього процесу в цілому. Правдоподібність даного твердження ми довели на основі вивченого матеріалу. Що достатньою мірою підтвердило те, що при грамотному творчому використанні електронних засобів навчання ефективність освітнього процесу буде значно вище в порівнянні з методами і технологіями, які не передбачають використання комп'ютерних технологій.

У підсумку, на підставі даної роботи можна зробити наступні висновки:

1. Електронні засоби навчання дозволяють вельми розширити можливості сучасної освіти;

2. Головна проблема використання електронних засобів навчання полягає у невмінні грамотно і професійно їх використовувати, а шляхи виходу з цієї проблемної ситуації складаються в творчому підході до застосування електронних засобів навчання, а також у підготовці фахівців, здатних створити програмне забезпечення для використання комп'ютерних технологій в освітніх установах будь-якого типу;

3. Застосування електронних засобів навчання у процесі навчання значно підвищує ефективність освіти через підвищення можливостей засвоєння, пошуку та зберігання інформації, а також підвищення можливості творчої діяльності учнів.

Література

1. Антонова С. Г. Современная учебная книга: Создание учебной литературы нового поколения : Учебное пособие для вузов по направлению "Книжное дело" и специальности "Издательское дело и редактирование" / С. Г. Антонова, Л. Г. Тюрина. – М. : Изд-й сервис, 2001. – 288 с.

2. Вимятнін В. М. Дистанційне навчання та його технології / В. М. Вимятнін, В. П. Демкін, В. Ф. Нявро. – Томск, 1998. – 310 с.

3. ГОСТ 7.83-2001. Електронні видання. Основні види та вихідні данні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%95%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%BD%D0%B5_%D0%B2%D0%B8%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F.

4. Педагогіка та психологія вищої школи; серія "Підручники та навчальні посібники вищої школи" / [за ред. С. І. Самігіна]. – Ростов-на-Дону : Феникс, 1998. – 554 с.

СИСТЕМА РОБОТИ ЩОДО ФОРМУВАННЯ У МАГІСТРІВ ПРОФЕСІЙНОГО ІНТЕРЕСУ ДО УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Янченко Катерина, студентка факультету психології
та соціальної роботи

Науковий керівник: **Новгородська Ю. Г.**, канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогіки

Вища школа покликана не стільки розвивати знання студентів, скільки сприяти підвищенню мотивації кожного студента, розвитку професійних намірів, пізнавальних та професійних інтересів, навичок самооцінки, прагнення до постійного саморозвитку. Вирішення цих завдань вимагає створення сприятливих умов викладання навчальних

дисциплін у ВНЗ. Вивчення предметів усіх циклів повинно забезпечувати не тільки засвоєння певного теоретичного матеріалу, а й послідовно розвивати їх пізнавальний інтерес до управлінської діяльності.

Мета статті: теоретично обґрунтувати систему роботи щодо формування у магістрів професійного інтересу до управлінської діяльності.

Шляхи підвищення інтересу до управлінської діяльності ми вбачаємо у підвищенні рівня мотиваційного компоненту щодо отримання студентами професійної освіти та підвищення коефіцієнту їх задоволеності обраною спеціальністю. Цій меті служить застосування різних методів і прийомів роботи із майбутніми фахівцями у процесі викладання психолого-педагогічних, фахових дисциплін, а також таких, які формують мотивацію професійної спрямованості особистості. Важливою функцією навчальних дисциплін ВНЗ є забезпечення інтеграції знань в єдину картину світу через міжпредметні зв'язки, тому в системі управлінських знань чільне місце повинні займати міжпредметні знання, що залучаються для формування інтересу студентів до управлінської діяльності.

З метою формування у магістрів професійного інтересу до управлінської діяльності нами було розроблено систему роботи, яка включала:

- розробку інтелектуальної вікторини "Я - менеджер", циклу ділових ігор: "Дії команди спрямовані на вирішення професійних проблем", " Вимоги до керівника";
- аналіз педагогічних задач і вирішення управлінських ситуацій у процесі вивчення навчальних дисциплін;
- написання міні-твору на тему "Яким я бачу сучасного керівника";
- розробку методичних рекомендацій для викладачів ВНЗ щодо формування професійного інтересу до управлінської діяльності у майбутніх керівників навчальних закладів.

Розглянемо детальніше складові системи роботи.

Інтелектуальна вікторина "Я - менеджер".

Мета гри: розвивати творче мислення студентів, активізувати ініціативу, спонукати до самоосвіти і самовдосконалення, сприяти підвищенню компетентності студентів, розвитку їх професіоналізму, ерудиції, пізнавального інтересу до управлінської діяльності.

Гра складається із трьох раундів, кожен із яких містить ряд запитань. І раунд "Бліц турнір" носить характер "розминки" і жеребкування одночасно. Студенти повинні швидко і точно відповідати на питання, приносячи своїй команді жетони. За результатами І раунду визначається черговість команд-учасниць на наступні раунди. У ІІ "Народна мудрість про освіту" та ІІІ "Психолого-педагогічні аспекти менеджменту" раундах, якщо команда не може дати відповідь на поставлене питання, право відповідати переходить до наступної команди. Виграє та команда, яка отримала більше червоних і жовтих жетонів.

Ефективним методом розвитку у магістрів професійного інтересу до управлінської діяльності є **метод ділових ігор**.

Ділова гра "Дії команди спрямовані на вирішення професійних проблем".

Мета: продемонструвати важливість командної роботи.

У ході ділової гри було використано ряд вправ:

Вправа 1. Асоціація. Мета: сприяти налагодженню безпосередньої атмосфери в групі.

Вправа 2. Узори. Мета: формування команд.

Вправа 3. Гаряче повітря. Мета: проілюструвати навчальний матеріал стосовно формування команд та спілкування.

Вправа 4. Ранжування цінностей. Мета: визначити алгоритм колективної взаємодії для результативності роботи в групі при вирішенні складного практичного завдання, визначити якості ідеального керівника і підлеглого.

Вправа 5. Створюємо автомобіль, людину. Мета: допомогти членам групи оцінити і зрозуміти внесок інших до спільної справи.

Ділова гра "Вимоги до керівника".

Мета гри: озброїти студентів знаннями про вимоги, що висуваються до керівника сучасного навчального закладу.

Кожній з команд дається доручення розробити набір вимог до керівника:

- команда № 1 - "Морально-етична характеристика керівника": Керівник повинен бути ...;
- команда № 2 - "Дисципліна і ставлення до праці";
- команда № 3 - "Рівень знань та організаторські здібності";
- команда № 4 - "Забезпечення ефективної роботи";
- команда № 5 - "Риси характеру";
- команда № 6 - "Соціально-психологічний напрямок".

Студенти, які систематично беруть активну участь у ділових іграх, виявляють бажання застосувати під час практики управлінські рішення, знайдені в процесі гри.

З метою системного формування у майбутніх керівників навчальних закладів професійного інтересу до управлінської діяльності, на нашу думку, доцільно використовувати **метод аналізу конкретних управлінських ситуацій**. Для формування аналітичних умінь студентам був наданий алгоритм вирішення управлінської ситуації. Засвоєння алгоритму важливе з огляду на створення умов ефективного педагогічного спілкування та попередження зниження інтересу студентів до вирішення педагогічних ситуацій. Майбутні керівники мають засвоїти, що педагогічна ситуація є одиницею управлінської діяльності і що в практичній роботі керівника вони постають багато разів і, як правило, одночасно. Це вимагає від керівника багатопланових умінь аналізувати їх і вирішувати.

Особливу увагу необхідно приділяти розвитку вміння аргументувати і відстоювати свою точку зору, сприймати позицію опонента, що сприяє критичному осмисленню проблем, що обговорюються, розвитку соціальних цінностей.

Розв'язання управлінських ситуацій дозволяє активізувати пізнавальну активність студентів, поглибити їх власні теоретичні знання та практичні уміння, оскільки у резерві даного методу – можливість поставити майбутніх керівників у позицію менеджера, створити обстановку, наближену до реальної управлінської практики.

З метою ініціювання усвідомлення студентами власного професійного ідеалу ми запропонували їм написати *міні-твір* на тему "Яким я бачу сучасного керівника". У результаті ми виокремили три вихідні положення, за якими студенти проектували свій майбутній образ керівника:

- 1) наслідування улюбленого керівника;
- 2) прагнення бути схожим на директора школи, в якій вчився;
- 3) небажання повторювати помилки своїх керівників (директора школи, його заступників, куратора групи, завідувача кафедри).

Методичні рекомендації для викладачів ВНЗ щодо формування у магістрів професійного інтересу до управлінської діяльності.

1. Доцільно використовувати інноваційні технології навчання.

2. Оптимально поєднуйте фронтальну, групову та індивідуальну роботи на заняттях, що сприяє підвищенню мотивації до навчання. У процесі організації цілеспрямованої взаємодії студентів на основі певного розподілу ролей створюється система зв'язків, яка дозволяє кожному реалізувати свої професійні вміння. Різні форми взаємодії в спілкуванні сприяють взаємозбагаченню, формуванню позитивних мотивів діяльності, створенню сприятливого мікроклімату в колективі, засвоєнню навичок соціальних контактів. Спілкування індивідів у процесі спільної діяльності стимулює їхню пізнавальну активність.

3. Створюйте сприятливе освітньо-мотиваційне середовище, основними умовами забезпечення якого є:

- збагачення змісту навчання особистісно-орієнтованим, ціннісно й емоційно насиченим матеріалом;
- організація комунікативно-спрямованого навчання;
- залучення студентів як суб'єктів, рівноправних співучасників до різноманітної організаційно-управлінської й рефлексивної діяльності;
- збудження позитивних емоцій, що ґрунтується на гуманних стосунках викладача й студентів, попередженні негативних конфліктів, непорозумінь шляхом урахування індивідуальних особливостей, створення ситуацій осягнення новизни, емоційно забарвленого подання матеріалу;
- орієнтація навчального процесу на індивідуально-особистісну позицію студента, з яким в умовах співпраці можна досягти досконалого рівня сформованості управлінських умінь;

– стимулювання інтелектуальних почуттів, прагнення до активної професійно спрямованої діяльності, саморозвитку й самовдосконалення;

– забезпечення різноманітних потреб студентів шляхом включення в навчальний процес індивідуально-диференційованих завдань, які дозволяють кожній групі студентів (діади, тріади, динамічні мікрогрупи) опанувати уміння у власному темпі залежно від індивідуально-психологічних особливостей;

– добровільність, відсутність тиску, створення й підтримка сприятливого морально-психологічного клімату, вільний вибір студентами рівня пропонованих завдань для самостійної роботи.

4. Враховуйте, що безпосередній розвиток професійного інтересу має здійснюватись через використання педагогічно значущого матеріалу та залучення студентів до квазіпрофесійної педагогічної діяльності з метою розвитку професійної компетенції.

5. Підвищуйте ефективність роботи та рівень розвитку управлінських умінь та навичок до моменту початку проходження науково-управлінської практики за допомогою нестандартних завдань із більшим акцентом на можливостях практичного використання набутих знань.

6. Розвивайте мотиваційну сферу студента через діалектичний зв'язок її компонентів і у переростання в майбутньому професійного інтересу в професійну спрямованість.

7. Формуйте емпатію як передумову потреби в роботі з підлеглими, розвивайте навички професійної комунікації та професійно значущих рис як основи для задоволення цих потреб.

8. Організуйте навчально-виховну роботу інтегровано, щоб кожен її компонент взаємодоповнював один одного, гармонійно поєднувались форми та методи навчальної діяльності.

Отже, запропонована система роботи дозволить активізувати пізнавальну діяльність студентів в контексті майбутньої професії, стимулювати як інтерес до предмету, що вивчається, так і професійно-пізнавальний інтерес до управлінської діяльності. Проведення таких форм роботи зі студентами сприяє вирішенню ряду важливих професійних завдань: стимулює ініціативу та продуктивний обмін ідеями, сприяє розвитку управлінського мислення та рефлексії. Участь у таких формах спонукає до пошуку ефективної аргументації і різних способів вираження думки, сприяє толерантному ставленню до різних точок зору, вчить поглиблено працювати над змістом проблеми.

Література

1. Артемова Л. В. Образне кольорове моделювання пізнавального змісту як метод активізації учіння студентів. // Вісник. Збірник наукових статей Київського міжнародного університету. Серія: Педагогічні науки. Випуск к. – К. : Киму, 2004. – С. 19–32.

2. Бобровский В. Б. Система методов профессиональной ориентации: В 2 т. / Бобровский В. Б., Потапенко Т. М., Щекин Г. В. / МЗУУП. – К., 1993. – Кн. 1: Основы профессиональной ориентации. – 1993. – 164 с.

3. Васильков В. М. Професійне становлення особистості як об'єкт міждисциплінарного аналізу / В. М. Васильков, О. І. Василькова // Матеріали міжвузівської науково-практичної конференції "Методологія сучасних досліджень соціальних, економічних та психологічних проблем регіону", м. Донецьк, 22 лютого 2000 року. – Донецьк, 2000 – С. 89–93.

4. Курмишева Н. Дискусія і диспут як засоби формування професійних умінь / Н. Курмишева // Вища школа. Науково-практичне видання. – 2007. – №1. – С. 26–32.

5. Курмишева Н. І. Взаємозв'язок педагогічної, навчальної та професійної підготовки у підвищенні ефективності формування управлінських інтересів / Н. І. Курмишева // Вісник. Збірник наукових статей Київського міжнародного університету. Серія: Педагогічні науки. Випуск 7. – КиМУ, 2005 – С. 116–127.

6. Курмишева Н. І. Взаємозв'язок інтересу студентів до навчання з інтересом до управлінської діяльності / Н. І. Курмишева // Теорія та методика навчання фундаментальних дисциплін у вищій школі: Збірник наукових праць. Випуск V. – Кривий Ріг: Видавничий відділ НМетАУ, 2008 – С. 235–239.

7. Курмишева Н. І. Ділова гра як засіб формування професійних інтересів / Н. І. Курмишева // Вісник. Збірник наукових статей Київського міжнародного університету. Серія: Педагогічні науки. Випуск 8. – КиМУ, 2006. – С. 174–185.

ПРОФІЛАКТИКА ПРОЯВІВ НЕГАТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Яременко М. А., студентка факультету психології
та соціальної роботи

Науковий керівник: **Коваленко Є. І.**, канд. пед. наук,
професор кафедри педагогіки

Профілактика – складна, об'єктивно обумовлена система керуваної діяльності, що закономірно склалася на конкретному історичному етапі суспільного життя і яка забезпечує науково-теоретичну і практичну реалізацію заходів, спрямованих на попередження асоціальної поведінки осіб [1, с. 5].

Всебічний аналіз мети профілактики правопорушень та негативної поведінки здійснений науковцями показує, що профілактика є, перш за все, соціальною за змістом. Це пояснюється тим, що педагогічна профілактика правопорушень вимагає включення вихованців у діяльнісно опосередковані міжособистісні стосунки з іншими дітьми,

педагогами, батьками з метою формування внутрішніх механізмів саморегуляції поведінки; особистого вибору поведінки в ситуації ризику на основі морально-правових норм.

Педагогічна профілактика в залежності від вибору об'єкта впливу, змісту профілактичної роботи спрямована проти тих явищ суспільного життя, які детермінують порушення норм моралі й права.

Аналіз праць науковців пропонують поділяти профілактику на: загальну (вирішення проблем, які тільки можуть виникнути, чи прийняття профілактичних заходів безпосередньо перед їхнім виникненням); спеціальну (система заходів, орієнтованих на вирішення конкретного завдання: профілактика девіантної поведінки, неуспішності) [5; 7].

Дослідники визначають такі завдання профілактики негативних проявів у поведінці: попередження негативних проявів поведінки; виявлення і усунення причин, які сприяють правопорушенням; забезпечення прав й інтересів неповнолітніх, молоді, соціально уразливих категорій населення; соціально-педагогічна реабілітація осіб, які перебувають у соціально несприятливих умовах; виявлення і припинення випадків втягнення в асоціальну діяльність [4;5; 7].

Ефективність заходів профілактики залежить від дотримання принципів цієї превентивної діяльності. На думку Зверєвої І.Д., Безпалько О.В., Харченко С.Я. принципами профілактики є: законність, демократизм, гуманність, конфіденційність, забезпечення відповідальності посадових осіб за порушення прав індивідів, державна підтримка діяльності органів місцевого самоврядування, які здійснюють профілактику, взаємодія інституцій, причетних до профілактики [7. с. 16].

Функції профілактики: - діагностична (виявлення причин і факторів відхилень у поведінці); - реабілітуюча (перевиховна, спрямована на подолання негативної поведінки); - координуюча (координація зусиль усіх зацікавлених виховних інститутів у попередженні та подоланні асоціальної поведінки); - прогностична (передбачення можливих негативних явищ у поведінці особи).

Профілактичну діяльність вчені розглядають на рівні держави через систему заходів, спрямованих на підвищення якості життя, мінімізацію факторів соціального ризику, створення умов для реалізації принципу соціальної справедливості і називає її називається соціальною профілактикою. Соціальна профілактика створює той необхідний фон, на якому більш успішно здійснюються всі інші види профілактики: психологічна, педагогічна, медична і соціально-педагогічна.

Соціально-педагогічна профілактика – це система заходів соціального виховання, спрямованих на створення оптимальної соціальної ситуації розвитку дітей і підлітків і які сприяють прояву різних видів його активності.

Психолого-педагогічна профілактика – це система попереджувальних заходів, які пов'язані з усуненням причин, факторів і умов, що викликають ті чи інші недоліки у розвитку дітей.

Зміст педагогічно-превентивної роботи щодо негативної поведінки індивідів може включати моральне, правове, фізичне, естетичне, статеве виховання та формування несприйнятливості до нікотину, алкоголю, наркотичних і токсичних речовин.

Науковці, досліджуючи типи профілактичних заходів, розділили їх на три типи: заходи первинної, вторинної і третинної профілактики [16].

Первинна, або переважно соціальна, профілактика спрямована на збереження і розвиток умов, що сприяють здоров'ю, збереженню життя дітей і на попередження несприятливого впливу на нього факторів соціального і природного середовища. Первинна профілактика є масовою і базується на комплексному системному вивченні впливу умов і факторів мікросоціуму. До заходів первинної профілактики належать засоби захисту, які можуть вплинути або на шляху несприятливого впливу факторів, або на підвищення стійкості людини до несприятливих факторів.

Звданнями вторинної профілактики є якомога раннє виявлення негативних змін в поведінці дитини, що дає можливість також попередити її подальший розвиток. Вторинна, або рання профілактика, базується на результатах масової діагностики різноманітних аспектів життєдіяльності учнів і є індивідуальною в плані корекції систем життєдіяльності і життєзабезпечення організму.

Третинна, або цілеспрямована, профілактика поведінкових відхилень – це сукупність заходів, спрямованих на попередження переходу відхилень у поведінці в більш важку стадію. Третинна профілактика містить заходи з виявлення і усунення конкретних недоліків, є індивідуальною.

Зверева О.Д., пропонує виділяти такі рівні профілактичної діяльності: організаційно-структурний і психолого-педагогічний.

На психолого-педагогічному рівні в різноманітних формах діяльності психологічна робота виявляється в роботі семінарів, консилиумів, соціологічних служб, рад профілактики. Характерним є застосування активних форм і методів роботи. Психолого-педагогічний рівень забезпечує індивідуальний підхід до учнів.

На організаційно-структурному рівні розробляються нормативні і методичні матеріали про взаємодію школи, органів і служб у справах неповнолітніх, батьків, державних і громадських організацій. Робота будується у комплексі взаємозв'язку вчителі-діти – батьки-соціальне середовище.

Єдність організаційного і психолого-педагогічного рівнів дає можливість в умовах гуманізації виховного процесу формувати моральні якості учнів, виходячи з їх прав і обов'язків [7].

Практика здійснення профілактичної діяльності психологом та вихователями свідчить про те, що часто вони розпочинають її проводити лише тоді, коли негаразди у поведінці, навчальній успішності, взаєминах з ровесниками і дорослими людьми уже мають місце у дитини чи підлітка.

Психопрофілактична та виховна робота може проводитися як з окремими дітьми або групами дітей, окремими і паралельними класами, так і з учителями, вихователями, батьками та іншими дорослими людьми, які справляють вплив на виховання та розвиток дітей.

У психологічній профілактиці прийнято виділяти три рівні:

1-ий рівень – це *первинна* психопрофілактика. На цьому рівні психолог та вихователь працюють з дітьми, які мають незначні емоційні, поведінкові та навчальні розлади і виявляють турботу про психічне здоров'я і психічні ресурси усіх дітей. На першому рівні у центрі уваги психолога та вихователя перебувають усі діти дошкільного закладу, учні школи, включаючи "нормальних" і тих, що мають певні психологічні проблеми. Існує думка, що саме дошкільний заклад чи школа є оптимальною системою для профілактики психічного здоров'я, а психолог є головним спеціалістом, який має здійснювати первинну профілактику.

2-ий рівень – *вторинна* психопрофілактика. Вона спрямована на так звану "*групу ризику*", тобто на тих дітей, у яких уже мають місце певні психологічні проблеми. Вторинна профілактика передбачає раннє виявлення у дітей труднощів у навчанні і поведінці. Головне завдання цього рівня – подолати дані труднощі ще до того, як діти стануть соціально або емоційно некерованими. У цьому випадку вихователь та психолог уже працюють не з усіма дітьми, а з групою по 3–10 осіб у кожній. Вторинна профілактика включає роботу психолога не лише з дітьми, але й з вихователями, учителями та батьками. Психолог навчає дорослих стратегії подолання різних труднощів у спілкуванні з дітьми та їх вихованні.

3-ій рівень – *третинна* психопрофілактика. На цьому рівні профілактики діяльність вихователів, батьків та психолога зосереджується на дітях з яскраво вираженими навчальними або поведінковими проблемами. Головне завдання психолога у профілактичній роботі з цими дітьми – корекція або подолання серйозних психологічних труднощів і проблем. При третьому рівні психопрофілактики психолог працює з окремими учнями. Цей рівень вимагає від психолога великих зусиль і затрати багато часу.

Таким чином профілактика є досить значною і ґрунтовною роботою щодо попередження негативної поведінки. Щоб більш доцільною була ця робота, вихователі і батьки мають усвідомити, що їхня співпраця має бути пов'язана єдиною метою – забезпечення позитивних умов виховання і розвитку особистості дитини.

Література

1. Медведєв Г. П., Над'ярний А. В. Все починається в сім'ї... Із азбуки сімейного виховання. – К.: Молодь, 1983. – 104 с.
2. Лембрик І. Дитячі вікові кризи // Дошкільне виховання. – 2003. – № 4. – С. 23–33.
3. Оржеховська В. М., Пилипенко О. І. Сучасні орієнтири превентивної педагогіки / Педагогіка і психологія: науково-теоретичний та інформаційний журнал. – К., Наукова думка. – 2005. – № 2. – С. 17–24.
4. Оржеховська В. М., Федорченко Т. Є. Профілактика девіантної поведінки неповнолітніх. Навчальний посібник. – Черкаси: Вид. Чабаненко Ю., 2008. – 376 с.
5. Пихтіна Н. П., Новгородський Р. Г. Профілактика та соціально-педагогічна робота з дітьми девіантної поведінки: Навч.-метод. посібник. – Ніжин, 2007. – 240 с.
6. Чепмен Г., Кемпбел Р. П'ять мов любови до дітей. – Львів: Вид-во "Свічадо", 2006. – 224 с.
7. Соціальна робота в Україні: Навч. посіб. / І. Д. Зверєва, О. В. Безпалько, С. Я. Харченко та ін.; За заг. ред. І. Д. Зверєвої, Г. М. Лактіонової. – К: Центр навчальної літератури, 2004. – 256 с.

Наукове видання

ПЕДАГОГІЧНИЙ АЛЬМАНАХ

Збірник праць молодих науковців

Випуск 1

Технічний редактор – І. П. Борис
Верстка, макетування – Н. В. Мачужак
Дизайн обкладинки – В. М. Косяк

Матеріали надруковані в авторській редакції.

Підписано до друку.02.07.2013 р.
Гарнітура Arial
Замовлення №

Формат 60x84/16.
Обл.-вид. арк. 12,9.
Ум. друк. арк. 11,97.

Папір офсетний.
Тираж 60 прим.

Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя.
м. Ніжин, вул. Воздвиженська, 3/4
(04631) 7–19–72
E-mail: vidavn_ndu@mail.ru
www.ndu.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія ДК № 2137 від 29.03.05 р.